

Алиҷон Каримҷонов

**«МЕТОДИКАИ
ФАННИ ТАРБИЯ»
ДАР СИҶҲОИ
ИБТИДОИ**
(китоби дарсӣ)

ВАЗОРАТИ МАЪЛУМОТИ ОЛИ ВА МИЁНАИ
МАХСУСИ ЧУМХУРИИ ЎЗБЕКИСТОН
УНИВЕРСИТЕТИ ПЕДАГОГИИ ДАВЛАТИИ
ЧИРЧИК

Алиҷон Каримҷонов

«МЕТОДИКАИ ФАНИИ ТАРБИЯ»
ДАР СИНОҲОИ ИБТИДОИ

(китоби дарси)

-13773/52-

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TALIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLATI
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

«ZEBO PRINT»

Toshkent 2022
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

AXBOROT RESURS MARKAZI

1-FILIALI

УДК: 821.133.155
КБК: 721я352

САРСУХАН

Тақризи ҷиён:

Сафо Матчон – доктори илмҳои педагогӣ, профессор.

Шоирона Шодмонова – доктори илмҳои педагогӣ, профессор.

Ҳамрокул Санакӯлов – номзои илмҳои педагогӣ, дотсенти
УДШ ба номи НИЗОМИ.

КИТОБИ ДАРСӢ "МЕТОДИКАИ ҲАМНИ ТАЪРИБИ ДАР СИНОҲОИ ИСТИҲОИ" АЗ ТАРАФИ
НАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ОИИ НА ИНИНАН МАДХУСИ ҶУАХУРИ ҶУАХУРИ ТОН ВО ҶАРАМИ № 302 АЗ
СОИ 2022, 9-СЕНТЯБР ВА ВО ТАЪСИНИ ҶАДАСИ ИЛИМИ УНИВЕРСИТЕТИ ДАВЛАТИ ПЕДАГОГИИ
ҶИРЧИ ТАХТИ РАКАМИ №1 АЗ 27 АВГУСТИ СОИ 2022 ДАР НАШРИАТИ ДАВЛАТИ БА СИРАТИ
КИТОБИ ДАРСӢ БАРОИ ТОЛИИМОНИ ҶАХУТИ СИНОҲОИ ИСТИҲОИ БА ҶОИ НАМУДИ ТАЪРИИ
КАРДА ИШДАСТ.

Китоби дарсӣ барои мутахассисони синфҳои ибтидоӣ пешниҳод
шуда, предмет, мақсад ва вазифаҳои методикаи таълиқи мафҳумҳои
таърибӣ, системанокӣ дар раванди таърибӣ, равиши баҷогузори ба
таъсиринокӣ қорҳои таърибӣ, методикаи ривҷебни худидоракунӣ
дар мактаб, роҳбарӣ ба ҷараёни таърибӣ ба назар гирифта, тарзи
таҳлил намудан, технологияи қорбарӣ бо баҷаҳои таърибашон
душвор, мазмунҳои таърибӣ оилаӣ, анъанаҳо, метод ва воситаҳо,
ҳамкории оила ва мактаб, аз ҷиҳати педагогӣ оиларо дастгирӣ
намудан, таълаққули қори муовини директори мактаб оиди қорҳои
таърибӣ, маънаӣ-марифӣ, мазмун ва методи қорҳои роҳбарӣ синф,
методикаи таълаққули ҳаракати ҷавонон – Қамолот, таълиқи дурусти
қорҳои таърибӣ берун аз мактаб аз тарафи муаллимон ва таълиқи
мусобика, қорқорҳо ва усулҳои дигари таърибӣ насли наварсро
меомӯзад.

*Дастаги ҷонпарвар асп-сӯҳбати омӯзгор,
Ҳастаги беғӯдаи-сӯғраи беғитизор.
(А.Н.Сино).*

ISBN 978-9943-8555-7-1

Дар китоби мазкур мулоҳазаҳо, ақидаҳо ва андешаҳои
равшанфикрон, мутафаккирон, адибон ва муаррихони муқими
Осиёи Марказӣ оид ба таърибӣ насли наварас, умуман, маълумот дар
бори мактабу мадрасаҳо, намунаҳои педагогикаи мардумӣ ва
маълуми донишҳои динию дунёвӣ инъикос гаштаанд. Инҳо барои
муаллимони оянда ҳама зарур буда, барои мувофиқи талаби замони
таърибӣ намулдани наслу навараси ҷамиятамон кӯмаки қалон
мерасонанд.

Аз ин рӯ, таҳлили ҷуқури мазмун ва моҳияти ҲАМИ "Методикаи
ҲАМИ таърибӣ" иборат аз мафҳумҳо ва ақидаҳои маънаҳои маорифи
гушаи, аз онҳо ҳулосаҳои аниқ баровардан доран тафакқури
хонандагон ва васеъ намулдани доираи донишҳои дунёвӣ
хонандагони синфҳои ибтидоӣ васеъ истифода намулдани аст.

Дар боби «Эҷодиёти фарҳанг ва педагогикаи замони
Моавруннаҳр дар асрҳои VII-XIV» педагогикаи мардумии асрҳои
VII-XII ва инчунин таърибӣ ислом ва таърибӣ мамлакатҳои Шарқ
дар бар мегирад. Ҳазилатҳои шахсӣ ва симои маънаӣ таърибӣ дар
дар таълаққули рӯҳияту ҳулу атвори хонандагон таъсири қалон
мерасонад.

Ҳақат ба маъна ва маҳорат соҳиб будани омӯзгор ба дараҷаи
қоғи нест. Дар ҷараёни ҲАМИ таърибӣ худ бо ҲАМИ таърибӣ
инсонпарварӣ, садоқат ба қори худ, интизоми намунаӣ ва сифатҳои
баланди ахлоқӣ ҳам таъсир мерасонад. Ҷуқи қобилияти таърибӣ дар
бисёр сифатқор дорост:

- дониши ҷуқу,
- фисри васеъ,
- ба қори худ бо ҷону дил муносибат намулдани,
- муомилаи беғӯда ба хонандагон,
- дониши назокат баланди педагогӣ,
- темперamenti пурҷулу пурқоғи,
- намоиши дониш ва адолатишай,
- худидоракунӣ ва босабру тоқати барин ҲАМИ таърибӣ мансуб
буданиши лозим.

Ба техникаи таърибӣ соҳиб будан ҳам муваффақияти қорро таъмин
намулданиши таърибӣ мебошад. Дар таърибӣ баҷагон омӯхтан ва ба ҳисоб
гирифтани ҳусусиятҳои ба худ ҳоси онҳо ниҳоят мушқил ва
мураккаб мебошад. Ҳазилатҳои шахсӣ ва симои маънаӣ таърибӣ дар

дар ташақкулёбни рўхйату ҳулуқ атвориҳонандагон таъсири қалон мерасонад. Фақат ба малака ва маҳорат соҳиб будани тарбиятгар ба талаб ҷавоб дода наметавонад. Дар ҷараёни омўхтани фанни «Тарбия» дар доираи ба амал ҷорӣ намудани масъалаҳои маъмур бояд маълумоти кофӣ дошта бошад:

- ғояҳои миллии озодипарастӣ, дар бораи мафҳуми асосӣ ва равиши он, таъсири ғояи миллий ба таъриҳи давлатҳо ва аҳамияти он дар шароити муосир; дар бораи қонуниятҳои асосии ривожёбӣи тарбияи шахс; қисмҳои таркибии соҳти ҷараёни тарбия, доништан ва дар амалиёт тадбиқ карда тавонистан; таълиму-тарбия ва назарияи тарбия; технологияи тарбияро биомўзад;

- дар шароити ҳозира маданият, дин ва мавқеи он дар ҳаёти маънавии мамлакат; технологияи педагогӣи замонавӣ, методҳои бағалл бардоштани фаъолияти тарбия;

- мафҳумҳои технологияи педагогӣи замонавӣ, қисмҳои таркибии психологӣи педагогӣи тарбия;

- дар ҷараёни таълиму тарбия фикрҳои педагогӣи мутафаккирони Осиёи Марказӣ ва мамлакатҳои хориҷаро таҳлил намудан ва истифода бурдан;

- методҳои ғаволи якка ва дифференсионалӣ дар тарбия;

- методҳои ташаққули фикрӣи онди фанҳои омўхташаванда ва тадбирҳои тарбиявии беруназсинфӣ;

- ҳусусиятҳои фарқи таълиму-тарбия ва алоқамандии онҳоро нишон додан; ба малака ва маҳорати бағаллди педагогӣи муайян намудани равиши асосии тарбия дар мисоли таҷрибаҳои бойиномӯзорион.

МОДУЛИ 1: АСОСҲОИ НАЗАРИВИИ ФАНИИ «ТАРБИЯ»

Мавзӯи 1: Мазмун ва моҳияти фанни «Тарбия»,

Нақша:

1. Ҳусусиятҳои умумии назарияи тарбия.
2. Мафҳумҳои асосии педагогикани муосир ва ҳуҷҷатҳои меъёрӣ.
3. Асосҳои «Тарбия» ва талаботи нисбати он.
4. Зарурати ҳуҷҷатҳои таълимии фанни «Тарбия» дар замони бозсозии маорифи халқ.

Мафҳумҳои асосӣ: Тарбия, назария, илм, асос, меъёр, ҳуҷҷат, таълим, фанни педагогика, соҳти иҷтимоии ҷамъиятҳои муосир, таъриқат, қарор, дониш, маҳорат, омӯзиш, маориф, ибтидо, ҷомеъа, силоҳият, амалия.

а. Ҳусусиятҳои умумии назарияи тарбия.

Яке аз асосҳои фанни «Педагогика» ин иборат аз масъалаи тарбия мебошад. Аз анъана ва таҷрибаи таърихӣ маълум аст, ки маориф ҳамеша дар заминани снъат, вазифа ва ҳадафҳои муайяннамудаи ҷомеа ва низоми муайян соҳта мешавад. Таъриҳи маориф ва афкори педагогӣи таълиму тарбия, мактаб, назарияҳои педагогиро дар давраҳои гуногуни таърихӣ, аз замони қадимтарин то рӯзиҳои мо меомӯзад. Дар асоси принсипҳои илмӣ маҳдудияти назария ва амалияи тарбияро ошқор намуда муқобили назарияҳои педагогӣи пешкадарро бо назарияҳои ирғичой меомӯзад, таъриҳи инкишофи қонуниятҳои назария ва амалияи тарбияро равшан мекунад.

Тарбия – ин раванди ҳамаҷониба ба сӯи ҳадафи муайян тарбия намудани насли навра, ташаққули шуур ва рафтори муносибатҳои шахси онҳо мебошад. Масъалаҳои тарбияи насли навра ҳамеша дар маркази ҷомеаи соҳибистиклоли мо қарор доранд.

Маълумот – ҷараён ва натиҷаи аз худ намудани маълуми дониш, маҳорат ва малакаҳои ба система дароварданудани шахс мебошад. Нишонаҳои донишҳои педагогӣи баробари ба вуҷуд омадани тарбия ба ташаққулёбӣ сар мекунад ва оҳиста-оҳиста инкишофу тақмил меёбад.

Фанни педагогика бошад, масъалаи тарбияи одамро ҷун ҳодисаи ҳаёти ҷомеъа мавриди омӯзиш қарор додааст. Қаллиман педагогика аз қаллиман қонунӣ «педагогис» ба вуҷуд омадааст, ки маънои «бачабар» боҷабонӣ-ро ифода менамояд.

Педагогика бошад, тарбияи инсонро хаматарафаю комилан муайян мекунад, қонуниятиҳои тарбия, моҳият ва соҳтору воятаҳои онро ошкор намуда, назария ва амалии кори таълимӣ тарбияро инкишоф медиҳад ва ғайта метардонад. Тарбия ҳодисаи муҳим ва басо мураккаби ҷиҳмонист. Вай баробари пайдоиши одам дар замонҳои ҳеле қадим дар рафти фаволияти меҳнатии одам, дар натиҷаи ҷудошавии қасбу хунаро ба вуҷуд омадааст.

Дар замон, ки одам ба авлоду қабилҳо ҳаёт ба сар мебарданд, тарбия ба зимман шахсони алоҳида гузошта мешуд. Қалонсолон ба кӯдакон таразу роҳҳои бадаст овардани воятаҳои зиндагиро ёд медоданд. Писарон малакаи моҳидорӣ, шикор ва духтарон духтудӯз, шустушӯй ва ғайта хӯроқро пайдо мекарданд.

Тарбия дар ҷамъияти ибтидоӣ. Одам дар зинаи аввали тараққиёти ҷамъияти ибтидоӣ, дар ҷамъияти тоқабилӣ, маҳсулоти тайёри табиатро аз худ менамуданд ва ба шикор машғул метардиданд. Пайдо намудани воятаҳои рӯзгузаронӣ ҷандон мураккаб набошад ҳам, дар айни замон бисёр меҳнатлаб буданд. Шикорчигӣ, муборизаи шадид бо табиат, танҳо дар шароити шакли дастҷамъонаи зиндагӣ имконпазир буд. Ҳама чиз умумӣ буда, дар байни аъзоёни ҷамъият тафовутӣ ҷиҳмон вуҷуд надошт.

Меҳнати якҷоя ба нафъи ҳамагон дар тарбия мавқеи бузург дошт. Барои парвариши фазилатҳои неки инсонӣ ҳонандагон аз қабилҳои боқилӣ, хушалоқӣ, қамолоти ҷисмонӣ, эстетикӣ, меҳнатдӯстӣ кушиш карда бо маънавияти баланди ҳеш ба ҳатту ҳаракати харрӯза ва феълӣ атвори онҳо ҳамеша таъсир мерасонанд; фазилатҳоро ба монанди эҳтироми падару модар, одамони қалонсол, ва ғайраҳои намудан дар ҳаёти онҳо, сари вақт иҷрои ҳар як супориш, муомилан бо одобонаро таҳаққул медиҳад, қамолоти муттасили онҳоро таъмин менамояд.

Дар тар заминдорӣ ва ҷорводорӣ ба вуҷуд омад. Ҷангҳои қабилҳо шуда бою қамбағал арзи ҳаёти намуноданд. Ақун тарбиятҳоро шӯғл менамуданд, то ки ҷавонҳоро ба ҷанг омода созанд. Базеи олимони метуфтанд, ки модоме, ки тарбия хусусияти тарбиявӣ дошта бошад, мактаб ба қорҳои тарбиявӣ маҳсус муҳтоҷ наметардад. Лекин ҳаёт исбот кард, ки ин ақида қомилан ҳаётот. Дар натиҷа тарбия ҳарактери синфӣ пайдо кард.

А.С. Макаренко дар баромадҳои худ оиди тарбия гуфта буд, ки дар байни мутафаккиронӣ педагогҳои замонӣ мо ҷунин ақидае ҳаст, ки методикаи тарбиявӣ алоҳида лозим нест, зеро методикаи фаннии

тарбия бояд таъмини фикри тарбияро ба худ гирад. Ман соҳаи таълимро соҳаи соф тарбия мешуморам, дар бавзе мавридҳои он аз соҳаи методикаи тарбия фарқ дорад ва алоҳида мебошад. Ин фикри худро А.С. Макаренко идома дода метӯяд, ки дар он эътиқод менамоям, ки методикаи қорҳои тарбиявӣ, қиссан новобаста аз мантиқи қорҳои тарбиявӣ мантиқи худро дорад. Ҳам методикаи тарбия ба ҳам методикаи таълим ба фикри ман, ду фасли илии педагогикаро таъкил медиҳанд. Албатта, ин фаслҳо бояд алоқан узвӣ дошта бошанд. Ҳуд аз худ маълум, ки таъмини қорҳои синф ҳамеша қорҳои тарбиявӣ аст, вале қорҳои тарбиявиро танҳо бо қорҳои таълимӣ новобаста намунод ман ғайримумкин мешуморам. (Макаренко А.С. Пед. том. 17. ТУМ 1958)

Педагогҳои номдори шӯравӣ Н.К. Крупская (1869-1939), А.В. Луначарский (1875-1933), П.П. Блонский (1884-1941), С.Т. Шатский (1878-1941), А.С. Макаренко (1888-1939), В.А. Сухомлинский (1918-1970) ва бисёр дигарон дар асарҳои худ назарияи тарбияро ба дараҷаи баланди замонӣ пешрафти илмӣ-техникӣ мувофиқат қунноданд.

Шавқу рағбати мактабиёни хурдсолро бештар илҳон анъанаӣ: "Зангити аввал", "Иди «Алифбо», «Ҳафтан поси хотир», фаволияти бозӣ, хусусан зимино порчаҳои адабӣ-нақшофарӣ афзун метарданд. Ба шавқу рағбати мактабиёни хурдсол инчунин панду ҳикматҳои мутафаккиронии адабиёти классикии форсу тоҷик ва мӯсир, мӯтолиаи асарҳо ва афкори педагогӣ ниёгон ҳам ба фаволият ва ҷилду ҷаҳли кӯдакон таъсир мерасонанд.

Мебош ба ҷилду ҷаҳл дар қор,
Домони талаб зи даст маъзор,
Ҳар ҷиз, ки дил бар он ғаронд,
Гар ҷаҳл қунӣ, ба даст ояд.

Дар эҷодиёти А. Рӯдакӣ, А. Фирдавӣ, Абӯғали ибни Сино, Саъдии Шерозӣ, А. Ҷомӣ ва бисёр дигарон бо ҷунин мазмун бо таври фаровон байту ғазалҳо ёфта метавонед. Алалхусус, педагог насли наврасро тавре тарбия бинамояд, ки ба гуфтаи воқоии инсонпарварии Саъдии бузургвор ҷавобу бошад:

Бани одам аъзон яқдигаранд,
Ки дар офариниш зи як ғавҳаранд.
Чу узве ба дард оварад рӯзгор,
Дигар узвҳоро на монад қарор.

Сохибкории шоирон шоири маруф Абу Абдуллои Рудакӣ гуфтааст:

Бирав зи таҷрибаи рӯзгор баҳра бигир,
Ки баҳри дафъи хаводис туро ба кор ояд.

Моҳияту мазмуни ҷавҳари кори тарбиявӣ дар рӯбони зерини А. Рудакӣ возеҳ баён ғаштааст, ки ҳидояттари максадлу ҳадафи ҷомеа аз тарбия аст.

Ҷаҳор ҷиз марозодаро зи ғам бираҳад.

Тани дурусту номи неку ҳӯи неку хирад.

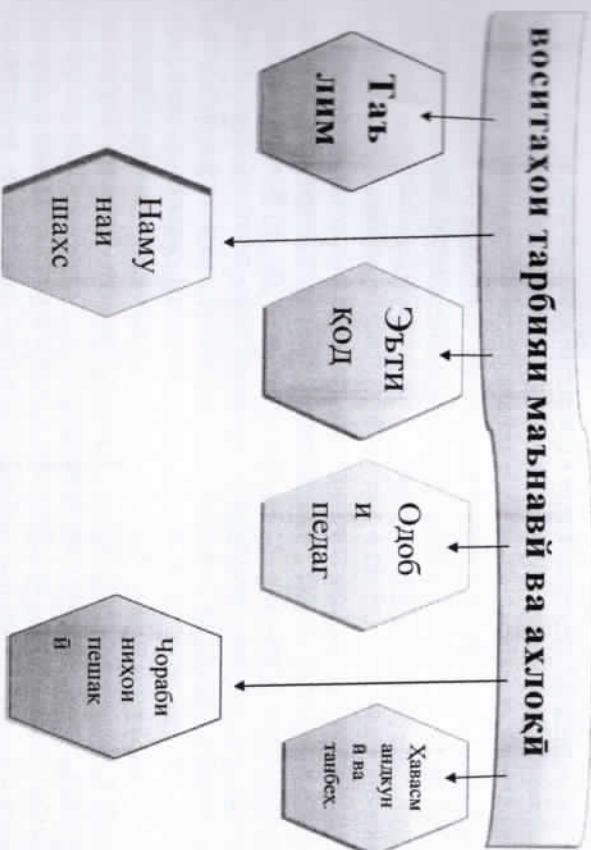
Ҳар он ки 3-зидаш ҳамин ҷаҳор рӯзӣ кард.

Сазад, ки шод зияд ҷовидону ғам нахӯрад.

Дар кори ташаккули педагогикаи тоҷик С. Айний, А. Лоҳутӣ, А. Ҳамдӣ, А. Алиев, Л. Бузургзода ва дигарон саҳми арзандае гузоштаанд. Дар ривоҷёбӣи шахсияти хонандагон ирсият, муҳит ва ҷамият барин омилҳо таъсири калон мерасонад. Муҳити иҷтимоӣ, таълиму тарбия маҳз ба тӯфайли иштироки ғайри фаъоли шахс боиси бедор шудани истеъдоди модарзод метардад, истеъдод ва қобилиятҳои ӯро ривож медиҳад. Агар кас кори худро дӯст дорад, истеъдоди вай дар ин соҳа зудтар ва зуртар зуҳур меёбад.

Аз ин ҷост, ки ҳар як мураббӣ дар давраи ғайри таълими педагогони худ баробари таълиму тарбияи хонандагон бояд ҳислатҳоро аз қабилӣ максалгузорӣ дар назди худ ва саво кӯшиш барои муваффақ шудан ба он, ҷустуҷӯӣ, таҳаммул, меҳнат қардан, ироданокӣ ва катъиятешагиро дар онҳо тарбия намояд. Дар ҷараёни тарбия шахсияти муаллим, ақида, нуктаи назари ӯ ва характери муносибатҳое, ки байни муаллиму хонанда пайдо метарданд, аҳамияти калони ахлоқӣ пайдо мекунад.

Педагогӣ машхур В.А. Сухомлинский навишта буд: «Наврасонро ҳечиз ба монанди одами аз ҷиҳати маънавӣ бойро доно ва дасткушод ба таъҷуҷ ва шавқу ҳавас оварда наметавонад... ақл бо ақл, вичдон бо вичдон, садоқат ба Ватан-бо хизмати амалӣ тарбия қарда мешавад». Ин суҳанонро ба тарбияи мактаббачагони синну солаҳои ғуноғун нисбат додан мумкин аст ва ҷиҳатҳои маънавӣ ахлоқии наврасонро ҷунин тасвир намудан мумкин аст.

Ҳуҷусиятҳои умумии назарияи тарбияро инҳо муайян мекунад:

- асоси назарияи тарбия;
- дидактикаи тарбия;
- амалии тарбия.

Ин масъалаҳои асосии илми нави «Тарбия»-ро ташкил медиҳанд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамаҷун асоси назарияи тарбия таъсис ёфтаанд. Аз ин рӯ, нақш, аҳамият ва амалии тарбия дар ҷомеа аз ҷониби ҷамият ба таври қофӣ дарқ қарда мешавад. Муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ онд ба ин масъала бояд бо донишҳои назариявӣ, маҳорати қисбӣ ва салоҳияти амалӣ мусаллаҳ бошанд.

Дар тайёрии қисбӣ муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ аз рӯи асосҳои фанни нави «Тарбия» додани донишҳои максалдон, бо усулу технологияи нави тарбия муҳаҷҷаз қардонидани он муҳим аст. Бинобар ин тавсия мешавад, ки ба маводҳои ин нави тарбия ва нави китоби дарсии электронӣ модули тавҷҷуҳ зоҳир қарда шавад.

Ҳамин тариқ, педагогикаи илми тарбияи одам аст, омӯзишу тарбия ҳамаҷун ҳодисаи ҷамъиятӣ, пайдоишу инкишофи илми педагогика.

ақидаҳои педагогҳои номдори гузаштаю муосир барои муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ аҳамияти бузурге дорад.

2. Мафҳумҳои асосии педагогикаи муосир.

Педагогикаи муосир аз даврҳои ҷамъотҳои ибтидоию эҳёи пайдоишта бошад ҳам аммо ин фан илми замони мост. Вай бо ҳамоҳангии қомеъҳои нави кори таълимӣ тарбияи насли навраас дар мактабҳо, инчунин таҷрибаи пешқадами муаллимонӣ ташиқоти ҷиёни ғарбонии тарбиятоҳҳо паҳн метардонад, ривоч меёбад ва инкишоф меёбад. Қисмҳои қорҳои тарбиявӣ дар ташаққули қамолоти инсон ба имқонии беназир соҳиб буда, онро ба ҷӣ дараҷа иҷро намудан ба маҳорати педагогии тарбиявӣ вобаста аст. Аз ғуфтаҳои болои бармеояд, ки таълим азҳудқунии соҳаҳои илм, техника, санъат ва ғарбонии ғуноғуни таҷрибаҳои меҳнати қамъиятро инъикос намуда, дониш, маҳорати амалӣ ва қобилияти эҷодии қӯдақонро рушд медиҳад. Тарбия бошад, сатҳи ташаққули муносибатҳои иқтисодӣ, ахлоқӣ, эстетикӣ онҳоро ҳамчун ҷиҳати муҳими инкишофи одаму одабият ифода мекунад.

Панду ҳикматҳои мутафакқирон адабии қиссиқии фору тоҷик ва муосир, мутолиаи асарҳои баҷагона ва афқори педагогии ниёзон ҳам ба ғарбонии таълим ва ҷидду ҷаҳли қӯдақон таъсир мерасонад. Аз ин рӯ шоир фармудааст:

Мебош ба ҷидду ҷаҳл дар қор,
Домони талаб зи даст мағзор,
Ҳар ҷиз ки дил бар он ғаронд,
Тар ҷаҳл қунӣ, ба даст ояд.

Агар байни муаллим ва баҷа муносибати манфӣ ба пеш ояд, он ғоҳ оҳисти-оҳисти қувван боздорни руҳӣ ба миён омада, ғарбонии таълим сӯст метардад. Қас мураббӣи аввалини ҳудро ҳеҷтоҳ фаромӯш намекунад, муаллим ўро бо олами дониш шинос намуда, барои сарфаҳм рафтани ҳодисаҳои мураккаби табиат ва ҳаёти қамъиятӣ ба ў қӯмақ расонидааст. Қӯдақ ҳамавақт дар эҷоди таъсири бевоситаи шаҳсияти муаллим, ҳақартеру қаҳонбинӣи ва муносибатҳои ў бо одамони дигар мебошад.

Тарбия ин қараёни эҷодии донирист. Таълимӣ тарбия ду ҷизи баҳам алоқаманд ва қараёни аз ҳамдигар қудонашаванда мебошанд. Онҳоро аз ҳам қудо қардан мумкин нест.

Мутобиқ ба объект (предмет) - и меҳнат қасбҳо ба ғуруҳҳои зерин қудо қарда мешавад:

- «инсон - инсон» - предметҳои меҳнат одамон мебошанд.
- «инсон - техника» - предметҳои меҳнат васотиҳои техникаӣ мебошад.
- «инсон - табиат» - предметҳои меҳнат замин, об, наботот ва ҳайвонот мебошад.
- «инсон - қислиқии нишонаҳо» - предметҳои меҳнат нишонаҳои шартӣ, формулаҳо, қалимаҳо мебошад.
- «инсон - образи бадеӣ» - предметҳои меҳнат образи бадеӣ ва унсурҳои он мебошад.

Ҳамаи ин аз муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ талаб мекунад, ки асосҳои таълими фанни «Тарбия»-ро дар қроцесси мактаби олии педагогӣ азҳуд қарда тавонанд, малақаҳои ҳосилшударо дар амал таъбиқ намонанд. Аз ин рӯ, донишҳои назариявӣ, малақаҳои дидактикӣ ва сазоҳиятҳои амалие, ки аз фанни «Методикаи таълими фанни «Тарбия дар таҳсилоти ибтидоӣ» гирифта шудаанд, талаботи аввалиндараҷаи омӯзқорони синфҳои ибтидоӣ мебошанд. Имрӯз тавассути қамин фан қорҳо онд ба ташаққули ин дониш, малақа ва маҳорат, тарқии онҳо дар донишҷӯён ва самти қасбии донишҷӯён сурат метирад. Минбаъд дар асоси натиҷаҳои азҳудқунии ин фан барои муайян намулдани сатҳи сазоҳиятҳои муаллимони синфҳои ибтидоии оянда мониторинг ташиқ қарда мешавад.

Омили муҳими таъминқунандаи самаран қорҳои тарбиявӣ маҳорати педагогӣ мебошад. Маҳорати педагогии тарбиявӣ бисёрпаҳлу буда, ўро баҷаҳо меҳрубон; ҳушмуомили, ғамқор; дар қорҳои қамъияти санъатқорона вазъиятро ба тарафи мусбӣ равона қардан, намоён мешавад.

Педагогика аввалҳо ба сифати тарбияи қӯдақону қавонон пайдо шуда, дар натиҷаи фароҳам қардидани фаҳмишу таъсиррасонии тарбия ба мафҳумҳои тарбияи одамони синну соли ғуноғун табиқ шуд. Инро дар қисоли ҳаёти имрӯза баръало дидан мумкин аст, ки дидакти соҳибхитиёр дар байни аҳолии табақаҳои ғуноғун ва синну солашон ҳарҳела мунтазам қорабиниҳои самарабахши маданӣ-матрифатӣ ва педагогӣ мебарад.

Муҳтасаран ҳар қадоми мафҳумҳои зикршударо шарҳу эзоҳ додан лозим меояд.

ТАРБИЯ-раванди маҳсуси мақсаднок, муташаққил аст, ки дар қарфти он қонандгон донишҳо, маҳорату малақаҳо пайдо мекунанд ва

чахонбинияшон ташаққул меёбад, ақлу қобилияти онҳо инкишоф меёбад.

МАЪЛУМОТ-низоми дар раванди тарбия аз худ кардани донишҳо, маҳорату малакаҳо, тарзҳои тафаккур аз тарафи хонанда мебошад. Дигар ҳел карда гуём, натиҷаи тарбия маълумот аст.

КАМОЛОТ-(ташаққулӣ) раванди ташаққули одам ҳамчун маъҷудоти иҷтимоӣ бо таъсири ҳаман омилҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, мафкураӣ, экологӣ, равонӣ ва ғайраҳо мебошад. Тарбия ҳам яке аз ҳамин омилҳост. Камолот гуфта ташаққули комили шахсиятро мефаҳманд, ки маънои ба воя, ба бағоят расидан аст.

ИНКИШОФ-раванди аз байн рафтани сифатҳои кӯҳна ва пайдоиши сифатҳои навро мефаҳмонад, ки одам доимо таъғйир меёбад, аз олдӣ ба мураккаб аз паст ба боло рафтан мегирад.

ХУДТАРБИЯКУНИ- натиҷаи тарбияи дуруст қабул кардан мебошад. Омӯзгор ё мураббӣ кӯшиш менамояд, ки шогирд ҷиҳатҳои мусбат ва манфии одоби худро донад ва баҳри ислоҳи камбудиховиш кӯшиш ба харҷ диҳад.

ХУДОМУЪЗИ-барои ғанӣ ғардонидани захираҳои донишҳо зарур аст. Вай ба он мусоидат мекунад, ки шогирдон аз сарчашмаҳои гуногун истифода карда тавонанд ва аз онҳо донишҳои иловагӣ бигиранд. Омӯзгорӣ касби бошараф мебошад. Аз ибтидои ба вуҷуд омадани одам эҳтиёҷоти омӯзиши ҷавонон ба таҷрибаи ҷамъиятӣ ва азхудкунии бошууро ва бо мақсади таҷрибаи ҳаётӣ ба вуҷуд пайвастааст.

Я.А.Коменский менависад: «Ба омӯзгорон вазифаи оликадр супорида шудааст, ки дар зерин офтоб аз он бағалдтаре нест». К.Д.Ушинский: «Кори омӯзгор зоҳиран ҳоксорона бошад ҳам – бузургтарин қор дар таърих аст». Бузургон гуфтаанд:

Ҳаққи устод аз падар беш аст,

В-аз падар устод дар неш аст.

Омӯзгор алоқамандии ҷомеа бо насли наврасро таъмин менамояд. Ҷомеа мақсад ва вазифаҳои таълиму тарбияи ҷавононро муайян мекунад ва вазифаи ҳали онро ба дастии омӯзгор бо боварии комили месупорад. Ҷараёни азхудкунии таҷрибаи ҷамъиятӣ аз тарафи ҷавонон дар зерин роҳбарии омӯзгор амалӣ метардад.

Омӯзгор ташаққули ҷаҳонбинии илмӣ ҷавонон ва инкишофи маънавии онҳоро таъмин менамояд.

Омӯзгор вазифаи масъултарини ҷомеаро ба ўҳда дорад. Ба ў ондан ҷомеа, дар айни ҳол аз ҳама нозуқтаҳин неъматҳои табиат

супорида мешавад.

Омӯзгори имрӯза бояд дорои ҷунин хислатҳои сифатҳо бошад:

- содиқ будан ба даъват, ҷамъият, ба идеяҳои бунёди давлати соҳибистиклोल, демократӣ ва дунявӣ;
- бояд ҳама тарафаи маълумотнок бошад, ихтисоси худро пура ва ҷуқур аз худ карда бошад. Маданияти бағалди донишандузӣ дошта бошад;
- омӯзгори имрӯза бояд устои касби худ бошад. Педагогика, психология ва услуби таълими фанни ихтисосро пура донад ва тавоно бошад;
- нисбат ба баҷагон меҳру муҳаббати беандоза дошта бошад ва ин эҳсосотро бо муҳаббат нисбат ба касби худ яқоя намояд;
- омӯзгор одоби касбӣ дошта бошад.

3. Асосҳои «Тарбия» ва талабот нисбат ба он.

Тарбия назарияи педагогист, ки ба ташаққули сифатҳои муайяни ҷисмонӣ, маданӣ-маънавий, рафтор, қирдор, ахлоқ барои инкишофи ҳама тарафаи шахсият нитарониди шудааст. Тарбия маҷмуи тадбирҳои мебошад, ки барои сохӣб шудани сифатҳои барои ҳаёти ҷамъият зарурӣ шахс вобаста карда мешавад.

Дуруст ба амал баровардани принсипи алоқии таълиму тарбия бо ҳаёт аз педагог инҳоро талаб мекунад:

- ба талабагон фаҳмонда додани моҳияти меҳнат дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва ҳар як шахс;
- эҳтиром ба одами моҳияти, ки неъматҳои моддӣ ва маънавий ба вуҷуд меоранд;
- инкишоф додани қобилият аз рӯи вичудон ва эҷодкорона меҳнат кардан ба манфиати ҷомеа ва ба нафъи шахсии худ;
- сарфаҳм рафтан ба асоли замонани истеҳсолот, кӯшиши афзун намулдани доираи дониши политехники, азхуд кардани маданияти умумӣ ва асоли илмӣи таълиқи меҳнат;
- бо ҳам пайваст намулдани манфиати шахс ба манфиати ҷамъиятӣ нобаста ба дарҳости ҷомеа ва талаботи ҳоҷагӣ; муносибати эҳтиёҷкорона ба моҳияти ҷамъиятӣ ва боғириҳои табиӣ, кӯшиши бо меҳнати худ афзун ғардонидани онҳо.

Тарбия қадимтарин ва ҷовидонатарин арзишест, ки ҳаёти иҷтимоии инсониятро таъмин мекунад. Бе тарбия на фард ва на ҷомеаи ташаққулӣфта вуҷуд дошта метавонад. Зеро арзишҳои, ки

мавҷудияти инсон ва ҷомеаро таъмин мекунамд, танҳо тавассути тарбия аз насл ба насл мегузарад.

Дар адабиёти педагогӣ истилоҳи «маърифат» ба маънои васеъ ва танг истифода мешавад.

Ба маънои васеъ тарбия - маҷмӯи тамоми таъсирот, ғайрияти, амал ва сарф кушишест, ки ба ташаккули шахсияти инсон, таъмини иштироки ғайригонан он дар ҷамъият ва ҳаёти ҷамъияти инсонӣ, фарҳангӣ, маърифатӣ нигаронида шудааст.

Дар ҷунин фаҳмиш тарбия на танҳо кори тарбиявие, ки дар оила, мактаб, таъкилотҳои бачарон ва ҷавонон ба амал бароварда мешавад, балки тамоми системаи ҷамъиятӣ, идораҳои пешбарандан он ва тамоми намунаҳои санҷатро дарбар мегирад. Мафҳуми тарбия ба маънои васеъ низ тарбия ва донишно дар бар мегирад.

Ба маънои маҳдуд тарбия — ғайрияти педагогӣ, ки ба инкишофи ҷисмонӣ, ҳаётонинӣ, симон маънавий ахлоқӣ ва завоки эстетикӣ шахс нигаронида шудааст. Дар баробари ин муассисаҳои оғилани тарбиявӣ ва таъкилотҳои ҷамъиятӣ кори тарбиявӣ мебаранд. Ба мафҳуми маҳдуд тарбия таълимӣ дониш дохил карда нашудааст. Аммо ҳар гуна тарбия дар ҳамон вақт вуҷуд хоҳад дошт, ки агар вай бо тарбия алоқаи зич дошта бошад. Зеро дар процесси тарбия ва дониш на танҳо дониши ҳамагарафани одам меағзояд, балки ҳислатҳои ахлоқӣ ва маънавийи ӯро низ метезонанд.

Тарбия дар ҳаёти ҳар ҷомеа ва ҳар кишвар аҳамияти халқунанда дорад. Ёне характери ҷамъиятӣ дорад. Ҷамъият чӣ қадаре, ки инкишоф ёбад, тарбия ҳам ҳамин қадар ривоч меёбад. Агар сатҳи инкишофи ҷамъият паст тардад, сатҳи тарбия ҳам паст мешавад. Кишваре, ки ба тарбияи насли навраст ва умуман арзои ҷомеа ба қадри кофӣ машғул нест, ба руқуд ва бўҳрон дуҷор шудааст. Дар ҳар як ҷамъият барои инкишофи тараққиёт дар баробари сарватҳои моддӣ маънавий тарбия низ инкишоф меёбад. Нақши бениҳоят муҳими ташаккули шахсиятро онла мебошад. Муносибати самимӣ, таъсирбахшии инфиродӣ, муносибатҳои тақрорнаёбана ба тарбия бо назардошти яқоя бо ба ҳисобгирии ҳусусиятҳои қудакон, ки волидайн аз тарбиятар дида бештар медонанд, ивазашаванда аст. Аз ин ҷиҳат талаботи дастирӣ ва мустаҳкам кардани робита бо онла дар маъриҳои халли ҳамаи вазифаҳои тарбия бо маслиҳат қор қардан зарур аст.

Воситан робитан мактаб бо онла ин рӯзномаи мактабӣ мебошад. Агар ин ҳуҷҷат аз нитҳои педагогӣ дуруст таъкил қарда

шавад, робитан мустаҳками волидайн ва муаллимон самарабахш мутобиқат мекунад. Ҳозир дар баъзе мактабҳои муаллимон аз бониси бештарӣ ва ҷиркин нитҳои доштани рӯзнома ба он эътибор намеадогаи шуданд. Ҳозир барои ғайри нитҳои доштани алоқани байни мактабу онла аз рӯзнома самарабахш истифода бурдан зарур аст.

Тарбиятар бояд худаш тарбия ёфта бошад. Вай бояд роҳҳои эҷодқорона ҳамқорӣ намунаро бо волидайн нисбати тарбияи қудакон пайдо қунад.

Дар таърибаи тарбия баъзан дар байни тарбиятару арзоени онла нисбати талаботҳои низорҳои пайдо мешаванд, ки онҳоро бояд бо ҳушмуомилгаи ҳатман ҳал қард, то ки риштаи алоқа қанда нашавад.

Асоҳон «Тарбия». Бо ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Ёзбекистон дар соли 2020 аввалин маротиба дар таърихи илми Ёзбекистон «Педагогика» фанни нави «Тарбия» таҳия қарда шуд. Аз ин рӯ дар асоҳи қарори Вазорати маорифи Ҷумҳурии Ёзбекистон соли 2020 аз 6 июл тахти №422-«Дар боран таъбирҳои онд ба тадриқан қорӣ намулдани фанни «Тарбия» дар тахсилоти умумии миёна» қорӣ қарда шуд. Тибаки қарор фанни «Тарбия» бо илова намулдани фанҳои мавҷудан зерин таъсис дода шуд:

1) «Одоб» ва «Ҳисси Ватан» дар синфҳои ибтидоӣ;
2) «Ҷоҳон истиқлолияти миллӣ ва асоҳон маънавий» ва «Асоҳон Ҳадиси Шариф» дар синфҳои алоҳида тарбия дода мешавад.

3) Донишҳои ғоявӣ-сиёсӣ ва динӣ-дунёвӣ дар ғайрияти тарбия.

Тарбия сатҳи ташаккули муносибатҳои иҷтимоӣ, ахлоқӣ, эстетикӣ онҳоро ҳамқун ҷиҳати муҳими инкишофи одаму одамият нифода мекунад.

Тарбияи фикрӣ, ахлоқӣ, эстетикӣ, ҷисмонӣ, меҳнатӣ ва ғайра тавассути технологияи ёдлӣхӣ сурат мегиранд. Инчунин, нисбати музиканавозӣ,овозхонӣ, дурадгари, бозӣ ва монанди инҳо технологияҳои ғаймондан, машқ, назорат қарданро ҳам истифода мебаранд. Ҷиҳати дигари яғнагини омӯзишу тарбия боз дар он дида мешавад, ки мазмуни омӯзиш ба худ маволҳои зиёди тарбиявӣ, аз ҷумлаи мақсад ва вазифаҳои ҳаётонинӣ, меъёр ва қондаҳои маънавию дар бар мегирад.

Азҳудқунини ин мавод ба ташаккули ғаймиши ғоявӣно сиёсӣ, маънавий ахлоқии ҳонандгон таъсири ҳамаҷониба мерасонад.

Ҳамин тавр, дар алоқамандии омӯзиш ва тарбия технологияҳои умумие низ ҳастанд, ки ҳам ба системаи таълим даҳл доранд ҳам ба қорҳои тарбиявӣ. Қондаҳои зикршуда ба мо имконият медиҳанд, ки на фақат хусусиятҳои ягонагии таълиму тарбия, инчунин мантиқи технологияи муносибатҳои таълику таълимро низ муайян кунем. Ин чараён, ҳамчун қоида аз системаи таълику таълим омӯзиш оғоз мешавад ва дар қорҳои беруназтаълимӣ идома дода мешавад.

Дар натиҷа илми нав ба вуҷуд омад. Асоси методологияи ин фанни «Тарбия» иборат аз:

- хуҷағатҳои меъёрӣ оид ба таҳсилот;
- асосҳои ва мабъаҳои тарбия;
- принсипҳои тарбия;
- қонунҳои усулҳои ва технологияҳои тарбия;
- масъалаҳои амалии тарбия.

Ин гуна асосҳои асоси фанни «Тарбия» ро таъшиқ медиҳанд.

Муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бояд ин асосҳоро дар сатҳи зарурӣ аз худ кунанд. Дар ақси ҳол, омодагии касбии онҳо аз рӯи ин методикаи фанни дар сатҳи зарурӣ нахоҳад буд. Омӯзгор чараёнӣ аз ҳама мураккабтарин – инкишофи шахсиятро идора мекунад. Мураккабии чараён дар тағйирёбии олами маънавии ҷавонон мебошад. Ҷун дар урфит метуянд, дар назди мураккабии олами маънавии инсон мураккабии олам ҳеҷ аст, ҳар як фард хусусиятҳои ба худ ҳосе дорад, ки тақрорнашаванда аст.

Омӯзгор идоракунадаи таъсиротҳои гуногуни мусобиқо манфи нисбат ба шахсияти насли навраас мебошад. Ба шахсияти тифлон омилҳои гуногун, аз ҷумла, муҳити зист таъсир мерасонад.

Омӯзгор идоракунадаи чараёнҳои тарбия, худтарбиякуни ва азнавтарабиякуни мебошад. Ҳукукҳои меҳнати ва интиҳоби касби шаҳрандон дар Сарқонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон муайян карда шудааст ва амалитарди ва ҳимояи он аз тарафи ҷомеа таъмин карда мешавад.

Дар қарор қайд шудааст, ки соли таҳсил 2021-2022 дар муассисаҳои тарбиявӣ бояд таълими фанни «Тарбия» ро оғоз намоем.

Дар асоси «Консепсияи фанни «Тарбия» барои ҳонандагони муассисаҳои таҳсилоти умумии миёна» мафҳумҳои асосии умумии фан:

- заминани ҳукуки;
- ҷаҳорҷубаи таъшиқ;
- асосҳои илмино методӣ.

Ҳамзамон, заминани ҳукуки аз ҳуҷағатҳои меъёрино ҳукуки соҳаи тарбия, заминани таъшиқ таълими фанҳои илмӣ дар сатҳи зарурӣ дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ, аз ҷумла таҳсилоти ибтидоӣ ва асосҳои илмино методӣ методологияи илмо дар назар дорад.

Мувофиқи қарор принсипҳои асоси фанни «Тарбия» дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ, аз ҷумла таҳсилоти ибтидоӣ методологияи илми тарбия аз онҳо иборат мебошанд:

- а) афзалияти муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ;
- б) таъликули руҳияи ватандӯстии бошууруна;
- в) дар асоси таъликули илмино муосир;
- г) ошқоробайи ва шаффофият;
- г) дастгирӣ ва таъшиқи таъликули тарбиявӣ;

д) мувофиқат ва муносибии фаволияти мақомоти давлатӣ, таъликули таъликули таъликули ва баҳши ҳуҷағ, ки дар таъликули сиёсати тарбияи иштирок мекунанд.

Аз муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад, ки ин принсипҳои ва методологияи илмо ҷуқур аз худ кунанд. Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ, фаволияти тарбиявӣ ва таъликули муносибатҳои тарбияи аз худ намунаи ин принсипҳои, дар амал таъликули карда тавониған ва салоҳияти таъликули онҳо дар фаволияти касбӣ муҳим аст. Ин талаб мекунад, ки ҳар як ҳонанда қори индивидуалӣ, бо муаллимон фаволон қор карда, дар амал таъликули намунаи принсипҳои тарбияро омӯзад. Дар баробари ин аз имкониятҳои мактабҳои оли, шарити процеси тарбия ва самарани амалии фаволияти истифода бурдан лозим аст. Ёке аз асосҳои тарбияи касбӣ аз худ намунаи принсипҳои, асосҳои ва мақсадҳои перспективии ҳар як ҳонанда мебошад.

4. Зарураҳои ҳуҷағатҳои таълими фанни «Тарбия» дар замони бозсозии маорифи ҳаққ.

Мазмуни ҳуҷағатҳои меъёрино мактабҳои таъликули ибтидоӣ. Меъёрино мазмуни маълумоти мактаби муосирро се ҳуҷағати асосӣ нақшани таълими, барномаҳои таълими, қитобҳои дарсӣ ва нақшаҳои таълими муайян мекунанд, ки ҳар қадом аз тарафани Назорати маориф таъликули карда мешавад ва онҳо ба таъликули студентҳои давлатӣ мувофиқ мебошанд.

Нақшаи таълими ҳуҷағати муҳиме давлатӣ. Буда аз тарафани Назорати маориф таъликули карда. Он маъеру қитати фанҳои

тадрисни мактабхоро муайян намуда, тартиби омӯзиши онхоро ба соҳаи хониш ва микдори соатҳои ҳафтаганаи онхоро дар ҳар синф муқаррар менамояд. Ҳар муассисаи таълимӣ ва тарбиявӣ мувофиқи ҳуҷусияти худ дорои нақшаи таълимии хос мебошад: нақшаи таълимии мактаби ибтидоӣ, мактаби миёнаи умумӣ, мактаби олии ва ғайра.

Нақшаҳои таълимӣ бо мактабҳои ғизоӣ оғоз мегардад, ки дар он оғозу хотимаҳои соли хониш, чорякҳо, таълиҳҳо, тартиби гузаронидани имтиҳонот, фанҳое, ки гуруҳ ва зергуруҳҳо карда омӯзонда мешаванд, таълимӣ тафриқа ва ғайра зикр мебаранд.

Дар айни замон мактабу таълимгоҳҳои ҷумҳурии мо аз рӯи нақшаи таълимие фарогирад мекунад, ки онро «Нақшаи ягонаи таълимӣ таълиҳҳои мактабҳои таълимоти умумии Ҷумҳурии Ўзбекистон» ном мегарданд. Мактабу таълимгоҳҳо, литсей, гимназия, мактаб – интернат, мактабҳои тафриқа, ҳуҷусӣ ва ғайра метавонанд яке аз нусаҳои нақшаи таълимиро, ки дар асоси нақшаи таълимӣ таълиҳҳо мураттаб шудаанд, интиҳоб намуда, ба шароити таълимгоҳ мусоид созанд.

Дар нақша соҳаҳои таълимоти ба ду гуруҳ тақсим шудаанд: таълимоти асосӣ ва интиҳобӣ. Соҳаи таълимоти асосӣ барои ҳамаи мактабҳо ва таълимгоҳҳо хатмист. Ба ин гуруҳ фанҳои дар нақша нишондода соҳаҳои марбутро ба худ мегиранд:

Китобҳои дарсӣ. Мазмуни таълимоти мунтазам дар китобҳои дарсӣ муайян мегардад. Китоби дарсӣ – яке аз адабиёти муҳими манбаи дониш ва омӯзиши мактабии мебошад. Ба он маълумотномаҳо, маҷмӯи вазифа ва машқҳо ғайрасони онҳо мебошанд.

Китоби дарсӣ бояд ба ҳамаи талаботи гузашташуда, ҳуҷусан мазмуни таълимоти ҷавобгӯ, ҳамчунин барои толибгилмон шавқовар, ба қадри имкон муҳтасар, фаҳмо, бо нақшу нигор, аз ҷиҳати эстетикӣ ҷолиби диққат бошад. Китоби дарсӣ пурмазмун ва сифатнок ба дараҷаи аъҷулқунии донишҳо таъсир мекунад.

Нақшаҳои таълимӣ:

Китобҳои дарсӣ бояд сифатҳои зеринро дошта бошад:

- *шаклу рағбати шогирдонро ба илму дониш бедор мегардонанд.*
- *роҳ ва ҳаракати андӯшгари донишу малакашро пас аз мактаб, яъне дар давоми тамоми умр ӯд меҷаҳад.*
- *фиғру андешаи рондан, ҳуҷусбардориро меомӯзонанд.*

- *барои томи намунаи фарогирад мунтазами таълиму тарбияи хонандагонҳам дар синф ва ҳам дар хона роли асосиро мебаранд.*

- *Ҳам муаллимон ва ҳам хонандагон аз он розӣ бояд бошанд.*

Дар системаи тарбияи мамлакатамон, аз ҷумла дар назарияи таҳсилоти олии бод асосҳои фанни «Тарбия» мутобиқи талаботи замон тарбия омӯзониди шавд. Вобаста ба ин, зарурати муаллимони онқиди синфҳои ибтидоӣ барои азҳудқунии ин фан ва омӯхтани усулҳои таълимӣ он аз инҳо бод хабардор бошанд:

- дониши амиқи асосҳои илм; (дониши ҳамаҷафа)
- аз худ намунаи технологияҳои пешқадам ва мусоиди педагогӣ, инноватсионӣ ва иттилоотии таълимӣ фан;
- омӯзиши таҷриқотҳои илмӣ онқ ба тарбия;
- дарқи пурураи нақшаи тарбия дар ҳаёти инсон ва ҳаёти иҷтимоӣ;
- донишгари усул ва технологияи таълимӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ таваҷҷути тарбияи миллии замони ҳозира;
- дар таълимӣ фанни тарбия таҷриқан индивидуалии педагогӣ дошта бошад.

Таълиму тарбия ду ҷузъи ба ҳам алоқаманд ва ҷараёни аз ҳамдигар ҷудонашаванда мебошанд. Онхоро аз ҳам ҷудо кардан мумкин нест. Вале ҳар як ҳодими мактаб, муаллим, роҳбари синф, муdiri мактаб метӯяд: “таълимӣ дуруст нисбат ба тарбия намудан осонтар аст”.

Дар ҳақиқат, ҷараёни тарбия нисбат ба таълим душвору мураккаб мебошад, вай нисбат ба баҷагон мохирона рафтор қарданро талаб менамояд. Тарбияи ин ҷараёни эҷодиёти доимӣ мебошад: муаллим дониш ва таҷрибаҳои худро дар вазъиятҳои доимо ивазшаванди педагогӣ қор мефармояд. Барномаи тарбия, ки дар асоси он қор мекунад таҳминӣ мебошад, бинобар ин ҳар як муаллим гӯе ҳаммуаллифи он барнома мебошад.

Муаллим бисёр омилҳоро ҳар ҳел ба ҳисоб гирифта, барномаро дар ҳар як синфи нав ҳар ҳел қор мефармояд: дараҷаи тарбиянокии коллективи кӯдакони баҷагони алоҳида, характери муносибатҳои байниҳамдигарии мактаббаҷагон, баҷагону падару модарони онҳо, хонандагону мураббихоро ба эътибор мегирад. Ин омилҳоро дар ҷараёни таълим ҳам баҳисоб гирифта зарур аст, вале таъсири онҳо дар таҳаққули шахсияти баҷа нисбат ба ҷараёни тарбия қамтар мебошад.

Тарбия дар фаъолияти иҷодии кӯдакон дар бозихо, фаъолияти меҳнати, дар машғулиятҳои гуногун, дар процесси бо ҳодисаҳои воқеаҳои ҳаёти ҷамъияти ва табиӣ мамлакатамон, ки мувофиқи фаҳмиши онҳост ва ҳангоми бо роҳи шиносӣ ба Ватан амалӣ ҳоҳад шуд. Маълум, ки тарбияи насли наврас диққати тамоми кормандони соҳаи маорифи халқро ба худ ҷалб менамояд.

Ҳуҷусан соҳаи бозсозии системаи таълим дар назди мураббӣён, устодони таълим бисёр вазифаи ғураасӯд, ин ҳам бошад дар ҷамъият тарбия намулдани кадрҳои баландхаттисоси ҳаматарафа инкишоффаро меғузорад.

Аз ин рӯ мо ҳуб медонем, ки пеш аз онки ҷавонони ҳаматарафа инкишоффаро ба ғоя расонем ҳуб мешуд, ки мутахассисони баландхаттисоси ҳаматарафа инкишоффтаи дорон маълумоти олидоштаро тарбия намоём.

Маҳз аз ҳамин сабаб дар тайер намулдани талабагони мактабҳои олий ҳуҷусан дар талабагони мактабҳои олии синни хурди мактабӣ омӯзиши фанни муаммоҳои таълиму тарбия, тарзи идора намулдани ташкили кори таълим, нозукиҳои он ва ҳуҷусиятҳои он омӯзиши фан педагогика тавсия карда шудааст.

Мақсади омӯхтани ин фан дар он аст, ки онди касби педагогӣ ва мураббиги дониши ҷуқури муқаммал пайдо нрмоянд. Дар баландбардоштани дониш, маҳорат ва малакаи педагогӣ аз тарафи ҳуҷумат нав ба нав сохтани биноҳои таълимӣ, иншоотҳои спортӣ, базан модди-техники, асбобу анҷомҳои таълими таъмин намулдан сифати таълиму тарбияро боз ҳам баланд месозад.

Дар солҳои охир бозсозии системаи таълими мактабҳои олий дар назди устодон баланд бардоштани дараҷаи ихтисосноки, соҳиб шудан ба дониши муқаммал вазифаи ғузоштааст. Дар баробари ривҷебии сатҳи ихтисоси муаллимон баланд бардоштани сатҳи таълим, дар назди муассисаҳои таълимӣ ҳам вазифаи асоси ғузоштааст. Фанни муаммоҳои таълиму тарбия дар раванди омӯзиши бақаларӣ омӯзониди шуда, ҷунин талабхоро ба назар меғирад.

ТАЛАБОТҲОИ МУАММОҲОИ ТАЪЛИМУ ТАРБИИ

-тарбияи насли наврас дар асоси истиқлолияти миллӣ ғьне ташкили таълиму тарбия дар асоси урғу олатҳо ва анъанаҳои миллӣ.

-ташкили ҷарағни таълим дар асоси Қомуси ҷумҳурии Ёзбекистон.

-дар мамлакат муассисаҳои мактабҳои олий ва миғнаи маҳсус дар асоси бозсозии таълим ташкили намулдани таълиму тарбия.

-шнносони мутахассисон онди ташкили қорҳои ташкили тарбиявӣ, ҷамғавӣ ва баланд бардоштани самаранокии онҳо.

-қор бурда тавонистан дар асоси речаҳои тартибдодашуда.

-тестар шинос шудани талабагон ба ҳаёти мактабҳои олий.

А.С. Макаренко навишта буд: «Қори тарбия маҳз аз он иборат аст, ки насли нисбатан қалонсолтар таҷриба, шавқу рағбат ва ақидҳои хурдо ба насли хурдсол меғузарад. Нақши фағоли педагоғҳо ҳам маҳз аз ҳамин иборат аст...»

Қайд намулдан мумкин аст, ки дўстдорони одам қори тарбияро осон меқунад. Алоқан байни муаллиму хонандгон дар асоси муносибатҳои ағ лоқи олий ва бегараз бояд сохта шаванд. Ҳаман ин танҳо ҳамон вақт ҷоман амал меғушад, ки ағар бача дар симон муаллим дўст ва ҳамфиқри хурдо бинад, муаллим ҳам ба хурсандию ҳам ба ғами ў шарик шуда тавонад. Дар ягон қасб шахсияти одам,

характеру ақида, ахлоқ, муносибати ӯ ба одамони дигар ба монанди касби муаллими ҷунин аҳамияти халқунанда дошта наметавонанд.

Муаллими доно, аммо бадхоҳу ноинсоф, дили бачаро аз мактаб хунук ва аз он дур мекунад, ва инчунин бачагонро ба дуруғтӯй ва дуруғтӣ маҷбур месозад. Барои тағир додани ҷунин муносибати нисбат ба мактабу одамон пайдо карда бо муаллимони дигар вохӯриҳои ҳеле бисёр зарур мешавад, ки онҳо ба муаллими содиқ монанд набоянд.

Кори тарбияӣ дониш ва маҳоратҳои махсусро талаб менамояд. Н.К. Крупская навишта буд: «Он мураббие, ки ба бачагон худдорио талкин намуда, худаш худдорӣ карда наметавонад, ба кӯдакон рафокат омӯзонида, худаш бо онҳо ҷун рафик не, ҷун фармондех рафтор мекунад, мураббии бадаст».

Натиҷаҳои тарбияро зуд сарфаҳм рафтан ва дарҳол дар ҷараёни тарбия ислохоти ҷузъии зарфӣ дохил кардан мумкин аст. Натиҷаҳои кори тарбия охишта-охиста маълум метарданд, онҳоро дарҳол иваз кардан мумкин нест. Бинобар ҳамин ҳам камбӯй ва нораҳои кори тарбияро муайян кардан душвортар мебошад.

Кори тарбияӣ аз муаллим талаб менамояд, ки ҳаман қуваҳои маънавию ҷура истифода намуда, оқилона, ҷурутқат, дорои муҳаббати бузург, дорои муҳаббат нисбат ба бачагон ва кори худ бошад.

Чӣ ҳеле, ки меғунд, касби муаллим яке аз касбҳои барои халқ мўтабартарин мебошад. Аз ин рӯ М.И. Калинин меғунд: «Муаллим шахси бозғатимоди ҷамиятест, ки ҷамият ба ӯ азизтарин ва ҷуриқимматтарин зодан худ, ҷъне фарзанди худро бовар карда меҷупорад» Муаллим анъанаҳоро ва ё иқдомҳоро аз ҳозира ба оянда меҷупорад, ин меҳнати ӯро ҳеле шавқовар ва ҳақиқатан эҷодӣ метардонад.

А.И. Сино кайд менамояд, ки «Аз он рўзе, ки ҳаёти инсонӣ ва табақаҳои ҷамиятӣ пайдорад ҷараёни тарбия низ амал карда меояд». ӯ ҷунон тасвир намунадаст: «Инсон ҳайвонест, пахноҳун, ҷаҳор дарвешаст, ки аз зарби вай шонздаҳ андар ояд».

Бо қавли Синои бузург:

Давлати ҷонпарвар аст, сўҳбати омўзгор,
Хилвати бемулдан, суфран беинтизор.

Зарурати омўзиши ин фан яке аз талаботи касби омўзгори ояндаи синфҳои ибтидоӣ аз ҷиҳати илмӣ, методӣ, касбӣ ва амалӣ

мебошад. Зеро ин илм ташкили назарияи тарбияро аз фанни гуманитарӣ, татбиқ ва омўзиши самаранокии онро ҳамоҳанг месозад.

Фанҳос, ки дар мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ тибқи талаботи «Плани таҳминии тарбияи милли» тарбия дода мешаванд, ба як қатор фанҳои мушаххаси илмҳои табиатшиносӣ ва гуманитарӣ тақсим мешаванд. Ба ин муносибат мазмуни тарбия дар мактабҳои миёнаи маълумоти умумӣ, махсусан дар синфҳои ибтидоӣ нисбатан ғуноғун аст. Ба ғуфтан ӯ, татбиқи ҷунин равиш дар назар аст: Бояд ғуфт, ки назарияи тарбия дар таҳсилоти ибтидоӣ баъзан дар назарияи тарбияи фанҳои таҳсилоти умумӣ сурат мегирад. Аз ин рӯ, ҳамоҳангсозии ҷунин назарияи таълим ба дўшӣ фанни «Тарбия» ғузошта шудааст.

Ғайр аз ин, дар синфҳои ибтидоӣ, ба таври истиқсно, ҷорабиниҳои тарбиявие, ки ба инкишофи эстетикӣ, эҷодӣ ва ҷисмонӣ нитаронид шудаанд, инчунин тарбияи иҷтимоии хонандагони синфҳои ибтидоӣ таъассути илҳо ва ҷашнҳо ғузарида мешаванд. Ташкил ва татбиқи ин раванд таваассути фанни «Тарбия» сурат мегирад, ки дар он муаллими фан ва роҳбари синф масъул аст.

Муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ дар назарияи таҳсилоти оғии педагогӣ аз рӯи фанни «Тарбия» дорои малақаҳои зерин мебошанд:

а) дониши назарияӣ ва касбии асосҳои илм;

б) дар омўзиши методикаи тарбия малақа дошта бошад;

в) салоҳияти дониши касбӣ дошта, тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ ро таваассути илм пайдо кунад.

Ин масъалаҳоро дар процесси мактаби оғии педагогӣ азхула кардан лозим аст.

Назарияи тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ яке аз масъалаҳои муҳими педагогӣ буда, дар он омўзгор бояд талаботи имрўзаро ба назар гирад. Ба ин муносибат, ҷи тавре, ки дар боло кайд карда шудааст, дар таълими фанни «Тарбия» ба ҷиҳзи зерин диққат додан ва азхула кардан зарур аст:

- ноил шудан ба азхулақунии ҷураи ахлоқ, дониш, малақа, салоҳият ва салоҳият аз ҷониби хонандагон мутобиқи талаботи стандартиҳои давлатии таҳсилот;

- инкишоф додани тафаккури мустиқил ва озод дар хонандагон ва қобилияти эҷодии онҳо;

- ташаккули ҷаҳонбинии илмӣ ва салоҳияти тафаккури ғулобаии қонандагон;

- таъмини дастрасӣ ва муттасили тарбия дар асоси принципо ва методологияи нави таълими маълумоти умумӣ. Ҳамаи инро муаллимони ондан синфҳои ибтидоӣ бояд ғуффа аз худ кунанд.

Ҳамин тариқ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ фанни «Тарбия» ва ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳукукии вобаста аз он талаб карда мешавад, ки дар сатҳи талабот аз худ карда шаванд.

Саволҳо ва супоришҳо барои таъкид:

1. Хусусиятҳои умумии назарияи тарбия ғуффа чиро дар назар доред?
2. Асоси илми «тарбия» чист?
3. Зарӯрати таълими фанни «тарбия» дар чист?
4. Соли 2020 -6 июл, рақами 422- бо қадом мақсад шиносои намудан мумкин аст?//www.ziyoue.com

Мавзӯи 2: Манбаъ ва сарчашмаҳои «Тарбия»

Нақша:

1. Равишҳои тарбия дар таърихи педагогикаи муосир.
2. Масъалаҳои тарбия дар педагогикаи халқҳои ҷаҳон.
3. Усулҳои тадқиқоти фани «Тарбия».

Мафҳумҳои асосӣ: Тарбия, илм, “Ҳадиси шариф”, захира, педагогика, таърих, сарчашма, равиш, ҳикмат, ҷаҳон, мардум, масъала, дониш, тадқиқот, усул, маҳорат.

1. Равишҳои тарбия дар таърихи илми педагогикаи муосир.

Дар пайвастагӣ бо ҷамъият тарбия ҳам пеш рафт. Илми педагогикаро илми қадимӣ вағе нисбатан ҷавон мешуморанд. Вай дар инкишофи худ ҳамқадами ҷамъият аст. Ақидаву андешаҳои нахустини педагогӣ ханӯз ҳазорҳо сол муқаддам дар асарҳои философҳои бахси худро доранд.

Раванди педагогӣ қонуниятҳои худро дорад, ки ғайратан онро ғайра менамоянд:

1. Ҷараёни педагогӣ, мақсад, вазифаҳо, мазмун, шаклҳо ва технологияҳои он ба талаботҳои ғайимӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ ҷамъият вобаста аст.
 2. Вазифаҳо, мазмун ва шаклҳои ҷараёни педагогӣ, на фақат аз талаботҳои ҷамъиятӣ аз он ҷумла аз имкониятҳои ҷамъият, аз натиҷа, ки дар он ба амал бароварда мешавад, вобаста аст.
 3. Дар ҷараёни педагогӣ, раванди таълим, маълумот, тарбия ва тараккиёт бо ҳам алоқаманд мешавад, аз он ҷумла бо ҳам алоқамандии ҷараёни тарбия ва худтарбиякунии, ҷараёни роҳбарии педагогӣ ва худғайроияти тарбиятарафдорон дида мешавад.
 4. Мақоми муайяншудаи ғайроият ва муносибат дар тарбия ва таълим.
 5. Бо ҳам алоқамандии мақсаду вазифаҳо, мазмун, шаклҳо ва технологияҳои дар раванди педагогӣ.
 6. Бо ҳам алоқамандии коллектив ва шахсият дар раванди педагогӣ.
- Сарчашмаҳои фанни «Тарбия» ва омӯзиши онҳо барои омӯғори ондан синфҳои ибтидоӣ зарур аст. Вобаста ба ин, дар таърихи педагогикаи ўзбек равишҳои муҳими таълиму тарбия тавсиф

шуданд. Дар ин ҷо мо диққати шуморо ба муҳимтарини онҳо ҳамчун намуна ҷалб мекунем.

Дар ибтидо илми педагогика бо фалсафа пайваст буд, яъне қисми он ҳисоб мешуд. Дар асрҳои миёна педагогика ҳамчун илми махсус ба арсаи тарбия вуҷуд омад.

Одамро асосан бо ду омил тарбия кардан мумкин аст:

1. Таъсири бевоситаи дигарон, яъне тарбия додан, инчунин бо мутолиаи афкор, тарбияот ва осори хирадмандон;

2. Одамро тавассути тафаккури худ, аз рафтору кирдори одамон, коре, ки кард ва карда истодааст, ҳуҷусан дахлдор баровардан ва аз ҳама муҳимаш - тафаккури ӯ тарбия кардан мумкин аст. Гуфтаанд, ки: - Тарбиятро аз кӣ омӯхт? Ҷавоб карданд, ки тарбиятро аз бедабон омӯхтанд - чунки аз кори карди бедабон ҳазар намуна ба ӯ нафрат пайдо намуданд. Дар китоби «Авесто» зарурати ба воқеаҳои расонидаи насли наврас ҳамчун одамони дорони нияти неқ, андешаи неқ ва амали неқ таъкид шудааст.

Тибқи консепсияи А.С.Макаренко, тарбияи кӯдак аз рӯзи таваллуд ӯ оғоз мешавад, аммо дар ҳар сураат ин мафҳум ба педагогика, ақидаҳо, принсипҳои иҷтимоии инқисоли аврупоӣ дахл дорад. Аммо ба ақидаи педагогикаи миллии мо тарбияи фарзанд бояд аз лаҳзаи таваллуд, яъне дар батуи оғуши модар оғоз шавад. Саволе ба миён меояд, ки кӯдак дар оғуши модар чӣ тавр бояд ӯро муаллим тарбия кунад?

Мо омӯзгорони муосир бояд бидонем, ки пеш аз он, ки фарзандро тарбият диҳем, бояд аввал падару модар ӯро тарбия кунем. Тарбияи инсон пеш аз ҳама ба ирсият ва ҳам ба муҳити зист вобаста аст. Дар мардуми мо мақолае ҳаст:

«Парранда дар лонаи худ ҳар чӣ дид - иҷро бояд кард». Намунаи аввалин барои хонанда падару модар ё муаллим аст. Онҳо ба онна монанданд. Он ҷизе, ки дар онна акс ёфтааст, дар ҳаёти кӯдак осори худро мегузорад.

Шоири дӯстдоштан халқи мо Азим Сӯюн гуфтааст:

Эй дуст!

Насихати хушк диламро озор диҳад, агар,

Муаллим ибрат нишон надиҳад.

"Дуздӣ нақун" дар ҷашмони кӯдак,

Дузд барои фарзандаш дуздабош аст.

(аз 1001 ҳарф)

Дар давраҳои пеш аз шурӯи илми тарбияи шурӯи тоҷик ташаққул ёфт, ки давомбахши афкори педагогии гузаштагонанон, ақидаҳои пешқадами мутафаккирони мамлакатҳои дуру наздик мешавад. Дар кори тарбияи ташаққули мутафаккирони тоҷик С. Айний, А. Лоҳутӣ, А. Ҳамдӣ, А. Алиев, Л. Бузургзода, Б. Раҳимзода ва дигарон саҳм гузоштаанд. Баъд аз соҳибистиклол гардидаи ҷумҳуриямон (1991) педагогикаи муосири тоҷик арсаи миллии ба вуҷуд омад, ки алҳақ онро ҷузъи таркибии тарбияи умумибашарӣ ҳисобидан мумкин аст.

Сарчашмаҳои фанни «Тарбия» ва омӯзиши онҳо барои омӯзгори ояндаи синфҳои ибтидоӣ зарур аст. Вобаста ба ин, дар таърихи педагогикаи тоҷикии ӯзбек равишҳои муҳими таълиму тарбия тавсиф шуданд. Дар ин ҷо мо диққати шуморо ба муҳимтарини онҳо ҳамчун намуна ҷалб мекунем. Бо гуфтаҳои мутафаккирони Шарқ «*Барои инсон аз ҳама боқарарӣ бузург-инақу заковат ва ҷиш, мероси бузург-тарбияи тарбияи хуб ва бузургтарияи поҳориғи - ин нодонисарисии!*»

Дар китоби «Авесто» зарурати ба воқеаҳои расонидаи насли наврас ҳамчун одамони дорони нияти неқ, андешаи неқ ва амали неқтаъкид шудааст. Баъдтар ин принсипҳои педагогӣ дар процесси тарбияи халқҳои ҷаҳон қабул карда шуданд. Масалан, ғайр аз педагогикаи миллии мо ин принсипҳо дар асри XIX дар педагогикаи немис ҳамчун принсипҳои асосӣ муайян карда шуда буданд. Аз ин рӯ, ин принсипҳо дар назарияи муосири тарбия амалӣ мешаванд. Масалан, аслии дуоми ғояи нави миллии мо неқӣ аст.

Таълимотҳои Куръону Ҳадиси Шариф таълимоти меҳнаҳанд, ки ҷанонанро бояд дар рӯҳияи Имон, Неку Бад, ҳурмату иззат, раҳму шайқаттарбия кард. Дар натиҷа ин принсипҳо аз асри VIII то имрӯз яке аз асосҳои тарбияи дар илми педагогикӣ мо буданд. Зеро шахсе, ки эътиқод дорад, неқиро аз бадӣ фарқ мекунад, ҳамчун инсонпарвар, миллатдӯст ва ватандӯст амал мекунад.

Мутафаккири асри XI Юсуф Ҳос Ҳоҷиб дар китоби худ «Куталгу билин» методологияи тарбияи инсоф, қаноатманд ва бомарифатро асоснок кардааст. Вай менависад, ки одами дорой ҷунин ҳислаҳо аз ҳама пухтатар аст.

Соҳибқирон Амир Темур дар асари худ «Гузуҷҳои Темур» яъне физикатнома масъалаи тарбияи иҷтимоии шахро шарҳ дода, зарурати ташаққули сифати созиш дар шахсиятро таъкид кардааст. Ба назари ӯ одами барқамол бо душмани дӯст созиш мекунад.

Чӣ тавре, ки метӯянд:

Сири худро бо ёри худ ҳарчанд меҳвонӣ мағу,
Ёро ёрон бувад аз ёри ёр андеша кун.

Муросо кардан бо дӯст фаҳмост, аммо созиш кардан бо душман
чи? Муросо кардан бо душман маънои камолоти рафтор ва ахлокии
шахсиятро дорад.

Алишер Навоӣ дар «Ҳамса» як зумра инсонҳои комилро тавсиф
кардааст. Масалан, дар достони «Фарҳод ва Ширин» нақш мекунад,
ки чӣ гуна Фарҳод дар синни 9-солагӣ инсонии комили ба воқеа расида,
барои он аз баркамолтарин устодон тарбия гирифтааст. Ширинро
ҳамчун одами аз ҷиҳати ахлоқӣ, аз ҷиҳати маънавӣ ва эстетикӣ
баркамолтарини замони худ муаррифӣ мекунад. Онҳо аз тарбияи
дар ҷавонӣ гирифташон ба ҷунин камолот расидаанд.

Мутафаккири ҷалил Маҳмудхоҷа Бехӯдӣ дар драмаи педагогии
«Падаркуш» падаркуш шудани кӯдаки ноҳондари тасвир кардааст.
Зеро дониш асоси илми назарияи тарбия мебошад.

Ё худ Авлонӣ чӣ тавре, ки метӯяд: «Тарбия барои инсон ё ҳаёт, ё
мамот, ё ҳалокат, ё фалокат ё саодат» аст. Аз фикрҳои зикршуда
маълум мешавад, ки дар процесси тарбия одам бояд як қатор
хислатҳо, принципу идеяҳо ба худ бояд қабул намояд ва ҳамин
гуна ташаккул ёбад. Ҳар як назарияи таълиму тарбия ба ҳамин
мероси педагогӣ таъяс мекунад.

2. Масъалаҳои тарбия дар педагогикаи халқҳои ҷаҳон.

Дар педагогикаи халқҳои ҷаҳон як қатор таҷрибаҳои тарбияи
ташаққул ёфтанд. Дар ин ҷо мо диққати шуморо ба муҳимтарини
онҳо ҷалб мекунем.

Педагогӣ чех Ян Амос Коменский дар китоби худ «Дидактикаи
бузург» тарбияи насли наврасро тавассути таълим асоснок кардааст.
Дар баробари ин дар назарияи омӯзиши фанҳои тарбияи ба
ташаққули хиссияти рафтор, ахлоқӣ ва эстетикӣ шахсият, ба ҳаёт
омода намунаи шахсият диққати махсус дода мешавад.

Минбаъд ба тараккиёти илми тарбия Ҷ. Локк (1632-1704), Ж.Ж.
Руссо (1712-1778), К.А. Гелветсий (1715-1771), Д. Дидро (1713-
1784), И.Г. Песталотти (1746-1827), А.Д. Дистервег (1790-1866), М.
Монтессори (1870-1952) ва дигарон саҳми асосӣ гузоштаанд.

Муаллими фаронсаӣ Жан-Жак Руссо масъалаи тарбияи оилавино
дар Эмил шарҳ додааст. Ба ақидаи ӯ, дар оила бояд ба тарбияи

фарзандон баркамолтарин аъзои оила таълим бошад. Омӯзгор дар ин
замина нақши тарбиявии модаронро таъкид намуна, нишон медиҳад,
ки модаре бо номи Эмил фарзандашро чӣ гуна ба воқеа расонидааст, ки
ин зан дар «Рӯзномаҳо» нигоҳ доштааст.

Педагог Швед Иоган Генрих Писталотти дар китоби худ
«Мақтаҳои донишомӯзӣ» таъкид кардааст, ки ба тарбияи ҷиҳмонии
ҷавонон ва саводнокии онҳо диққати махсус додан лозим аст. Маҳз
Писталотти буд, ки системаи аз алифбо оғозкардани саводро, ки ҳоло
дар мардуми тамоми ҷаҳон амалӣ мешавад, асос гузоштааст.

Омӯзгорони ИМА, ба мисли Ҷон Ҷеймс, дар соҳаи тарбия
прагматизмро, яъне оқибатҳои амалии тарбияро шарҳ медиҳанд. Ба
этикоди ӯ, инсон бояд бо дониш, сифат ва малакаҳои ташаккул ёбад,
ки дар ғайрияти минбаъдаш зарур аст.

Аз ин масъалаҳо маълум мешавад, ки таҷрибаи педагогии халқҳои
ҷаҳон бештар ба ҷиҳатҳои амалии тарбия тавачҷуш дорад. Имрӯз ҳам
аз муаллимони оғилан синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад, ки ин
таҷрибаҳо омӯхта, аз худ карда, дар амал таълиқи карда тавонанд. Аз
ин ру, масъалаи омӯзиши таҷрибаи тарбиявии педагогикаи халқҳои
ҷаҳон ба вазитан фанни «Методикаи таълиқи фанни «Тарбия дар
таълиқи ибтидоӣ» ва таҳияи методикаи он зарурат аст. Зеро барнома
на талаботи мӯсирӣ байналмилалӣ тарбия ба таҷрибаи педагогии
халқҳои муқими Аврупо, Осиё ва Амрико асос ёфтааст. Масалан,
таҷрибаи омӯзгору шогирд дар педагогикаи халқҳои Шарқ дар
processи тарбияи халқҳои ҷаҳон таълиқи карда шудааст.

Илми педагогика таърихи тулонӣ дошта бошад ҳам, дар масъалаи
тарбияи бачагон дар ҳар давру замон талабҳои ҳархела пешниҳод
мекард ва талаботи ягона вуҷуд надошт. Дар таърихи педагогика
индешаҳо, равияҳо, ҷараёнҳо ҳеҷ фаровон дучор мешуданд.
Ақсариати онҳо доир ба тарбияи индидиҳо доштаанд.

Ҷамъбасти андешаҳо, омӯзиши онҳо ба назар гирем, месазад,
ки ҳамалашонро ба ду ҷараёни хилофи ҳамдигар ҷудо намоём:

а) насли наврасро ба вазитан тарсу ҳарос ва итоаткорӣ тарбия
кардан лозим.

б) насли наврасро бо меҳнубонӣ ва навозиш тарбия кардан лозим.
Таърих гувоҳ аст, ки ҳарду ҷараён ҳам барои инсоният
манфиатовар буд. Гаранде ҷараёни аввали одамони дар асоси
қоидаҳои катъӣ тарбиялидан бераҳму шайқат, яқрав ва номуросо
ба ҷамъият доду ҷараёни соӣ одамони ҳалим, накуҷори худлотар,
оқилу инсондӯстро тайёр кард, ҳамалашон мавқеи худро доштаанд.

Педагогҳо имрӯз ҳам боварӣ доранд, ки бо тарбияи инсонпарварона оламо аз нав сохтан мумкин аст. Агар одамон наққор, ростгӯву шарафманд, адолатпарвар шаванд, муборизаи байнихамдигарӣ барҳам меҳӯрад, сабабҳои ҷанҷол, кашмакашӯ задухӯрдо аз байн рафта, дар дунё фаровонӣ ҳукмфармо метардад. Барои ин одамонро бояд арзанда тарбия намул.

Педагогикаи инсонпарварона (гуманистӣ) - низоми назарияи илмист, ки дар симони тарбиятгирандагон иштирокчиёни ғайрӣ, шуурнок, баробарҳуқуқи раванди таълиму тарбиявиरो мебинанд, ки мувофиқи имконоти худ инкишоф доранд.

Тарбия худ аз худ ташаққул намеёбад. Вай натиҷаи таъсиррасонии байнихамдигарии омилҳои сершуморест. Ҷуғроҳе аз олимони ин омилҳоро муайян сохта кӯшиш ба харҷ доданд, ки мавқею аҳамияташ онро дар инкишофу камолоти шахсият равшан намоянд.

Аз асри X сар карда, асарҳои маҳсуе дар бораи таълиму тарбия ба вуҷуд меоянд. Ба монанди «Рушнонома» ва «Саодатнома» - и Носири Хусрав, «Қобулнома» - и Унсурмаолӣ Қайковус, «Ахлоқи Носирӣ» - и Н.Тусӣ, «Бӯстон» ва «Ҷулстон» - и Саъдӣ Шерозӣ, «Баҳористон» - и Абдурахмони Ҷомӣ ва ғайра асарҳои педагогӣ мебошанд, ки сар то сар аз ақидаҳои дидактикӣ иборатанд. Рӯдакӣ анбанаҳои эҷодиёти дахонакии халқро инкишоф дода ба афкори педагогии халқи ӯзбек асос гузошт. Рӯдакӣ донишро яке аз пурқиматтарини неъматҳо ва аз ҳама ганҷҳои дунё афзалтар ҳисоб мекунад ва меғӯяд:

Ҳеҷ ганҷе нест аз ғарҳанг беҳ.

То тавонӣ рӯй ба ин ганҷ неҳ.

Аз назари Рӯдакӣ инсон дар таърих ҳамеша ба дониш рӯи ниёз оварда, маҳз бо мадади он ҳама мушкилоти зиндагиро бартараф намудааст:

Дониш андӯр диш ҷароҳи равшан аст.

В-аз ҳама бод бар тани ту ҷавшан аст.

Рӯдакӣ таъкид мекунад, ки одамони хирадманд бо ҳар роҳ дониш омӯхтаанд ва онро ғиромӣ доштанд. Зеро илми тарбия ҷароғи роҳи зиндагиро равшан месозад.

Яке аз ин **омилҳои мавҷудоти биологӣ** будани одам, дараҷаи меҳнат, олотҳои истеҳсолот ва муносибатҳои истеҳсолий аст, ки ба ӯро даву шуури одам вобастагӣ надорад.

Омили дигари **таъсирбахш** **муҳити ҷитимӣ** то дараҷае ба ӯро даву шуури одам алоқаманд мебошад. Маффураи ҷамъиятӣ, ғайриҷитимӣ ҳуқуқмат ва давлат, созмонҳои ҷамъиятӣ ва муассисаҳо аз ҳамаи ҷумлалар.

Омили ҷуғроҳии сеюм **худӣ тарбия** аст, ки дар кам олоғи шахсият роли ниҳоят бузург мебошад. Тарбиятгар ба назди худ максали муайян гузошта, баҳри расидан ба он тамоми воситаҳо ва имкониятҳоро истифода менамояд.

ОМИЛҲОИ БИОЛОГӢ. Инкишофи одам ҳам мисли организмҳои зиндан дигар ба **ирсият** робита дорад. Маълум аст, ки ҳар як одам аз кӯдакӣ аломатҳои қобилияти муайяно дорост. Ин аломатҳо минбаъд самтҳои инкишофи шахсиятро муайян мекунад. Масалан, сифатҳои психикии шахсият ба қобилиятҳои таъсир мебахшад. Ба воситаи ирсият ба наслиҳои оянда нишонаҳои асосии биологӣ, баъзе хусусиятҳои одамай дар шакли генҳо мегузарад.

ОМИЛҲОИ ИҶТИМОӢ. Кӯдак ҷун шахсият бо таъсири муҳити атроф инкишоф меёбад. **Муҳит** системаи ҳолатҳои беруниро, ки барои ҳаёт ва инкишофи одам зарур аст, дарбар мегирад. Ҳолатҳо бошад шароити табиӣ ва ҷамъиятии зиндагии шахсиятро фаро мегирад.

ОМИЛИ МУҲИТИ ТАРБИЯ. Муҳит ба кӯдак аксар вақт таъсири номуташаққил, беинзом ва бемақсад мерасонад. Бинобар ҳамаи танҳо ба воситаи муҳит, ҳарчанд вай муҳити хуб бошад ҳам таъшаққул додани шахсият эътимодбахш нест. Ин дар аҳволи худ гузоштани шахсияти кӯдак ва ташаққули он мебошад бас.

Сарчашмаҳои тарбия дар қадом ҳолат муайян метардад?

-дар оила,

-дар муассисаҳо,

-дар ҳаёти зист,

-дар табиати маҳал,

-дар ҷамъияти ихотагашта.

Яке аз сарчашмаҳои асосии тарбияи ин Кӯрӣон ва Ҳадиси Шариф мебошад, ки дар тарбияи насли наварас саҳми бузург мебошад. Кӯрӣон маҷмӯан ақидаҳост, ки тақрибан 1500 сол пеш дар бари пушт, ҷуб ва қунолӣ навишта шудааст. Дар он ривоятҳои ғуноғуни қадим, ноҷаҳои таърихӣ (китобҳои динии тоҷисомӣ, Забур, Таврот ва Инҷил), воқеаҳои таърихӣ, дастуруҳои катъӣ барои пайравони ислом ва расму оинҳои ғуноғун ғирд оварда шудаанд.

Куръон дар солҳои гуногун ба туркӣ (уйғурӣ, туркӣ, тотторӣ) ва ғайра ба забони аз ҷониби Алоуддин Мансур соли 1990 тарҷума шудааст.

Куръон дар ҳаёти мусалмонон ягона дастури башардӯстона шудааст.

3. Усулҳои тадқиқоти илмӣ - «Тарбия».

Тарбия маънои инкишофро ҳам мефаҳмонад. Вай доимо инкишоф меёбад ва руз аз руз бойтар мешавад. Баҳри инкишофи он олимон, омӯзгорон, ҳамин педагогҳо ғайрияти нишон медиҳанд. Онҳо ба востани ихтироҳо, кашфиёту тадқиқотҳо, китобу мақолаҳои худ илмӣ таълимӣ тарбияро пештар мебаранд.

Мушохидани педагогӣ - идроки бевосита ва мақсадноки раванди педагогӣ дар ҳолати табиист, ки натиҷаи онро ба қайд мегиранд. Вай аз рӯи нақша ва интиҳобан меузарад. Амал ё ҷиз мушохидашаванда таҳлил карда мешавад. Масалан, ҳониш ё рафтори хонандаро ҳангоми дарс муаллим мушохид карда метавонад.

Тарбия мулоҳиҷаи ҳаракатдихандаи инкишоф, ҳусусиятҳои синну соли ва фарди баҷагонро дар мадди назар меорад. Тарбия таъсири самараноки муҳитро қомилан истифода мебарад. Тарбияи дуруст таъсири манфии муҳит (майлҳои ҷашмигурунағӣ, ҷизпарастӣ, бадалхӯкӣ, майхӯрағӣ ва ғайраҳо) - ро аз байн мебарад. Дар баҷагон ба ҷунин ҳислатҳо нафрат ба вуҷуд оварда метавонад. Тарбия қори яқини оила, мактаб, аҳли ҷамъиятро ба роҳ меонад, кӯдак бармаҳал дар натиҷаи тарбия ба ҳуштарбиякунӣ машғул шуда, мададгору ҳамфикрии тарбиятгарон мешавад.

Усулҳои асосии тадқиқоти фанни «Тарбия» дар мамлақати мо инҳоянд:

- омӯхтани мероси педагогии тарбия;
- аз ҳуд намудани таъриби педагогикаи халқҳои ҷаҳон дар соҳаи тарбия;
- донишҳои ҳуҷҷатҳои меъёрии таълимӣ;

- тарбияттар таъриби индигидуали тарбиявии ҳудро дорад.

Ин усулҳои тадқиқот дар асоси омӯзиш, қорқарди захираҳо ва таърибаҳо омӯхта мешаванд.

Ин усулҳо дар тамоми фанҳои категорияи педагогӣ истифода мешаванд. Аммо ҳангоми муайян намудани усулҳои тадқиқоти фанни «Тарбия» аз ин усулҳо ба инҳо диққати махсус дода мешавад:

а) дар омӯзиши мероси педагогии тарбия ба ақидаҳои қадима, усул, система ва роҳҳои таълиқи он диққати махсус дода мешавад;

б) дар таҳияи таъриби педагогии халқҳои ҷаҳон дар соҳаи тарбия ба маъсалаҳои равишҳои тарбиявӣ, таъриби амалии онҳо ва ҷавобҳои хонандагонӣ имрӯза таваҷҷуҳ дода мешавад;

в) ҳангоми таҳияи ҳуҷҷатҳои меъёрии оид ба тарбия ба омӯзиш ва таълиқи стандартҳои давлатӣ, талаботи таҳассуси ва талаботи педагогӣ нисбат ба омӯзгорон, ки ба маъсалаи таълим нитаронида шудаанд, диққат дода мешавад;

г) дар даври таърибаомӯзии педагогӣ ва таҳассуси бо маъсалаҳои амалӣ муҷаҳҳаз ғардонидани омӯзгор, азҳуд қардани асосҳо, методика, дидактика ва амалии таълим, дар даври донишҷӯи диққати махсус дода мешавад, то таъриби шахсии таълимии ҳудро дошта бошад.

И.Ф.Харламов ин таърифотро эътироф намура навиштааст, агар дар таърифи нишондиҳандаи ин иловаҳо дохил қарда шаванд, он гоҳ ҳамаи методҳои гуногуни тарбияро ба ғурӯҳҳои зайл тақсим қардан мумкин аст:

1. Методҳои баъии шифоҳои донишҷӯи аз тарафи муаллим ва ғайриғардонии хонандагон: ҳикоя, эзоҳ, лексияи мактабӣ, таъсир ва намоиш.

2. Методҳои муштақамқунии маводи омӯхташуда: сӯҳбат, қор бо китоби дарсӣ.

3. Методҳои қори муштақилонан хонандагон оиди фаҳмидағири ва азҳудқунии маводи нав: қор бо китоби дарсӣ, қорқилилабораторӣ.

4. Методҳои қорқон тарбиявӣ нисбати дар амал таълиқ қардан ва қосил намудани маҳорат ва маъсалаҳо: машқҳои ҳатти ва амалӣ, машғулиятҳои лабораторӣ.

5. Методҳои санҷиш ва баҳодиҳӣ ба рафтор, қирдор, ҳулқ, атвор, маҳорат ва маъсалаҳои хонандагон: мушохидани ҳарӯза, аз болои қорқон хонандагон, қурсиши шифоӣ, баҳои ҳарӯза, қорқон амалӣ. Методи эзоҳ бо шарҳ додан, таҳлил намудан ва исбот қардани қонидонҳои гуногуни маводи таълими вобастагӣ дорад. Дастрасии фаҳмиш аз бисёрҷиҳат ба услуби баъии мавод вобаста аст. Дар эзоҳ нутқи омӯзгор бояд фаҳмо, боварибаҳш ва диққатҷалбқунанда бошад.

Ҳикоя методӣ баъну нақли ҳабардиҳии муаллим нисбати маводи таълими ва ғайри ғардонидани диққати хонандагон ба дарси тарбия мебошад. Агар дарси муаллим шавқовар бошад, ҷунон ки А. Ҷомӣ гуфтааст, ҳатто рӯзи ҷумъа ҳам, баҷагон ба дабистон мераванд:

Дарси муаллим ар бувад замзамаи мухаббат,
Чумба ба мактаб оварад тифли гурезпойро.

Ҳамаи ин барои ба даст овардани донишу малака дар соҳаи методикаи тадқиқоти «Тарбия» замина мебошад. Ба ин муносибат аз муаллимони оиндаи синфҳои ибтидоӣ дарони малакаҳои зерин талаб карда мешавад:

- шавқу ҳавас ба омӯзиши асосҳои тарбия;
- дорони сифати нигоҳубинии кӯдак;
- мунтазам аз болои ҳудуд кор кардан;
- оммавӣ ғардонидани таҷрибаи онҳо.

Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ онҳо тавассути омӯзиши фанҳои категорияи педагогӣ, иштирок дар ғарбонии тарбиявӣ ва мустиқлони аз ҳудуд карда мешаванд. Дар ин бобат аз ҳонандагони муосир ғарбон будан талаб карда мешавад. Масалан, талабагони имрӯза аз истифодаи технологияҳои муосирӣ техникаи оғоханд ва ҳамзамон бояд дар тарбия ғарбон бошанд.

Барои ташаққули ин малакаҳо дар назарияи ҳозираи таҳсилоти олии педагогӣ тарбия намулдани намулҳои зерини тарбия муҳиманд:

- ғарбонии омӯзиши амалии тарбия;
- машғулиятҳои омӯзиши мустиқлони;
- ғарбонии тадбирҳои тарбиявӣ, ки дар назарияи тарбия сурат мегирад;
- ғарбонии ташқиқи қорҳои берунназми ва берунназми.

Дар баробари ин, имкони аз ҳудуд кардани малакаҳои пешбиниишуда бо роҳи сари вақт кардани супоришҳои машғулиятҳои амалӣ ва мустиқлони омӯзиш вучуд дорад.

Дар фаҳмидани усулҳои тадқиқоти таълими «Методикаи фанни «Тарбия»» дар таълими ибтидоӣ ба принсипҳои миллатчиӣ ва миллатпарастӣ диққати махсус додан лозим аст. Вазорати маориф чӣ тавре, ки қайд кардааст, тарбияи халқӣ имрӯз бояд ҳамчун "назарияи тарбия" дар мактабҳо бештар ҳаракати миллӣ бояд дошта бошад. Ин чунин маъно дорад, ки фанни «Тарбия», ки дар мактабҳои миёна тарбия дода мешавад, бояд дар асоси урфу одат ва анъанаҳои миллӣ, яъне ҳислатҳои миллӣ ва тарзи зиндагии мардуми мо вобаста ғарбон.

«Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар мактаби ибтидоӣ» иборат аз ташаққули усулҳои тадқиқоти илм ва муайян кардани системаҳои инкишофи он амал намулда, дар асоси зерин ба чунин мақсад мувофиқ бояд бошад:

- дониши асосӣ онд ба вазифаҳои муқаррарнамудаи стандартҳои давлатии таҳсилот ва талаботи таҳассуси;

- аз ҳудуд намулдани усулҳои таҷрибаӣ дар тадқиқоти педагогӣ;

- дар муносибат ба тарбия бо тариқи илмӣ қори намулдани равишҳои инноватсионӣ ва интегративӣ;

- таҷрибаи бон пешқадами муаллимони синфҳои ибтидоӣ бояд самаранок истифода наоянд;

- дар асоси ғояҳои, ки муносибатҳои педагогикаи миллӣ ва умумбашарию тавсиф мекунанд.

Маҳз ҳаминаст, ки боиси замонавӣ муайян кардани усулҳои тадқиқоти ин илм меғардад. Зеро имрӯз дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ усулҳои таҳқиқи умумӣ ва ғарбонии фанҳои педагогӣ мавҷуд аст. Умуман, аз рӯи равиши он усулҳои тадқиқоти фанни «Тарбия» бояд ҳусусиятҳои хоси ҳудуд дошта бошанд. Ҳамаи ин барои муаллимони оиндаи синфҳои ибтидоӣ салоҳияти муҳими қарбонмебошад.

Саволҳо ва супоришҳо барои тақвину:

1. Асосҳо ва равишҳои тарбиявиро дар таърихи педагогикаи халқӣ чӣ тавр муайян намулдед?
2. Таҷрибаҳои тарбиявӣ дар педагогикаи халқҳои ҷаҳон чӣ гунаанд?
3. Усулҳои асосии тадқиқоти фанни «Тарбия» қадомҳоянд?
4. Равишҳои мавҷудан тарбияро дар таърихи педагогикаи ўзбек қарбон намоел.
5. Силсилаи илмҳои педагогиро байн қунел.
6. Усулҳои илмӣ-тадқиқоти педагогика ба қӣ ва барои чӣ лозим?

Мавзӯи 3: Тарбияи муносибатҳои миллӣ ва (умуминсонӣ) умумибашарӣ

Накша:

1. Тарбияи муносибатҳои миллӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси ғояҳои ҳозиразамон.
2. Дар шури хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҷорӣ намудани тарбияи умумибашарӣ (умуминсонӣ).
3. Баҳодиҳии саҳи тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ.
4. Вазифаҳои асосии тарбияи умумибашарӣ.

Мафҳумҳои асосӣ:

Миллат, умумибашарӣ, умуминсонӣ, тарбия, арзиш, синф, донишҷӯ, азхудкунӣ, тарбият, баҳодиҳӣ, дониш, маҳорат, муносибатҳои миллӣ.

1. Тарбияи муносибатҳои миллӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси ғояҳои ҳозиразамон..

Президенти Ҷумҳуриядар асарҳои худ "Одампарварлик, меҳрибонлик ва бунёдкорлик-миллӣ ғояизининг асосӣ" қайд намуааст: "Ҷавобро бояд дар рӯҳи қадрияти миллӣ тарбия намудан вазифаи ҳар як тарбиятгар бояд бошад".

Муносибатҳои миллӣ маҷмӯи сифатҳо, расму оин ва анъанаҳои фарҳангии халқи мо мебошанд. Ба ин маъно, назарияи тарбия дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ ташаккули сифатҳои зеринро тақозо мекунад:

- эҳтиром ба шахс;
- эҳтиром ба дигарон;
- муҳаббат ба ватан;
- манфиатҳои дигаронро аз манфиатҳои худ боғотар гузоштан;
- ғайрат, широкат қардан.

Ин ҳислатҳо дар тафаккури халқи мо ҷой гирифтаанд. Ҳар як оила кӯшиш мекунад, ки ба онҳо пайравӣ кунад. Вазифаи аввалиндараҷаи муаллими синфҳои ибтидоӣ аз он иборат аст, ки ин сифатҳоро дар шури хонандагон ҷой диҳад. Ба хонандагони синфҳои ибтидоӣ зарур аст, ки урфу одатҳои зарурӣ, ки ба халқи мо хос аст, омӯзанд:

- дар рӯҳи аҳиқи иттифок зиндагӣ қардан;

- эҳтиромӣ атрофиён;
- некукорӣ намудан;
- аз молпарастиву сарват иттиқом нагирифтани;
- бо меҳнати халқ зиндагӣ қардан;
- касбу ҳунар доштан.

Мутафаккирони хориҷӣ низ эътироф мекунанд, ки ин расму оинҳо ба табиати миллӣ халқи мо мувофиқанд. Масалан, навиҷанди бӯзурги қирғиз Чингиз Айтматов дар асари худ «Қиёмат» навиштааст, ки «Одатҳои ўзбек-таҷик барои халқҳои турк ҷун бобул ҳизмат мекарданд». Марҳум аст, ки тамаддуни инсоният аз давлате бо номи Бобил, ки дар Осиёи муосир вуҷуд дорад, оғоз ёфтааст. Ўн инсоният аз низоми ваҳшӣ ба низоми инсоният гузаштааст.

Гузаштагони мо Абӯ Алӣ ибни Сино гуфтааст, ки:

"Нисои ҳайвонест-наҳиюҳи, ҷаҳор Дарвеш аст, ки аз зарби кай шонздаҳ (16) андар ояд". Маҳз аз ин рӯ хонандагони синфҳои ибтидоӣ бояд бо тарихи анъанаҳои зерини маданияи халқи мо шинос шаванд:

- ҳамеша тозаву озода гашту гузор намудан, тоза либос пӯшидан ва ба тозагӣ риоя қардан;
- расонаидани кӯмаки моддиро маънавӣ ба ниёзмандон;
- баробари худаш ҳам дигаронро хушнуд қардан;
- мувофиқан ғизо ва муносибат бо дигарон;
- дар рӯҳи нек ва бад ба одамоне ҳақ рафтор қардан;
- оинаро муқаддас донистан.

Ин анъанаҳо на танҳо тафаккури хонандагонро аз ҷиҳати иқтисодӣ инкишоф медиҳад, балки дар ташаккули рӯҳияи миллӣ дар онҳо нақши муҳим мебошад. Он дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси муносибатҳои миллӣ ба ҳамин принсипҳо асос ёфтааст.

Ҳамзамон, дар дили хонандагон рӯҳияи эҳтиром ба муносибатҳои миллӣ 130 миллату иллатҳои дар кишвари мо зиндагӣкунанда тарбия қарда мешавад. Зеро муносибатҳои миллӣ ин халқҳо низ ба муносибатҳои мардуми мо мувофиқат мекунанд. Дар он ҷое, ки ҳолати идеологӣ вуҷуд дорад, дар он ҷо идеологияи бегона ҳукмронӣ мекунад. Дар тарихи башарият давлату ҷомеаҳо пайдо шуда, баробари онҳо ақидаҳои динӣ ва мафкуравӣ ташаккул ёфтаанд. Зеро давлат ё ҷомеа бе идеологияи мисли шахсест, ки бидуни ҳадафу нақша мебошад ба роҳ мебарояд.

Ондан кишвари моро асоси идеяи миллии мо, идеологияи истиқлолияти миллий таъкил медиҳад. Идеҳое, ки эҳтиёҷот, мақсад ва ормонҳо, принсиҳои иҷтимоно маънавии гурӯҳ ё табакаи муайяни иҷтимои миллий ё давлатро ифода мекунамд, системаи усул ва воситаҳои амалисозии онҳо мебошанд.

Идеология дар тараққиёти ҷамъият вазифаҳои зеринро иҷро мекард:

-иҳуст, вазифаҳои соҳаҳои иқтисодиро иҷтимоӣ, сиёсӣ ва маънавию мадариғати тараққиёти давлат дохил карда мешаванд;

- дуом, давлат барои муштаҳид намудани ҳамаи шахравандон, миллияҳо, халқҳо, синфҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоии гуногун ба сӯи як идея ва мақсад дар миқёси як кишвар хизмат мекунамд;

- сеюм, идеяҳои сиёсати дохилӣ ва берунӣ давлатро таҷассум намуда, онро ба шахравандон тарағиб мекунамд;

-чорум, таъмони ҷамъият ва шахравандонро ба ҳалли проблемаҳои дар ҷомеа мавҷудбуда сафарбар мекунанд, ки ифодагари орузи умеди мардум аст.

Имрӯз аз ҳама муҳимтарин вазифаи дар назди мо гузоштани он аст, ки имони эътиқоди донишҷӯёнро ба дараҷаи бағалд бардошта, иродашонро мустаҳкам гардонем, онҳоро ҳамчун одами баркамол бо тафаккури мустакили худ тарбия намоем.

Ба таъкиди Президент «Дар калби фарзандонамон нисбат ба Ватан, таърихи ғании мо, дини муқаддаси аҷлодони мо муносибати солим барқарор кардан, ба иборан дигар, иммунитетии идеологияи онҳоро мустаҳкам кардан лозим аст». Ба ин маънӣ бори дигар метавон гуфт, ки масъалаи идеологияи миллий муҳим ва муҳимтарин масъалаи имрӯз аст.

Аз ин рӯ, дар ҷаҳонбинии ҷавонон тарбия намудани ватандӯстӣ, инсондӯстӣ ва ифтихори миллий яке аз вазифаҳои асосии мост. Баъзан беарвоиҷхонадагон нисбат ба хондан, меҳнат, зисту зиндагонӣ ва муҳити атроф андеша-ро ба амал меоварад. Бояд иқрор шул, ки ҷавононе низ ҳастанд, ки барои пешрафти кишвар, мардум ва ҷомеа меҳнат накарда, зиндагии осуда ба сар мебаранд.

Идеяи маҷмуи равандҳо, корҳо, нақшаҳои истиқлолият ва принсиҷҳоест, ки ба андешаҳои наҷиб одамон асос ёфтааст. Идеяи омилӣ асосиест, ки маданияти одамро инъикос мекунамд.

Идеяи миллий асосҳои ҷукури илмӣ дорад. Идеали миллий ташаққул медиҳад, ки маънавиётӣ мо ба арзишҳои мо ҷӣ гуна робита дорад. Муайян кардани арзишҳои маънавии мо на танҳо омӯзиши

мероси илмӣ, балки кашфи принсиҷҳои илмино амалии ганҷинаи нотақрори мо, ки ба даврони нав хизмат мекунамд ва таъбики онҳо дар ҳаёт аст.

Ҳулоса, идеяи махсули тафаккури инсонист ва идеяи миллий махсули тафаккури миллият аст.

Ғоии миллий маҷмуи афкорест, ки ба ҳаёти инсон ва ҷомеа маънӣ бахшида, онро ба мақсади наҷиб раҳнамоӣ мекунамд. На ҳар мафҳум, андеша ва дидгоҳ метавонад ғоии миллий бошад. Зеро андешаи шахсӣ назари мушаххас аст ва афкори иҷтимоӣ-муносибати ғайлоиро нисбат ба воқеият ифода мекунамд, ки тағйир ё амалро тақозо мекунамд. Идеяи ин муносибатро ба амал, процессе ва атар лозим бошад, ба таърихи як давран том табдил медиҳад.

2. Дар шуури хонадағони синфҳои ибтидоӣ ҷорӣ намудани тарбияи умумибашарӣ (умуминсонӣ). Муносибатҳои умумибашарӣ.

Муносибатҳои умумибашарӣ маҷмуи равишҳое мебошанд, ки дигарон тавассути таҷрибаи халқҳои ҷаҳон қабул кардаанд. Аз ин рӯ, раҳбари давлат тавсия медиҳад, ки дар тарбияи ҷавонон ба муносибатҳои умумибашарӣ тавачҷуҳ зоҳир карда шаванд.

Дар шуури хонадағони синфҳои ибтидоӣ ташаққул додани муносибатҳои умумибашарӣ маҷмуи мафҳумҳо, фикрҳо ва одағҳое мебошад, ки дар узвҳои майнаи шахс ба вуҷуд меоянд. Дар ин бобат шуури хонадағони синфҳои ибтидоӣ мисли қозаи сафели наонавишта аст, ки педагоғҳои мо дуруст қайд мекунамд. Ин масъала ташаққули муносибатҳои мақсадноқ ва пурмазмунро дар зехни хонадағони 7-11-сола тақозо мекунамд. Дар ин бобат муносибатҳои умумибашарӣ низ нақши муҳим дорад.

Муҳити зист маҷмуи ходисаҳо ва ходисаҳои берунаест, ки ба инсон таъсир мерасонад. Ба инҳо дохил мешаванд:

-муҳити табиӣ (ҷуғрофӣ, экологӣ),

-муҳити иҷтимоӣ (ҷомеа, ки инсон дар он зиндагӣ мекунамд),

-муҳити оилавӣ ва ғ. Дар байни онҳо муҳити иҷтимоӣ, яъне имкониятҳое, ки ҷомеае, ки инсон дар он зиндагӣ мекунамд, барои рушди инсон фароҳам овардааст, нақши муҳим дорад.

Насли қомил яқбора пайдо намешавад. Он аз оила оғоз меёбад. Иқлими оила дар тарбияи фарзандон аҳамияти қалон дорад. Ҳамроҳи

онла мазмуни таълимиро дар системан маорифи халқ нав кардан, яъне онро дар шароити муҳити ҷамъиятӣ инкишоф додан зарур аст. Шартҳои муҳими рушди Ўзбекистон ташаккули низомии аълои омодагони кадрҳо дар асоси мероси ғании илмӣ миллат ва арзишҳои умумибашарӣ, дар заминаи дастовардҳои фарҳангу иқтисодиёт, илму техника ва техникаи муосир мебошад.

Педогог ва равоншиноси рус А.Рубинштейн таъкид мекунад, ки ақл аз майнава эҳсосот иборат аст. Аз ин рӯ, нақши муносибатҳои умумибашарии зерин дар ташаккули шуури хонандагони 7-11-сола муҳим аст:

- бародарӣ;
- сулҳпарварӣ;
- таҳаммулпазирӣ.

Мутафаккирони Шарқ ва таълимоти исломӣ дар бораи тарбия ва ахлоки шахсият бисёр масъалаҳо ва андешаҳои арзишманд додаанд. Дар андешаи онҳо инсондустӣ, шайғат, меҳрубонӣ ва муносибат, эътиқод ба ҳуруфотҳои динӣ муттаҳид шудааст. Арзиши бародарӣ барои ҳамаи халқҳо зарур аст, ки дар он муносибат ба имрӯз, гузашта ва фардон ҳар як халқ ифода ёфтааст. Ин аст, ки дар барномаҳои корҳои тарбиявии Созмони Милалӣ Муттаҳид омадааст, ки муносибатҳои бародарии умумибашарию бояд фарзандони ҳар як халқу миллат қабул кунанд.

Аз рӯи анъанаҳои шарқии мо салому алейк бо қалонсолон, муносибати самимӣ ба ҳамдигар, эҳтиром, меҳрубонӣ, баробарӣ, бародарӣ, ҳамзистии осоншта, меҳрубонӣ ва неки қондан асосӣ мебошанд. Анъанаҳои мо инсондустиро тарғиб намуда, тақаббуриро маҳкум намуда, ахлоку одоб, покизагии маънавию маърифӣ ва қамолотро таъшиқ намуда, заминаро ободу зебо мегардонанд.

Дар Куръон ба саховатмандӣ, ҳасрат, сабуру таҳаммул, ростгӯӣ, ва садоқат, ки меъёри ягонаи имон доништа мешаванд, таваҷҷуҳи зиёд дода шудааст. Меъъанд, ки ин сифатҳои олии инсонист, ки танҳо покдил ба онҳо мерасад.

Қимати сулҳ дар ҳаёти инсоният нақши муҳим дорад. Аз ин рӯ, дар зехни фардо ҳамаи арзиши сулҳу осонӣ дар ҷаҳони педагогика яке аз масъалаҳои аввалиндараҷа ба шумор меравад. Аммо имрӯз дар кишварҳое, ки аз назарияи рушди қафо мондаанд, дар тарбияи ҷавонон ҷорӣ намудани арзиши сулҳ суғат ба роҳ монда шудааст. Ин аст, ки имрӯз донишмандони педагогӣ аз арзиши пасти маҳорати сулҳпарварии ҷавонони кишварҳое чун Афғонистону Сурия

нигаронанд. Дар кишвари мо ин арзиш яке аз руқнаҳои асосии сиёсати тарбия муайян карда шудааст.

Таҳаммулпазирӣ дар ташаккули ақидаҳои динӣ, миллӣ ва умумибашарӣ дар шахсият аст. Мазмуни динии таҳаммулпазирӣро эътиқод ба динҳои мухталиф дар ҷомеа муайян мекунад. Маънои миллии таҳаммулпазирӣ бо ҳамзистии халқу миллатҳои гуногун дар як ҷомеа шарҳ дода мешавад.

Маънои умумибашарии таҳаммулпазирӣ аз он иборат аст, ки тамоми халқҳои ҷаҳон дар дустӣ ва ҳамкорӣ ҳамдигар зиндатӣ мекунад. Агар ин андешаҳо дар шуури хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҷорӣ карда шаванд, дар онда онҳо ҳамчун шахсе ташаккул меёбанд, ки барои ҷомеа ва ҳаёти инсонии худ масъулият ҳис мекунад.

3. Баҳолиҳои сатҳи тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ

Ба сатҳи тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ бояд баҳо диҳем. Самаранокии тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ бо омодагии хонандагон ба марҳилаҳои минбаъдаи тарбия арзёбӣ мешавад. Дар ақидаи Имом Бухорӣ дар бораи маориф, ноогоҳӣ ҳамчун фочиае, ки боиси марги инсон мегардад, маҳкум шудааст. Мардумро ба ростгӯӣ ва вафо қардан ба наъдан худ даъват намуда, нишон медиҳад, ки се нишонаи мунофиқ нучул дорад, ки:

1. Дуруғ гуфтан;
2. Вафо нақардани ваъда;
3. Хийнат ба амонат.

Медонад, ки қувваи одам на дар тавононии ҷисмонинаш, балки дар қобилияти худ дар вақти ҳашму ғазаб буданаш аст.

Агар бигӯем, ки асари Имом ал-Бухорӣ «Ал-адабул-муфрад» шохасари арзишҳои ахлоқии умумибашарист, муҳолифта намекунем.

Дар низомии таҳсилоти Ҷумҳурии Ўзбекистон хатмкунандагони синфҳои ибтидоӣ ба намунаҳои зерини тарбия омода карда мешаванд:

- мактабҳои миёна;
- мактабҳои президентӣ;
- мактабҳои эҷодӣ;
- мактабҳои маҳсул.

Дар назарияи омодаسازیи хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба ин навъҳои тарбия муҳим аст, ки онҳо дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ тарбия карда шаванд. Аз ин рӯ, дар асоси ин аризиҳо нишондиҳандаҳои зерини баҳодиҳии сатҳи таҳсилотро метавон муайян кард:

-донистани муносибатҳои миллӣ аз ҷониби хонандагони синфҳои ибтидоӣ;

-огоҳии тоифаи хонандагон аз муносибатҳои умумибашарӣ;

-қобилияти риояи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарии хонандагон;

-эҳтиром ба миллати худӣ рафикон ва дигар миллатҳо.

Аз ҷумла, Форобӣ, Абуалӣ ибни Сино, Юсуфи Хос Ҳоҷиб, Аҳмад Юғнакӣ, Тусӣ, Давонӣ, Кошифӣ, Кайковус, Саъдӣ, Ҷомӣ, Навоӣ «Шаҳри некӯкорон», «Дар расидан ба саодат», «Рисолаи ахлоқ» «Рисолаи ишқ», «Кутабу билиқ», «Ахлоқи Носирӣ», «Ахлоқи Ҷалолӣ», «Ахлоқи Муҳсинӣ», «Ҳиббат-ул-халқ», «Қобулнома», «Ўлистон», «Бӯстун», «Маҳбуб-ул-қулуб» буда, асарҳои онҳо онд ба таълиму тарбия ба ташаккул ва рушди шахсият ва маънавияти инсон нигаронида шуда, аҳамияти бузург доштанд.

Ин нишондодҳо сатҳи тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоиро дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ муайян мекунанд. Аз ин рӯ, масъулияти роҳбарони синфҳои ибтидоӣ васеъ карда шуда, дар асоси Қонуни дар пешистода дар бораи статуси муаллим омӯхтани дараҷаи тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ яке аз вазифаҳои асосии тарбиятгарони синф мебошад. Бо вучуд доштани ҷунин анъанаҳо дар баъзе мавридҳо ба ҳодисаҳои ғарзнок, аз қабилӣ беҳурматӣ нисбат ба падару модар ва муаллимон, паст задани онҳо, беэҳтироми мандани онҳо дучор мешаём.

-Дуздону киморобозон, наштамандон, кӯдакони бепараст, танбалӣ нотаъон аз кучо пайдо мешаванд?

-Онҳо ҷунин таваллуд нашуданд, ҳамин тавр не?

Дар бораи кӯдаконе, ки аз волидони маъноб таваллуд шуданд, ки машрубот менӯшиданд ва наштаманд буданд? Ин сабабҳо бисёранд ва оқибатҳо ҳеле бад аст. Барои ин дар яҷанд мавзӯ сӯхбатҳо таъкил кардан лозим аст.

Дар адабиёти педагогӣ мафҳуми «индикатор» ҳамчун истилоҳе истифода мешавад, ки сифати тарбияро муайян мекунад. Ба ин маънӣ, дар қори дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ тарбия намудани хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба нишондодҳо, яъне

сифати сатҳи таълиму тарбия дар ин рӯҳия аҳамият додан зарур аст. Он бод дар асоси зерин бошад:

- дар шуур ва рафтори хонандагон ташаккул додани маҷмӯи миллатӣ, анъана ва одоби ахлоқи маҳали халқи мо;

-эҳтироми дигарон дар фарҳанги халқи мо дар муносибатҳои ахлоқию рафтори нафарсон;

Ҳаман ин имкон медиҳад, ки қори тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар рӯҳияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ аз рӯи нишондодҳо ба роҳ монда шавад. Аз ин рӯ, ин асосҳо хонандагон бод дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ аз худ кунанд.

Яке аз муҳимтарин ниёзҳои ҷомеа ташаккули ҷаҳонбинии, ахлоқӣ ва малакаҳои амалии хонандагони синфҳои ибтидоӣ таваҷҷути тарбияи муносибатҳои умумимиллӣ ва умумибашарӣ мебошад.

Унсурҳои таркибии тарбияи миллӣ аз инҳо иборатанд:

Тарбияи ғовӣ. Тарбияи ғовӣ категорияи ахлоқӣ буда, мақсади он дар шуурӣ шаҳраванд ташаккул додани ғови миллӣ мебошад. Вазифаи асосии ин мафҳум Ҳимояи Истиқлолияти давлатии Ўзбекистон, бунёд ва тақими ҷомеаи демократӣ, эҳёи ҳуқуқияти миллӣ, ҷавобгӯии манфиатҳои миллии халқҳои Ўзбекистон, ба давлати мутараққии ҷаҳон табдил ёфтани Ўзбекистон ба шумор меравад.

Тарбияи миллӣ. Тарбияи миллӣ ташаккули тафаккури миллии шаҳравандро дар назар дорад. Он ифтихор аз миллати хеш, эҳтиром ва ғиромӣ доштани таърих ва мероси фарҳанги ниёгон, урфу одат ва анъанаҳои миллӣ, пайвастани таърихи гузашта ба воқеияти имрӯзаи миллат, аз нав эҳё намудани урфу одат ва анъаноти аришманди миллӣ, дар заминан ҳуқуқияти миллӣ ривҷ додани забон, илм ва фарҳанги миллӣ ва эҳтироми миллатҳои дигарро фаро мегирад.

Тарбияи ҳештаншӣ ва худогоҳии миллӣ. Тавассути тарбияи ҳештаншӣ ва худогоҳии миллӣ шаҳраванд бод мутааллиқи миллат, давлати соҳибистиклол, соҳиби Ватан ва ҳуқуқу ододҳои будани худро дарк кунад ва онҳоро эҳтиром намояд. Донеда, ки вазифаҳои ӯ дар назди давлат, ҷамъият ва оила аз ҷӣ иборат аст. Ёхари иҷрои онҳо ҷидду ҷаҳд намояд. Манфиатҳои худро бо минфиати давлат, ҷомеа ва оила пайваста тавонад.

Тарбияи ватанпарастӣ. Ватанпарастӣ ариши мукаддас ва аз қама муҳимтарини тарбия мебошад, ки он дар мафҳумҳои диёр, микон, кишвар, сарзамин, Ватан низ ифода меёбад. Ҳаман унсурҳои дигари тарбия ба ҳамин унсурҳои тарбия иртибот доранд ва

садоқатмандии шаҳрвандро ба ватани ҳеш дар назар дорад. «Фаромӯш набояд кард, ки, - таъкид мекунад Президент Чумхури

Тарбияи ахлоқӣ ва маънавӣ. Ин таъсир ба дунёи маънавии шахсе аст. Ин сифатҳо на танҳо дар инсон фаҳмиши зебоӣ, балки ғайриҷамъиятӣ неқсиршӣ, ростқавлӣ, ҳалолқору ҳалолхӯрӣ, бо адлу инсоф, саҳаватманд ва амсоли инро ба вуҷуд меорад.

Тарбияи маърифат. Маърифати шахсе аз дониш ба миён меояд. Он ба тарбияи маънавий робитаи зиёд дорад. Фарқи асосӣ он аст, ки дар тарбияи маънавий маънавий ахлоқӣ бештар ба назар мерасад.

Тарбияи ҳукукӣ. Тарбияи ҳукукӣ ташаккули дарки ҳукуку озодиро ва вазифаҳои шаҳрвандон дар назди давлат ва ҷомеа мебошад. Таркиби он мувофиқи Конститутсияи (Сарқонунӣ) Чумхурии Ўзбекистон ва асноди дигари меъёрии ҳукукӣ кишвар ҷунин муайян гардидааст:

Тарбияи гуманистӣ. Зери ин мафҳум дар шаҳрванд ба вуҷуд овардани эҳсоси дӯст доштан, эҳтиром кардан ва раҳму шафқат фаҳмида мешавад. Тарбияи гуманистӣ аз ғояҳои синфӣ ва инсонбадбинӣ ғайр аст. Он ба шаҳрванди кишвар имконият медиҳад, ки ҳудро яке аз ҷузъҳои таркибии ҷомеа, миллат ва аҳли башар эҳсос кунад.

Тарбияи зебоинарастӣ. Зебоинарастӣ яке аз сифатҳои муҳими инсонро ташкил медиҳад. Он дар инсон ҳар гуна зухуроти эҳсос намурадани зебоиро ба вуҷуд меоварад.

Тарбияи меҳнатӣ ва касбӣ-интиҳобкунӣ. Меҳнат моҳияти ҷамъиятии инсон ва шаҳрвандро ташкил мекунад. Малакаи корӣ дар инсон ҳанӯз аз оила ва кӯдакистон оғоз ёфта, аз сода ба мураккаб ва аз камаҳуш ба самаранок табдил меёбад. Тарбияи меҳнатӣ ва интиҳобӣ касб имконият фароҳам меорад, ки шаҳрванд корро дӯст дорад, ошнӣ ва мушоҳида ба намунаҳои зиёди шӯғли инсонро водор месозад, ки аз байни онҳо барои худ бехтаринашро интиҳоб намояд.

Тарбияи иқтисодӣ. Тарбияи иқтисодӣ ба шаҳрванд имконият медиҳад, ки дар низомии иқтисоди миллӣ кишвар ва иқтисомии ҷомеа мақоми ҳудро дошта бошад. Тарбияи иқтисодӣ аз оила оғоз ёфта, дар муассисаҳои таълимӣ ва истеҳсолот давом меёбад.

Тарбияи экологӣ. Дар асри XX ва оғози асри XXI экология ва ҳифзи муҳити заҳи аз масъалаҳои муҳими ҳаёти инсон гардид.

Тарбияи сиёсӣ. Тарбияи сиёсӣ шаҳрванд аз ҳукуку озодиро сиёсӣ сарчашма мегирани, ки онҳо дар Конститутсияи (Сарқонунӣ)

Чумхурии Ўзбекистон ифода ёфтаанд. Тарбияи сиёсӣ аз зарурати ғайриҷамъиятӣ сиёсӣ шаҳрвандон дар ҳаёти сиёсӣ ҷомеа ба миён меояд.

Тарбияи ҷисмонӣ. Ин намунаи тарбия аз бардаму солим тарбия кардани миллат иборат буда, он тавассути машғулиятҳои тарбияи ҷисмонӣ дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ, ибтидоӣ, миёна ва олӣ касбӣ, мактабҳои варишони кӯдакону ҷавонон, сексияҳо ва ҷамъиятҳои варишӣ, тавассути сайру тамошо дар муҳити табиат, истироҳати ғайлона ва амсоли ин иҷро карда мешавад.

4. Вазифаҳои асосии тарбияи умумибашарӣ.

Лозим медонем, ки вазифаҳои асосии тарбияи фикрӣ, ахлоқӣ, меҳнатӣ, зебоинарастӣ ва ҷисмониро бо таври мухтасар ёдрас намура, қайд карда гузарем, ки ҳамаи тарафҳои тарбия дар як вақт дар алоқамандӣ пеш бурда, сифатҳои шахсият ташаккул дода мешавад.

ТАРБИЯИ ФИҚРИ (АҚЛОНИ). Дар таърихи педагогика дар бораи тарбия ва инкишофи фикрӣ ду назария - яке назарияи маълумоти *расмӣ* ва дигаре назарияи маълумоти *модӣ* вуҷуд дорад.

Тарафдорони назарияи маълумоти расмӣ қори тарбияро як шакли рақамқандии ақлонӣ мебинанд ва ба таълими забонҳо, адабиёт ва риёзиёт диққати маҳсус медиҳанд.

Намояндагони назарияи маълумоти модӣ бошанд, барои инкишофи фикрӣ додани донишҳои мушаххасро, ки қоидаи бештар меорад, ниҳоят муҳим медонистанд. Ҳуд ба худ ин донишҳо гуё дараҷаи зарурӣ шаклҳои тафаккурро таъмин мекунонида бошанд.

ТАРБИЯИ АҚЛОҚИ. Инсон, ки бо дигарон як ҷо дар ҷамъият ҳаёт мегузаронад, сифатҳои ахлоқӣ, одоби ҷамъиятро бояд дорад, яъне талаботи умумиро ба одамон, ки шахси алоҳида онро ба вуҷуд овардаву дар рафти меҳнату муомилаи одамон пайдо шудааст, риоя кунад. Ин талабот ба шакли меъёрии ахлоқӣ, қоидаҳои ғайлои меҳнанд ва ифодагари ӯҳдадориро ҳар кас дар муносибат бо ҷамъият, ба одамони дигар ва ба худ шахсе мебошад.

Базе бачагон тез шӯҳрат ёфта, байни ҳамсолонанон обрӯю эътибор пайдо мекунаанд. Дигарон бо онҳо дӯст шудан мехоҳанд. Инчуноне низ ҳастанд, ки ҳеҷ кас бо онҳо наздик шудан намекоҳад, онҳоро писанд намекунаанд. Дар баробари ин барои он ин ё он ҳаминиф дӯст шудани мактаббача қайл доштани тарафи дигар низ аҳамияти хеле муҳим дорад. Ҷи қадаре, ки ҳар як бача дар системаи муносибатҳои шахсӣ муомилаҳои ҳамдигарро эҳтиром кунад, ҳамон қадар аз нобаробариро ба ҳаҷон меояд.

Аҳамияти муомилаҳои шавқовари пурэхос дар ҳаёти коллективӣ баҷагон бо ду ҷиҳат тасдиқ, метардад. Якум, он манбаи вазияти хуби мактабона дар системан муносибатҳои шахсӣ буда, дуом, шартӣ зарурии мавҷудияти ғуруҳҳои хурд мебошад. А.С.Макаренко муносибатҳои масъули кориро муҳимтарин ҳислати коллектив номида буд. Кӯшиши ба ҷо овардани максалҳои кабул шуда ва иҷро намудани қорҳои умумӣ ба таври объективӣ масъулиятшинос будани аззоёни коллективро талаб мекунад.

Ибни Сино оид ба усулҳои таълим ва тарбияи фарзанд андешаҳои пурарзиш дод. Ибни Сино инчунин дар тафсири худ оид ба тарбияи ахлоқи фарзанд ба қорҳои хонагӣ ишора мекунад. Тарбияи фарзанд ҳадафи асосӣ ва вазифаи волидонии оила мебошад. Волидон, ки камбудихошро ислоҳ карда метавонанд, метавонанд волид шаванд.

Дар назди тарбияи ахлоқӣ чунин вазифаҳо истодааст, ки хонандагон ин сифатҳоро дошта бошанд:

- ғажмондани талабҳои ахлоқӣ ҳамида, пайдо кунонидани ақидаҳои ахлоқӣ дар хонандагон;
- инкишоф додани ҳисси ватандустӣ, ҳурмат қардани рамзҳои давлатӣ ва Конститутсия, худшиносӣ ва дӯстӣ бо халқҳои дигар;
- тарбияи ҳисси ҳурмату эҳтироми қалонсолон, меҳрубонӣ ба ҳамсолон, хурдсолон ва кӯҳансолон;
- шарикӣ шодиву хурсандӣ, андӯхи атрофиён шула тавонистан;
- нисбати иҷрои қори худ масъулият ҳис қардан, меҳнатдӯст, интизомнок будан;

- дар коллектив меҳнат ва зиндагӣ қарда тавонистан;
- дар рафтор ифтихори миллӣ, қатъит, қавиридагӣ, поквинҷдонӣ зоҳир кунанд, зидди муросоқорӣ бо қамбудихо, беадолатӣ, беқорхӯҷагӣ, ҷашмигуруснагӣ муқориза қаранд;

- маданияти рафтори худро тақмил диҳанд.

ТАРБИЯИ МЕҲНАТИ. Вазифаи тарбияи тайёр қардани мактабӣ ба меҳнат басо муҳим аст. Онҳо қонанд, ки одам бояд меҳнат кунад. "То меҳнат нақунӣ-роҳат намебинӣ". Тарбияи меҳнатӣ ва тарбияи меҳнат ба иҷрои вазифаҳои зерин нигаронида шудааст:

- меҳнатро дӯст қоранд ва аҳли меҳнатро эҳтиром кунанд;
- дар хонандагон дар рафти хонниш ва меҳнатӣ қонданоки қамбиятӣ мақорату малақаҳои меҳнатӣ ташаққул ёбад;

- завоки хонандагонро ба қасбу ҳунар бедор кунонидан, то яқеро шуруна интиҳоб намула, тайёрии иттидоиро дойр ба ин қасб қузаранд;

ТАРБИЯИ НАФОСАТ (ЗЕБОНПИСАНДИ). Ин тарбияи ҳисси (зебонарастии баҷагонро ташаққул дода, диди эстетикашонро қивончу равнақ мебахшад. Торафт қобилияти идроки зебогии қодисаҳои воқеит, асарҳои санъату адабиёт дар баҷагон сайқал ёфта, худашон мустақиллона ба офаридани ҷизҳои зебо машғул мешаванд.

Тарбияи нафосат ба ҳаёти қарҳангини қамбият марбут аст ва қисми тарбияи инкишофи қамачонӣ ба шахсият ҳисобида мешавад. Ҳисси ҳаёват бурдану офаридани зебогиро пойдор месозад.

ТАРБИЯИ ҚИСМОНӢ. Як ҷузъи тарбияи шахсияти қамачонӣ ба инкишофёфтаи тарбияи қисмонӣ мебошад, ки қарои мустақкам қардонидани саломатӣ ва рушди дурусти қисмонӣ аҳамияти маҳсусан қалон қорад. Аз қамонҳои қадим ин масъала диққати тарбиятқаронро қамб қарда буд, вале тарбияи қисмонӣ дар ҳар қавраи таърихӣ ҳуссиятқонхос дошт.

Вазифаҳои зеринро бояд тарбияи қисмонӣ ба иҷро қаронад:

- саломатии хонандагонро мустақкам намула, инкишофи қисмоннашонро таъмин созад;
- узвҳои қаданашонро ообутоб диҳанд;
- мақорату малақаҳои роҳқардӣ, қаракатҳо, боқихоро тақмилу инкишоф диҳад;

- қобилияти қарзишашонро ба қарақан бақандтар қардорад;
- қарои ташаққули сифатҳои ахлоқиву иродавиашон қумак қаронад.

Марҳилаҳои тарбия.

Марҳилаи аввали тарбия аз онла оғоз меёбад. Қарзандон аз қадару модари худ тарбияи қирифта, муҳити зиндаиашонро меомӯзанд ва онқоро ҳурмату эҳтиром меқунанд. Аз мафҳумҳои нахустини деҳа, шаҳр, ноҳия, Ватан, миллат ва ғайра боқабар мешаванд. Бо қамдигар ва ё ҳешу табор ва одамони дигар муомила қарданро аз қар менақоянд. Волидон қарзандонро ба навозишу меҳрубонӣ ба тарбияи қаро метқаранд. Қудакон аввалин қониишқоро дар қоран муҳити зиндагӣ, Ватан ва мактаб аз онҳо ба даст меқоранд.

Марҳилаи дуеми тарбия муассисаҳои томақтабӣ ба ҳисоб қирфта, дар тақим бақшидани сифатҳои аввалини миллӣ бо истифода аз диқовараҳои педагогикаи миллӣ қидду қадд ба қарч меқаранд.

Марҳилаи сеюми тарбия дар муассисаҳои таълимӣ метузарад. Тарбияи хонандагон аз рӯйи маводи дар китобҳои дарсӣ, дастуриҳои методии манабаҳо, аёнияти таълим сурат метирад, ки он то як дараҷа низоми педагогӣ дорад. Дар ин муассисаҳо ба тарбияи миллии мутахассис

— омӯзгору устодон машғуланд. Бо хатми мактабӣ миёнаи таҳсилоти умумӣ сифатҳои миллии насли наврас асосан таъшақкул меёбанд ва онҳо қисман ба ақлиаҳо ҷаҳонбинӣ мубаддал метарданд.

Марҳилаи ҷаҳури тарбия ба тайёрии касбии ҷавонон дар мактабҳои таҳсилоти ибтидоӣ касбӣ, миёнаи касбӣ ва олий вобаста мебошад. Дар ин марҳила донишу малакаи инсон бо ҳама ҷаҳ метардад, барои азҳудқунӣ арзишҳои миллии ва умумиҷаҳарӣ замина муҳайё мешавад.

Дар марҳилаҳои миҷабада тарбияи инсон дар муҳити қорҳонаву муассисо ва ташиқлот, ки инсон ба ғаволияти касбию меҳнатӣ сару қор метирад, сурат метирад.

Ҷунки изҳор, мулоҳиза ва талаботи умуми нерӯи ғаволу таъсираш аст, он дар ғаволияти педагогии муаллими андешақор вазиғи методии самараҷаширо адо қарда метавонад.

Савди бузургвор ғармуданд:

*Як гули мақсуд дар ин бӯстон,
Ҷада наҷуд бе мадади дӯстон.*

Методи ёддиҳӣ: Абӯабдуллои Рӯдакӣ ғармуданд:

*Бирае, зи таҷрибаи рӯзгор бадра бисир,
Ки баҳри дағди ҳаводис туро ба қор овар.*

Ба ҳусус аз ашҳоси рӯзгордида ёд гирифтани таҷрибаҳои зиндагӣ, ҳислатҳои неки инсонӣ, одоби рағфори оқилона барои зиндагии оғла зарурӣ аст.

Саволҳо ва сӯроишҳо барои тақвият:

1. Дар асоси муносибатиҳои миллии тарбияи намудани хонандагонии синфҳои ибтидоӣ ҷиро дар назар доред?
2. Дар шуури хонандагонии синфҳои ибтидоӣ қорӣ намудани муносибатиҳои умумиҷаҳарӣ дар қадом шакли сурбат метирад?
3. Оё шумо нишондиҳандаҳои баҳодихии сатҳи тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣро дар рӯҳии муносибатиҳои миллии ва умумиҷаҳарӣ медонед?
4. Алоқамандии раванди ягона будани қисмҳои тарбияи қисмониро ҷӣ тағр мефаҳмед?

Мавзӯи 4: Асосҳои илғолоғии миллии дар тарбия

Нақша:

1. Асосҳои тарбияи ғояи миллии дар ҷумҳурии Ўзбекистон.
2. Асосҳои миллии ғоя дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ
3. Нишондиҳандаҳо, ки дар асоси ғояи миллии тарбия ёфтаанд.

Мафҳумҳои асосӣ:

Тарбия, ғояи миллии, ғоя, дониш, дарқ, тарбия, маҳорат, таъшақкул, мутобиқшави, самт.

1. Асосҳои тарбияи ғояи миллии дар ҷумҳурии Ўзбекистон.

Асосҳои шайсиғтро тарбияи миллии таъшақкул мединҳанд. Суннатҳои миллии ғояи бӯрда баҷагонии ҳушақлоку вағандӯстро ба ғоя меғасонанд. Забондонӣ, ҷаҳонбинӣ, қадришайсиғву ҳудшиносии шогирдонро ривочу рағнақи тоза мебаҳшанд.

Инсоният барои қонёғ гардонидани талаботи тарбия дар дағран рушди тағриҳии ҳуд дар рағанди таълим қонуниятҳои объективӣ муайин намуда, дар асоси он усулҳои тарбияро ба вучуд меорад.

Қамолотии мағанино мағрифатӣ, аҳлоқии азёёғии ҷамъият бо оқилона ба амал баровардани ғаволияти тарбиявӣ алоқаманд аст. Ағар одам тарбияи дуруст нағирад, ғаволияти ӯ ба ҷамъият зарар меғасонад. Пас, аҳлоқ ағли мағнавият аст.

Дар «Авесто» ақидани бузургӯ мавҷуд аст, ки инсон ба шароғати меҳнати ҳуд метавонад аз тамоми бадихо ва ғайиғриғхо ҳағос шавад. Зеро дар он омадааст, ки асоси аҳлоқ саҳаватмандист. Қамолотии мағанино мағрифатӣ, аҳлоқии азёёғии ҷамъият бо оқилона ба амал баровардани ғаволияти тарбиявӣ алоқаманд аст. Ағар одам тарбияи дуруст нағирад, ғаволияти ӯ ба ҷамъият зарар меғасонад. Пас, аҳлоқ ағли мағнавият аст. Дар «Авесто» ақидани бузургӯ мавҷуд аст, ки инсон ба шароғати меҳнати ҳуд метавонад аз тамоми бадихо ва ноғоригхо ҳағос шавад. Зеро дар он омадааст, ки асоси аҳлоқ саҳаватмандист.

Тараққиғии қисмонӣ ва саломатии одам маҳусан ба омилҳои биолоғии вобаста аст. Олимони мо ба роли ирсият, яғне насабномани қисмон бо мағҳуми асосии биолоғии диққати маҳус мединҳанд. Пас

аз таваллуду кӯдак имконият пайдо мекунад, ки одам шавад ва ҳамчун одами баркамол ба воқеа расад.

Идея маҷмӯи равандҳо, қорҳо, нақшаҳои истиқлолият ва принсипҳои, ки ба андешаҳои наҷибӣ одамоне асос ёфтааст. Идея омилҳои асосист, ки маданияти одами нинҷикос мекунад. Идеяи миллии асосҳои ҷуҷури илмӣ дорад.

Идеали миллии ташаккул мегирад, ки маънавияти мо ба арзишҳои мо чӣ гуна робита дорад. Муайян кардани арзишҳои маънавии мо на танҳо омӯзиши мероси илмӣ, балки кашфи принсипҳои илмӣ амалии ганҷинаи нотақрори мо, ки ба давраи нав хизмат мекунад ва таъбиқи онҳо дар ҳаёт аст.

Ду ҷузъи маънавият вучуд дорад:

1) маърифат;

2) фарҳанг.

Маърифат аз калиман «Арафа» гирифта шуда, маъноаш дониш гирифтани, доништан аст. Маърифатро метавон ба маънои васеъ «маърифатпарвар» яъне илму ҳунарпарвар фаҳмид.

Фарҳанг аз калиман арабии "Мадина" гирифта шуда, маъноаш "шаҳр" аст. Маданият аз маҷмӯи сарватҳои моддӣ ва маънавий иборат аст, ки дар процесси инкишофи шахсият ба вучуд меояд. Аз ҷиҳати назариявӣ ду намуна дорад:

а. маданияти моддӣ.

б. маданияти маънавий.

Дар рисолаи *Азизиддини Насафӣ* «Инсонии қомил» ҷунин таъриф шудааст: «Инсонии қомил шахсест, ки ба шарият, тариқат ва ҳақ ба қамол расида бошад. Яъне дар инсонии қомил ҷаҳор ҷуз қомил аст: *зӯфтори нек, амали нек, ахлоқи нек ва хирад. Ба ақидаи тасавуф, ба инсон барои амали озод ӯрода дода шудааст. Вай метавонад бо кӯшиш ба қамолоти ноил шавад.*»

Ҷунон, ки шоир гуфтааст:

Аз миллату аз заволи худ ёд кунед,

Арвохи гузаштагонии худ шод кунед.

То ҳарф занад ба тоҷикӣ тифли шумо,

Дунёи варо тоҷикӣ бунёд кунед.

Принсипҳои асосии ин идеяи нави миллии ғояи нинҷонд:

- инсоният, инсондӯстӣ;

- забон, ҳамзамон;

- шарият, тариқат ва арвохи гузаштагонии худ;

- меҳрӯбонӣ, эҳтироми инсон;

- эҷодкорӣ, шароити зиндагӣ ва ҳаёти зинт.

Моҳияти ғояҳои инсондӯстӣ эҳтироми инсон, эҳтироми шайъу эътибори ӯ, амали намулдани ҳукукҳои ӯ ва фароҳам овардани шароити зиндагии шайъа барои ӯст. Идеяи инсонпарварӣ дар системаи тарбия тавассути таъбиқи нинҷоҳубини кӯдак, афзалияти ҳукуки кӯдак ва таҳсилоти ба кӯдак нигаронидашуда амали метарсад. Ҳамзамон дар шуури хонандагонии синфҳои ибтидоӣ андешаи инсондӯстӣ ташаккул ёфта, онҳо ба дӯстиву эҳтироми инсон одат мекунаанд. Шоирӣ маъруф Бокӣ Раҳимзода гуфта:

Тақдирӣ насли миллат ба зимман ту бор аст,

З-ин бештар ба дунё дигар чӣ эътибор аст?

Омӯзгор он гоҳ мамнуну бахтиёр аст,

Шогирди бовафояш бар ҳалқ ифтихор аст.

З-ин рӯ, бузург ҳастӣ мисли модар, муаллим,

Дар олами маънӣ ҳам роҳбар муаллим.

Маъмури ғояи неқӣ, ки дар китоби «Авесто» ҷунин муайян шудааст, аз ниятҳои неқ, андешаҳои неқ ва амали неқ иборат аст. Дар ин маърид калиман фазилат ба муаллим ва маънӣ фарқ кардани неқ бад, ба қадри имкон ба неқӣ кӯшиш карданиро дорад. Дар таҷрибаи педагогии мутафаккирон идеяи неқӣ ҳамчун асоси назарияи тарбия қабул шудааст. Ба ин маъно, назарияи таълиму тарбия ба ғояи неқӣ дар зехну ахлоқи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ бо ташаккули нияти неқ, тафаккури дуруст ва ороҳҳои неқ сурат мегирад.

Моҳияти ғояи созандагӣ дар он аст, ки ҳар як инсон ҳукуки озодона ва шуқуфон зиндагӣ қардан, сохти демократии доштани ҷомеа ба ҳукуки озодии эътиқод доштани мардумро дорад. Дар шуури хонандагонии синфҳои ибтидоӣ ғояи эҷодкорӣ, озодӣ ва мутабоқишавӣ ба тафаккури мустақилона ташаккул меёбад. Бояд гуфт, ки ғояи нави миллии башарият ғоя ва муносибатҳои умумбашарию таҷассум мекунад. Аз ин рӯ, таъбиқи назарияи тарбия дар таҳсилоти ибтидоӣ бояд ба ҳамин ғояи миллии асос ёбад.

Педагогӣ рус К.Д. Ушинский дар китоби худ «Дар бораи рӯҳияи мардум дар тарбияи ҷиҳимой» аҳамияти ақидаҳои зерини миллиро дар таълиму тарбия таъкид мекунад, ки дар асри XIX дар ҳалқҳои Аврупо вучуд доштанд ва ҳоло ҳам вучуд доранд:

1) Системаи тарбия дар Олмон ба идеяи миллии ростқавлӣ дар назарияи тарбия асос ёфтааст;

2) Он ба идеяи миллии тарбия додани ҳама дар Англия бо миллиаҳои наҷиб асос ёфтааст;

3) дар асоси ғояи миллии маърифатпарварӣ тарбия намудан дар Фаронса;

4) прагматизм дар ИМА, яъне дар асоси воқеияти ҳаёт таъбиқи тарбияи миллий;

5) Таҳлили таъбиқи назарияи тарбия дар Италия дар асоси ғояи миллии эҳтиром ба халқҳои ҷаҳон.

2. Асосҳои ғояи миллий дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ.

Назарияи тарбия як фасли муҳими илми педагогика мебошад, ки моҳият, мафҳумҳо, қонунҳо, принсипҳо, қоидаҳо, мазмун, методҳо ва шаклҳои таъбиқи қори тарбияи хонандагонро мавзӯи омӯзиши худ қарор додааст. Ин фасли педагогика аз ҷиҳати ақлӣ, ахлоқӣ, меҳнатӣ, зебопарастӣ, иқтисодӣ, ҷисмонӣ ва экологӣ ҲУКУМӣ таъбақул додани шахсияти хонандагон, роҳҳо ва усулҳои дар онҳо пайдо кунанидани ҷаҳонбинии пешқадами илмиро шарҳу эзоҳ медиҳад.

Механизмҳои ин тарбия чунинанд:

- 1) дар эҳсон - афзалияти илми инсондӯстӣ;
- 2) дар ахлоқ - тарқиби фазилатҳо;
- 3) дар ҷаҳонбинӣ — таъбаққули ақидаҳои эҷодӣ.

Шамс Чун пайдо шавад, офоқ аз ӯ равшан шавад,
Мард Чун доно шавад, дил дар бараш дарёе шавад.

(Носири Ҳусрав)

Бояд гуфт, ки ҷаҳон ғояи миллий дар таъбаққули дурусти шуур, ахлоқ ва ҷаҳонбинии хонандагони синфҳои ибтидоӣ асос ёфтааст. Аз ин рӯ, тарбияи кӯдакони 7-11-сола дар заминаи ғояи миллий дар назарияи таълими фанҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва маҳсулоти фанҳои «Тарбия» амалӣ қарда мешавад. Китобиҳои дарсии «Тарбия» барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ, ки бори аввал дар мамлақати мо наҷр шуудаанд, ба принсипҳои асосии ғояи миллий асос ёфтаанд.

Ба назари мо, характери хонандагони синфҳои ибтидоӣ низ бояд дар заминаи ғояи миллий таъбаққул ёбад. Дар баробари ин ба таъбаққули характери қабулшуда дар психологияи педагогӣ дар асоси ғояи миллий темпериенти онҳо диққати маҳсул додан лозим аст.

Дар таърибан олами илми педагогӣ онд ба таъбаққули характери шахс бисёр таърибаҳо дида мешаванд. Яке аз онҳо дар асоси илми возеҳи миллий таъбаққул додан аст. Дар бораи нақши ғояи миллии дар қишвари мо қабулшуда дар таъбаққули шахсият таҳқиқоти назарияи ва методӣ таҳия қардан лозим аст.

Асосҳои ғояи миллиро дар машғулот мунозаравӣ дида мешаванд:

МЕТОДОЛОГИЯИ ТАЙЁР ҚАРДАН ВА ГУЗАРОНИДАНИ МУБОҲИСА:

Мақсади муҳтасари муҳокима:

Сӯҳбат дар мавзӯи «Рафик, дӯст, муҳаббат ва оила».

Мақсади тренинг:

Дар натиҷаи он ки дӯстиро аз дӯстӣ ҷудо қарда, эҳсоси ишқи ҳақиқиро фаҳмида тавонистан, аҳамияти зиндагӣ, ки орузи онро дорад, фаҳмонда тавонистан, оилаи мустаҳкамро ба вуҷуд овардан мумкин аст.

Нуктаҳои асосии баҳс:

1. Рафиқӣ ва дӯстӣ сарвати ҷамъиятест, ки ба инсоният хос аст.

1. Шумо қиро дӯст метӯед?

2. Шумо дар бораи дӯстӣ ҷиро мефаҳмед? Оё шумо дӯст доред?

Асоси дӯстӣ қист: сарвати молӣ ё маънавӣ?

II. Дар зери ғояи «Оила асоси мустақиллиятнокии ҷамъияти демократист» ҷиро дар назар доред?

1. Муносибати ҳамсарони покчиҷдон дар оила бояд ҷӣ гуна бошад?

2. Сарвари оила қист: мард ё зан?

3. Ҳангоми бунёди оила ҷӣ гуна шавҳар ё занро оруз мекунед?

Ибораҳои ёрирасон оиди мавзӯи «Муҳаббат ба оила».

Педагогика, оила, дӯст, ӯртоқ, муҳаббат, тарбияи оила.

Тайёр намулдани методикаи мунозара.

Мазмуни муҳтасари мунозара.

Натиҷаҳои мунозара.

Ҳисоботи мунозара.

Ҳулюса.

Маълумоти зарурӣ:

1. «Этика ва психологияи ҳаёти оилавӣ». Мақсудов Т. Тошкент, «Муаллим», 1991.

2. Сайид Аҳмад. Романи «Уфук».

3. Абдулло Қодирӣ. «Рӯзиҳои гузашта».

4. Мунавваров А.К. «Педагогикаи оила». Тошкент, «Муаллим», 1994.

2. Нишондиҳандаҳое, ки дар асоси ғояи миллӣ тарбия меёбанд

Дар асоси ғояи миллӣ тарбия намулдани хонандагони синфҳои ибтидоӣ асоси процесси тарбия мебошад. Аммо масъалаи асосӣ муайян кардани дараҷаи маълумоти хонандагон аст. Зеро хонандаи имрӯза дар ҷаҳони иттилоотӣ зиед ва фаровон дар ҳаёти интернет зиндагӣ мекунад. Ба ҳама маълум аст, ки қисми зиёди ин маълумотҳо аз ҳақиқат дуранд. Масалан, дар Интернет маълумоти ҷандрасонаӣ мавҷуд аст, ки ваҳшӣ, худроҳӣ ва худфаромуширо тарғиб мекунад. Аз ин рӯ, бояд нишондиҳандаҳо ташаққул дода шаванд, ки оё хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар заминҳои ғояи миллӣ тарбия меёбанд ё не.

Гуфтан мумкин аст, ки яке аз асосҳои ғояи миллӣ ин имон ва эътиқод мебошад. Имон қалбман арабист, ки маъноаш эътимод аст.

Имон неъматҳои нотақрорест, ки Офаридгор ба нафси пок ато кардааст, ки онро каму зиед қардан мумкин нест. Шартӣ асоси имон ба инсон поксозии қомили нафс аст. Дар дили ҷанголд имон нест. Тавре Алишер Навоӣ гуфтааст, «Имон муҳаббати Худо ба инсон аст». Имон эътиқод ба Ҳақ аст. Дар ҳадице низ омадааст, ки «Имон боғлотар аз намоз аст».

Куфр ҳамеша боиси ҷаҳолат ва ҳалоқат будааст.

Алишер Навоӣ дар ин бора гуфтааст:

Чун ҷон берун ояд гавҳари имон дар дилам гузор,

Ҳайр, аммо бовар накунад.

Эътиқод - ин эътиқоди устувор ва боварӣ ба андеша ва дигроҳи худ ва дигаронро аз онҳо худ доништан ва аз сидқан эътимод ба суҳани онҳост.

Муносибати мо ба ин масъала ҷунин аст: дар асоси як назарсанҷии маҳсул метавон муайян кард, ки хонандагон дар заминҳои ғояи миллӣ тарбия метиранд, аз рӯи нишондиҳонҳои зерин:

- 1) мавҷудияти мафҳуми инсондӯстӣ дар шури кӯдак;
- 2) ташаққули ҳислатҳои неқ дар ахлоқи кӯдак;
- 3) ташаққули консепсияи эҷодкорӣ дар ҷаҳонбинии кӯдак.

Ин нишондиҳонҳо сатҳи маърифати хонандагони синфҳои ибтидоӣро дар асоси ғояи миллӣ муайян мекунад.

Тарбияи инсондӯст ва хараҷи демократӣ

Назарияи тарбия як соҳаи маҳсули педагогика буда, принсипҳои маъмул, усул ва таълиқи раванди таълимро дар бар мегирад.

Муносибат ба даъд аз нуқтаи назари нави сиёсӣ ва иттисоӣ аз нав дида баромадани процесси тарбияи насли наврасро талаб мекунад.

Аз рӯи анъана рӯзи аввали соли нави таҳсил бо “Дарсҳои истиқлолият” оғоз мешавад. Намунаи, пурмазмун ва ҷолиб таълиқи қорҳои тарбиявӣ бахшида ба ҷашни Истиқлолият аз ҳар як омӯзгор омодагии маҳсул ва маъсулияти баландро тақозо мекунад. Ин дарси тарбиявӣ бояд дар қалби хонандагон эҳсоси имон ва муҳаббат ба Ватан, ҳалқ ва Сарвари давлатро бедор созад. Бинобар ин, пеш аз ҳама мавзӯи дарс ва қор тарбиявиро аз нуқтаи назари инсонпарварона ба нақша гирифта, онро дар асоси шартҳои демократӣ ба роҳ мондан лозим аст.

Ҳуҷраҳое, ки дар он ҷорабинҳои таълими баргузор мешаванд, бояд мувофиқи ҳаёти маънавии хонандагон ва талаботи замони таълиқи на ороиш дода шаванд, яъне бо Парчаи давлатӣ, Нишон, Суруди Конституция, Конституция, Қонун «Дар бораи маориф» ва дигар ҳуҷҷатҳои меъриии Ҷумҳурии Ўзбекистон. Ин нишондиҳонҳо (дарсҳо) ситҳи маърифатхонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси ғояи миллӣ муайян карда мешавад. Дарсҳо:

- Истиқлолият бузург аст;
- Истиқлолият – маънавиётӣ баланд;
- Истиқлолият --хушинуи аст;
- Ўзбекистон — мустақил давлат;
- Ўзбекистон — кишвари ман;
- Ватан як аст, Ватан як аст;
- Мо ояндаи худро бо дастони худ сохта истодаем;
- Ўзбекистон барои асри 21 қушиш мекунад;
- Ҷаҳонии Ўзбекистон фидокоранд;
- Истиқлолият, ман турсо хифз мекунам, бояд дар мавзӯҳои мисли шумо сарф шавад ва дар рӯҳияи инсондӯстӣ ва демократии андешаҳои ҷаҳонон бошад.

Дар заминҳои мафҳуми миллӣ дар бораи ҳислатҳои афроди парҳезгор, адолатпарвар, қалбшон аз нури имон пур, аз қорҳои зинт парҳез мекунад, қор саоворо ифтихорманд, равшанфикр, ки илим аслиҳаи ман, сабр таҳаммули ман, имон қувваи ман, ростқорӣ шиори ман аст. Бояд ба донишҷӯён дар бораи таълимот ва аришҳои уламони мо Имом ал-Бухорӣ, Исо али маълумот диҳем. -Тирмизӣ, Аҳмад Ясауӣ, Баҳоуддини Нақшбандӣ, Форобӣ, Беруний, Амир Темур, Увайсӣ, Нодирбеғим, Фитрат, Абдуллоҳ Авлонӣ ва ғайра

Ин аст мисоли саволнома:

Мавзӯи 5: Конуниятҳо ва принсипҳои асосии тарбия

Накша:

1. Конуниятҳо ва принсипҳои педагогӣ дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ
2. Принсипҳои психофизиологӣ дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ
3. Принсипҳои ҷиҳтӣ дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ

Мафҳумҳои асосӣ:

Маълумот, принсип, ҷиҳтӣ, донишҷӯӣ, педагогӣ, психофизиологӣ, ҷиҳтӣ, тарбия, маҳорат, омӯзш.

1. Конуниятҳо ва принсипҳои педагогӣ дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ

Мақтаби ҳаёт - мақтаби беҳтарини тарбия аст. Барои хамин принсипи робитаи тарбия бо ҳаёт яке аз принсипҳои муҳимтарини тарбия мебошад. Он аз муаллим ва мурabitён дар ду самти асосӣ фарогири кардани талаб мекунад: 1) тарбияи ғайриандозон бо ҳаёти ҷиҳтӣ ва меҳнати одамон васеъ ва ҳатман шинос намудан, ки дар он ҳуҷусан ба он дигаргунӣ, ки дар ин самт рӯй медиҳанд; 2) ҷалб намудани тарбияи ғайриандозон ба ҳаёти воқеӣ ва намудҳои гуногуни фарогири фондҳои ҷиҳтӣ.

Дар натиҷаи ин амалҳо таҷрибаи рафтори ҷиҳтӣ онҳо ба малака табдил меёбад. Меҳнати фондҳои ҷиҳтӣ - яке аз воситаҳои муҳими ҷиҳтӣгирӣ ва ғайриандозонӣ мақтабӣ мебошад.

Дуруст ба амал баровардани принсипи алоқаи таълиму тарбия бо ҳаёт аз педагог инҳоро талаб мекунад:

- ба талабагон фаҳмонда додани моҳияти меҳнат дар ҳаёти ҷиҳтӣ ва ҳар як шахс;
- эҳтиром ба одамони меҳнатӣ, ки меҳнатҳои модӣ ва маънавӣ ба вуҷуд меорад;

- инкишоф додани ҷиҳтӣ аз рӯи вичдон ва эҷодкорона меҳнат кардан ба манфиати ҷомеа ва ба нафъи шахси худ;

- сарфаҳои рафтан ба асосҳои замонавӣ истеҳсолот, кӯшиши афзун намудани доираи дониши политехникӣ, азхуд кардани маданияти умумӣ ва асосҳои илмӣ таъкили меҳнат;

- бо ҳам пайваст намудани манфиати шахс ба манфиати ҷиҳтӣ вобаста ба дархости ҷомеа ва талаботи ҳоҷатӣ; муносибати эҳтиёткорона ба моҳияти ҷиҳтӣ ва боғириҳои табиӣ, кӯшиши бо меҳнати худ афзун гардонидани онҳо.

Принсипи алоқаи тарбия бо ҳаёт ва бо меҳнат хангоми риояи қоидаҳо, ки паҳлуҳои алоҳидан ин принсипро возеҳ мегардонанд, инҳоро дар назар дорад:

• *Принсипи тарбия бо роҳи таълим ба намунаи мусбӣ.*

Агар шумо дар дастпарвари худ заррае ҷиҳати хубро зоҳир намоед ва ба он беҳбудӣ таълим карда кор гиред, он гоҳ муаммони ботини ӯро кашф мекунед. дар тарбияи вай ба натиҷаҳои дилхоҳ ноил хоҳед шуд. Педагогҳои донишманд суботкорона ҷустуҷӯ мекунанд, ки ақалан дар толибҳои тарбияш душвор ягон сифати мусбатро дарёбанд ва ба он таълим намуда, дар таълиқи вай ва дигарон таъсири мусбат расонанд. Ин тарзи корбарӣ нафақат ба худ вай, ҳамчунин ба ҳамсинфонаш низ намунаи ғайриандозонӣ мебаранд.

Талаботи принсипи мазкур - дар тарбия ба ҳислатҳои хуб таълим кардан аст. Педагог бояд дар дастпарварон сифатҳои ба мардум писандидаваро пайдо кунад ва ба он пайравӣ намуда, рафторҳои ношоямо роҳи намоёнд. Ин принсипро хангоми худтарбияи ғайриандозонӣ ва ғайриандозонӣ беҳтар истифода мебаранд.

• *Принсипи тарбияи ғайриандозонӣ, эҳтиром ба шахсияти бача ва мувофиқати он ба талаботи оқилона.*

Моҳияти принсипи дар равияҳои зерин ифодаи худро меёбад:

- 1) муносибати гуманистӣ кардан ба шахсияти тарбияи ғайриандозон;
- 2) эҳтиром кардани ҳуқуқ ва озодии вай; ба назар гирифтани имкониятҳои худ;

3) ба тарбияи ғайриандозон талаботи алоқаи ҳол ва оқилонаи аниқ гузоштан;

4) вазъияти дастпарварро эҳтиром намудан, ҳатто вақте, ки ӯро вазифаи супоридашударо ҳам рад мекунад;

5) ҳурмат кардани ҳуқуқи одам дар ҳоли худаш; эҳтиром ба шахсияти худ;

6) ба шуғли тарбияи ғайриандозон мақсади аниқ тарбияи ӯро баррасӣ намудан;

7) талаботи сифатро ба вай зӯран бо рақамбардорӣ; мутобиқшавии худ;

8) аз ҷазои ҷисмонӣ ва дигаре, ки қадру қимати ӯро паст мекунад, даст кашидан;

9) эътироф кардани ҳукуки шахсият барои комилан рад кардани он муҳолифатхое, ки бо ягон сабаб ба сифати ташаққули эътиқоди вай монеъ мешаванд.

Раванди педагогӣ конунитҳои худро дорад, ки ягонагии онро ифода менамоянд:

1. Чароёни педагогӣ, мақсад, вазифаҳо, мазмун, шаклҳо ва методҳои он ба талаботҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣи ҷамъият вобаста аст.

2. Вазифаҳо, мазмун ва шаклҳои чароёни педагогӣ, на фақат аз талаботҳои ҷамъиятӣ аз он ҷумла аз имкониятҳои ҷамъиятӣ, аз вазъияте, ки дар он ба амал бароварда мешавад, вобаста аст.

3. Дар чароёни педагогӣ, раванди таълим, маълумот, тарбия ва таракқиёт бо ҳам алоқаманд мебошад, аз он ҷумла бо ҳам алоқамандии чароёни тарбия ва худтарбиякунӣ, чароёни роҳбарии педагогӣ ва худфаволиятҳои тарбияттарандагон дида мешавад.

4. Мақоми муайянкунандаи фаволият ва муносибат дар тарбия ва таълим.

5. Бо ҳам алоқамандии мақсаду вазифаҳо, мазмун, шаклҳо ва методҳо дар раванди педагогӣ.

6. Бо ҳам алоқамандии коллектив ва шахсият дар раванди педагогӣ.

Принсипҳои тарбияи қонидаҳои ибтидоӣ (асосӣ)-ро дар назар доранд, ки аз қонуниҳои раванди таълим бармеоянд, талаботи асосиро нисбат ба мазмун, усул ва таъкили раванди таълим ифода мекунанд. Онҳо хусусиятҳои процесси тарбияро инъикос мекунанд.

Дар ҳағли вазифаҳои тарбияи педагогҳо принсипҳои тарбияро риоя мекунанд. Ба принсипҳои тарбияи талаботҳои зерин гузошта мешаванд:

Талаби якум- тарикки маҷбури (масъурият) (яъни, тарбия бо тарикки маҷбури, зӯрварӣ ба амал баровардан); чи тавре ки метӯянд беасас танбӯх доданро дар назар дорад, ки ин намууди принсипи педагогӣ ягон таъсири маусӯбӣ расонида наметавонад.

Талаби дуюм — фарогирини комплекси -комплексиллик (яъне принсипҳои таълим дар ҳаман марҳилаҳои чароёни таълим дар як вақт таътиб карда мешаванд, пеш аз ҳама ба таътибӣ пай дар пай, алоҳида набоюд роҳ дода шавад);

Талаби саввум -арзшнн баробар аст (яъне принсипҳои тарбияи ҳамчун қонидаҳои умӯмӣ ва асосӣ арзшмандтаринанд ва дар байни онҳо принсипҳои асосӣ ва дуюмдараҷа вуҷуд надоранд).

Принсипҳои тарбия «рецептҳои тайёр», «қонидаҳои универсалӣ» нестанд, муаллимон ҳангоми истифода бурдани онҳо ба таври автоматӣ натиҷаҳои баланд наметиранд.

• **Принсипи мувофиқати чароёни тарбия бо хусусиятҳои синнусолӣ ва фарди мақтабобачагон.**

Таъкикотҳои психологитно педагогитни даҳ соли охир нишон доданд, донишн тарбиядиҳанда на танҳо нисбатн синну сол ва хусусиятҳои фарди, балки бо ба ҳисоб гирифтани хусусиятҳои шахсият ва имкониятҳои тарбиягирон низ вобаста аст.

Принсипи рафтори шахсият дар тарбия аз тарбиятар инҳоро талаб мекунад:

1) мунтазам омӯхтан ва ҳуё донишнани хусусияти мизоҷи фарди, ҳислат, андешаҳо, таёб, одати дастпарварони худ;

2) таъхис карда тавонистан ва донишнани дараҷаи ташаққуёбӣ, ҷунин сифатҳои шахсият аз қабилн тарзи фикрқунӣ, мотивҳо, раёбат, мавқеъ, майлн шахсият, муносибат ба ҳаёт, меҳнат, арзшнҳои минбаъда, нақшаҳои ҳаёти ва дигарҳо;

3) ба фаволияти ба қадри ҳолашон мунтазам ҷалё кардани тарбиягитрандагон, ки пешрави онҳо таъмин мекунад;

4) сари вақт ошқор кардан ва баргараф намудани қамбулихо ва штар сабабоҳо дар вақташ маълум нашавад, фавран рафти тарбияро мувофиқи шарити нав дигар кардан;

5) бештар ба фаволгардонии шахсият эътибор додан;

6) тарбияро бо худтарбиякунӣ пайвастан, ба интиҳооби мақсад, технологияҳо, шаклҳои худтарбиякунӣ ёри расонидан;

7) мустақилият, ташабуусқорӣ, худфаволиятити тарбиявиро инкишоф додан, ҳар қадаре, ки метавонад, ҳамон қадар таъкил кардан ва майл додани фаволияти муфид ва ғайра.

Ҳар як қор қонидаҳои муҳими худро дорад, ки риояи онҳо самаран қори тарбиявиро таъмин мекунад.

Аз ҷумла:

-таъхилити ҷилӣ, (илмийлик)

-огоҳсозӣ аз таъхилит, (огоҳнамӯдан)

-эътиқод дар тарбия, (ба шахсе эътиқод намудан);

-алоқаи тарбия бо ҳаёт ва ҷамъият (вобастагӣ ба ҳаёт ва ҷамъият);

-харакитери зуманистӣ ва демократити тарбия;

-иҷодн, ирода, қимтият ва боғарӣ ба тарбия;

-мувофиқати шитизом, ахлоқ ва вазифа дар тарбия;

- *характери инфиродӣ ва умумии тарбия;*
- *ибрати эҷодӣ дар коллектив;*

- *тарбия дар дохили коллектив ва тавассути коллектив.*

Аз ин рӯ чунин намуни принсипҳои дида баромадан лозим:

А). Принсипи илмӣ.

Б). Принсипи тарбияи бошууруна.

В). Принсипи бовариноқӣ.

Г). Принсипи вобастагӣ ба ҳаёт ва ғаюбияти хонанда.

Д). Принсипи характери инсонпарварӣ ва демократикунонӣ доштан.

Е). Принсипи покивҷудонӣ, иродавӣ ва катъиятнокӣ будан.

Ё). Принсипи интизомнокӣ, ахлоқ ва масъулиятнокӣ.

Ж). Принсипи системанокӣ ва тоқатӣ дар тарбия.

З). Принсипи дар ҷамоа намуна будан.

И). Принсипи дар ҷамоа ва бо воситаи ҷамоа тарбия намудан.

Насли комил ябора пайдо намешавад. Он аз онла оғоз меёбад.

Икلمي онла дар тарбияфарзандон аҳамияти калон дорад. Ҳамаҷун онла мазмуни таълиму дар системаи маорифи халқ нав кардан, яъне онро дар шароити муҳити ҷамъиятӣ инкишоф додан зарур аст.

Шарти муҳими рушди инкишофи ташаккули низомӣ аълои омодагосии кадрҳо дар асоси мероси ғании илмӣ миллат ва арзишҳои умумибашарӣ, дар заминаи дастовардҳои фарҳангу иқтисодиёт, илму техника ва техникаи муосир пойдор метарада. Дар баробари ин бояд ба имкониятҳои ҷисмонӣ, синну солӣ, ақлино маънавӣ хонандагонии синфҳои ибтидоӣ диққати асосӣ дода шавад.

Мутафаккирони Шарқ ва таълимоти исломӣ дар боран тарбия ва ахлоқи шахсият бисёр масъалаҳо ва андешаҳои арзишманд додананд. Дар андешаи онҳо инсондӯстӣ, шафқат, меҳрубонӣ, ба меҳрубонӣ ва динӣ муттаҳид шудааст.

• *Принсипи дар ягонагии таъсирибахшиши таълиму тарбия*

Ин принсип ба пуркунават кардани раванди тарбия дар ягонагии мактаб, онла ва ҷамоатҳои нигаронида шудааст. Дигар ҳел карда ғӯем, принсипи ғаюбияти ҳамкории муаллимон, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва онла нисбати тарбияи насли наврас мебошад. Он талаб мекунад, ки ҳамаи шахсон, ташкилотҳо, институтҳои ҷамъиятии дахлдор ба кори тарбия яқҷоя амал кунанд, талаботҳои ба тарбияирандагон мутобик гардонанд, бо яқдигар даст ба даст дода, ба ҳамлгитар ёрӣ расонанд ва ба пуркунават таъсирибахшиши кори педагогӣ мададрасон бошанд. Онла ва ҷамоатҳои ба сони ду «болин»

мактаб ва агар онҳо ҳуб кор кунанд, мактаб нисбати таълиму тарбияи нарисон дар ғаюзи бағанд ба парвоз меояд. Агар чунин ҳамкорӣ «ғайлаҷ» ё кандашуда бошад, талаботҳои гузашта натиҷаҳои пулран динлоҳ дода намешаванд. Ҳол он ки рушди ҷомеа ба ворисони ҳамҷунноба камолёфта вобаста аст. Моҳияти принсипи мазкур дар ҳамин яқҷоамалгунӣ дида мешавад, ки дар қонунҳои давлатӣ низ индиқоси худро ёфтааст.

Ба ин маъно, тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ бояд ба принсипҳои зерини педагогӣ асос ёбад:

- эҳтиром ба шахсияти кӯдак;

- бо назардошти имкониятҳои кӯдак;

- самти кӯдак;

- мутобикнавиши кӯдак.

Ин принсипҳои педагогӣ тавассути ташаккули эҳсосоти мотарзодӣ, ки дар шахсияти хонандагон мавҷуданд, амалӣ мешаванд. Дар ин замина мундариҷаи зерини ин маъалаҳоро баррасӣ кунед:

а) эҳтиром ба шахсияти кӯдак: қабули табиини ҳислат, амал ва ормонҳои кӯдак;

б) ба назар гирифтани имкониятҳои кӯдак: дар ин маъриди ҳусусиятҳои ҷисмонӣ, равонӣ, руҳият ва ҳиссиётҳои кӯдакро донистан;

в) ориентацияи кӯдак: тамоюли кӯдак ба сифатҳо, ҳислатҳо ва ҷараёни маърифат;

ж) мутобикгардонии кӯдак: ба тарбия, аз худ намуни дониш ва норид шудан ба муносибатҳои иҷтимоӣ бо дигарон равона кардани кӯдак.

Дар асоси ин равиш принсипҳои педагогӣ, ки дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ амалӣ ва ба онҳо таъйя мешаванд, аз худ карда мешаванд. Бинобар ин тавсия мешавад, ки муаллимонии онлаи синфҳои ибтидоӣ инҳоро азхуд кунанд:

Дар Курӯн ба саҳаватмандӣ, ҷасорат, сабури таҳаммул, ростгӯӣ, сиқоқат ва рафоқат, ки меъёри ягонаи имон доништа мешаванд, тавачҷуҳи зиёд дода шудааст. Меъъанд, ки ин сифатҳои олин инсонист, ки танҳо покил ба онҳо мерасад.

Дар ақидан Имом Бухорӣ дар боран маориф, ноогоҳӣ ҳамчун фотҷнае, ки боиси марги инсон метарада, маҳкум шудааст. Мардумро ба ростгӯӣ ва вафо кардан ба вадъаи худ даъват намуда, нишон медеҳад, ки се нишонан мунофиқ вуҷуд дорад, ки:

1. Дурӯғ гуфтан;

2. Вафо накардани ваъда;
3. Хиёнат ба амонат.

Медонад, ки қувваи одам на дар тавоноии ҷисмониаш, балки дар қобилияти худ дар вақти ҳашму ғазаб буданаш аст.

Агар битӯем, ки асари Имом ал-Бухорӣ «Ал-адабул-муфрад» шоҳасари арзишҳои ахлокии умумибашарист, муболиға нахоҳем кард.

Дар мамлақати мо дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ дар асоси принкипҳои педагогӣ таҷрибаи конкретӣ мавҷуд аст. Асоси ин таҷрибаҳо кори муаллимони пешқадаму филокори синфҳои ибтидоӣ мебошад. Тарбияи ибтидоӣ барои ҳама зинаҳои системаи тарбия бо риояи қатъии принсипҳои педагогӣ аз ҷониби омӯзгорон ҳос аст.

Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бояд принсипҳои педагогиро ҳамчун малака ва маҳорат аз худ кунанд. Барои ин аз муаллимон он чиро, ки онҳо намефаҳманд ва намедонанд, пурсед ва дар дараҳои таҷрибаи педагогӣ ва таҳассусӣ ғайрӣ бошед. Дар процесси азхуд намудани принкипҳои педагогӣ он чиро, ки онҳо дар амал санҷида шудаанд, аҳамияти калон дорад.

Аз ҷумла, Форобӣ, Абӯғалӣ Ӯбонӣ Сино, Юсуфи Ҳос Ҳочиб, Аҳмад Юғнакӣ, Тусӣ, Давонӣ, Кошифӣ, Кайковус, Саъдӣ, Ҷомӣ, Навоӣ «Шаҳри неқуқорон», «Дар расидан ба саодат», «Рисолаи ахлоқ», «Рисолаи ишқ», «Куталғу билиқ», «Ахлоқи Носирӣ», «Ахлоқи Ҷағолиӣ», «Ахлоқи Муҳсинӣ», «Ҳиббат-ул-хақиқ», «Қобулнома», «Гулистон», «Бустун», «Маҳбуб-ул-қулуб» Асарҳои онҳо ба таълиму тарбия ба ташаққули рушди шахсият ва маънавияти инсон нитаридаи шуда, аҳамияти бузург доштанд.

2. Принсипҳои психологӣ дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ

Принсипҳои психологӣ дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ. Дар мамлақати мо назария ва методикаи тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ тақмил меёбад. Самти асосӣ ба талаботи таҷрибаи педагогӣ миллӣ ва барномаҳои тарбияи байналмилалӣ асос ёфтааст. Вобаста ба ин, бояд гуфт, ки дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ таъоники принсипҳои психологӣ самаранок аст.

Ҳуҷусиятҳои онҳоро синни хурди мактабӣ дар ноустувории диққати онҳо, серғайратӣ ва ҳассосии онҳо зоҳир мегардад. Ноустувории диққат бо инкишофи сусти озодона тобӣ карда тавонистани рафтори худ ба вазиятҳои зоҳирӣ, таъсируту эътибор не, балки ба максиму минифаҳои дохилӣ вобаста мебошад, ки муаллим дар назди хонанда метузарду он боғ вазифаи ботинии бача ҳисоб ёбад.

Бешакку шубҳа бояд гуфт, ки, тарбияи наметавонад ба ранги ҷашм, мӯй, пушт, сохтори бадани инсон таъсир расонад, балки метавонад ба рушди ҷисмонӣ, вичдон, ирода, азму боварии ӯ таъсир расонад. Вичдон, ирода ва азму боварии ахлоқиқе мебошанд, ки асоси филолият, ҳадаф ва ормонҳои хонандагонро ташкил дода, ба онҳо баҳо дода мешаванд. Ҳарчанд ин арзишҳои маънавий бо ҳам пайванди ногуҷастаи доранд, бояд асоси руҳияти хонанда тардад.

Вичдон меъри дарефти роҳи зиндагӣ аст. Мазмуну аҳамияти ҳолатҳои руҳии ба вичдон асосёфта роҳи камолоти маънавии инсон муайян мекунад. Ин маънаҳои маънавият дар заминаи ахлоқ, одоб, вазифа, дурустӣ, ҳисси масъулиятшиносӣ, донишу таҷриба ташаккул ёфта, заминаи ботинии ҳислати инсонро ташкил медиҳад.

Ирода, пеш аз ҳама, як мушқилооти ҳаётан муҳим, дунявӣ, системаи арзишҳои руҳонӣ мебошад, ки барои ҳидоят кардани одамон ба роҳи рост нитаридаи шудааст.

Сарчашмаи иродаро метавон гуфт, ки эҷодкорӣ, филолиятӣ эҷодӣ дар тамоми соҳаҳои ҳаёт аст. Муносибат ба меҳнат нишондиҳандаи муҳими дараҷаи тараққиёти ҷамъият мебошад.

Бисмонӣ, бевичдонӣ, дар роҳҳои бад қадм задан, роҳи накардани қонунҳои ахлоқу одоб, одамгарӣ. Агар мо ба моҳияти суботкорӣ тавачҷуҳ бахшем, мебинем, ки онҳо ба ифрат, андешамандӣ, ширинкорӣ, росткавӣ, адолат, номус, вичдон, садоқат, меҳнатдӯстӣ барин арзишҳои ахлоқӣ итоаткорона филолият мебаранд.

Дар дили ҳар як кудак тухми вичдон, ирода, азму иродаи кавӣ дорад. Ҷа тавр нитохубини ин тухмӣ ба қувваи эътиқоди мо, дараҷаи маънавии мо вобаста аст.

Дар фанни педагогӣ ҷаҳонӣ принсипҳои психологӣ нитаридаи таъкид шудаанд:

- 1) ба назар гирифтани ҷинси хонандагон (ташаққули сифатҳои ҳоси писарону духтарон);
- 2) ба амал баровардани инкишофи мутаносибии ҷисмонӣ, равонӣ ва маънавий хонандагон;
- 3) инкишофи қобилияти модарзодии хонандагон;

4) ташаққули завқи эстетикани хонандагон оид ба масъалаҳои тарбияи тарбия.

Ҳамаи ин нишон медиҳад, ки дар асоси принсипҳои психофизиологии дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ самаранок аст. Дар китоби дарсии **ЮНЕСКО** эътирофшудаи «Педагогика» (Санкт-Петербург, 2001) ташаққули фарҳанги умумӣ дар шахсияти хонандагон дар асоси принсипҳои психофизиологии таҳлил шудааст. Ба андешаи ӯ, дар натиҷаи назарияи тарбия дар асоси принсипҳои психофизиологии шахсияти донишҷӯ бофарҳангтар мешавад.

Асоси принсипҳои психофизиологии дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ танзими малакаҳои умумии фарҳангии шахсияти онҳост. Тибқи консепсияи педагогикаи мӯосир, асосҳои малакаҳои гуногунфарҳангӣ инҳоянд:

- шахс бояд ба арзишҳо ва муҳити фарҳангии ҷомеаи худ мутобиқ бошад;

- шахс бояд малакаи мушоирати байнифарҳангӣ дошта бошад;

- Шахс бояд дар рӯҳи эҳтиром ба урфу одат ва тарзи зиндагии халқҳои дигар ба воқеа расад.

Вобаста ба ин, дар таҳлили ибтидоии ҷумҳурии мо, новобаста аз ҷинс, синну сол ва қобилияти анатомии хонандагон, онҳо бояд дар асоси ҷунбонҳои принсипҳои аз ҷиҳати психофизиологии тарбия қарда шаванд. Дар натиҷаи тафаккур, ахлоқ ва ҷисми хонандагон хусусиятҳо, ҳислатҳо ва сифатҳои хоси худро ташаққул медиҳанд. Ин барои ба зинаҳои минбардан тарбия омода намудани хатмкунандагони синфҳои ибтидоӣ низ муҳим аст.

Мувофиқи ақидаи умумии олимони педагог, асоси принсипҳои психофизиологии дар процесси ҳозирани тарбияи ташаққули биологӣ, физиологӣ ва иҷтимоӣ хонандагонро дар асоси мураттаб ба амал мебарорад. Аз ҳамаи сабабҳо дар давоми панҷ соли охир дар процесси ҷаҳонӣ тарбия ба афзалияти принсипҳои психофизиологии диққати қалон дода шудааст. Дар ресурсҳои педагогии мо низ дар ин бобат таъсири мавҷуданд. Масалан, дар «Донишнома»-и Ибни Сино усули тарбияи фарзандон аз ғавора то 12-сола дар оила ва мусассаси тарбияи дар асоси принсипҳои психофизиологии қор қарда барои шудааст. Дар процесси тарбияи олии педагогӣ хонандагони ондан синфҳои ибтидоӣ бояд бо ин қор шинос шаванд.

3. Принсипҳои иҷтимоӣ дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ

Дар омӯзиши се вазифаи асосӣ муайян қарда шудааст: **Матҷумулӣ, инкишофӣ ва тарбиялӣ.**

Вазифаи матҷумулӣ ҳамаинро талаб мекунад, ки мактабӣ донишхоро аз худ кунанд, дар онҳо маҳорату малакаҳои ғайриинсонӣ ташаққул ёбад.

Вазифаи инкишофӣ пеш аз ҳама бояд пешрафт, инкишофи ғайриинсонӣ хонандагонро таъмин намояд. Ин вазифа дар раванди таълим яке аз зинаҳои асосӣ тарбия ба ҳисоб меравад. Инкишофи тафаккур, матҷумулӣ ба нутқ алоқа дорад. Нутқи баҷагон дар давраи таълимӣ онҳо ҷумла метарсад.

Вазифаи сеюми таълим – ин тарбиялӣ аст. Ин вазифа тақозо мекунад, ки ғайриинсонӣ хонандагонро тарбия диҳад, дар ӯҳисси интизоқӣ, сифатҳои ахлоқӣ, ақлидоҳ, эътиқод, ҳисси зебопарастӣ, интизоқӣ, меҳнатдӯстӣро парвариш кунанд.

Шароити ҷаҳонбинии мӯосир ба иҷтимоии инсон, яъне дар ҷомеа қору зиндагӣ қардан афзалият дорад. Зеро матҷумул аст, ки ғайриинсонӣ ҷамъиятӣ проблемаҳои иҷтимоии дар назди инсоният истодаҳо ҳақиқатан метавонанд. Дар китоби тарбияпарвари фаронсавӣ Альбер Камю «Бегона ба ҷомеа» бармеояд, ки муқтаҳиди инсоният аз давраи донишҷӯӣ оғоз мешавад. Ин аст, ки имрӯз дар системаи тарбияи ҷаҳонӣ иҷтимоӣ қардонидани шахсият дар назарияи тарбияи масъалан асоси қабул қарда мешавад.

Ҳамаи ин талаб мекунад, ки тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси принсипҳои ҷамъиятӣ ба роҳ монда шаванд. Асосҳои ин принсипҳои инҳоянд:

- 1) ҷамъиятқунонии шури шахсии баҷагонии 7-11 сола;
- 2) дар ин категорияи хонандагон ташаққул додани сифатҳои иҷтимоӣ, аз қабили ғайриинсонӣ, ташаббусқору ва фидоқору;
- 3) ин гуна категорияи хонандагонро бо муносибатҳои ҷамъиятӣ шинос намояд;
- 4) ташаққули малакаҳои иҷтимоии хонандагон.

Ин принсипҳо дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ роли қалон мебошанд. Ба мазмуни зерини ин принсипҳои диққат диҳед:

- а) иҷтимоӣ қардонидани тафакқури хонандагони синфҳои ибтидоӣ; талабот, идеал ва максалҳои ҷомеа дар шури хонандагони синнии 7-11 сола мувофиқи қобилиятҳои ташаққул меёбад;

б) ташакули сифатҳо дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ: ба он диққат медиҳад, ки сифатҳои иҷтимоӣ манфиати дигаронро ба инобат гиранд, яъне манфиатҳои шахс ва дигарон дар сифатҳои ғавҷӣ, ташаббускорӣ, фидокорӣ муттаҳид мешаванд;

с) ҷалб намудани хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба мушоирати иҷтимоӣ: дар он хонандагон тарбия медиҳанд, ки бо ҳамсинфони худ, ахли мактаб, муаллимон ва дигарон муносибат кунанд;

ж) Ташакули малакаҳои иҷтимоии хонандагони синфҳои ибтидоӣ: ин қобилияти рафтори хонандагонро дар ҳаёт ва дар ҷамъият инкишоф медиҳад.

Маҳз дар асоси ҳамин муносибат кори барпо намудани принсипҳои ҷамъиятӣ дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба роҳ монда мешавад. Барои ҳамин ҳам маълумоти олии педагогӣ зарур аст.

Демократия ва адолат, қонуни пурзуре, ки барои ҳама қувваи яхсепа дорад, заминни ҳосилхезест, ки боварию метарвад ва афзун менамояд. Дар рӯҳи инсон ва ҷаҳонбинии инсон ҷизе ҳаст, ки ҳамеша инсонро ба қадами дағирона ба пеш водор мекунад. Он инчунин қафолат аст. Ваҳте, ки одам каси дигарро ба қоре ташвиқ мекунад, бояд хушёр бошад, ки ин қор ба хубӣ анҷом ёбад ва натиҷааш мусбат бошад.

Аз ҷумлаи сифатҳое, ки инсонро аз ҷиҳати маънавий зебо метардонанд, аз қабилҳои одамгарӣ, меҳнатдӯстӣ, интизом, ахлоқ ва вазифааҳамияти қалондоранд. Маълум аст, ки ҳар як сохти ҷамъиятӣ интизом ва ахлоқи ба худ ҳосе дорад, ки идеология, мубориза ва сазо қушиши онро ифода мекунад.

Тарбияи характери умумиҷамъиятӣ ва характери синфӣ дорад, маҳз аз ҳамин сабаб ба ҷамъият ва синфҳои алоҳида хизмат мекунад.

Тараққиёти мавҳумҳои тарбия дар дигаршавии сохти ҷамъиятӣ: (ибтидоӣ, ғуломдорӣ, феодалӣ, капиталистӣ, сотсиалистӣ ва гуманистӣ) дигаргун гаштани сохти тарбияро низ мушоҳида менамоям. (ба мавзӯҳои 1, 2, 3 нигаред).

Интизом — зухуроти меъёрҳои ахлоқие, ки ҷомеа дар ғавҷияти инсон, рафтор, кирдор ва мушоират, ғавҷияти меҳнатӣ, муносибатҳои оилавӣ ва рафтори онҳо қабул шудааст. Дарҷаи фарҳанги ахлоқӣ ва ҷаҳони ботинии ҳар як шахсро аз рӯи интизоми ӯ баҳо додан мумкин аст, ки аз рӯи он мушоҳида мешавад. Танҳо одамони аз ҷиҳати ахлоқ солим интизомноқанд. Ҳамон гуна ки бе ахлоқ интизом нест, ахлоқи низ, ки ба шакли интизом надаромада ва

дар ғавҷияти инсон ҷаббида шудааст, наметавонад ба дарҷаи имон боно равад.

Интизом нерӯи маънавият, ки одамро аз ҳар гуна монеаҳо бартараф карда, ба сӯи қорҳои бузург равона месозад. Ҳарчанд мо қушиши қардем, ки ин сифатҳои рӯҳӣ-маънавию бо таърифи ҷудогона дарк кунем, аммо онҳо воқеан ба ҳам пайванди ногӯсастанӣ доранд. Пеш аз ҳама, инсон як шахсияти рӯҳонӣ ва рӯҳонӣ аст, бинобар ин, инсон бояд аз ҳар қораш қаноатмандии маънавий ва инсонӣ гирад. Ва қаноатмандии маънавий-инсонӣ аз ҳамоҳангии ақл, рӯҳ, рӯҳ ва ғавҷият ба вуҷуд меояд. Ин ҳамоҳангии дохилӣ аст, ки барои ҳар як шахс ҳос аст.

Дар модулҳои якуми ин китоби дарсҳои электронӣ шумо бо маъраҷаҳои асосии назарияи тарбия шинос шудед. Бо азҳудкунии ин модул шумо 10 кредит метиред. Ин талаб мекунад, ки супоришҳои тарбияии мустиқилона дар охири ҳар як мавзӯ ҷода шуда, матни манзӯрҳо азҳуд карда шаванд.

Саволҳои назоратӣ:

1. Принсипи тарбия чӣ маъно дорад?
2. Тарбияи муносибати бошуурона чӣ маъно дорад?
3. Қадом намунаҳои принсипи тарбияро азҳуд намунаед?
4. Тарбияи инсонпарварӣ чӣ гуна ғавҷият дорад?
5. Тарбияи инсонпарварӣ ва демокротӣ чӣ маъно дорад?
15. Дор бораи принсипи тарбияи системаноки чӣ гуна маълумот гирифтаед?

МОДУЛИ 2. ДИДАКТИКА ИЛИМИ «ТАРБИЯ».

Мавзӯи 6: Ташкили фанни «Тарбия» дар синфҳои ҷумҳурии

Нақша:

1. Принципиҳои асосии дидактика
2. Методикаи ташкили фанни «Тарбия»
3. Технологияи ташкили фанни «Тарбия»
4. Ба давраҳои тақсими кардани хонандагон аз рӯи синнусол.

Системаи мактабҳои ба мазмуни таълим.

Мафҳумҳои асосӣ:

Тарбия, дидактика, илм, принцип, тарбия, усул, технология, илм, маълум, фаҳмиш, омӯзиш, таҷриба «Дидактикаи бузург», «Мактаби модарӣ», «Устохонаи инсонпарварӣ»

1. Принципиҳои асосии дидактика.

Педагогони бузургӣ славянӣ Ян Амос Коменский (1592-1670) муаллифи асари «Дидактикаи бузург» (1632) мебошад, ки он аввалин асар дар боран ҷараёни таълим буд. Коменский асари дигар «Мактаби модарӣ»-ро эҷод кард, ки ба тарбияи бачагонии синни томактабӣ бахшида шудааст. Бавзе ҷиҳатҳои ҷаҳонбинии Коменский бо таъсири маданияти даврани Эҳё ташаккул ёфтаанд. Вай аз ин давра гуманизм, зиндадилӣ, ҳаётуҷустӣ ва неқбиниро эҳсоси ҷидок намулдааст. Коменский мактабро «устохонаи инсонпарварӣ» ҳисоб мекард.

Мафҳуми «дидактика» ягонаӣ буда, маъноаш таълим ва тарбия додан аст. Дидактика мафҳумҳои назарияи тарбияро дорад. Ба ин маънодидактика ба маънаҳои педагогика, аз қабили ҷиро тарбия додан, ҷиро ва ҷи гуна тарбия намудан ҷавоб медиҳад.

Ҷаҳаҳои асосии дидактика инҳоянд:

1) **маводҳои дидактикӣ ва варақаҳои тақсими:** таҷҳизоти зарурӣ асбобҳои компютерӣ, макетҳо, намунаҳои ҳама ва воситаҳои таълимӣ;

2) **маводи дидактикӣ:** маводи дарсӣ, ки омӯзгор омода кардааст ва супоришҳои мустақили тарбияӣ мебошад.

Асоси дидактика маҳорат ва қобилият аст. Ин ташаккули маҳорати омӯзгори оянда ва бо технологияи дидактикӣ муҷаҳҳаз гардонидани онҳо дар назар дорад. Дар ин ҷо мо принциpleri

асосии дидактикаро пешниҳод мекунем. Дар ҷараёни педагогӣ, шаклҳои таълим дарсҳо, семинарҳо, корҳои лабораторӣ, амали, супоришҳои таълимӣ меҳнати бошад, дар ҷараёни тарбия тадбирҳои тарбиявии коллективӣ, ҷиро супоришҳо, намунаҳои гуногуни меҳнати муфид, таъсиррасонии фарди тарбияро истифода мебаранд.

Принсип (аз қалимаи лотинӣ - *principium* гирифта шудааст) - қимматҳои асосӣ, таъмин, талаботи асосӣ ба ҷаҳаҳои фаҳмида мешавад. Истилоҳи он дар забони тоҷикӣ маънои «асос» ва «аввалин» - ро ифода мекунад. Принципиҳои раванди педагогӣ - қимматҳои умумии аввалин, ки талаботи асосӣ ба мазмун, технологияҳо ва шаклҳои ташкили раванди педагогиро ифода мекунад. Онҳо қимматҳои умумие, мебошанд, ки дар мавриди ҳамаи вазифаҳои педагогӣ ба роҳбарӣ гирифта мешаванд.

Пеш аз ҳама азҳуд кардани принциpleri назарияи дидактикӣ ба мақсад мувофиқ аст. Имрӯз мафҳумҳои зерини назарияи дидактикӣ меҳморанд:

1) мафҳуми энсиклопедияи дидактикӣ: -дар боран тарбияи педагогӣ маълумоти пураи илмӣ медиҳад;

2) концепсияи прагматизми дидактикӣ: -он ба тарбияи амалии ингрониди шудааст;

3) мафҳуми дидактикии материализми функционалӣ: -он тарбияро дар асоси вобастагии ҳамдигарии фанҳои афзалият медиҳад;

4) концепсияи судманди дидактикии тарбия: -дар ин маврид тарбия бо назардошти ҳолиҳои хонандагон сураи метирад. Дар маънаҳои муайян кардани усулҳои таълим К.Д. Ушинский ҳисси қимати гузошт, ки принциpleri қайдкардаш то имрӯз дар мактабҳои мамлакатҳои мутамаддин истифода мешаванд.

Маънаи принциpleri таълим дар педагогика баҳс талаб буд ва то ҳол ҳамаи пураи ҳудро наёфтааст.

Принциpleri таълим дар тарбияро дида мебароем:

1. **Принсипи илмӣ ва дисциплинарии дар таълим.**

2. **Принсипи муносибати ба пайдарпай тарбия дар таълим.**

3. **Принсипи бошароҳии ва ҷаҳаҳои таълимӣ дар таълим.**

Назарияи тарбия дар асоси ин мафҳумҳои назарияи дидактикӣ таълим карда мешавад. Принциpleri ҳамаи умумии раҳнамои дошта ба қонуниятҳои асосии ҷараёни педагогӣ мувофиқат мекунанд ва аз таҳлили назариявии илми раванди педагогӣ бармеоянд. Принциpleri дар ҳамаи самаранокии ҷараёни педагогиро таъмин

менамоянд. Дар асоси тахлили манаҳои илмию амали системан зерини принсипҳои ҷараёни педагогиро муайян кардан мумкин аст.

- Принсипи алокаи тарбия бо ҳаёт, бо муҳити ҷуғрафӣю маданӣ.

- Принсипи тарбия бо роҳи таълим ба намунаи мусбӣ.

- Принсипи тарбияи гуманистӣ, эҳтироми шахсияти бача ва мувофиқати он бо ҳонандати оқилона.

- Принсипи мувофиқати ҷараёни тарбия бо хусусиятҳои синнусолӣ ва фардӣи мактаббачагон.

- Дар ягонагӣ таъсирбахшии таълиму тарбия

Яке аз принсипҳои асосии дидактика амалия мебошад. Ин чунини принсипҳоро дар бар мегирад:

- 1) муайян кардани ҳадафҳои (шаклҳои) дарс;

- 2) дар дарс истифода бурдани технологияҳои пешрафтаи инноватсионӣ;

- 3) ба инкишофи дониш ва маҳорати ҳонандагон диққат медиҳад;

- 4) баҳодиҳии дараҷаи дониш ва тарбияи ҳонандагон.

Ҳамаи ин асоси ба мақсад мувофиқ таъкил намунаи тарбия ва ба даст овардани самаран пешбинишудаи он мебошад. Бинобар ин дидактикаи таълими фанни «Тарбия»-ро кор карда баромадан лозим аст.

Муносибати мо ба ин масъала чунин аст:

- афзалияти ҳукуки донишҷӯён дар таълими фанни «Тарбия»;

- таъъба ба технологияҳои пешрафтаи педагогӣ ва инноватсионии тарбияи ин фан;

- мониторинги натиҷаи таълими фан дар охири ҳар семоҳа.

Дар асоси ин муносибат имкони ба мақсад мувофиқ ташаққул додани дидактикаи таълими фанни «Тарбия» ба вуҷуд меояд.

Дар ин замина имкони таҳияи дидактикаи навшудаи таълими фанни «Тарбия» ба вуҷуд омадааст. Ба марҳилаҳои омӯзиши фанни «Тарбия»-и ин таҳассусҳо диққат диҳед:

Сатҳи таҳсилоти стандартӣ. Номи дараҷа А-2 Хатмкардан синфи 4 таҳсилоти миёнаи умумӣ дараҷаи омӯзиши фанни «Тарбия»

Бояд гуфт, ки синфҳои ибтидоӣ дар омӯзиши фанни «Тарбия» зинаи ибтидо мебошанд. Аз ин рӯ, ҳонандагони синфҳои ибтидоӣ бояд дар азҳудкунии ин фан малакаҳои зерин дошта бошанд:

- ӯҳдадориро ва ӯҳдадорихоро иҷро мекунад;
- эҳсосотро мефаҳмад ва назорат мекунад;
- мустақилона фикр мекунад;
- малакаи ба даст овардан ва сарф кардани пул;

- ҳислатҳои роҳбарӣ нишон медиҳад;

- ҳислатҳои эҷодӣ нишон дода метавонад ва ғайра.

Маҳз дар асоси ҳамин талаботи таҳассусӣ заминаи дидактикии таълими фанни «Тарбия»-ро тартиб додан мумкин аст. Дар натиҷа асосҳои дидактикии ин илм барои таълиқи талаботи замон ва назифаҳои илм асос ҳоҳанд буд.

Ин усулҳо дорони мазмунӣ зерин мебошанд:

- а) усулҳои инноватсионии таълим: маҷмӯи усулҳое, ки ба носитатҳои иттилоотии иртиботи асос ёфтаанд;

- б) осонтарин ва муносибтарин усулҳо: маҷмӯи усулҳо (фрҳмонидан, таълим, омӯзиш, азҳудкунии, роҳбарӣ ва ғ.), ки ба муҳити мактаб мувофиқанд ва имкониятҳои ҳонандагонро ба инобат мегиранд;

- в) Намунаҳои дар назарияи таълими фанни «Тарбия»: таҳмин карда мешавад, ки ҳар як дарс бо усулҳои нав бо истифода аз нақшаи маҳсул ва усулу технологияҳои маҳсул гузаронида мешавад.

Дар асоси ин равиш азҳуд намунаи методикаи таълими ин фан дар назарияи мактаби олии педагогӣ самаран пешбинишаванда медиҳад. Бинобар ин, дар ин бобат ба масъалаи кор бо муаллимони оғилан синфҳои ибтидоӣ диққати маҳсул додан лозим аст.

Имрӯз интиҳои усулҳои таълими фанни «Тарбия» ба натиҷаҳои зерин асос ёфтааст:

- таҳсилоти якумра;

- азҳуд намунаи таҷрибаи пешкадам дар соҳаи тарбия;

- нонд шудан ба Ҳамоҳангии Ҷаҳонбинии ва ахлоқ;

- инкишоф додани ҳиссиёти рӯҳӣ, эмотсионалӣ, ирода ва рӯҳии тарбиятгиранда.

Чунин муносибат имкон медиҳад, ки принсипҳои конкретии таълими фанни «Тарбия» дар таълими ибтидоӣ интиҳоб карда, он ба усулҳои самарабахш асос ёбад. Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ омӯзгори синфҳои ибтидоӣ онда бояд дарк намоёнд, ки методикаи таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ дар таълими комилан нав сурат мегирад. Вобаста ба ин, самтҳои зерин ба усулҳои зикршуда асос меёбанд:

- муносибатҳои таълиму тарбия;
- инкишофи ирода ва қобилияти равонии тарбиятгиранда;
- ташаққули тафаккури мустақил ва муносибатҳои ҷуғрафӣю дар тарбиятгиранда.

Ин омилҳо асоси фанни «Методикаи таълими фанни «тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣро таъкил медеҳанд. Зеро ин илм афзалити таърибан миллӣ дар соҳан таъриро таъкид намулда, дар таълим аз таърибан байналмилалӣ эҷодкорона истифода мебарад.

Дар педагогикаи ҷаҳонии муосир самти таълим аксар вақт ба системаи электронии модули меъузаард. Ин низом дар таъриби шахсият замонӣ ва амалиро дар мадди аввал меъузаард. Бинобар ин аз муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад, ки таърибан халқҳои миллӣ ва интернационалиро дар соҳан таъри ба ҳам мувофиқ гардонанд.

Технологияи таълими фанни «Тарбия». Таълими ибтидоӣ бояд ба технологияҳои пешрафтаи таълими фанни «Тарбия» асос ёбад. Ба ин маъно, мо ба таваҷҷуҳи шумо муҳимтарини ҷунин технологияҳоро пешкаш мекунем.

2. Методикаи таълими фанни «Тарбия».

Маълум аст, ки ҷанд сол қабл дидактика гуянд, як қисми педагогикаро, ки назарияи таълим ва маълумотро меомӯзад, акун бодад маълуми дидактика инкишофи таъриро низ фаро мегирад. Таълим ба онҳо мададрасон мебошад, зеро бе дониши илмӣ инкишоф ва таърибаи шуда наметавонад. Аз ҷамин сабаб маълумҳои мазмунӣ маълумот, раванди таълим, усулҳои таълим, усулҳои таълимиро низ категорияҳои дидактика меҳисобанд. Алоқамандии методҳои таълим ва таъриба. Бо ҳам алоқамандии методҳои таълим ва таъриба ба назар гирифта, дар адабиётҳои педагогӣ гуруҳҳои зерини методҳои педагогӣро пешниҳод менамоем:

1. **Методҳои таъликули шуури шахсият** (таъликули маълумоти, қонуно, ақидаҳо, эътиқод) Ба инҳо методҳои баёни дахонақӣ лексияҳо, нақд, суҳбат, муҳоҷиса ва ғайра.

2. **Методҳои таълики ғайриини, муносибат ва таъликули таърибан рафтори ҷамъиятӣ.**

Ба гуруҳи мазкур методҳои таълики ғайриини таълими, таълими амали, меҳнатӣ, эҷодӣ, бадеӣ, бозииҳо, методҳои иҷро қардани қорҳои амали, методҳои машқ, омӯзонидани меъриҳои рафтор, интизом, рафтори маданӣ мансуб аст.

3. Методҳои ҳавасмандкунии дар ғайриини ва рафтор.

Ин гуруҳи методҳои ҷазоидиҳӣ, истифодаи ақидаҳои ҷамъиятӣ, иборат ва ғайраҳо дар бар мегирад.

4. **Методҳои назорат, худназораткунии, худбаҳоидиҳии ғайриини ва рафтор.** Ба ин гуруҳи методҳои дар таълими таърибаи методҳои назорат, мушоҳида, баҳоидиҳӣ (санҷиш), худбаҳоидиҳии рафтор интизом дохил мешаванд.

Умуман, аз дилелҳои болоӣ маълум мешавад, ки методҳои таълим ва таъриба бо ҳам алоқаманд буда, ҳамдигарро пура мекунанд ва ба як максад нигаронида шудаанд.

Таълики раванди таълими таъриба қоида ва қонуноҳои хосро дорад, ки дар ҳусуси онҳо дар қитобҳои дарси педагогика фирқҳои мухталиф баён гаштаанд.

Қонуниҳои таълим:

- таълим ҷараёни дутарафа буда, тахти роҳбарии муаллим қорӣ мешавад ва қарон аз ҳудқунии қонини, ҳосил қардани маҳорату малақа ва таракқиети шахсияти қонанда нигаронида шудааст;

- мазмунҳои таълимиро нақша ва барномаҳо муайян мекунанд, ки онҳо қарон ҳар як қол таҳсил дар асоси ба эътибор гирифтани ҳусусиятҳои синнусоли ва имқониети фарқии қонандагон тартиб дода шудаанд;

- меҳнати таълими қонанда бо муаллим эҷ алоқаманд буда, дар натиҷаи ҳамқорӣ тақмил меёбад;

- мавқеи асосиро дар ҷараёни таълим пайдарҳамӣ, максидноқӣ, ғайқолона, муқтақиллона ва бошууруна аз ҳудқунии қонини, таъликули маҳорату малақа ва истифода бурдани қонини дар амалия, ғайне дар натиҷати таълими ншқол мекунад;

- дар ҷараёни аз ҳуд қамудани маводи таълим ҳатман таҳсил, муқонсаву ҷамъбадст қамудани он, ҳуд қарда тавонистани аломатҳои асоси ва муҳим, ёфтани аломатҳои қонанда ва фарққунандаро талаб мекунад;

- дар ҷараёни аз ҳудқунии қонини, таъликули маҳорату малақа қонанда таърибаи низ мегирад;

- таълими таърибаи бода ҳамеша қун як ҷараёни беқосилани пайнастаи таъликулиҳии шахсияти одам пеш бурда шавад.

Зарурати аниқ муайян қамудани усулҳои таълики фанни «Тарбия» дар таълими ибтидоӣ дар диқрамон ба миён омадааст. Дар ин бобат, ба назари мо, усулҳои қонини таърибаи нақши муҳим қоранд:

1) тақва ба усулҳои инноватсионии таъриба;

2) Тақва ба осонтарин ва қулайтарин усулҳои таърибаи фанни «Тарбия»;

3) дар процесси тарбияи ин фан ба моделсозӣ диққати махсус дода шавад.

Ин усулҳо дорои мазмунӣ зерин мебошанд:

а) усулҳои инноватсионии тарбия: маҷмӯи усулҳое, ки ба воситаҳои иттилоотӣ иртиботи асос ёфтаанд;

б) осонтарин ва муносибаттарин усулҳо: маҷмӯи усулҳо (фаҳмонидан, тарбия, омӯзиш, азҳуджунӣ, роҳбарӣ ва ғ.), ки ба муҳити мактаб мувофиқанд ва имкониятҳои хонадониро ба инобат мегиранд;

в) Намунаҳои дар назарияи тарбияи фанни «Тарбия»: таҳмин карда мешавад, ки ҳар як дарс бо услуби нав бо истифода аз нақшани махсус ва усулу технологияҳои махсус гузаронида мешавад.

Дар асоси ин равиш азҳуд намудани методикаи тарбияи ин фан дар назарияи мактаби олии педагогӣ самаран пешбинияшаванда медиҳад. Бинобар ин, дар ин бобат ба масъалаи кор бо муаллимонӣ онқадри синфҳои ибтидоӣ диққати махсус додан лозим аст.

Имрӯз интихоби усулҳои тарбияи фанни «Тарбия» ба натиҷаҳои зерин асос ёфтааст:

- таҳсилоти якумра;

- азҳуд намудани таҷрибаи пешкадам дар соҳаи тарбия;

- ноил шудан ба ҳамоҳангии ҷаҳонбинӣ ва ахлоқ;

- инкишоф додани ҳиссиёти руҳӣ, эмотсионалӣ, ирода ва руҳии тарбиятгиранда.

Чунин муносибат имкон медиҳад, ки принципҳои конкретии тарбияи фанни «Тарбия» дар тарбияи ибтидоӣ интихоб карда, он ба усулҳои самарабахш асос ёбад. Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ омӯзгори синфҳои ибтидоӣ онқадри бояд дарк намоёнд, ки методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ дар таъини қомилан нав сурат мегирад. Вобаста ба ин, самтҳои зерин ба усулҳои зикршуда асос меёбанд:

- муносибатҳои тарбияи тарбия;

- инкишофи ирода ва қобилияти равонии тарбиятгиранда;

- таъаққули тафаккури мустақил ва муносибатҳои иҷтимоӣ дар тарбиятгиранда.

Ин омилҳо асоси фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣро ташкил медиҳанд. Зеро ин илм афзалияти таҷрибаи миллӣ дар соҳаи тарбияро таъкид намуда, дар тарбия аз таҷрибаи байналмилалӣ эҷодкорона истифода мебарад.

Дар педагогикаи ҷаҳонии муосир самти тарбия аксар вақт ба системаи электронӣ модули мегузарад. Ин низом дар тарбияи шахсият замонӣ ва амалиро дар мадди аввал мегузарад. Бинобар ин аз муаллимонӣ онқадри синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад, ки таҷрибаи ҳалҳои миллӣ ва интернационалиро дар соҳаи тарбия ба ҳам мувофиқ гардонанд.

Технологияи тарбияи фанни «Тарбия». Тарбияи ибтидоӣ бояд ба технологияҳои пешрафтаи тарбияи фанни «Тарбия» асос ёбад. Ба ин маъно, мо ба таваҷҷуҳи шумо муҳимтарини чунин технологияҳои пешкаш мекунем.

1. Технологияи электронӣ модули тарбия. Ин технология ба тарбияи компютерӣ дар шаклҳои анъанавӣ ва ғайрианъанавӣ тарбияи таъаққули мекунад. Ба гуфтаи ӯ, маводи дарс аз ҷониби омӯзгор таваққули барномаи махсуси компютерӣ пура омода карда шуда, мувофиқи имкони хонадони пешинҳод карда мешавад. Ин технологияи дорои қобилияти навсозии маводи курсӣ дар асоси маълумоти нав ва пешинҳоди иттилоотӣ ҷандасронаи мебошад.

2. Технологияи тарбияи ғойбона. Тиёки ин технологияи фанни «Тарбия» ба тариқи онқадри тарбия дода мешавад. Дар он хонадони ба муошарати бевоситаи виртуалӣ ворид мешаванд. Дар

баробари ин, ин технология бисёр вазифаҳои омӯзиши мустикиро талаб мекунад. Хонандагон бо иҷрои супоришҳо кори мустикилонро аз худ меkunанд.

3. Технологияи муаллим-шогирд. Мувофиқи ин технология ҳар як хонанда ба муаллими синфҳои ибтидоӣ вобаста карда мешавад. Дар баробари ин, ҳар як омӯзгор назарияи тарбияи тарбияи шогирди худро назорат мекунад ва ин корро омӯзгори кафедраи «Тарбия» Ҳамоҳанг мекунад. Дар асоси низоминоман мавҷудан тарбияи омӯзгориноне, ки дорони савияи баланди дониши хонандагон мебошанд, аз ҷониби маъмурияти мактаб аз ҷиҳати моддӣ Ҳавасманд карда мешаванд. Ин технология яке аз муҳимтарин равишҳои тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ мебошад.

Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ мӯсир ин технологияҳои инноватсионии тарбия татбиқ карда мешаванд. Аз ин рӯ, Ҳангоми интиҳоби технологияи тарбияи фанни «Тарбия» ба интиҳоби ҷунин технологияҳои мӯсирӣ тарбияи тарбияи таваҷҷуҳи зоҳир кардан бамаврид аст. Зеро процесси имрӯзи тарбия аз он сабаб муҳим аст, ки вай ба воситаҳои техникаи таракқиёнда асос ёфтааст. Дар баробари ин, дар назарияи тарбияи фанни мазкур дар асоси технологияи дар асоси воситаҳои техникаи ба ташаққули малакаҳои зерин дар хонандагон диққат додан лозим аст:

Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар омӯзиши фанни «Тарбия». Мавзӯи «Тарбия» барои системаи тарбияи Ҷумҳурии Тоҷикистон падидаи қомилан нав аст. Бинобар ин, дар тарбияи ин фан истифода бурдани таҷрибаи хориҷӣ зарур аст. Дар ин ҷо мо таҷрибаи муҳимтарини хориҷиро пешниҳод мекунем.

Дар Британияи Кабир назарияи тарбия ба қонуниҳои психологӣ асос ёфтааст. Он ба ташаққули малакаҳои наҷиб дар хонандагон нитрониди шудааст. Ҳамзамон бо истифода аз забони англисӣ Ҳамчун яке аз забонҳои байналмилалӣ, шунавандагон ба фарогирияти қасбӣ дар ҷаҳон равона карда мешаванд.

Дар назарияи тарбия дар олмон диққати асосӣ ба ғояҳои идеалӣ дода мешавад. Он ба назарияи тарбия бо системаи кӯтоҳ ва фаҳмо асос ёфтааст, то ба идеяи идеалӣ дар ҳар як насли ҷавон ноил шавад. Аз ин сабаб, шаҳрвандони Олмон аксар вақт бо ростгаварии худ фарқ меkunанд.

Дар процесси тарбияи франсузӣ ба инкишофи заводи эстетикӣ шаҳс диққати махсус дода мешавад. Бо ин кор ҳар як франсуз дар

рӯҳи ҷустуҷуи зебоии эстетикӣ дар Ҳама ҷиз тарбия меёбад. Ин аст, ки ғояи маърифат дар системаи тарбияи Фаронса афзалит дорад.

Дар назарияи тарбияи итолиёӣ рӯҳияи ифтихор бо наслиҳо афзалит дода мешавад. Воқеан, Суқруту Афлотун, Арасту ва Сиперон, ки дар ин кишвар ба воқ расидаанд, бо саҳми худ дар тарбияи инсон машҳуранд.

Дар Арабистони Саудӣ дар назарияи тарбия ба эътиқоди шахсият таваҷҷуҳи хоса зоҳир мешавад. Дар баробари ин насли навраас бо ташаққули эътиқоди солим, таҳаммулпазирии мазҳабӣ ва фаҳмиши одамон тарбия карда мешавад.

Бояд гуфт, ки дар таълими фанни «Тарбия» истифода бурдани ин таҷрибаҳои хориҷӣ ба мақсад мувофиқ аст. Вобаста ба ин, тавсияи мешавад, ки аз таҷрибаи хориҷӣ, ки аз ҷониби омӯзгор қобили қабул аст, махсусан дар ҷараёни таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ истифода шавад.

Дар педагогикаи Ҳалқҳои Европа ва Осиё умумият ва тафовут мавҷуд аст. Вай аз ҷиҳати тарбия, маданият ва иҷтимоӣ инсон умумият дорад, вале дар баробари ин дар таҷрибаи хориҷӣ дар тарбияи ҷисмонӣ, фикрӣ ва ахлоқӣ тафовутҳои мавҷуданд. Масалан, дар Иёлоти Муттаҳида асосан ба ташаққули рушди малакаҳои ақлӣ таваҷҷуҳи хоса зоҳир карда, ба Ҳамоҳангии тарбияи ақлӣ ва ахлоқӣ дар кишварҳои осеёӣ, ки дини ислом доранд, таваҷҷуҳ доранд. Аз ин рӯ, барои истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар тарбияи фанни «Тарбия» тавсияи дода мешавад, ки ба масъалаҳои зерин таваҷҷуҳи зоҳир карда шавад:

- омӯхтани таҷрибаи ин ё он мамлакат дар соҳаи тарбияи рӯҳӣ, ахлоқӣ, ҷисмонӣ, маънавия ва эстетикӣ ва аз ҷуд намунаҳои ҷиҳатҳои пешкадаҳои он;

- истифода аз таҷрибаи хориҷӣ дар тарбияи шахсият дар рӯҳияи муносибатҳои умумибашарӣ;

- муносибати эҷодӣ ба истифодаи таҷрибаи тарбияи хориҷӣ мӯтобиқи ҷаҳорҷубаи миллии таҳассуси Ҷумҳурии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- аз ҷуд кардани малакаҳои таҳаммулпазирии байнимазҳабӣ, Ҳамоҳанггарии байни миллатҳо ва эҳтиром ба муносибатҳои Ҳалқу миллатҳое, ки дар кишварҳои хориҷӣ таҷрибаи беэазир доранд;

- ба ташаққули солохиятҳои бародарӣ ва сулҳ, ки ғояҳои умумибашарӣ мебошанд, диққат дода шавад.

Дар омади тап бояд гуфт, ки «Тарбия» ба ду принсип: инсонпарварӣ ва демократия асос ёфтааст. Ин принсипҳо бо

назардошти таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ тавассути тарбияи ҷиёидой дар шуури хонандагон ҷой додан лозим аст. Зеро тамоми мардуми дунё дониши авалинидараҷаи муносибатҳои инсондустиву демократия доранд ва дар назарияи тарбияи тарбия ин принципҳои авлавиёт мегузоранд. Аз ин лиҳоз, фанни «Тарбия» ба ҳамаи системаҳои умумибашарӣ дар асоси миллат асос ёфтааст. Ин ақида бояд аз ҷониби омӯзгорони ояндаи синфҳои ҷиёидой ҳамчун маҳорат қабул карда шавад.

3.Технологиян таъкилти таълими фанни«Тарбия».
Усулҳои инфиродии таълими фанни «Тарбия».

Дар таълими фанни «тарбия» усулҳои индивидуалӣ роли калон мебозанд.

Ин усул ба пуркуваат кардани раванди тарбия дар ягонатини мактаб, оила ва ҷамоатчигийнгарониди шулдаст. Дигар хел карда гӯем, усули фазолияти ҳамкорин муаллимон, ташиклотҳои ҷамъиғийва оила нисбати тарбияи насли наврас мебошад. Он талаб мекунад, ки ҳаман шахсон, ташиклотҳо, институтҳои ҷамъиғийи дахлдор ба кори тарбия якҷоя амал кунанд, талаботхоро ба тарбиягирандагон мутобиқгардонанд, бо якдигар даст ба даст дода, ба ҳамдигар ёрирасонанд ва ба пуркуваат таъсирбахшии кори педагогӣ мададрасон бошанд.

Методҳои инфиродӣ ба таҷрибаи омӯзгоне мансӯбанд, ки ба мавзӯ бархӯрд, услуб ва равиши ҳос доранд. Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ бо усулҳои инфиродӣ муҷаҳҳаз кардани омӯзгорони ондан синфҳои ибтидоӣ ба таври зайл сурат мегирад:

- шиносой бо усулҳои осонтарин, қобили қабул ва муассири тарбия;

- бо таҷрибаи омузгорони пешкадам дар назарияи амалияи педагогӣ ва касбӣ шинос шавад;

- ташаккули услуби мавҷудан донишҷӯ;

- хонандагонро ба кор кардан аз болон худ одат кунонидан.

Дар асоси ин равиш имкони ташаққули услуги инфиродии омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ онҳа вуҷуд дорад.

Назарии аз ҳуд намулани усулҳои дар таълими фанни «Тарбия» ҷунин аст:

—усулҳои тарбияи муаллимони пешкадаму соҳибтаҷрибаро омӯзанд ва дар тарбияи онҳо иштирок намоёнд;

-таърибан омӯзгорони номдор тавассути адабиёти педагогӣ омӯхта шавад;

- дар тайёр кардани муаллимонӣ мактабҳои таҳсилоти умумӣҳангоми таҷрибаомӯзии таҳассусию педагогӣ иштирок намоӣ;
- аз рӯи усулҳои инфиродӣ тадқиқот гузаронед.

Чунин аст бархурд фарди омӯзгории муаллимони синфҳои
пешиндодӣ мебошад.

Ба даероҳо тақсими кардани бачаҳо аз ӯи синусоид. Системати тарбия ва маъмурии таълим.

Коменский табигати инсонро ба асос гирифта, зиндагии насли
пайвасро ба чор давраи синнусоли тақсим мекунад, ки ҳар кадоми он
пайвасро аз 6 сол иборат аст:

Давран баҷагӣ - аз таваллуд то 6 солагии пӯрра;

Давраи наврасӣ – аз 6 то 12 солгӣ;

Давраи ҷавонӣ - аз 12 то 18 солагӣ;

Давран баюғат аз 18 то 24 солагӣ.

Коменский дар асоси ин гуна тақсирот хушусиятҳои синнусолиро меузорад: хушусияти давран бачагӣ аз ҳамин иборат аст, ки дар ин давра бача аз ҷиҳати ҷисмонӣ (зуд) инкишоф ёфта, узвҳои ҳиссиӣ ӯ таракки мекунад; хушусияти давран наврасӣ аз ҳамин иборат аст, ки ин айём хотира ва тасаввуроти насли наврас бо яқиноти узвҳои ҷирокунандаи онҳо — забон ва даст инкишоф меёбад; дар давран ҷавонӣ, илова ба сифатҳои боло тафаккур ба дараҷаи баланд инкишоф меёбад; дар давран бағоят бошад, ҷирданокӣ ва қобилияти инҳо, дошта тавонистани мутаносибият инкишоф меёбад.

Коменский барои баҷағонаи 6 сола мактаби назди модариро тақлиф мекунад. Барои наврасон дар ҳар маҳал мактаби шашсолаи забони модариро тавсия менамояд. Барои ҷавонон дар ҳар давлат, ӯ ғилоф бояд Ақлшия бошад. Ҳамин тавр, Коменский принципи демократии мактаби ҷонаро пеш гузоштааст. Коменский барои ҳар як зина (ғайр аз Ақлшия) мазмунӣ маълумро муфасссал қор қарда баромадааст.

У аз давран хурдсолӣ бо корҳои хоҷагӣ ва меҳнат одат кунинидани бачагон ва вобаста ба ин онҳоро барои бо асбобҳои рӯзгор ва тазии истифодаи онҳо шинос намудан маслиҳат меод. Ба фикри Коменский тарбияи ахлокии бачагони синни томактабӣ аз тарбияи тозагӣ, меҳнатдӯстӣ, хурмату эҳтиром қардани қалонсолон, ғилдарой, росткорӣ, бодаолатӣ ва аз ҳама муҳим ба одомон муҳаббат доштан иборат мебошад.

Ақилдаҳон дидактикин Коменский. Коменский принсиптхон

айёниро аз ҷиҳати назариявӣ асоснок намуда, онро муфассал тавзеҳ додаст. Коменский ба ҷои таълими кориёна аз ёд кардан талаботи тарбияи бошууронаро пеш мегузорад.

Коменский ба мактаб дар як сол як маротиба қабул карда тарбия намудани хонандагонро талаб кард, то ки муаллим бо тамоми синф коллективона машғулият гузаронида тавонад.

Китобҳои дарсӣ, ки Я.А.Коменский тартиб додааст:

1. «Дари кушодан забонҳо ва тамоми илмҳо» (1631).
 2. «Олами ашёҳои ба воситаи суратҳо эҳсосшаванда» (1658).
- Китоби дуюмро як навъ энциклопедияи бачагона гуфтаи мумкин аст, дар он дар бораи табиат, география, ҳайвонот, растаниҳо, дар бораи ҷисми одам, ғайрияти инсон – ҳунар, ҳоҷати кишлок ва онд ба ҳаёти ҷамъиятӣ маълумот медиҳад.

Тарбияи ахлоқӣ. Интизом. Ба фикри Коменский худро идора карда тавонишани инсон яке аз се мақсади тарбия мебошад. Коменский ба Арасту пайравӣ карда, хиредмандӣ, мардонагӣ ва адолатнокӣро аз сифатҳои асосӣ ва муҳими ахлоқӣ мешуморад. Коменский, ғайр аз ин, дар бачагон инкишоф додани ҳоксорӣ, ғалдарой, хайрхоҳӣ, озодагӣ, ботартибӣ, ҳушмуомилагӣ, ҳурмату эҳтироми кӯҳансогон ва меҳнатдӯстӣро ҳам таъкид менамояд.

Воситаҳои тарбияи ахлоқӣ аз ғитҳои Коменский чунинанд: намунаи ибрат будани падару модарон, муаллимон, рафикон, пандлиҳӣ ва сӯхбат кардан бо бачагон, дар ҳулку атвори маънавий машқ додани бачагон; мубориза бо танбалӣ, бемулоҳизагӣ, беинтизомӣ. Коменский аҳамияти калон доштани интизомро нишон дода, барои исботи он зарбулмасали халқии «Мактаби беинтизом осеён беоб асту»-ро далел меорад. Коменский бар зидди ҷазои ҷисмонӣ барои ба бачагон муносибати инсонидӯстона карданро тавсия менамояд (бо сухани ширин, намунаи ҳуб, муносибати софдилона, самимӣ ва ғайра).

Саволҳо ва супоришҳо барои таъкиди:

1. Хусусиятҳои шаклҳои ғайриёнанагии тарбия чиро мефаҳмед?
 2. Қадом таърибан хориҷиро дар тарбияи ғанни «Тарбия» медонед?
 3. Хусусиятҳои методҳои инфиродӣ дар тарбияи ғанни тарбия қадомҳоянд?
 4. Дар мавзӯи «Усули ман» иншо нависед.
- Китобҳои дарсии ғанни «Тарбия»-и синфҳои 1-4 –ро дида бароед.

Мавзӯи 7: Шаклҳои ғайриёнанагии таълими ғанни «Тарбия»

Нақша:

1. Хусусиятҳои шаклҳои ғайриёнанагии тарбия.
 2. Истифодани таърибан хориҷӣ дар таълими ғанни «Тарбия».
 3. Усулҳои инфиродӣ дар таълими ғанни тарбия.
 4. Ақидаҳои педагогии Абӯабдулло Ҷавфари Муҳаммади Рӯдакӣ.
- Мафҳумҳои асосӣ:
- Тарбия, илм, тарбия, ғайриёнанагии, шакл, хусусият, фард, услуб, дониш, маҳорат, муоширот

1. Хусусиятҳои шаклҳои ғайриёнанагии тарбия.

Дар тараққиёти ҷамъият процесси дар амал ҷорӣ намудани шаклҳои ғайриёнанагии тарбия давом дорад. Шаклҳои ғайриёнанагии машғулиятҳои беруназсинфӣ ва тарбияи фосилавиро дар бар мегиранд.

Хусусиятҳои шаклҳои ғайриёнанагии тарбия инҳоянд:

- интиҳоби озоди маводи тарбия ва пайвастании онҳо бо амалия;
- муоширати озодии хонандагон;
- ғайриёнанагии хонандагон ва омӯзгорон;
- мавҷуд будани натиҷаҳои амалӣ дар таълиму тарбия.

Аз ҳамин сабаб имрӯзҳо ба шаклҳои ғайриёнанагии тарбия диққати махсус дода мешавад. Масалан, яке аз ҷунини шаклҳои машғулиятҳои беруназсинфӣ мебошад. Намудҳои зерини омӯзиш ба шумо имкон медиҳанд, ки ҷунини намуни роҳҳои дар назарияи тарбия ба даст оред:

- таъкили қурӯҳо, маҳфилҳои махсус аз ғанни «Тарбия»;
- таъкили дарсҳои тарбиявӣ дар осорхонаҳо ва муассисаҳои синфӣ;
- таъкили сӯхбату вохӯриҳо бо одамони машҳури ҷамъияти мо;

- ба воситаи воситаҳои ахбори оммавӣ онҳое, ки дар процесси тарбия муваффақият ба даст меоваранд, намунаи нишон дода шаванд. Ҷунини шаклҳои ғайриёнанагии тарбия ҷиҳати амалии тарбияро мустақкам менамоянд.

Ҳагҳои истифодани шаклҳои ғайриёнанагии тарбияи ин ған ба инҳо диққати махсус додан лозим аст:

-ба таври амалӣ мустаҳкам намудани ҳар як мавзӯ ба воситаи машғулиятҳои беруназсинфӣ то ҳадди имкон;

-бо назардошти ташаббуси дахонӣ ва ҳаттии хонандагон мавзӯро мунтазам бо маълумоти нав бой гардонад;

-пешниҳодиҳои коршиносон оид ба мавзӯ ва бо иштироки онҳо вусъат додани тарбия;

-гузаронидани машғулиятҳои амалӣ аз рӯи ин фан дар шаклҳои ғайрианъанавӣ.

Чунин муносибат воситаи таълими фанни «Тарбия» дар шаклҳои ғайрианъанавӣ мебошад. Бояд гуфт, ки шаклҳои ғайрианъанавии тарбия аз он сабаб аҳамияти калон доранд, ки онҳо ба амалия нигаронида шудаанд. Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олиии педагогӣ талаб карда мешавад, ки муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ оид ба асосҳои тарбияи ин фан аз рӯи шаклҳои ғайрианъанавии тарбия дониш ва малакаи кофӣ назариявӣ диҳанд.

Мувофиқи муносибати мо, дар шароити системаи электронии модули тарбияи ташкили шаклҳои ғайрианъанавии таълим тавассути машғулиятҳои амалӣ ба макссад мувофиқ мебуд. Умуман, машғулиятҳои амалӣ ба таври ғайримукаррарӣ, яъне ба воситаи машғулиятҳои беруназсинфӣ гузарондан самараноктар аст. Аз ин ҷиҳат, ба хонандагон дар асоси шаклҳои ғайрианъанавӣ фаҳмонидани таълими фанни «Тарбия», ташаккул додани маҳорати онҳо аз рӯи ин фан ва ба назарияи тарбия омода намудани онҳо дар амалия самараноктар мешавад.

Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар таълими фанни «Тарбия». Мавзӯи «Тарбия» барои системаи таълими Ӯзбекистон падидани комилан нав аст. Бинобар ин, дар таълими ин фан истифода бурдани таҷрибаи хориҷӣ зарур аст. Дар ин ҷо мо таҷрибаи муҳимтарини хориҷиро пешниҳод мекунем.

Дар Британияи Кабир назарияи тарбия ба қонуниҳои психологӣ асос ёфтааст. Он ба ташаккули малакаҳои наҷиб дар хонандагон нигаронида шудааст. Ҳамзамон бо истифода аз забони англисӣ ҳамчун яке аз забонҳои байналмилалӣ, шунавандатон ба ғайрилатинӣ касбӣ дар ҷаҳон равона карда мешаванд.

Дар назарияи тарбия дар Олмон диққати асосӣ ба ғояҳои идеалӣ дода мешавад. Он ба назарияи тарбия бо системаи кӯтоҳ ва фаҳмо асос ёфтааст, то ба идеяи идеалӣ дар ҳар як насли ҷавон ноил шавад. Аз ин сабаб, шахрвандони Олмон аксар вақт бо ростгаврии худ фарқ мекунанд.

Дар процесси тарбияи франсузӣ ба инкишофи заводи эстетикӣ шакли диққати маҳус дода мешавад. Бо ин кор ҳар як франсуз дар руҳи ҷустуҷӯи зебони эстетикӣ дар ҳама ҷиз тарбия меёбад. Ин аст, ки голи маърифат дар системаи тарбияи Фронсия афзалият дорад.

Бояд гуфт, ки дар таълими фанни «Тарбия» истифода бурдани ин таҷрибаҳои хориҷӣ ба макссад мувофиқ аст. Вобаста ба ин, тавсия мешавад, ки аз таҷрибаи хориҷӣ, ки аз ҷониби омӯзгор қобили қабул аст, маҳсусан дар ҷараёни таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ истифода шавад.

Дар педагогикаи халқҳои Европа ва Оснӣ умумият ва тафовут мавҷуд аст. Гап дар бораи тарбия кардани одам, ба қамол расондани ӯ на ҷамъиятӣ ӯ меравад.

2. Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар таълими фанни «Тарбия».

Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар таълими фанни «Тарбия». Мавзӯи «Тарбия» барои системаи таълими Ӯзбекистон падидани комилан нав аст. Бинобар ин, дар таълими ин фан истифода бурдани таҷрибаи хориҷӣ зарур аст. Дар ин ҷо мо таҷрибаи муҳимтарини хориҷиро пешниҳод мекунем.

Ҳамзамон бо истифода аз забони англисӣ ҳамчун яке аз забонҳои байналмилалӣ, шунавандатон ба ғайрилатинӣ касбӣ дар ҷаҳон равона карда мешавад.

Бояд гуфт, ки дар таълими фанни «Тарбия» истифода бурдани ин таҷрибаҳои хориҷӣ ба макссад мувофиқ аст. Вобаста ба ин, тавсия мешавад, ки аз таҷрибаи хориҷӣ, ки аз ҷониби омӯзгор қобили қабул аст, маҳсусан дар ҷараёни таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ истифода шавад.

Ақидаҳои педагогӣ ва фалсафии Чон Локк (1632-1704)

Локк дар асари фалсафии худ «Таҷриба дар бораи хиради инсонӣ (1690)» дили кӯдак мисли «оинаи беғубор» аст, - меӯяд. Бинобар ин, ба мақоми тарбия дар инкишофи одам баҳои бағанд меод. Таълимоти Ч.Локк дар бораи аз таҷрибаи ҳисӣ пайдо шудани донишҳо ва идеяҳо, оид ба модарзодини идеяҳо, «сифатҳои ритсарӣ» на қобилияти онҳо дар идора кардани давлат, барои илмомӯзӣ қувватҳои маҳус доштани аёнӣ ашроф нигаронида шуда буд.

Локк дар ҳаёти кӯдак аҳамияти калон доштани тартиби рӯзро муфасссал асоснок кунанда, дар бораи либос, хӯрок ва гигиена маслиҳатҳо додааст.

Ақидаҳои педагогии Ж.Ж.Руссо (1712-1778).

Соли 1762 роман – рисолаи Жан Жак Руссо «Эмил, ё ки дар бораи тарбия» интишор меёбад. Ин асар ба ӯ шӯхрати ҷаҳонӣ овард. Руссо дар он роҳҳои тарбияи одами озоди навро нишон медиҳад. Наشري китоби «Эмил» ғазби ашрофу авён ва рӯхонинро ба вуҷуд овард. Ин китоб аз сабаби дар он баён ёфтани озодфикрии дар яке аз майдонҳои Париж сӯзонда мешавад. Муаллифи он барои ба хориҷа гурехтан маҷбур мешавад.

Руссо меғӯяд, ки бачагон аз 3-манбав: аз табиат, аз одамони гирду атроф ва аз ҷизҳои ӯро ихота карда тарбия мегиранд.

Ҳаёти тарбиягирандагонро Руссо ба 4 давра тақсим намудааст:

1. аз вақти таваллуд то синни 2 солгӣ;
2. аз 2 то 12 солгӣ;
3. аз 12 то 15 солгӣ;
4. аз 15 солгӣ то ба бағлотат расидан.

Ақидаҳои педагогии Песталотси (1746-1827)

Йоган Генрих Песталотси дар Цюрихи Швейсария, дар оилаи духтур таваллуд шудааст. Соли 1774 вай «мусассиса барои камбағалон»-ро таъкил медиҳад. Песталотси кӯшиш мекард, ки сатрихона ва хароҷоти он бо пулҳои худи бачагон таъкил карда мешавад. Песталотси дар меҳнати бачагона, пеш аз ҳама, воситан инкишофи қуваҳои ҷисмонӣ, қобилияти фикрии ва маънавии бачагонро ҳис мекард ва мекушид, ки ба бачагон на танҳо малакаҳои маҳдуди қосбӣ, балки тайёрии меҳнатихаматарафа дода тавонад.

Фаролият ва назарияҳои педагогии

Д.Н.Толстой. Фаролияти педагогии Толстойро ба 4 давра тақсим кардан мумкин аст.

1. Дар давраи якум, ки аз соли 1859 то соли 1861 давом кардааст, Толстой дар бораи муносибатҳои неқуқоронаи помещикҳо нисбати деҳқонони қрепостной ва зиндагии осудаҳолонан онҳо ҳаёл мекард.
2. Дар давраи дуюм, ки солҳои 1861-1862-ро дар бар мегирад, Толстой ба танкиди мактабҳои расмӣ меғузарад.
3. Дар давраи сеюм, ки солҳои 70-умро дар бар мегирад, Толстой боз ба қор шурӯъ мекунад. Дар ин вақт ӯ дар ҳуди уезди Крапивенский 24 мактаб қушод ва як қатор мақолаҳои педагогии худро навишт. Масалан: «Дар бораи маорифи халқ» (1874). Инчунин, ӯ соли 1872 китоби дарсини «Алифбо», соли 1875 «Алифбон нав» ва яқъанд «Китоби хониш», китоби дарсини «Арифметика»-ро тартиб дод. Дар ин давра фикрҳои Толстой нисбат ба солҳои 60-ум ҳеле

таййир меёбад. Дар мақолаи худ «Дар бораи маорифи халқ», ки дар соли 1874 навишта буд. Дар соли 1876 бошад, лоиҳаи семинарии муаллимони ҷавонро қор карда мебарояд, лекин онро дар амал иҷро карда натавонист.

4. Давраи чоруми фаролияти педагогии Толстой солҳои 1890 - 1900-умро дар бар мегирад. Дар ин давра Толстой ба масъалаҳои динӣ-ахлоқӣ дахл намуда, ӯ хато будани нуктаи назари худро дар бораи ҷудо намулдани тарбия аз таълим фаҳмида, ба ҷунин ҳулюса меояд, ки бачагон дар роҳи дини насронии тозашуда тарбия карда шаванд.

Фикрҳои педагогии Абӯлқосим Фирдавӣ (934-1020)

«Шоҳнома» – и Фирдавӣ 60 ҳазар байтро дар бар гирифта, на танҳо дostonи қаҳрамонист, балки асарест, ки дар он ақидаҳои таълиму тарбиявӣ, панду ахлоқӣ ва ғайраҳои таҳассум ёфтаанд. Шонри нисондӯст ва ватанпарвар хангоми тасвири воқеа ва ҳодисаҳо дар дostonҳои бисёрфикрҳои пешкадами таълиму тарбиявӣ ва ахлоқиро тарғиб намудааст, ки ҳоло ҳам дар тарбияи ҷавонон аҳамияти қалон дорад. Ба ақидан Фирдавӣ қасе, ки дар индлагилму дониши муқамал гирифтааст, қори ӯ пешрав ва рафтору гуфтору ӯ шонистатар ҳоҳад буд.

Қасе к-е ба дониш тавонгар бувад,
Зи гуфтору кирдор бехтар бувад.

Фирдавӣ, ки худ марди донишманд ва соҳиби ақлу заковати беназире буд, одамонро ба омӯхтани илму ҳунар шавқманд мегардонад. Шоир менависад, ки қудрату тавонии инсон маҳз дар донишини ӯст:

Тавоно бувад ҳар ки доно бувад,
Зи дониш дили пир барно бувад.

Ақидаҳои педагогии Абӯали ибни Сино (980-1037)

Хусейн ибни Абдуллоҳ Абӯали ибни Сино дар деҳаи Афшанаи Бухоро таваллуд шудааст. Падари ибни Сино Абдуллоҳ шахси фозил ва аз ақли илм буд, меҳост, ки фарзандҳои аз ин ғанчинаи маънавий баҳраманд шаванд.

Ақидаҳои таълиму тарбиявӣ, хусусан, ахлоқии олими забардаст, табиби ҳозик, шонру мусикишинос, файласуф, педагоги машҳури халқи тоҷику ўзбек Шайхураис Абӯали ибни Сино дар «Донишнома», «Рисолаи нафс», «Саломон ва Абсол», «Пирӯзинома», «Табрири манзил» ифода ёфтааст, ки дар онҳо дар бообати тарбияи ахлоқи ва ҷисмонӣ, аҳамияти илму дониш, қасбу ҳунар, дустиву

рафокат, саховатмандиву ҳамкорӣ, гуманизм ва образи занон, бахт ва ишқу муҳаббат, ҳамкорӣ, макоми омӯзгор, масъалаҳои педагогии тарбия, нақши забон маълумот дода шудааст.

Дар афкори таълиму тарбиявии Сино тарбияи ахлоқӣ мавқеи ниҳоят қалонро ишғол менамояд. Сино дар рубоии зерин низ дӯсти номувофиқро танқид кард, аз ӯ даст кашиданро бехтар донистааст:

Бо душмани ман чу дӯст бисёр нишаст,

Ба дӯст набоядам дигарбор нишаст.

Парҳез аз он шакар ки бо захр омехт,

Бигрез аз он магас, ки бо мор нишаст.

Носири Хусрав ва ақидаҳои ахлоқии ӯ.

Носири Хусрав дар Кубодиён соли 1004, дар оилаи деҳқони давлатманд ба дунё омадааст. соли 1088 дар деҳаи Юмтои Помир аз ҳаёт ҷашм пушид. Ақидаҳои тарбиявии ахлоқии Носири Хусрав пеш аз ҳама дар маснавиҳои ӯ «Саодатнома» ва «Рушнонома» таҷассус ёфтаанд.

Чунки: Тан ба ҷон зинда аст, ҷон зинда ба илм,

Дониш андар қони ҷонат гавҳар аст.

Хирад бехтар бувад аз зар, ки дорӣ,

Ки дар зар қас нагирад хушёрӣ.

Ҷамоли одамай дар хилм бошад,

Қамоли одамай дар илм бошад.

Ба пири хидмати модар-падар кун,

Ҷавононо ҷунун аз сар бадар кун.

Мазан таъна бар эшон аз дили сер,

Ки гар ёбӣ замон, гардӣ ту ҳам пир.

Масъалаҳои тарбия дар рубоии Умарӣ Хайём.

Абдулфатх Умар ибни Ёброҳими Хайём соли 1040 дар шаҳри Нишопури Хуросон таваллуд ёфтааст. Таҳаллуқи ӯ аз қасби аҷуддиаш хаймадӯзӣ будааст, гирифта шудааст. Хайём бо як хиссиёти баланди инсондӯстӣ азият муҳтарам доштани шахсро тараннум намууда, ҳурмату эҳтироми инсонро талаб карда, дунёро ба ангиштарин ва инсонро ба нигин ташбеҳ дода, онро боиси ороишу фаҳмиши дунё ва мавҷудот медонад:

Мақсуд зи ҷумла офариниш моем,

Дар ҷашми хирад гавҳари биниш моем.

Ин доираи ҷаҳон ҷун ангиштай аст,

Беҳеҷ шаке нақши нигинаш моем.

Ақидаҳои таълиму тарбиявии Шайх Муслиҳиддин Саъдӣ Шерозӣ

(1184-1292). Муслиҳиддин Саъдӣ Шерозӣ дар Шероз ба дунё

омадааст. Саъдӣ ақидаҳои таълиму тарбиявии худро дар «Гулистон» ва «Бӯстон» баён намулдааст.

Яке он ки гирд оварду нахӯрд ва дигар он ки илм омӯхту амал накард:

Илм ҷандон ки бештар хонӣ,

Ҷун амал дар ту нест, нодонӣ.

Аз ин рӯ ғамхорӣ ба тамоми инсонияти ҷаҳон, сарфи назар аз наҷоду миллату дину мазҳабӣ онҳо дарҷаи баланди инсондӯстӣ.

Ба ин маънӣ гуфтааст:

Бани одам аъзон якдигаранд,

Ки дар офариниш зи як гавҳаранд.

Чу узве ба дард оварад рӯзгор,

Дигар узвхоро намонад қарор.

Ҳар он тифл, к-ӯ ҷаври омӯзгор,

Набинад, ҷафо бинад аз рӯзгор.

Ақидаҳои педагогии Абдурахмони Ҷомӣ (1414-1492).

Мутафаккири бузурги форсу – Ўзбек Нуриддин Абдурахмони Ҷомӣ соли 1414 дар деҳаи Харҷурди вилояти Ҷом ба дунё омадааст. Фарзандро Ҷомӣ бехтарин неъматӣ рӯи ҷаҳон дониста, таълиму тарбияи ӯро вазифаи муқаддаси волидайн мешуморид:

Ҳеҷ неъмат бехтар аз фарзанд нест,

Чуз ба ҷон фарзандро пайванд нест.

Шунав панду дониш ба он ёр кун,

Чу донишӣ, он гаҳ ба он қор кун.

Қимати мард на аз симу зар аст,

Қимати мард ба қадри хунараст.

Хуштар зи китоб дар ҷаҳон ёре нест,

Дар ғамқадаи замона ғамхоре нест....

Ё, худ дар ҳамин маънӣ гуфтааст:

Аниси кунҷи танҳои китоб аст,

Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст...

Аҳмади Дониш дар шахри Бухоро дар оилаи Носир ном мулло таваллуд ёфтааст. Аҳмади Дониш ҳамчун шахси боистеъод ва донишманди дарбор ба хайати сафорати ҳукумати амири Бухоро дохил шуда, аввалин маротиба соли 1857 ба пойтахти давлати Рус – Петербург сафар менамояд. Сафари Русия ва шиносӣ бо ҳаёти Петербург, ки дар он вақт яке аз марказҳои бузурги сиёсӣ ва иқтисодӣ ва маданияи ҷаҳон буд, доираи назари Аҳмади Донишро ҳеле васеъ кард аз ӯ асарҳои зерин то замони мо омада расидаанд:

1. «Наводир – ул – вақоъ». Мавзӯи ҳодисаҳои воқеаҳои нодир, қамъфиро дорад, аз дебоча, 23 ҷузъ ва ҳотима иборат аст. Бобоҳои асар мустақил буда мавзӯҳои гуногунро дарбар мегиранд. Ақидаҳои педагогии таърифи таърифи Дониш, махсусан дар бобоҳои «Дар васоъи (васияти) фарзандон ва баъни ҳақиқати касбу ҳунари пешаҳо», «Дар бораи ҳукуки абавайн (падару модар) ва ҳақи ҳукуки эшон» ва дигар асарҳои баён ёфтаанд.

2. «Манозир – ул – қавоқиб» («Манзараи ситораҳо»). Асари номбурда ба илми ситорашиносӣ бахшида шуда, дар бораи мавқеи ситораҳо, ба амал омадани ҳодисаҳои табиӣ ва сабабҳои онҳо бахш мекунад.

3. «Рисола фи – аъмо – ил – кура» (Рисола дар бораи амалиёти кура). Аҳамияти илми ин рисола дар он аст, ки Дониш мувофиқи кашфиётиҳои охири илми нуҷум ва ҷуғрофияи Европой мавҷумотҳои тоза илмӣ медиҳад.

4. «Таодули ҳамсаи мутаҳайира» («Ҳаракати панҷ ситора»). Мутафаккир дар зери ибори ҳамсаи мутаҳайира панҷ ситора: Уторид, Зӯҳра, Миррих, Муштарӣ ва Зӯҳалро дар назар дорад ва дар ин рисола, ки ҳамчунин ба илми нуҷум бахшида шудааст, ҳосияти ситораҳои номбурдаро шарҳу маънидод менамояд.

5. «Меъёр – ул – тадайн» («Меъёри диёнат»). Дар ин асар аз рӯи талаботи дину шарият ба бисёр масъалаҳои муҳими сиёсӣ – иқтисодӣ, ахлоқӣ, тарбиявӣ дахл намуфта, дар назди амиру ҳокимон аз нигоҳи қонуниҳои ислом вазифа мегузорад.

Биёд, эй рафикон дарс хонем,
Ба беқорию нодонӣ намонем.
Ба олам ҳар қасе беқор гардад,
Ба ҷашми аҳли олам хор гардад.

Дар таълими фанни «тарбия» усулҳои индивидуалӣ роли калон мебошанд.

Ин усул ба пуркуват кардани раванди тарбия дар ягонатини мактаб, оила ва ҷамоатчигингиронида шудааст. Дигар ҳел карда гуем, усули фарбияти ҳамқори муаллимон, таълимотҳои ҷамъиятӣ ва оила нисбати тарбияи насли наврас мебошад. Он талаб мекунад, ки ҳамаи шахсон, таълимотҳо, институтҳои ҷамъиятии дахлдор ба қори тарбия якҷоя амал кунанд, талаботҳои ба тарбияи рағбатон мутаълиқгардонанд, бо якдигар даст ба даст дода, ба ҳамдигар ёрирасонанд ва ба пуркуват таъсирбахши қори педагогӣ маддирасон бошанд. Нақши беиҳтоят муҳими ташаккули бини шахсиятро оила мебошад. Муносибати самимӣ, таъсирбахши инфиродӣ, муносибатҳои тақдирнабанд ба тарбия бо назардошти якҷоя бо ба ҳисоби қори ҳушғиротҳои қудакон, ки волидайн аз тарбиятар дида бештар меонанд, ивазнашаванда аст. Аз ин ҷиҳат талаботи дастгирӣ ва мустаҳкам кардани роиба бо оила дар миндиротҳои ҳақи ҳамаи вазифаҳои тарбия бо маслиҳат қор қардан зарур аст. Мафҳум маънии мундариҷаҳо дорад, ки он таълимоти унсурҳои таркибӣ ва ҷиҳатҳои асосии маълумотро фаро мегирад.

Масъалаи мазмуни маълумот дар дидактика яке аз муҳимтаринҳост. Вай дарҷаи таракқиёти донишҳо ва техникаи ҷамъият, сиёсати давлатро инъикос мекунад. Тахти мазмуни маълумоти мактаб донишҳо, маҳорату малақаҳои мефаҳмонад, ки дар раванди таълим ҳангоми омӯзиши фанҳои ҷудогона онҳо қонандгон азбар менамоянд. Фанҳо бошанд як соҳаи таърибан олам аст.

Ҳар намуни мактаб мазмуни маълумоти худро дорад, ки қори соҳибмаълумот намуни қонандгон зарур аст. Бо ёрии донишҳо, маҳорату малақаҳои фарогирӣ қори мазмуни маълумот, ки маҷмуи фанҳои таълиқи менамояд, асоҳои ташаккули шахсияти қарқамол қулошта хоҳад шуд. Маданияти шахс воқаста ба маълумоти ӯст.

Мазмуни маълумоти мактаб одамро ташаккул медиҳад. Ҷунон қи Сириддин Айнӣ гуфта буд.

Мактаб ба ту ёд медиҳад илму адаб,
Мактаб зи ту мебарад қаму қанҷу тааб.
Мазмуни маълумоти мактаб мувофиқи имқониётҳои таърифи таълиқи синнусолӣ ва инқилофи қонандгон интиқоб мешавад.

Воситан робитан мактаб бо оила ин рӯзномаи мактабӣён мебошад. Агар ин ҳуҷат аз нигоҳи педагогӣ дуруст ташқил карда шавад, робитан мустаҳкамӣ волидайн ва муаллимон самарабахш мубоикат мекунад. Ҳозир дар бозе мактабҳо муаллимон аз боиси бестартиб ва ҷиркин нигоҳдоштани рӯзнома ба он эътибор намеодогаӣ шудаанд. Ҳозир барои фаври нигоҳдоштани алокаи байни мактабу оила аз рӯзнома самарабахш истифода бурдан зарур аст. Тарбиятар бояд худаш тарбия ёфта бошад. Вай бояд роҳҳои эҷодкорона ҳамкоринамуданро бо волидайн нисбати тарбияи кӯдакон пайдо кунад.

Стандарти (меъёри) давлатии маълумот ҳамчун ҳуҷати меъёри ҳаҷми умумии донишхоро аз фанҳои таълимӣ, талаботро барои ҳосил намудани маҳорату малакаҳо ва ташаққули шахсият муқаррар намудааст. Қарори маъзур ба маъмуни маълумот чунин талабхоро пешниҳод кардааст:

- нақшаи таълими тақъилоҳи мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ аз рӯи

- маъмуни маълумот дар соли таҳсил ва соҳтори он муайян бошад.

- меъёриҳои маълумоти мактаб ва ҳамаи фанҳои таълим бо мақсади тайёрии маълумоти умумӣ маъмуниан мушаххас нишон дода шавад.

- талаботи давлатиро ба дараҷан ҳадди акали маълумоти миёнаи умумӣ

- ҳар зинаи мактаб (иғтидоӣ, асосӣ ва миёна) ифода намоад.

Дар давоми чанд соли охир дар мактабҳои кишвар омӯзиши фанҳои «Марифати оиладорӣ», «Экология», «Асосҳои давлат ва ҳуқуқ», «Ҳуқуқи инсон», «Асосҳои техникаи компютерӣ», «Асосҳои иқтисоди бозоргонӣ» қорӣ карда шуд.

Чунин тағйиротҳои давран гузариш ба иқтисоди бозоргонӣ, меъёриҳои байналхалқии маълумот, усулҳои инсонпарварӣ, демократӣ, тафрикаю ҳамириро, пайдарпай, талаб мекунад.

Методҳои инфиродӣ ба таҷрибаи омӯзгороне мансубанд, ки ба мавзӯ бархӯрд, услуб ва равиши ҳос доранд. Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ бо усулҳои инфиродӣ салоҳиятнок кардани омӯзгорони ояндаи синфҳои иғтидоӣ ба таъри зайл суръат мегирад:

- шиносӣ бо усулҳои осонтарин, қобили қабул ва муассири тарбия;

- бо таҷрибаи омӯзгорони пешқадам дар назарияи амалияи педагогӣ ва касбӣ шинос шавад;

- ташаққули услуби мавҷудан донишҷӯ;
- ҳонандагонро ба қор қардан аз болои худ одат қунонидан.

Дар асоси ин равиш имкони ташаққули услуби инфиродии омӯзгорони синфҳои иғтидоии оянда вуҷуд дорад.

Назарияи аз худ намулдани усулҳои инфиродӣ дар таълими фанни «Тарбия» чунин аст:

- усулҳои тарбияи муаллимони пешқадаму соҳибаҷрибаро омӯзанд ва дар тарбияи онҳо иштирок намоанд;

- таҷрибаи омӯзгорони номдор тавассути адабиёти педагогӣ омӯхта шавад;

- дар тайёр қардани муаллимони мактабҳои таҳсилоти умумӣ ҳагтоми таҷрибаомӯзии таҳассуσιο педагогӣ иштирок намоад;

- аз рӯи усулҳои инфиродӣ тадқиқот гузаронед.

Чунин аст бархӯрд фарди омӯзгори муаллимони синфҳои иғтидоӣ мебошад. Барои дуруст идорақунии раванди инкишофи тарбият педагогҳо ҳанӯз аз замони пешин ба таснифоти даврахҳои тарбияи одамонушшиш ба ҳарч додаанд. Аз ҷониби педагоҳо, равоншиносон, духтурон ва адیبон то ҳол даҳҳо қорқарди даврахҳои ривҷоёбии тарбиянишахс ба мо омада расидааст ва боз тадқиқот давом дорад, вале ҳоло ҳам доир ба ин система ба як қарори асосӣ наомадаанд ва он ҳалли дақиқии худро наёфтааст.

Тарбия ҳам пай дар пай бояд бошад. Одамро табиатан ҳамон вақт ба сифатҳои неки ахлоқӣодат қунонидан мумкин аст, ки вай қомидан ҳақиқати хоירו аз худ қарда, барои фаҳмидани он ақлаш пӯхта расида бошад. «Ҳамаи ҷизи ба азҳудқунитааллуқдор мувофиқи зинаҳои синну сол тавре тақсим шавад, ки барои омӯхтан пешниҳод шудааст, фақат ҷизи дастрасу дарқшаваанда дар ҳар синну сол бояд бошад».

Бозӣ фаъолияти асосии кӯдакон ба шумор меравад, зеро ин талаботи ҳаёти зарурии онҳост. Кӯдак ҷиқадаи бозӣ қунада, ҳастаганаширо ҳис намеқунада, чунки ба он - инъикосқунадан ҳаёти воқеишавқизид дорад. Дар бозиро на фақат ҷусту ҷолоқи, обӯтоб додани ҷисм ҳосил меқунада, ҳамчунин бо иқтисосҳои гуногун шинос меқардад. Дар барномаи таълими ва тарбиявӣ дараҷан муайяни инкишофи ақли, ахлоқӣ, меҳнати, ҷисмонӣба инобат гирифта мешавад.

Агарчи дар мактаб барномаи таълими барои ҳама яххела муайян шуда бошад ҳам, одатан дониш ва тарбияи ҳонандагон дар як ситҳқарор надорад. Чунки ҳар яки онҳо ҳуусуиатҳои фардии худро доранд. Муаллими эҷодқор усули тафаққури фардии

дастпарваронашро омӯхта, раванди таълимиро тавре равона мекунад, ки ба имкониятҳои фаҳмидагирини онҳо мувофиқояд.

Ба ҳисоб гирифтани хусусиятҳои инфиродӣ. Инсоният ба инкишофи умумӣ ва хусусӣ асос ёфтааст. Хусусиятҳои умумии ҳамаи одамон дар синни муайян аз одами алоҳида фарқ мекунад. Одами махсусро фард меноманд, аммо шахсиятро бо ифодаи возеҳ фарди махсус гӯянд. Фардиёт бо маҷмӯи зехнӣ, иродавӣ, ахлоқӣ, ҷиҳимӣ ва дигар хислатҳои шахсияташ ба таври аёнӣ аз дигарон фарқ мекунад. Табиати саховатманд ҷинси ғуноғуни одами офаридааст: дар рӯи замин тамоми одами яхседа набуд, нест ва нахоҳад буд. Хар одам ягона ва тақрорнабанда дар фардиёти худ аст.

Фардиёт бо хислатҳои инфиродии худ ифода меёбад. Пайдоиши хусусиятҳои фарди бо он вобаста аст, ки хар кас роҳи инкишоф, хислатҳои психологикӣ фаролияти онин асаби худро дорост. Фаролияти онин асаб ба пайдоиши сифатҳои ғуноғун таъсир мерасонад. Ба хусусиятҳои фардӣ ҳиссиёт, дарк, тафаккур, хотира, тасаввурот, хислатҳои шавқмандӣ, майл, қобилият, мизоч, хусусиятҳои шахсӣ мансубият доранд. Хусусиятҳои фарди ба инкишофи шахсият таъсир мебахшанд. Ташаккулибӯи инсон ҳам ба ҳаминҳо вобаста аст. Аммо педагогикан ватандар мавқеи дигар меистад - тарбия бояд ба фардиёт таъсир кунад. «Тарбия як сон аст, валекин истеъдод мухталиф» (Сабъӣ). Муносибати инфиродӣ ҳамчун принсипи муҳими педагогика дар идора кардани инкишофи одам, ба амик донишдӯхӣ тибқи хусусиятҳои шахсият ва шароити зиндагии он асос ёфтааст.

4. Ақидаҳои педагогикӣ Абӯабдулло Ҷаъфар Муҳаммади Рӯдакӣ.

Абӯабдулло Ҷаъфар Муҳаммади Рӯдакӣ соли 858 дар деҳаи зебомазарии водии Зарафшон - Панҷрӯд, дар ноҳияи имрӯзаи Панҷакенти вилояти Суғд, Ҷумҳурии Ўзбекистон ба дунё омадааст. Падари Рӯдакӣ, ки аз табакаи боимтиёз ва шахсонии обрӯманди ноҳия буд, ба тарбияи фарзанди заковатмандаш аҳамияти зиёд меод. Аз ин рӯ, Ҷаъфар дар зодгоҳи худ маълумоти муайяне мегирад.

Рӯдакӣ дар бачагӣ саводи қомил бароварда, ханӯз аз ҳаштсолагии шеърҳои ғуламӣро аҷиб меуфтааст, мардуми онҳоро меписандидаанд. Ҷаъфари хурдсол дар баробари ақли расо, зехни ғиро ва хотираи тавоно, овози хуш ва савти дилкаше дошт. Даре нагушта

ни ҷавони ташнаи дониш роҳи Самарқандро пеш мегирад. Вай дар мадрасаҳои Самарқанд илмҳои замони худро меомӯзад. Аз осори боқимондаи ӯ маълум мешавад, ки ӯ ба ғайр аз забони арабӣ дар мадраса ғе пешни устодони хусусӣ ғалсафа, ҳикмат, таърих, ғикх, риёзиёт ва нучумро аз худ карда будааст.

Рӯдакӣ аз мутафаккирони сермаҳсули дунё буд. ӯ ҷунон истеъдоди бузург дошт, ки асарҳои қалонеро дар муддати кӯтоҳе эҷод мекард. Масалан ӯ соли 932 бо ҳоҳиши дӯсташ Балғамӣ «Қалила ва Димна» – ро дар 12 ҳазор байт ба назм мебарорад. Ҳоло аз он қариб сад байт боқист. Баъди ин достони «Синбоднома»-ро менависад. Соли 933 қасидани «Модари май»-ро эҷод менамояд, ки он дар шакли боқимондаш аз 94 байт иборат аст. Ба ғайр аз «Қалила ва Димна» ва «Синбоднома» бо 3 5 маснавини дигар доштааст. Яке аз онҳо маснавини «Даврони офтоб» аст, ки дар бораи ҳаракат ва ҳосиятҳои табиин офтоб баҳс мекардааст.

«Қалила ва Димна» – и Рӯдакӣ асари панду ахлоқӣ буда, дар он масъалаҳои тарғиби одобии баланд, ахлоқи пок, одамғарӣ, дӯстӣ, рафокат, дониш ва баръакс мазамамати нуксонҳои инсонӣ ва иллатҳои ҷамъиятӣ таъсир мешавад. Ба ақидани устод Рӯдакӣ, барои пеш рафтани инсон ду ҷиз аз ҳама заруртар аст: омӯштани таҷрибаи зиндагӣ ва ба даст даровардани илму дониш. Аммо сарчашмаи муваффақиятҳои шахсии одам ба қўиши мақсадноки ҳамаҷагӣ, сабуру тоқат ва солорно бурдборӣ вобаста мебошад. Дар «Қалила ва Димна» устод Рӯдакӣ ягонати дониши инсоният, иштироки ҳалқҳои ғуноғуни дунё дар қори ба вуҷуд овардани ҳазинаи маданият, ҳамаша дар тақомул будани илм ва нури маърифат будани онро таъкид менамояд.

То ҷаҳон буд аз сари одам фароз,
Кас набуд аз роҳи дониш бениёз.

Мардумони бихрада андар хар замон,
Роҳи донишро ба хар ғуна забон.

Рӯдакӣ дар ташаккули шахсият тарбия ва муҳитро омилҳои асосӣ меҳисорад. Тарбияи инсон ба ақидани ӯ бояд ҳамаҷарафа бошад. Инсон пеш аз он, ки ба қамол расад, бояд тарбияи ҷисмонӣ, ахлоқӣ ва ғикрӣ гирад.

Ҷаҳор ҷиз мар озода ро зи ғам бихарад.

Тани дурусту хислати неку номи неку хирад.

Дар панду ҳикматҳои Рӯдакӣ, ки як навъи зуҳуроти ҳалқияти эҷодиятӣ ўст, маъмуноҳои умуминсонӣ, аз қабилҳои тарғиби илму

донииш, рафокату дӯстӣ ва кӯшишу кор ҷои асосиро мегирад. Мутафаккир бо ин роҳ дар тарбия намулдани инсонии комил ва тарбия намулдани ахлоки ҳуб хисса мегузорад.

Вай ақида дорад, ки барои дарки ҳақиқати зиндагӣ кас бояд ақлу донишро кор фармояд. Хирад ва донишро яке аз сарчашмаҳои асосии инкишофи ақли инсон мешуморид. Ба фикри Рӯдакӣ дониш хирадро сайқал медиҳад, чун ҷароғи равшанкунандаи зиндагӣ ба инсонҳои роҳи неқ нишон медиҳад, аз ҳама бадихо, зарарҳо ва офатҳо уро химоя менамояд ва дар ҷашми мардум шаҳси донишманд ва хирадмандро муҳтарам мегардонад. Пас, инсонии ҳақиқиро зарур аст, ки илму дониш омӯзад ва ҳунари ӯд тирад. Фарҳанг дараҷаи олии пайвастагии ақл, дониш, маърифат, адаб ва маданият мебошад. Рӯдакӣ онро бехтарин сарвати маънавии инсоният шуморида, аз он ҳар чӣ бештар баҳра бардоштандро талкин мекунад:

Ҳеҷ ганҷе нест аз фарҳанг бех,
То тавонӣ рӯй бар ин ганҷ нех!

Рӯдакӣ илму донишро шартӣ асосии тарбия шуморида, шахсонро, ки барои маърифатнок шудани фарзандони худ кӯшиш намекарданд, сарзаниш намулдаст.

Ба қавли мутафаккир, аз давраи пайдоиши ҷамъияти инсонӣ одамон ба илму дониш эҳтиёҷ доштанд ва ҳеҷ фард аз илмомӯзӣ, доништабаӣ пушаймон намулдаст. Инсоният дар давоми таърихи худ дар ҳар куҷо ва дар ҳар гуна шароит ҷилду ҳаҳд намулдаст, ки дониш омӯхта, дар зиндагии рӯзмарраи худ пирӯз гардад:

Дониш андар дил ҷароғи равшан аст,
В-аз ҳама бад бар тани ту ҷавшанааст.

Рӯдакӣ ҳилофи ақидаҳои замони худ баромада, дар ташаккули ҷабди фард на ирсият, балки нақши муҳити атроф ва тарбияро муҳим шуморидаст. Махсусан, ӯ ба масъалаи таъсири муҳити атроф аҳамияти махсус дода, онро сарчашмаи тарбия ва муҳимтарин омилҳои инкишофи ҳар як фард мешуморад. Аз ин ҷост, ки ӯ инсонро ба омӯхтани ҳаёт даъват намулда, онро сарчашмаи дониш, хирад ва мураббии инсон шуморидаст. Ба ақидаи ӯ ҳама ҷиз зарурӣро инсон маҳз аз ҳаёт меомӯзад. Он ҷизе, ки шахс аз ҳаёт наомӯхтааст, ба ӯ ягон муаллим омӯзонда наметавонад. Ҳамин тавр, мутафаккир ҳаётро омӯзгор ва сарчашмаи тарбия шуморидаст:

Ҳар кӣ н-омӯхт аз гузашти рӯзгор,
Низ н-омӯзад зи ҳеҷ омӯзгор.
Дар андешаҳои педагогии Рӯдакӣ масъалаҳои таълиқи далерии

мардӣ, неқӣ, саховат, дӯстии рафокат, шафқату муруват нисбат ба дармондагон ҷои муҳимро мегирад. Ӯ ба одамон роҳи зиндагиро нишон дода, талкин менамояд, ки мард бояд устувор бошад, ҳар як ҳодисаи номувоҷиҳро ба воситаи далерӣ ва шӯҷатмандӣ аз худ дур созад. Ба ақидаи шоир ҳар як саҳтӣ ва мушқилӣ ба воситаи ғазлу ҳунари, дониш, мардӣ ва бузургворӣ баргараф ҳоҳад шуд:

Гар бар сари нафси худ амири, мардӣ!
Бар кару кӯр ар нуқта нагирӣ, мардӣ!
Мардӣ набувад фитодаро пой занад,
Гар дастӣ фитодае бигирӣ, мардӣ!

Мутафаккир дар достони «Қалила ва Димна» дӯстӣ ва рафокатро дар ҳаёти одам эҳтиёҷи табиӣ мешуморад. Вай дӯстии ҳақиқӣ ва бетавазро меписандад. Одами неқ ҳамеша хоҳони неқии сулҳ аст, вай ба ҷангу фитнаро ғавго бо нафрат менигарад.

Ба ақидаи ӯ, муҳаббат ва дӯстии садоқат хисси бағланди инсонӣ аст, ки ба одамон таъсири бойи маънавий мегузорад:

Ҳамин тавр, мутафаккир, сардафтари адабиёти классикии Тоҷик ба афкори педагогӣ устод Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ бо гуфтаҳои худ онд ба тарбия ҷавононро ба омӯхтани илму дониш, наққорӣ, ҳоксорӣ, инсонпарварӣ, сулҳҷӯӣ, мардонӣ, покчиноӣ, адолат ва дигар сифатҳои ҳуби инсонӣ даъват намулдаст.

Мавзӯи 8: Шакли тарбияи фосилавии таълими фанни «Тарбия»

Накша:

1. Хусусиятҳои тарбияи фосилавӣ
2. Нақши тарбияи фосилавӣ дар таълими фанни «Тарбия»
3. Самаранокии таълими фанни «Тарбия» тавассути таълими ғойбона

Мафҳумҳои асосӣ:

Тарбия, тарбия, фосила, тарбия, шакл, хусусият, восита, равиш, дониш, малака-ғойбона, самараноки, нақши тарбия, асос, тавассути, мушаххас.

1. Хусусиятҳои тарбияи фосилавӣ.

Тарбияи фосилавӣ яке аз шаклҳои мушаххаси тарбия мебошад, ки дар он назарияи таълиму тарбия дар заминҳои виртуали сурат мегирад. Таълими фосилавӣ яке аз шаклҳои мушаххаси таълим мебошад, ки дар он назарияи таълиму тарбия дар заминҳои виртуали сурат мегирад. Ба ақидаи олимони педагогӣ тарбияи фосилавӣ дар асоси намоишҳои воситаҳои ахбори умумӣ:

- дар телевизион;
- ба воситаи радио;
- ба воситаи таҷхизоти компютерӣ;
- бо таҷхизоти махсуси техникаӣ амалӣ гардониди мешавад.

Ин воситаҳои тарбияи ғойбона ҳатто дар шароити мураккаб ҳеле фойданоканд. Масалан, дар шароити пандемии COVID-19 дар системаи тарбияи киншари мо назарияи тарбия тавассути телевизион бо роҳ монда шудааст. Мушоҳидаҳои нишон медиҳанд, ки хонандагон синфҳои ибтидоӣ дар ҷунин назарияи тарбия бо шавқу ҳавас иштирок мекарданд.

Дар аҷаи маҳорати онҳо низ қаноатбахш буд. Дар робита ба ин, омӯзиши фосилавӣ дар шакли онлайн самаран пешбинӣшударо медиҳад.

Дар тарбияи фосилавӣ инҳо афзалият доранд:

- фаволоти омӯзгорон ва хонандагон;
- ба истифода ва муттасилии маводи тарбия;
- мавҷудияти шаклҳои мултимедиявӣ, аниматсионии тарбия;

- имконияти тапшаққули маводи тарбия тавассути воситаҳои ахбори омма;

- оммавӣ гардонидани таълиму тарбия тавассути таълими фосилавӣ.

Умуман, тарбияи фосилавӣ яке аз шаклҳои муосири назарияи таълиму тарбияи муосир мебошад. Ин шакли тарбия дар аксари кишварҳои ҷаҳон амалӣ мешавад. Масалан, бо ташаббуси Ташкилоти Давлатҳои Муттаҳида барномаи «Тарбияи тамоми умр» ба роҳ монда шуд. Ба гуфтаи ӯ, инсон метавонад як умр таҳсил кунад ва ин ақида дар Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи системаҳои тарбияи минӣ» инъикос ёфтааст.

Дар амалӣ гардондани ин идея тарбияи ғойбона шакли асосии тарбия мебошад. Аз ин лиҳоз, тарбияи фосилавӣ дар таълими фанни «Тарбия» нақши муҳим дорад. Масалан, мушқилот, саволу муноҷиатҳои шахси қалонсол вобаста ба тарбия тавассути тарбияи ғойбона ҳал карда мешаванд. Аз ин рӯ, дар процесси тарбияи олимони педагогӣ ҷуқур омӯхтани асосҳои тарбияи фосилавии муаллимони ованди синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад.

Омӯзиши фосилавӣ ба инҳо асос меёбад:

1) тарбияи фосилавӣ муносибати мусбатро ба омӯзиш инкишоф медиҳад;

2) ба хонанда ҳамчун мақсади процесси педагогӣ роҳбарӣ намоӣ;

3) дониши методӣ, назариявӣ ва методӣ бо тартиби содда дода мешавад;

4) ташкили мушқилонани фаволоти касбӣ онди тарбия;

5) пайдо ва азхуд намулдани иттилооти гуногуни тарбия.

Аз ин рӯ, таҳсилоти фосилавӣ бо хусусиятҳои худ хос аст. Ягона нуксонии ин навъи тарбия дар он аст, ки сатҳи маърифати шахсро пайири кардан имконнопазир аст. Фақат бо роҳи таҷқиқоти махсус дараҷаи маълумотнокии одамро назорат кардан мумкин аст. Муҳимтар аз ҳама, дар тарбияи шахсият тавассути тақмили дониш тавассути тарбияи фосилавӣ натиҷаҳо ба даст овардан мумкин аст.

Дар ташкили тарбияи ғойбона муаллим бояд махсус тайёр бошад. Дар баробари ин ба тайёр кардани материалҳои тарбиявӣ ва ресурсҳои таълими тарбиявӣ, инкишоф додани шаклҳои азхудкунии хонандагон ва самаранокии тарбияи ғойбона диққат додан зарур аст. Дар натиҷа донишҷӯ аз фосилаи дур дониш омӯхта, сатҳи дониши худро бо иҷрои супоришҳои муаллим нишон медиҳад.

Бо рушди технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ истифодаи васеъи имкониятҳои тарбияи фосилавӣ дар амал татбиқ мегардад. Аз ин рӯ, дар назарияи тарбияи пешқадами педагогӣ тавсия мешавад, ки омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ онда ин шаклҳои тарбияро то сатҳи пешинишуда аз худ кунанд.

2. Нақши таълими фосилавӣ дар таълими фанни «Тарбия»

Зарур аст, ки заминаи методии тарбияи ғойбона, ки дар таълими фанни «Тарбия» истифода бурда мешавад, тартиб дода шавад. Мухимтарин заминаҳои методологӣ инҳоянд:

1) муносибати коммуникатсионӣ ба тарбияи фосилавӣ: назарияи тарбия ба муҳокамаи иштирокиёни назарияи тарбияи фосилавӣ асос ёфта, маводи таълими тарбия дар асоси воситаҳои техникаӣ таъмин карда мешавад;

2) назорат ба тарбияи ғойбона: он ба шаклҳои конкретии тарбия дар процесси тарбияи ғойбона асос ёфта, процесси азхудкунии хонандагон ба таври авҷӣ идора карда мешавад;

3) вазифаи иттилоотии тарбияи фосилавӣ: дар ин ҳолат маводи тарбия дар назарияи тарбияи фосилавӣ дар шакли саволномаҳо, ҷавобҳо, диаграммаҳо, гистограммаҳо ва мултимедиявӣ пешниҳод карда мешаванд;

4) Вазифаи тарбия дар таълими ғойбона: дар асоси алоқамандии модулиҳои тарбияи таълими фанҳои асосӣ дода мешавад.

Аз ин рӯ, дар процесси таълими олии педагогӣ чуқур омӯхтани асосҳои таълими фосилавини муаллимони ондан синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад. Ҷи тавре, ки дар боло қайд кардем омӯзиши таълими фосилавини фанни тарбия ба инҳо асос меёбад:

- 1) таълими фосилавӣ муносибати мусбадро ба омӯзиш инкишоф медиҳад;
 - 2) ба хонандагон ҳамчун мақсади процесси педагогӣ роҳбарӣ намояд;
 - 3) дониши методӣ, касбӣ, назариявӣ ва методӣ бо тартиби содда дода мешавад;
 - 4) таълики мустиқилонаи фаволити таълим;
 - 5) пайдо ва азхуд намудани иттилоотӣ гуногунии таълим.
- Ҳамаи ин асоси таълими фанни «Тарбия»-ро тавассути тарбияи ғойбона таъкил медиҳад.

Расми 1. Технологияи компютери замони Ренессанс барои ҳалли иттилофоти педагогӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ.

Самаранокии таълими фанни «Тарбия» тавассути тарбияи ғойбона. Дар назарияи мусири тарбия роҳҳои ноил шудан ба самаранокии таълими фанни «Тарбия» таҳия карда мешаванд. Мо дар ин бора равишҳои зеринро пешниҳод менамоем:

- тартиб додани мавзӯҳои «Тарбия», ки дар мактабҳои тахсилоти умумӣ дар асоси принципҳои вобастагӣ ва муттасилии тарбия дода мешаванд;

- омода намудани китобҳои дарсӣ онд ба фанн мувофиқи талаботи эстетика аз ҷиҳати мазмунӣ матн ва ориши он;

- ба даст овардани мақоми ҳамроҳсозии кори таълими ин фан тавассути дигар фанҳо;

- мунтазам тақмил додани донишу малакаи омӯзгорони фанни «Тарбия»;

- дар онноммаи мактаб вазифаҳои муаллимони ин фан ва роҳбарони синфҳо дар таълиму тарбия аниқ муайян карда шаванд.

Ҳамаи ин боиси самаранокии таълими фанни «Тарбия» тавассути тарбияи ғойбона мегардад. Дар ин росто ҳамкорихон мактабҳои тахсилоти ҳамагонӣ дар таълими «Тарбия» тавассути шабакаҳои виртуалӣ мувофиқи мақсад мебуд. Масалан, дар университетҳои давлатии педагогии Чирчики вилояти Тошкент системаи мактаб-лаборатория мавҷуд аст. Дар он мушқилооти назарияи тарбия дар мактабҳои тахсилоти умумии вилояти Тошканд мавриди баррасӣ қарор гирифта, дар натиҷа дар донишқада "Кластери инноватсионии тахсилоти педагогӣ" таъсис дода шудааст. Таҷрибаи мактабҳои миёнаи кластер қорӣ карда мешавад.

Дар вақти таълими фанни «Тарбия» ба воситаи таълими ғойбона ба нуктаҳои зерин диққати махсус додан лозим аст.

- ба таври амали ва пайваста назорат аз болои тарбияи хонандагон, махсусан хонандагони синфҳои ибтидоӣ;

- гузаронидани дарсҳои илмӣ-оммавӣ дар асоси асбобҳои аёни пура;

- муаррифии таҳаввулотии илмӣ ва таълими дар соҳаи тарбия;

- дараҷаи таълиму тарбияи хонандагон тавассути волидон ва аҳоли омӯхта шаванд;

- ноил шудан ба иштироки омма дар кори тарбия.

Тарбияи ғойбона барои таълиму тарбия бо иштироки фаволити омӯзгорон ва хонандагон қулай аст. Дар баробари ин бояд методикани

мебуд. Истифодаи ҷунин имкониятҳои таълими фосилавӣ дар таълими «Тарбия» самараи пешбинӣшуда ро медиҳад. Аз ин ру, дар процесси маълумоти олии педагогӣ барои муаллимонӣ ояндаи синфҳои ибтидоӣ шаклиҳои гуногуни таълими ғойбонаро азхӯд кардан ба мақсад мувофиқ мебошад.

Саволҳо ва сӯроишҳо барои таълими:

1. Хусусиятҳои тарбияи фосилавӣ гуфта ҷиро дар назар доред?
2. Нақши тарбияи ғойбона дар таълими фанни «Тарбия» ҷиғунаанд?
3. Асосҳои самаранокии таълими фанни «Тарбия» тавассути тарбияи ғойбона қадомхоянд?
4. Технолоғияи компютери тарбияи фосилавӣ дар боло овардашуда ро азхӯд намоед.

Мавзӯи 9: Шакли инклизивии таълими фанни «Тарбия»

Нақша:

1. Хусусиятҳои тахсилоти фарогир (инклизив)
2. Асосҳои тарбияи инклизивӣ дар таълими фанни «Тарбия»
3. Аҳамияти таълими фанни «Тарбия» дар заминан тахсилоти фарогир

Мафхумҳои асосӣ:

Тарбия, илм, таълим, фарогир, тарбия, шакл, хусусият, асос, дониш, маънақ, тахассус, тахсилот, инклизив, замина, нуқсон, раванди педагогӣ, раванди тарбия.

1. Хусусиятҳои тахсилоти фарогир. (Инклизивӣ)

Тахсилоти фарогир ба баробарӣ дар муносибатҳои омӯзгор ва донишҷӯ асос ёфтааст. Аз ин лиҳоз, тахсилоти фарогир бо таълими тахсилоти баробар ба хонандагони дорои нуқсонҳои ҷисмонӣ ва рафтор ва хонандагони қомилхӯкӯ хос аст. Ҷи тавре, ки дар мавзӯи «Яғнагии раванди педагогӣ» оварда шудааст, тарбия ҳам худ система мебошад. Зеро ин ҳам қисми таркибӣ ва унсурҳои алоқаманди ба худ хос дорад. Яке аз ин хусусиятҳо бо таълим алоқамандии он мебошад, ҷунки ташаққули шаксият ба ҳамин ду система ба ҳам алоқаманд, яғне таълим ва тарбия вобаста аст. Вале ин системаҳо бо ҳам робитаи мустақам дошта бошанд ҳам, онҳо ҳар яке бо хусусиятҳои хоси худ аз ҳамдигар фарқ доранд.

Аз гуфтаҳои болои бармеояд, ки таълим азхӯдқунин соҳаҳои илм, техника, санъат ва фароғиятҳои гуногуни таҷрибаҳои меҳнатии ҷамъияти инъикос намуа, дониш, маҳорати амалӣ ва қобилияти эҷодии қўдақонро инкишоф медиҳад. Тарбия бошад, сатҳи ташаққули муносибатҳои иҷтимоӣ, ахлоқӣ, эстетикӣ онҳоро ҳамҷун ҷиҳати муҳими инкишофи одаму одамият ифода мекунад.

Таҷриба ва мушоҳидаҳо нишон доданд, ки дар синфҳои ибтидоӣ баъзе муаллимон дар вақти бахӯғузорӣ ба ҳағотии ҷиддироҳ медиҳанд. Масалан, атар хонанда аълоҳон бошад, барои рафтор ва муносибат ҳам баҳои «намунаӣ» меғўзоранд, ҳол он ки вай аълоҳон бошад ҳам, интизомаш сӯст, муносибаташ бо ҳамсолон дағал, баҳил, ҷанғара ва ғайра мебошад. Баҳои таълим дигару баҳои тарбия дигар, аз ин ҷиҳат таълим ва тарбияро бояд фарқ кард. Дар акси ҳол

чиҳатҳои сусти тарбияи бача беислоҳ мекунанд. Аз ин гуфтаҳо маълум мегардад, ки маълумотноки ва хушодобӣ аз ҳам фарқ мекунанд. Таълим дар ҳаёти инсон як давраи муайяно фаро мегирад. Тарбия бошад бутун ҳаёт ва фаолияти инсонро дар бар мегирад.

Бо ташаббуси Сарвари давлатамон собиқ «Хонаҳои меҳрубонӣ» ба мусассисаҳои тарбиявӣ таъдиди дода шуд. Аз ин рӯ, тарбия дар мусассисаҳои тарбиявӣ низ як шакли таҳсилоти фарогирро таъкид намуд.

Хусусиятҳои зерини таҳсилоти фарогир бояд ба назар гирифта шаванд:

- дар асоси технологияҳои интерактивии тарбия;
- тарбияи дифференсионалӣ гузаронида мешавад;
- дар асоси барномаҳои инфиродӣ;
- ба хонандагон гуруҳ-гуруҳ тарбия дода мешавад. Аз ин рӯ, ин шакли тарбия барои ташаккули босуръати дониш ва малакаи хонандагон қобили таваҷҷӯҳ аст. Инчунин муаллим бояд ин гуна хусусиятҳои зерини таҳсилоти фарогирро хуб донад:
- тайёрии махсуси хонандагони дорони нуҷсонҳои ҷисмонӣ ва рафтор;

- амалисозии тарбияи сенсори;
- таъминии баробарии ҳуқуқ ба таълим ва тарбия;
- муносибати махсус ба тарбия;

- машғулиятҳои бодӣ муаллимони ҷуғрафиба гузаронанд.

Дар кишварҳои ҷаҳон ба таҳсилоти фарогир диққати махсус дода мешавад. Аз ин чиҳат дар ЮНЕСКО соли 1989 ба кишварҳои ҷаҳон муроҷиат кард, ки таълиму тарбияи шахсиятро тавассути тарбияи фарогир амалӣ созанд. Зеро шакли таҳсилоти фарогир имкон медихад, ки шахс ҳуқуқи худро ба таҳсил ва тарбия ҷуғрафа амалӣ намояд.

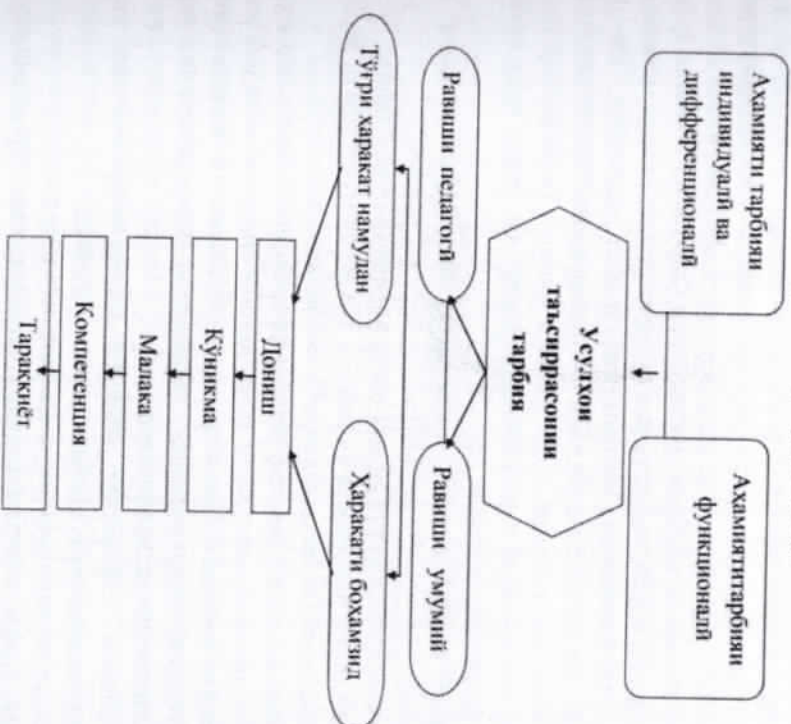
Масалан, тарбияи инфиродии оилавии кӯдакони дорони маълумлияти қиммат аз ҷиҳати асосии таҳсилоти фарогир мебошад. Аз ин рӯ, Ҷумҳурии Тоҷикистон ба иқтисоди тарбияи инклюзивӣ дар назарияи тарбияи педагогӣ ва системаи тарбияи таълим мекунад. Дар ин бобат як қатор тадқиқотҳои олимони педагогии мо мавҷуданд. Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ ба омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ таъсис дода мешавад, ки ҷуғрафа таҳқиқотро омӯхта, асосҳои таҳсилоти фарогирро аз худ кунанд.

Муаллим бояд ғайрӣ бошад, то аз имкониятҳои таҳсилоти фарогир истифода барад. Самаранокии таҳсилоти фарогир тавассути

додаи супоришҳои муштасам ба донишомӯз, ба қадри имкон супоришҳои ҳаётӣ ва мониторинги натиҷаҳои супоришҳо ба даст оварда мешавад. Ҳамаи ин омӯзиши махсусро барои истифода аз имкониятҳои таҳсилоти фарогир талаб мекунанд.

Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ дар бораи шакли таҳсилоти фарогир дар тарбияи ғайрӣ ҳамаи (ихтисос) маълумоти бештар додан зарур аст. Ғайр аз ин, таълим намудани ғайрӣ интиҳобии «Шакли инклюзивӣ, фосилавӣ ва интегралӣ тарбия» ба мақсад мувофиқ мебуд. Зеро дар шароити мураккаби имрӯза ин шакли тарбия дар процесси тарбия ҳама муфиданд.

Аз муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ таъкид карда мешавад, ки тавассути омӯзиши муштасамона асосҳо, усулҳо ва хусусиятҳои тарбияи инклюзивиро амалӣ мекунанд. Зеро донишҳои шакли таҳсилоти фарогир мусоидат мекунанд, ки сиёсати давлат оид ба тарбияи нисбат ба ҳама баробар таъкид карда шавад.

тарбияи фикрӣ, эстетикӣ, ахлоқӣ алокаманд аст. Тарбияи ҷисмонӣ дар навбати худ бо тарбияи фикрӣ, меҳнатӣ ва эстетикӣ алокаманд аст. Яқини амалӣ намулдани вазифаҳои тарбиявии онҳо ягонагии системаи педагогиро ташкил медиҳанд.

Тарбияи инклизивӣ дар таълими фанни «Тарбия» дар шаклҳои зерин амалӣ карда мешавад:

- дар машғулиятҳои синфӣ ва берунасинфӣ;

- дар назарияи тарбияи фосилавӣ;

- дар муассисаҳои тарбиявӣ;

- дар оила;

- дар марказҳои тарбияе, ки дар маҳалла таъсис дода шудаанд;

- дар ташкилотҳои ҷамъиятии ҷавонон.

Бояд гуфт, ки ҷунин шаклҳои тарбия барои фаро гирифтани тарбияи тарбия, сарфи назар аз имкониятҳои шахс. Дар ин бобат ба воситаи ин шаклҳои тарбияи фанни «Тарбия» низ самараи ҷашмдодш медиҳад. Барои ин дар назарияи таҳсилоти олиӣ педагогӣ омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бояд бо асосҳои таҳсилоти фаротир мусаллаҳ шаванд. Ба ин маъно, таҳияи методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар заминҳои таҳсилоти инклизивӣ аҳамияти худро меонад. Ҳангоми тартиб додани ҷунин методология ба таҷрибаи педагогикаи миллӣ ва ҷаҳонӣ таъия кардан ба мақсад мувофиқ аст.

Кишвари мо дар мавриди татбиқи тарбияи инклизивӣ дар муассисаҳои тарбияи таҷриба дорад. Дар асоси ин таҷрибаҳо метавон методологияи тарбияи фанни «Тарбия»-ро таваҷҷути тарбияи фаротир таҳия кард.

3. Аҳамияти таълими фанни «Тарбия» дар заминҳои таълими фаротир.

Таълими фанни «Тарбия» дар тарбияи ибтидоӣ дар заминҳои тарбияи фаротир муҳим аст. Мушхосидани педагогҳои хонандагон яке аз усулҳои бовариноки омӯхтани ҳаёт ва ғайолияти мактаббачагон мебошад. Ин кор дар ҷараёни дарс, дар вақти аз дарс берун, дар шароити меҳнат кардан, дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷиҳмон ба амал баровардан мешавад.

Онҳо дар системаи ташаққули шахсият бо ҳам алоқаманд номуҷастагӣ доранд ва дар яқини амал мекунаанд. Ин алоқамандӣ ва ягонагӣ тарафҳои зиёди бо ҳам монанд, ҳатто яқини ҳам доранд. Ҷунинчи пеш аз ҳама, тарбия ба ҳуҷусиятҳои ҳоси худ нигоҳ накарда

методҳои алоҳидаро ба худ метирад. Тарбияи фикрӣ, ахлоқӣ, эстетикӣ, ҷисмонӣ, меҳнатӣ ва ғайра таваҷҷути методи ёдихӣ сурат метирад. Инчунин, нисбати муассисаҳои оғозҳои, дуредгарӣ, бозӣ ва монанди инҳо методҳои фаҳмондан, машқ, назорат карданро ҳам истифода мебаранд. Ҷиҳати дигари ягонагии омӯзишу тарбия боз дар он дида мешавад, ки мазмунҳои омӯзиш ба худ маводҳои зиёди тарбиявӣ, аз ҷумлаи мақсад ва вазифаҳои ҷаҳонбинӣ, меъёр ва қоидаҳои маънавию дар бар метирад.

Азҳуҷунини ин мавод ба ташаққули фаҳмиши ғовино сиёӣ, маънавию ахлоқии хонандагон таъсири ҳамаҷониба мерасонад. Ҳамин тавр, дар алоқамандии омӯзиш ва тарбия методҳои умумие инъи ҳастанд, ки ҳам ба системаи таълим дахл доранд ҳам ба қорҳои тарбиявӣ. қоидаҳои зикрӣфта ба мо имконият медиҳанд, ки на фақат ҳуҷусиятҳои ягонагии таълиму тарбия, инчунин мантиқи методии муносибатҳои ташаққулиро низ муайян кунем. Ин ҷараён, ҳаҷун қоида аз системаи машғулиятҳои омӯзиш оғоз метардад ва дар қорҳои берунатаълими идома дода мешавад.

Мушхосидани хонандагонро нафақат дар мактаб, балки дар кӯча, оила, театр, сайру саёҳат, бозинҳои варзишӣ ва ҳаҷноми сӯҳбатҳои оидӣ ҳам гузаронидан мумкин. Мушхосидани хонандагон ҷи андоза пушта, муайян, дар асоси нақшаи бардавом гузарониди шавад, қор ҳаҷон дараҷа сабук анҷом меёбад.

Роҳбарони ботаҷрибаи синф ҳислатҳои гуногуни ахлоқӣ ва ҷисмонии хонандагонро бо роҳи яқини санҷишҳо тез муайян менамоянд. Дар дарси тарбияи ҷисмонӣ ҳаҷноми ба турник оғезон шудан, ҳаҷноми машқҳои вазнин ва нозуқро иҷро намудан, дар ҳаҷон ҳаҷмонии тиб ҳаҷноми пешгирии яғон қасали, ҳаҷноми иҷрои баъзе назиғаҳои меҳнатӣ, аз роҳи дур қасеро даъват намууда омадан, қори ба вай номалъумро супоридан, мустаҳкамии ирода, тарсонҷақӣ, қувият ва нимҷонӣ, қатъиятӣ ва беҷуръатӣ, меҳнатдӯстӣ ва танбалӣ барин ҳислатҳо намоён мешаванд.

Дар баробари ин, дар назарияи таълиму тарбия ба дастовардҳои зерин ниоид метардад:

- иштироки фаъолони хонандагон;
- ташаққули тафакқури эҷодӣ дар хонандагон;
- нишон додани қобилияти хонандагон;
- шавқовар тарбия додани мавзӯҳои дарс;
- иштироки баробар ва фаъолони омӯзгор ва донишҷӯ дар назарияи тарбия.

Ин имкониётҳо барои дар асоси нав таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои 1-10-и ва ба даст овардани самаран он мусондат мекунад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки малакаҳои истифодаи оқилонаи имкониётҳои тахсилоти фарогирро ба даст орам.

Кувваҳои ҳаракатдиҳандаи тарбия

Кувваҳои ҳаракатдиҳандаи инкишофи шахсият ба ангеонидани омилҳои ғайри ва ботинии инкишофи шахсият пайвастагӣ доранд.

Агар омилҳои зоҳирӣ, яъне муҳит ва тарбияи нерӯи ҷозибан таъсирбахш дошта бошанд, ба мисли ботинии кӯдак ангезиши руҳӣ мебахшад ва ӯ талаботҳои гузашташро бо роҳҳои ғайриҷиддӣ меҷӯяд. Руҳи ботинӣ инсон дар иҷрои талаботи вазифаҳои ҳамаҷунун тавоноӣ мебахшад, агар онҳо мавриди эътибор ва катъият қарор ёбанд.

Агар шавқу ҳаваси кӯдак ба назару эътибор гирифта шавад, ҳар мушкилотро осон мекунад. Агар талаботи педагогӣ пешбарӣ шуда ба имкониёт ва қобилияти кӯдак мувофиқат дошта бошад, вале ӯ аз иҷрои он саркашӣ кунад, сарзанишу таънаҳои боваридаи муаллим ҳам ба қувваи ҳаракатдиҳанда табдил ёфта, нагуфтаҳои ӯро тақдирӣ руҳӣ мебахшад.

Носири Хусрав фармуданд:

Ҳаё асл аст андар зоти инсон,

Ки дорад одамиро одаминсон!

Агар талаботи душвор ё аз ҳад зиёд осон бошад, кӯдакро ҳавасманд карда наметавонад ва таъсири инкишофдиҳии ҳудуди ӯро мекунад. Аз ин рӯ вазифаи муаллим, пеш аз ҳама, қобилияти ӯҳдабароӣ ва имкониётҳои шахсият ва гузашташро дуруст ба ҳисоб гирифтани, дурустамон наздик, миёна ва дурро онҳоро фаҳмонидан, баҳри руҳбаланд кардани онҳо аз метод ва воситаи гуногун, намоиши аёнӣ, воситаҳои техникӣ, ба иҷтимоии овардани вазияти проблемавӣ ва мисолу далелҳои шавқоварро истифода бурдан аст.

Шавқу рағбати мактабӣҳои ҳудудиро бештар идҳои анъанавӣ: зангӣ аввалин, иди «Алифбо», «Ҳафтаи посн хотир», ғайриқаблӣ бозӣ, ҳуҷусан зимини порчаҳои адабӣ-нақшофарӣ афзун метавонанд. Ба шавқу рағбати мактабӣҳои ҳудудиро инчунин панду ҳикматҳои мутафаккиронии адабиёти классикии форсу тоҷик ва мӯсоир, мутолиаи асарҳо ва афкори педагогӣ ниёгон ҳам ба ғайриқаблӣ ва ҷидду ҷаҳди кӯдакони таъсир меоваранд.

Мебош ба ҷидду ҷаҳди дар қор,
Домони талаб зи даст маъзор,
Ҳар ҷиз ки дил бар он ғаронд,
Гар ҷаҳди кунӣ, ба даст ояд.

Агар байни муаллим ва хонанда муносибати манфӣ ба пеш ояд, он гоҳ охира - охира қувваи боздории руҳӣ ба миён омада, ғайриқаблӣ сӯст метавонад. Дар тахсилоти фарогир тавсия дода мешавад, ки ба усулҳои тавзеҳ, тарбия ва мушоҳида таъна кард. Аз ин рӯ, дар назарияи тахсилоти олии педагогӣ омӯзиши амиқи асосҳои тахсилоти фарогир тавсия дода мешавад. Ҳангоми таълими фанни «Тарбия» дар муассисаҳои таълимӣ таъна ба усул, технология ва самтҳои тарбияи фарогир ба максимал мувофиқ аст. Аз ин рӯ, эҷоди адабиёти таълимӣ дар ин замина аҳамияти ҳудуди дорад.

Таъликули тафаккури муқтадил, эҷодкорӣ ва малакаи маҳорати хонандагонии синфҳои 1-10-и тавасути фанни «Тарбия» самаранок аст. Таъна ба воситаҳои тахсилоти фарогир натиҷаҳои амалӣ мебахшад. Дар байни фанҳои таълими умумии миёна фанни «Тарбия» мавқеи муҳим дорад. Бинобар ин таълими ин фан таъна ба шаклҳои гуногуни тарбияро талаб мекунад. Тахсилоти фарогир имкон медиҳад, ки ин фан ба насли нараси тамоми ҷомеа дастрас шавад. Таълики равиши мо, бояд таърибан омӯзгорони таълими инкишофиро дар кишварамон оммавӣ намурад.

Саволҳо ва сӯроишҳо барои таълими:

1. Ҳуҷусиётҳои тахсилоти фарогир чист?
2. Асосҳои таълими инкишофиро дар таълими фанни «Тарбия» чиро дар назар доред?
3. Аҳамияти таълими фанни «Тарбия» дар заминаи тахсилоти фарогир аз ҷиҳати муайян карда мешавад?
4. Асосҳои таълими инкишофиро аз ҷиҳати зерин омӯзед: Ҳасанбоев Ҷ. ва дигарон. Луғати тафсирии педагогика. — Тошкент, 2009

Мавзӯи 10: Шакли электронно модули таълими фанни «Тарбия»

Накша:

1. Хусусиятҳои шакли электронно модули тарбия
2. Истифодаи шакли электронно модули дар таълими фанни «Тарбия»
3. Самаранокии истифодаи шакли электронно модули

Мафҳумҳои асосӣ:

Тарбия, модули, омӯиш, электроника, шакл, хусусиятҳо, истифода, самараноки, дониш, малака, таҳассус.

1. Хусусиятҳои шакли электронно модули тарбия.

Дар Ўзбекистон дар ҷунин шароити мураккабе ҷун пандемия шаклҳои ғайриоддии тарбия кашф шудаанд. Ҷунин шаклҳои тарбияи тарбия бори аввал дар таърихи педагогикаи мо ба қор бурда шудаанд. Аз ин лиҳоз, шакли электронно модули тарбия шакли ғайриандунавии тарбия мебошад.

Шакли электронно модули тарбия дорон хусусиятҳои асосии зерин мебошад:

- тақвия ба воситаҳои техникӣ;
- истифодаи имкониятҳои техникани компютери;
- тарбияи виртуалӣ;
- таҳсилоти мустиқиллона қисми асосии тарбия мебошад;
- ғайриоддии баробарии муаллим ва хонанда.

Бояд гуфт, ки модули таълими электронно воситаи асосии тарбия мебошад. Аз ин рӯ, тамоми муассисаҳои таълимии кишвар бо воситаҳои иттилоотии коммуникатсионӣ таъминанд. Аз ҷумла, бо ҷунин воситаҳо таъмин будани структураҳои дурдасттарини мактабҳои миёнаи маълумоти умумӣ имконият медиҳад, ки шакли электронно модули тарбия дар амал ҷорӣ карда шавад.

Азбаски ин шакли тарбия асосан ба компютер асос ёфтааст, дар хонандагон шавқу рағбат ва қунҷқовиро беҳтар мекунад. Маҳз ҳамин ҳислати таълими тарбияро самарабахш мегардонад. Ғайриоддии таълими муаллимиро низ баъдан мебардорад. Зеро дар ин шакли тарбия тамоми маводи тарбияӣ аз ҷониби омӯзгор дар барномаи компютери ҷойгир карда шуда, дар ҳолати зарурӣ маводи таълими

ғанӣ гардонида мешавад. Аз ин рӯ, шакли электронно модули тарбия бо ҷавобгӯи талаботи муосир ҳос аст.

Шакли электронно модули тарбия дар педагогикаи муосир нақши муҳим дорад. Сабабҳои ин инҳонд:

- ин шакли тарбия ба воситаҳои техникӣ асос ёфта, аз воситаҳои техникӣ тарзи истифодабарии онҳоро дар назар дорад;
- дар ин шакли тарбия хонанда нисбатан мустиқиллона амал карда, дастрасии ӯ ба иттилоот васеъ мегардад;
- имконияти тарбияи фосилавӣ бо истифодаи воситаҳои техникӣ мавҷуд аст;

- ҳаман ин бониси афзудани шавқу ҳавас ба шакли электронно модули тарбия мегардад.

Дар баробари ин, дар шакли электронно модули тарбия таваҷҷуҳи асосӣ ба тарбия равона шудааст. Дар натиҷа назорат аз болон сатҳи маълумотнокии хонандагон маҳз мегардад. Аз ин рӯ, омӯзгор вазифадор аст, ки дар ҷараёни таълим хусусиятҳои шаклҳои тарбияро фаро гирад. Маводҳо дар шакли электронно маҷмӯи китобҳои дарсии электронӣ, китобҳои дарсии электронӣ, матнҳои электронии лексияҳо ва қорҳои лабораторӣ мебошанд.

Муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бояд ин мафҳумҳоро аз худ кунанд ва дар ғайриоддии минбаъдаи худ аз шакли электронно модули тарбия истифода баранд.

Истифодаи шакли электронно модули дар тарбияи фанни «Тарбия». Дар тарбияи фанни «Тарбия» истифода бурдани шаклҳои ғайриандунавии тарбия дар тарбияи ибтидоӣ роли қалон мебарзад. Ба ин муносибат яке аз вазифаҳои асосии мост, ки ин илми навро дар асоси шаклҳои ғайриандунавии тарбия на шаклҳои анъанавии тарбия омӯзем. Истифодаи шакли электронно модули дар тарбияи фанни «Тарбия» ба инҳо асос меёбад:

- маводи тарбияӣ аз рӯи ҳар як мавзӯи фан дар барномаи компютери ҷойгир карда мешавад;
- дар ҷойгиркунии маводи тарбияӣ ба ғайр аз матнҳои дар китоби дарсӣ пешниҳодшуда маълумоти иловагӣ ва маълумотҳои дохил карда мешаванд;

- аз 60 то ҳафтод фони маводи тарбияӣ супоришҳои мустиқиллонаи тарбияӣ мебошанд;

- ҳисоб карда мешавад, ки донишҷӯён мавзӯҳо бо иҷрои супоришҳои мустиқилли тарбияӣ аз худ кардаанд;

- Сатхи азхудкунии хонандагон ба таври виртуалӣ баҳоҳузорӣ карда мешавад.

Ўзбекистон Республикаси Халқ тарбияи вазирлигининг 2020 йил 26 октябрдаги буйруғи билан тасдиқланган «Тарбия» фани бўйича Давлат тарбия стандартида мазкур фанни тарбия беришда тарбиянинг энг замонавий шаклларига таъқ қилиш назарда тутилган. Зеро ин илм масъалаи муҳимтарини ҳаёти инсонро амалӣ мекунад.

Соли 2020 аз 14 октябр тахти № 235 дар ҷумҳурии Ўзбекистон аз тарафи вазорати халқи халқи “Стандарти давлати тарбияни таҳсилоти умумӣ аз рӯи фанни тарбия” тасдиқ шудааст. Дар он ҷунин таъқид карда шудааст:

- мақсади асоси фанни «Тарбия» тарбияи шахси аз ҷиҳати маънавий барқамол ва зехни инкишоффта мебошад;
-дар назарияи тарбияи ин фан донишҷӯро дар асоси муносибатҳои умумибашарӣ ва миллӣ тарбия менамояд;

- дар асоси ҳаптирони самарабахши тарбия, илм ва истеҳсолот барои мақсадинок ва босифат таъёр кардани кадрҳои дорои маънавият ва маърифати илмӣ дошта таъёр карда шавад.

Бояд гуфт, ки стандартҳои давлати таълими фанни «Тарбия» аниқ муайян карда шудаанд. Аз ин рӯ, дар омода намулдани маводи таълими электронии ин фан ба онҳо таъқ кардан лозим аст. Масалан, маводи тарбияи модули электронӣ онд ба мафҳуми «қамолнияти маънавий» омода намулдани иттилооти ҷандрасонаӣ, аниматсионӣ ва визуалӣ онд ба маънавият, қамолот ва нақши онҳо дар ҳаёти шахсиро тақозо менамояд. Аз ин рӯ, бояд гуфт, ки шакли электронии модули дар таълими фанни «Тарбия» имқониятҳои васеъ дорад. Дар ин ҷо мо ба сифати мисол технологияи иттиқоли фанҳои «Тарбия»-ро дар шакли электронии модули пешниҳод менамоем.

Таҳияи электронии модули дар мавзӯи «Тарбияи рӯҳии хонандагони синфҳои ибтидоӣ». Ин шакли электронии модули аз ҷониби омузгор дар шакли мултимедия дар қомпютер омода карда мешавад ва он ба додани фоизи нисбатан зиёди вазифаҳои мустақилона ба хонандагон нигаронида шудааст. Дараҷаи азхудкунии хонандагон низ тавассути қомпютер баҳо дода мешавад.

Кори тарбиявӣ дониш ва маҳоратҳои маҳсууро талаб менамояд. Муаллимонии ҷавон баъзан аҳамияти таълимиро дар кори тарбия нодуруст мефаҳманд. Онҳо гумон мекунанд, ки кори тарбиявӣ асосан баъди дарс гузаронида мешавад, вақте, ки баъагон ба меҳнати фойданоқи ҷамъияти иштирок менамоянд, ҷамъомади хонандагон

гузаронида мешавад, ба сайру гаштҳо мераванд. Принсипи таълими тарбияро онҳо ҳеле содда мефаҳманд. Дар кори таълим ба мазмуни маводи таълими аҳамияти қалон дода мешавад. Ҳангоми муҳокимаи исарҳои бадеӣ, ки дар қитобҳои хониш иттиҳобан оварда шудаанд, шлокамандкунии бевоситаи воқеа ва амалиёти қаҳрамонҳо бо ҳаёти синф, муқоиса кардани монандиҳои рафтори қаҳрамонҳои рафтори ҳуқуқи мактаббаъагон ба ҳаёт тадриҷ карда мешавад. Дар кори тарбияи вазифаи муҳим бозидани метод ва таъқили дарсро муаллимон на ҳама вақт сарфаҳм мераванд. Онҳо дар иттиҳоби воситаҳои таъсирунанда бештар ба шакли қўҳнаи аз даҳон монда муруҷиат мекунанд.

2. Истифодаи шакли электронии модули таълими фанни «Тарбия»

Таълиму тарбия ду ҷизи баҳам алоқаманд ва ҷараёни аз ҳадиғтар ҷудонашаванда мебошанд. Онҳо аз ҳаҷудо кардан мумкин нест. Вале ҳар як ходими мактаб, муаллим, роҳбари синф, мулдри мактаб меғӯяд: таълими баъа нисбат ба тарбияи ў осонтар аст.

Дар ҳақиқат, ҷараёни тарбия нисбат ба таълим душвору мураккаб мебошад, вай нисбат ба баъа моҳирона рафтор карданро талаб менамояд. Тарбия ин ҷараёни эҷодиёти доимӣ мебошад: муаллим дониш ва таҷрибаҳои худро дар вазиятҳои доимо ивазшавандаи педагогӣ қор мефармояд. Барномаи тарбия, ки дар асоси он қор мекунанд таҳминӣ мебошад, бинобар ин ҳар як муаллим гӯё ҳаµмуаллифи он барнома мебошад. Муаллим бисёр омилҳоро ҳар ҳел ба ҳисоб гирифта, барномаро дар ҳар як синфи нав ҳар ҳел қор мефармояд: дараҷаи ботарбиягии қоллективи қўдақон ба баъағони алоҳида, ҳарактери муносибатҳои байниҳаµдигарии мактаббаъагон, баъағону падару модарони онҳо, хонандағону мураббихоро ба эътибор мегирад. Ин омилҳоро дар ҷараёни таълим ҳаµ баҳисоб гирифта зарур аст, вале таъсири онҳо дар таъаққули шахсияти баъа нисбат ба ҷараёни тарбия қамтар мебошад.

Натиҷаҳои таълимиро зуд сарфаҳм рафтаи ва дарҳол дар ҷараёни таълим ислоҳоти ҷузъии зарурӣ лоҳил кардан мумкин аст. Натиҷаҳои кори тарбия оҳиёта-оҳиёта маълум метарданд, онҳо дарҳол иваз кардан мумкин нест. Бинобар ҳаµин ҳаµ қамбулӣ ва норасоиҳои кори тарбияро муайян кардан душвортар мебошад.

Кори тарбиявӣ аз муаллим талаб менамояд, ки ҳамаи қуваҳои маънавию пуриро кор фармуда, оқилона, ғурӯқат, дорои муҳаббати бузург, ва муҳаббат нисбат ба бачагонро фаровон гардонад.

Чӣ ҳелге ки меъъанд, касби муаллим яке аз касбҳои барои халқ муътабартарин мебошад. Муаллим алоқаи замонахоро ба ҳаёти ҷаҳонӣ вобаста менамояд ва ӯ дар сиғилии наслҳо ҳақонӣ-ҳалқист. Муаллим анъанахоро ва ё иқдомухоро аз ҳозира ба оянда месупорад, ин меҳнати ӯро ҳелге шавқовар ва ҳақиқатан эҷодӣ метардонад.

Муаллим барои бомуваффақият гузаронидани кори тарбиявӣ бояд кӯшиш намуида, доимо худаш омӯзад, донишҳои худро чуқур ва васеъ намояд. Вай бояд ба инкишоф ва пешравии хонандагони худ назорат карда тавонад, олами ботинии кӯдакро фаҳмад, фикр, ҳиссиёт ва тарзи рафтору кирдори ӯро донанд, нисбат ба ҳар як кӯдак аз назари неқбинона наздик шавад.

А.С. Макаренко навишта буд: «Кори тарбия маҳз аз он иборат аст, ки насли нисбатан қалонсолтар таҷриба, шавқу рағбат ва ақидаҳои худро ба насли хурдсол метузаронад. Нақши ғайолӣ педагогҳо ҳам маҳз аз ҳамин иборат аст...»

Мақтабачаи хурдсол ба муаллим, ба қавл, кирдор ва баҳолиҳии ӯ қомилан боварӣ дорад. «Муаллиман мо чунин ғуфта буд:»

-китобхоро ба даруни ҷувздон (китобхалта) гузоред, шеърро аз ёд кунед, ба модарқалонгон ёрӣ диҳед, бо додарақони худ нағз муомила кунед ва ғ.,

-дар ҷунин суҳанони доимо баёншаванди кӯдак боварии ӯ ба муаллим, ҳаққонияти вай, ба дониш ва талабҳои ӯ инъикос меёбад.

Обуи муаллим ин обрӯи одами қалонсол, боқӣ донишманд, ӯҳдабаро ва одил мебошад. Бинобар ин бояд муаллим ба обрӯю эътибори худ ба таври ҷиддӣ рафтор намоёт, фаромӯш накунад, ки ҳар як ҳаракат, рафтори ӯ нисбат ба одами гириди атроф ва аз тарафи бачагон бошӯруна ё инки самимона аз худ карда мешавад.

Боз як талаботи муҳим дар назди муаллим ҳамчун мураббӣ меистад. Вай бо ахтарон бояд кор бурда тавонад. Мавқеи муаллим, одами қалонсол дар таълимоти худфаъолияти бачагон нисбат ба ҷараёни таълим дигар мебошад. Дар ин ҷо муаллим баҳо наметузорад, вазифаи хонагӣ наметурсад, бачагонро ба сафи ахтарон қабул намекунад. Муаллим дар соҳаи хонандагӣ ҳамчун рафиқи қалонсол баромад карда, ёрӣ мерасонад, маслиҳат медиҳад ва роҳ нишон медиҳад, вале ҳама қорро худӣ хонандагон ҳал мекунанд.

Пухтагии кори педагогии муаллим, устоӣ ва маҳорати мураббиягии вай маҳз дар кори соҳаи хонандагӣ зоҳир метарсад. Бисёр вақт муаллимон душворӣ қашида, бо ахтарон нодуруст кор мебаранд, ки ҷиддияти мавқеи одами қалонсолро дар таълимоти худфаъолияти бачагон наметафҳмонанд. Мавқеи нави муаллим бояд дар назди ахтарон қушоду равшан бошад. Муаллим меъъанд, ки ахтарон қорҳояшонро ақнун худашон бояд ҳал кунанд, онро бояд омӯзанд, бояд ташаббускор бошанд.

Аз нуқтаи назари педагогӣ ба ахтарон назар ба он, ки қорҳои оқилона вале ҳалқардашуда ба зӯрӣ бор карда шаванд, дар ҳалли қорҳои онҳо имконият додани гузаштани роҳи мустиқлалонаи «омӯшиш иштибоҳҳо» ба мақсад мувофиқтар аст.

Кори тарбия бо барқароршавии муносибатҳои дурусти тарафайн сар мешавад. На микдори ҷорабинҳои шавқовартарин, на дараҷаи бачахоро фарогирии онҳо барои ба даст даровардани таҷрибаи ҳушхалқӣ аҳамияти ҳалқунанда дошта наметавонанд. Аз ҳама муҳимаш-ин тариқи муносибатҳои муаллиму бачагон мебошад, ки бояд ба меҳрмуҳаббати оқилонро сарғалабона, бо ҳурмати бепоён нисбат ба кӯдакон доштан асос ёбад.

3. Самаранокии истифодаи шакли электронии модули

Самаранокии истифодаи шакли электронии модули. Самаранокии истифодаи шакли электронии модули дар тарбияи фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ ва мониторинги он муҳим аст. Бинобар ин мо таваҷҷуҳи шуморо ба механизми самаранокии тарбияи ин фан дар шакли электронӣ-модуларӣ ҷалб менамоем:

а) Ҳангоми тарбияи фанни «Тарбия» дар синфи 1 аз дарсҳои мултимедиявии компютерӣ истифода бурдан тавсия мешавад;

б) Дар тарбияи фан дар синфи 2 матн мавзӯҳо дар барномаи компютери дода шуда, диққати асоси ба иҷрои вазифаҳои мустиқлалонаи тарбияи хонандагон дода мешавад;

в) Дар синфи 3 дарсҳои ҷандрасонаи ва аёни аз рӯи ин фан, ки ба инкишофи рӯҳи, ҷисмони ва эмотсионӣ таъсири мусбат мерасонанд, аз рӯи мавзӯҳо таъкил карда мешаванд;

ж) Дар синфи 4 бештар дарсҳои ҷандрасонаи дар асоси нишондиҳандаҳои гузаронида мешаванд, ки сатҳи таҳсилоти ин фанро муайян мекунанд ва дар ин ҳолат ғайолияти хонандагон, самтгирии онҳо назорат карда мешавад.

Чунин муносибат истифодаи оқилонаи имкониятҳои таърифи фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ дар шакли электронии модулиро тақозо мекунад. Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ шакли электронӣ-модулярии таърифро аз ҳуд намулдани омӯзгори синфҳои ибтидоӣ яқ аз вазифаҳои асосист.

Бояд гуфт, ки дар шакли электронии модулини таърифи таъдидоти илмӣ-назариявӣ ва методӣ ҳама каманд. Ҳоло дар ин соҳа таҳияи материалҳои илмӣ ва таърифи давом дорад. Аз ин ру, дар процесси мактаби олии педагогӣ ташкил намулдани курси махуси «Шакли электронии модулини таърифи» ба мақсад мувофиқ аст. Муҳим аст, ки чунин курсҳо дар курсҳои бозомӯзии омӯзгори ва тақмили ихтисос низ гузаронида шаванд. Зеро шакли электронии модулини таърифи имкон медиҳад, ки назарияи таърифи дар шароити мураккабҳои пешбинишуда амалӣ карда шавад. Чунин шакли мӯсири таърифро аз ҳуд кардан вазифаи ҳар як муаллим аст.

Барои истифодаи шакли электронӣ-модулярии дар таърифи фанни «Тарбия» ба нуқтаҳои зерин таваҷҷӯҳ кардан самаранок аст:

- оқилона истифода бурдани таҳизоти техникаи мактаб;
- ташаккули малакаи компютери хонандагони синфҳои ибтидоӣ;
- шавқовар ва қулай гардонидани маводи таърифи;
- дар сурати имкон аз кумаки мутахассисони иттилоот ва алоқа истифода баранд;

- ба мустиқилона омӯхтани мавзӯҳо эътибор диҳад.

Чунин равиш боиси самаранокии таърифи фанни «Тарбия» бо истифода аз шакли электронии модули метарад. Имрӯзо ҳаман муаллимони синфҳои ибтидоӣ бо таҳизоти техникаи таъминанд. Аз ин рӯ, дар назарияи таърифи ҷорӣ намулдани шакли таърифи таърифи, аз қабилҳои модулиҳои электронӣ ба мақсад мувофиқ аст.

Дар модули дуноми ин китоби электронии модули шумо бо мақсалаҳои асосии дидактикаи таърифи шинос шудед. Бо азҳудкунии ин модули шумо 10 кредит мегирад. Ин талаб мекунад, ки сувориҳои таърифи мустиқилона дар охири ҳар як мавзӯ дода шуда, матни мавзӯҳо аз ҳуд карда шаванд.

Саволҳо ва сувориҳои барои таърифи:

1. Хусусиятҳои шакли электронии модулини таърифи чист?
2. Дар барои истифодаи шакли электронии модули дар таърифи фанни «Тарбия» чи медед?

3. Асосҳои самаранокии истифодаи шакли электронии модули кадомҳоянд?

4. Китоби зеринро хонед: Мардонов Ш. Технологияи таҳияи таъминоти электронии модулини дидактикии таърифи педагогика. – Тошкент, 2021

МОДУЛИ 3. ТАҶРИБАИ ТАЪЛИМИ ФАНИИ «ТАРБИЯ»

Мавзуи 11: Асоси амалии таълими фанни «тарбия»

Накша:

1. Асосҳои ҳукуки таълими фанни «Тарбия»
2. Асосҳои таълими таълими фанни «Тарбия»
3. Асосҳои ҷиҳимӣ таълими фанни «Тарбия»

Мафҳумҳои асосӣ:

Тарбия, илм, тарбия, амалия, асос, ҳукук, созмон, ҷамъият, дониш, маҳорат, таҳассус.

1. Асосҳои ҳукуки таълими фанни «Тарбия».

Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ оянда бояд асосҳои ҳукуки таълими фанни «Тарбия»-ро дар таҳсилоти ибтидоӣ амик дарк намоёнд. Асоси ҳукуки тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ аз инҳо иборат аст:

- Конуни Ҷумҳурии Ӯзбекистон «Дар бораи тарбия»;

- Ӯзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябр «Тарбия» фанни боскичма-боскич таъкил этиш тўғрисида»-ги қарори;

- Ӯзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг 2020 йил 26 ноябридаги «Умумий ўрта таълим муассасаларида «Тарбия» фанни ўқитишнинг давлат таълим стандартлари, талақалари, ўқув режалари ва дастурларини таъкиқлаш тўғрисида»-ги қарори;

- Ӯзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 31 декабридаги «Мунтазам маънавий тарбия»...

Асоси ҳукуки таълими фанни «Тарбия» бо таваҷҷуҳи он ба амалия ҳос аст. Вазифаи асоси муаллими фан ва роҳбари синф аз он иборат аст, ки дар тарбияи мақсадноқи хонандагони синфҳои ибтидоӣ аз имкониятҳои ин фан истифода баранд. Аз анъана ва таҷрибаи таърихӣ маълум аст, ки маориф ҳамеша дар заминаи сиёсат, вазифа ва ҳадафҳои муайяннамудан ҷомеа ва низоми муайян сохта мешавад. Тарбия – ин раванди ҳамачониба ба сӯи ҳадафи муайян аз нуктаи назари ҳукуки тарбия намудани насли наврас, таъкиқули шуур ва рафтори демократии онҳо мебошад. Масъалаҳои тарбияи ҳукуки

насли наврас ҳамеша дар маркази таваҷҷуҳи ҷомеаи соҳибистиқлоли мо қарор доранд.

Имрӯзҳо тарбияи одами барқамол яқе аз масъалаҳои таъғир-нопазирӣ ҷамъияти мост. Конститутсияи ояндаи ҳар як шаҳрванди Ӯзбекистонро қафолат дода, бунёди давлати ҳукукбунёди озода демократӣ, бунёди ҷомеаи адолатпарвар, поймол нақардани ҳеҷ қас, эҳтироми эътиқоди ӯ, таъмини озолии онҳост, ки дар он қаламраву назифаҳои интиқос ёфтаанд.

Тарбияи ҳукуки раванди ҳуб дарқ қардан, доништан, таъбиқи қонуи, таъмини иҷрои он ва иштироки фавлонои ҳар як шахс дар ҳаёти ҷамъияти ва аз дигарон тағаб қардани ҷунин фавлолият мебошад.

Тарбияи ҳукукиро пеш аз ҳама олами ботинии инсон, маданияти ботинии ӯ, муносибати ӯ ба анъанаҳои умумибашарӣ ва донишҳои ҳукуки муайян меқуванд. Маданияти дохилии одам одоби берунии ӯро нишон медеҳад.

Вообаста ба вазъи ҳукуки хонандагон намудҳои зерини масъу-лият ба дўш гирифта мешаванд: Шаҳсе, ки қонуиро ҳуб намедонад ва маданияти ҳукукии паст дорад, дар фавлолияти худ боиси вайрон қардани қонуи метардад, қонуиро риоя қарданро намедонад.

Таъбу рафтори одам дар муомила бо одамон ифода меёбад. Бо маданияти ҳукуки, шуури ҳукуки ва дониши ҳукуки мусаллаҳ намудани одамон яқе аз вазифаҳои асосӣ мебошад. Модоме, ки ҳар як аъзои ҷамъият ҳукуку вазифа ва масъулияти худро надонад, онро ҳамчун эҳтиёҷоти ҳаётан муҳим дарқ нақунад, тамоми қори мо дар роҳи ислохот ва навсозӣ бесамар хоҳад монд.

Имрӯз тағйир додани ҷаҳонбинӣ, тафаккур ва тафаккури донишҷӯён» бо ҳамин масъала саҳт алоқаманд аст.

Ҳукуки маданият дараҷаси фақатгина қонуларни биллиш, ҳукуки маълумотлардан ҳабардор буллишдангина иборат эмас. У қонуларта амал қилиш ва уларта буйсуниш маданияти демақдир. Одамларимизни эскича қоллардан қайтариб, уларда яғи ҳукукии он-ни шакллантирмоғимиз лозим. Шундай буллиш қераққи, ҳар бир қиши инсон эркинликлари – айни вақтда муайян бурҷ, мажбурият ва масъулият эканлигини ҷукур хис этиб турсин.

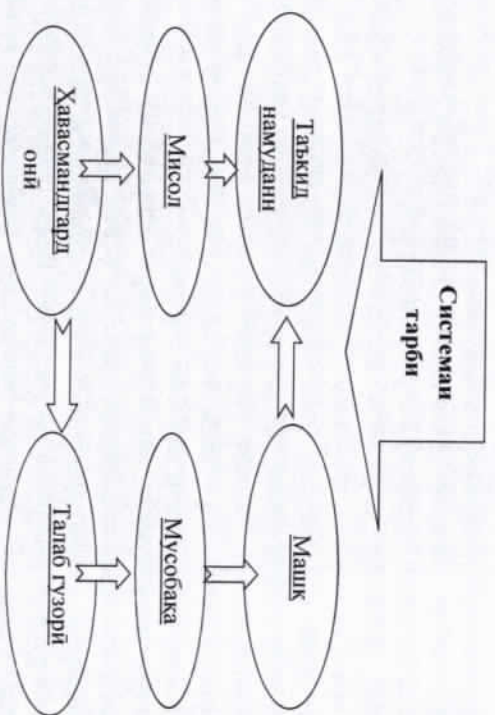
Саҳхи фарҳанги ҳукуки танҳо доништан қонуиҳо ва иттилооти ҳукуки нест. Ин маънои фарҳанги риоя ва риоии қонуиҳоро дорад. Мо бояд мардуми худро аз ақидаҳои қўҳна барқардонем ва дар онҳо шуури нави ҳукуки таъкиқули диҳем. Бояд таъре бошад, ки ҳар қас амик дарқ қунад, ки озолиҳои инсон дар баробари ин вазифа,

ӯҳдадорихо ва масъулияти муайян мебошанд. Ҳар як илими устувор дорои мавзӯ ва заминаи методологияи худро дорад. Аз ҷумла, «Тарбия» ҳамчун или ташаккул ёфта, фанни худро гирифт. «Педагогика» ҳамчун или дар асоси талаботу эҳтиёҷоти ҷамъият системаи таълимро бо ҳаёт пайваст мекунад.

Аз ин рӯ, дар ҷаҳонбинии ҷавонон тарбия намулдани ватандӯстӣ, инсондӯстӣ, худшиносӣ, ҳукуки худмуайянкунии ва ифтихори миллӣ яке аз вазифаҳои асосии тарбиятгарони ҳозира мебошад. Базан бепарвоии хонандагон нисбат ба хондан, меҳнат, зисту зиндагонӣ ва муҳити атроф андеша-ро ба амал меоварад. Бояд иқрор шуд, ки ҷавононе низ ҳастанд, ки барои пешрафти кишвар, мардум ва ҷомеа меҳнат накарда, ҳукуки шаҳрвандии худро гум кардаанд.

Ташкили самарабахши вақти ҳолӣ омилҳои муҳими ба камол расондани ҷавонон мебошад. Бо шарофати истиқлолият барои барқарор кардан, ғани гардонидан ва ҷорӣ намудани анъанаҳо, расму оин ва маросимҳои аҷибии миллӣ имкониятҳои ҳукукии бачагон бузург фароҳам оварда шуданд. Тарбияи кадрҳои барқарору кордон барои ҷомеаи мо, садокат ба Ватан, халқ, Президент, хислатҳои бағалии ахлоқию фарҳангӣ ва инсондӯстӣ дар онҳо ба афзун гардидани ҳукуки тарбиягирӣ ва қаролати оромии шаҳрвандон хизмат мекунад. Дар таъмини ҷунин тарбия ватандӯстии хонандагон ҷои муҳимро ишғол менамояд.

ҶАРАЁНИ ТАРБИЯ

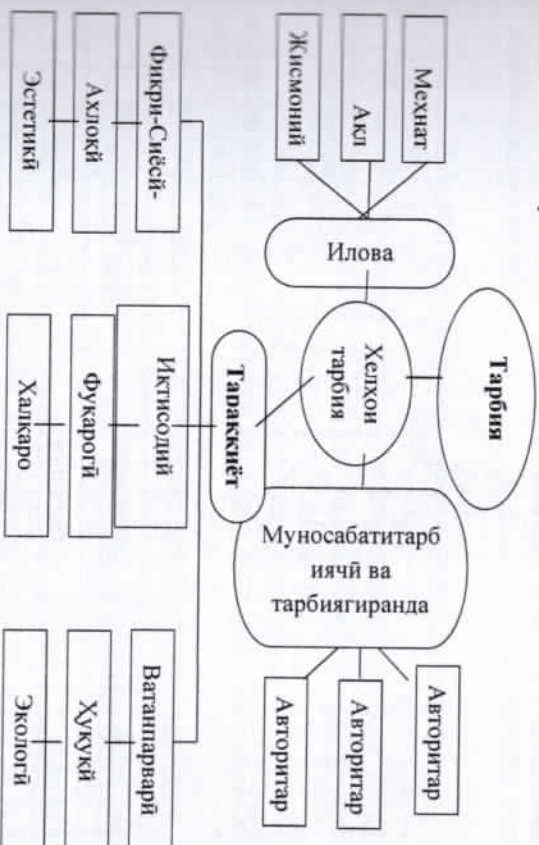

2. АСОСҲОИ ТАШКИЛИИ ТАЪЛИМИ ФАНИИ «ТАРБИЯ».

Асосҳои ташкилии таълими фанни «Тарбия» дар мактаби ибтидоӣ аз шаклҳои анъанавӣ ва ғайрианъанавии тарбия истифода бурдан тавсия карда мешавад. Дар ин маврид махсусан аз шаклҳои фосилавӣ, электронии модули тарбия истифода бурдан ба мақсад мувофиқ аст. Дар баробари ин дар тарбияи фанни мазкур оқилона истифода бурдани шакли курсии тарбия самаран пешбинишуда ро медиҳад.

Асоси таълими фанни тарбияро забони миллат бояд ташкил кард. Тамоми хислатҳои неқ ба дили инсон, пеш аз ҳама, бо латофати нотақрори забони модарӣ роҳ меёбанд. Ин аст, ки дар барномаи таълимии миллӣ босабаб кайд карда нашудааст, ки раванди таълим бояд ба муқаммали аз худ намулдани забони модарӣ, ки мақоми забони давлатӣ дорад, инчунин забонҳои хориҷӣ рағбона карда шавад.

Забон на танҳо муҳимтарин воситаи алоқа ва муоширати байни одамон, балки қомеъҳои бузурги ташкили ин ё он фан, маданияти миллӣ, инъикоси ҳаёти иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва маънавии халқ, тараккияти ҷаҳдиасра мебошад. Забон қувват мебахшад, қомолоти маънавий медиҳад ва мардуми соҳибии ин забонро инкишоф медиҳад. Агар бо ягон сабаб забони миллӣ аз байн равад, миллат низ тадриҷан аз байн меравад. Забон онқадан мардуми зинда, инкишофи фан ва миллат хоҳад буд.

Дигаргуниҳои куллии ҳаёти ҷамъияти мо ба қонуниятҳои ба амал баровардашаванда вобаста аст. Маълум аст, ки дар ҷамъияти ибтидоӣ одамон дар давоми қори ҳеле оддӣ худ бисёр талаботи худро қонеъ мекарданд. Ба шарофати истиқлолият дар ҳама соҳаҳо тарзи бостонии зиндагӣ, анъана, расму оин, аришҳо ва таҷрибаи таърихӣ ниёзмандон бар асоси ниёзу манфиатҳои миллӣ барқарор мекарданд.

Шакли қурси тарбия дар асоси зерин ташкил карда мешавад:

- Ҳар як дарс дар шакли ҳатмӣ, инкишофдиҳанда ва тарбиявӣ аз фанни «Тарбия» ташкил карда мешавад;

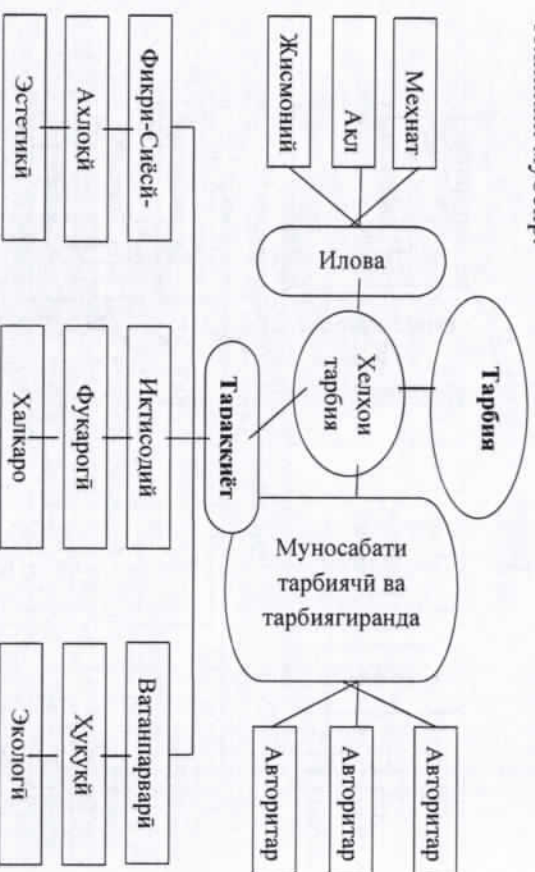
- Сохтори зерини дидактикии дарс бояд қатъан риоя карда шавад:

- мақсад ва вазифаҳои ҳар як дарсро аниқ муайян намояд;
- таҳии вазифаҳои зарурӣ ва муайян намулдани донишу малакаи хонандагон оид ба мавзӯ;
- фарогирӣ маводи мавзӯӣ бо маълумот ва иттилооти нав;
- навъҳои сӯҳбатҳо ё тренингоҳо, ки дар рафти омӯзиш гузаронида мешаванд, муайян намояд;
- дар охири дарс ҷамъбаст намулдани дарс;
- додани вазифаи хонагӣ;

- мазмуни дарсро бо риёи ҷаъи стандартҳои давлатии тарбия ва талаботи таҳассус ташкил намояд;

- ҳар як дарс сохтори худро дошта бошад;

- Дар ҳар як дарс самаранок истифода бурдани воситаҳои техникаи муосир.

Бояд гуфт, ки истифодаи оқилонан шакли қурси тарбияи замонавӣ ва технология дар заминҳои ташкили тарбияи фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ самаранок аст. Таъсия дода мешавад, ки ҳар як дарс шавқовар, хотирмон ва таъсирбахш гузарад.

Дар педагогикаи муосир яқинд шакли тарбия эътироф шудаанд. Дар тарбияи фанни «Тарбия» намулҳои зерини дарсо нақши муҳим доранд:

- дарси дидактики – дар ин гуна дарс ба шӯра аз худ намулдани мавзӯҳо аз ҷониби хонандагон ва ба ахлоқ ахлоқ рӯй додани хонандагон дидакти асоси дода мешавад;
- дарси инкишоф – ин намулӣ дарс ба ташаккули дониш ва фаҳмиши хонандагон нигаронида шудааст;
- дарси масъалаи муаммовӣ – дар шакли ин дарс аз рӯи ҳар як мавзӯ масъалаҳо ва муаммоҳо таҳия ва ба хонандагон пешкаш карда мешаванд, то роҳҳои ҳалли онро пайдо кунанд;
- дарси барномавӣ – дар шакли ҷунин дарс мавзӯҳо дар асоси програмаҳои зарурӣ бо воситаи компютер ба амал тадбир карда мешавад.

Бояд гуфт, ки ҳамаи ин шаклиҳои дарсро дар процесси таълими фанни «Тарбия» тадбир кардан мумкин аст. Барои ин аз муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад, ки типологияи дарсро дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ таваҷҷути фанҳои категорияи педагогӣ аз худ кунанд.

3. Асосҳои иҷтимоӣ таълими фанни «Тарбия».

Муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бояд асосҳои иҷтимоии таълими фанни «Тарбия»-ро дар таҳсилоти ибтидоӣ аз худ кунанд.

Муҳимтарини ин асосҳои иҷтимоӣ инҳоянд:

- ба таври ҷиддӣ ба назар гирифтани қобилиятҳои ҷисмонӣ, ақли, ҳисси ва ақлии хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҳангоми иҷро қорҳои тарбиявӣ;

- ташкили дарсҳои тарбиявӣ ва ҷорабинҳои тарбиявӣ дар шаклиҳои ҷолиб, қулай ва осон;

- дар назарияи тарбияи ҳуқуқ ва манфиатҳои хонандагони синфҳои ибтидоӣро афзалит диҳанд;

- ба хонандагон тафаккури эҷодӣ ва мустиқлонро омӯзонданд;

- дастгирии ташаббусҳои хонандагон ва ҳавасманд намулдани хонандагони ташаббускор;

- дар кори тарбиявӣ усули ҷазоро истифода набарад.

Чунин муносибат дар системан тарбияи мо заминан ҷамъиятини тарбияи фанни нави «Тарбия»-ро ташкил медиҳад. Зеро тавассути ин илм ниёзи фард ва ҷомеа ба тарбия амалӣ мегардад. Таҷрибаи халқҳои миллӣ ва ҷаҳонӣ дар тарбияи ҷаҳонӣ медиҳад, ки манфиатҳои тарбиятиранда дар назарияи тарбия дар сурати афзалият додан самаран ҷашмдошт медиҳанд.

Одам то даме ки зинда аст, дар тамоми умраш қалон мешавад, инкишоф меёбад ва тағйир меёбад. Мо тавассути рушд раванди инкишофи ҷисмонӣ, руҳӣ ва руҳии шахсро дарк мекунем. Дар руҳи истиқлолияти миллӣ тарбия қардани насли наврас яке аз вазифаҳои муҳимест, ки дар назди мамлакати мо истодааст. Бинобар ин мо имрӯз ба ин масъала аҳамияти беандоза бояд дод.

Муҳити зист маҷмуи ҳодисаҳо ва ҳодисаҳои берунест, ки ба инсон таъсир мерасонанд. Ба инҳо дохил мешаванд: муҳити табиӣ (ҷуғрофӣ, экологӣ), муҳити иҷтимоӣ (ҷомеа, ки инсон дар он зиндагӣ мекунад), муҳити оилавӣ ва ғ. Дар байни онҳо муҳити иҷтимоӣ, яъне имкониятҳои, ки ҷомеа, ки инсон дар он зиндагӣ мекунад, барои рушди инсон фароҳам овардааст, нақши муҳим дорад.

Насли қомил яқбора пайдо намешавад. Он аз оила оғоз меёбад. Иқлими оила дар тарбияи фарзандон аҳамияти қалон дорад. Шартҳои муҳими рушди Ўзбекистон ташаккули низомии аълои оморасозии кадрҳо дар асоси мероси ғании илмӣ миллат ва арзишҳои умумибашарӣ, дар заминан дастовардҳои фарҳангу иқтисодиёт, илму техника ва техникаи мусосир мебошад.

Вичдон меъёри дарёфти роҳи зиндагӣ аст. Мазмуну аҳамияти ҳолатҳои руҳии ба вичдон асосёфта роҳро қалон қамолоти маънавии инсон муайян мекунад. Ин асосҳои маънавият дар заминан ахлоқ, одоб, вазифа, дурустӣ, ҳисси масъулиятшиносӣ, донишу таҷриба ташаккул ёфта, заминан ботинии ҳислати инсонро ташкил медиҳад.

Асоси ҳуҷусиятҳои ҳоси ҳаёти иҷтимоӣ ин иборат аз беимонӣ, бевичдонӣ, дар роҳҳои бад қалон задан, риоя накардани қоидаҳои ахлоқу одоб, одамтарӣ ва ғайраҳо ташкил мекунад. Агар мо ба моҳияти суботқорӣ тавачҷуҳ бахшем, мебинем, ки онҳо аз ифрат, андешамандӣ, ширинқорӣ, ростқавлӣ, адолат, номус, вичдон, сядоқат, меҳнатдӯстӣ барин арзишҳои ахлоқӣ иборат аст.

Асоси иҷтимоӣ тарбияи фанни «Тарбия» тайёр намурадани муаллимонӣ соҳибмаълумот ва қасбӣ ин фанро талаб мекунад. Аз ин

ру, фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» тахия гардид.

Дар дили ҳар як кӯдак тухми вичдон, ирода, азму иродаи қавӣ дорад. Ҷӣ тавр нигоҳубини ин тухмӣ ба қувваи эътиқоди мо, дарҷаи маънавии мо вобаста аст.

Ин фан ташаккул додани салоҳиятҳои қасбӣ омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣро пешбинӣ мекунад:

- бо асосҳои назариявӣ, методӣ, дидактикӣ ва технологияи фанни «Тарбия» муасалла намурадани донишҷӯён;

- ҳонандагонро бо муҳимтарин ҷанбаҳо ва усулҳои назарияи тарбияи ҷинос намурад;

- ба ҳонандагон асосҳои педагогӣ, психологӣ ва иҷтимоии таҳсилоти ибтидоӣ тарбия дода шавад;

- тавассути фанни «Тарбия» ба ҳонандагон малакаи ҳамоҳангсозии назарияи тарбия дар тарбияи ибтидоӣ.

Ҳамаи ин асоси тайёр қардани муаллимонӣ ояндаи синфҳои ибтидоӣ барои тарбияи фанни «Тарбия» дар процесси мактабӣ олин педагогӣ мебошад.

Дар баробари ин дар процесси мактабӣ олин педагогӣ ба ғайр аз ин фан фанни «Методикаи кори тарбия» низ тарбия дода мешавад. Тавассути ин фан салоҳияти омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣ онд ба фаволияти тарбияи ташаккул меёбад. Ба ин маънӣ зарур аст, ки ин фанро бо фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ пайваст қардан лозим аст.

То имрӯз қамбулӣ асоси системаи тарбияи мо дар он аст, ки дар тарбияи фанҳои дақиқ, гуманитарӣ ва табиатшиносӣ ба назар нагирфтанӣ асосҳои ҷамъиятӣ. Бинобар ин, дар назарияи таҳсилоти олин педагогӣ омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бояд асосҳои иҷтимоии тарбияи фанни «Тарбия»-ро дар таҳсилоти ибтидоӣ аз худ қунанд.

Саволҳо ва супоришҳо барои тақвият:

1. Асоси ҳуҷуқии тарбияи фанни «Тарбия» ҷист?
2. Асоси ташкили тарбияи фанни «Тарбия» ҷиро дар назар доред?
3. Асосҳои иҷтимоии тарбияи фанни «Тарбия» қадомҳоянд?
4. Асосҳои ҳуҷуқи, ташкили ва иҷтимоии дар боло зикрқардидан тарбияи фанни «Тарбия»-ро аз худ намурад.

Мавзӯи 12: Механизмҳои амалии таълими фанни «Тарбия»

Накша:

1. Механизми кластери таълими фанни «Тарбия»
2. Механизми мониторинги тарбияи илм
3. Механизмҳои асосии тарбияи илм

Мафҳумҳои асосӣ:

Тарбия, илм, тарбия, кластер, механизм, мониторинг, амалия, дониш, малака, салоҳият.

1. Механизми кластери таълими фанни «Тарбия».

Ҳангоми таълими фанни «Тарбия» дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ хусусияти касбии мутахассисони оянда ба назар гирифта мешавад. Аз ин рӯ, механизмҳои амалии кластерӣ дар таълими фанни «Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» нақши муҳим дорад.

Кластер яке аз механизмҳои амалии тарбия мебошад, ки дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои марбут ба назарияи тарбияи тарбияи хонандагон, омӯзгорон ва мутахассисони ояндадор амалӣ карда мешавад. Аз ин лиҳоз, дар тарбияи фанни «Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ системаи зерини кластерӣ нақши муҳим мебошад:

- а) ҳамкории назариявӣ, методӣ ва технологияи профессорону муаллимони институт дар тарбияи ин фан;
- б) ҳамкории дидактикӣ, касбӣ ва амалии ҳайати омӯзгорону хонандагон;
- в) ҳамкорӣ дар тарбияи ин фан бо иштироки аъзоёни «Кластери инноватсионии тарбияи педагогӣ», ки аз ҷониби Донишқада бо мактабҳои миёнаи вилояти Тошкент таъкил карда шудааст;
- г) ҳамкории амалӣ дар тарбияи ин фан бо муаллимони синфҳои ибтидоӣи мактабҳои миёнаи вилояти Тошкент;
- г) ҳамкорӣ бо марказҳои тарбиявӣ ва илмии ҷумҳурӣ оид ба тарбияи ин фан;

д) ҳамкорӣ бо мутахассисони варзида дар тарбияи ин фан.

Дар ҷунин механизмҳои кластери тарбияи ҳар як иштирокчи вобаста ба ӯҳдадорихон худ дар тарбияи «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» иштирок мекунад.

«Дарсҳои хониш ва саводнокии математика» таъкил карда шуд. Дар синфхонахое, ки дар заминаи ин системаи кластерӣ таъкил карда шудаанд, дар асоси барномаҳои байналмилалӣ тарбияи ибтидоӣ корхонҳои илмӣ-таълиқотӣ гузаронида мешаванд. Аз ин лиҳоз, тарбияи фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣи мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ дар асоси ҷунин системаи кластерӣ. Дар кори хонандагон тарбия дар мавридҳои алоҳида барои дигарон танбех ва ҷазо ба назар мерасад. Барои баъзе хонандагон танҳо танбехи оддӣ таъсирӣ муассир мебошад, вале барои дигарон танбех басанда нест ва бояд ҷораҳои ҷиддитар андишида шаванд. Базан як сарбоз сифатҳои муайяни ахлокиро зуд ба худ мегирад ва амал мекунад, дигаре не, ва баъзе сарбозон ин сифатҳоро ҳеҷ суғ аз худ мекунад.

Набояд фаромӯш кард, ки вазифа ва қонуниҳои таълими барои ҳар як гуруҳи яхшелаанд, вале мушқилолҳои ҳалли ин вазифаҳо барои ҳар як хонанда метавонад гуногун бошад. Тарбиягари пуртаҷриба ҳангоми муайян кардани шакли ва ҷораҳои ҷазо рафтори хонандагонро ба назар мегирад. Барои ин вай бояд хусусиятҳои фардии хонандагонро назар гирад.

Дар таълиму тарбияи хонандагон ба муттасилии ва мураттабӣ риоя кардан лозим аст. Ҳамаи педагогҳо дар муносибат бо хонандагон набояд бо ҳам зиддият рафтор кунанд, онҳо бояд як талаби ягонаро ба миён гузоранд. Дар кори таълиму тарбия риоя кардани ҷунин пай дар пай ҳеле муҳим аст. Инчунин, дар асоси ҷалбвал ва рӯзномаи таълими кластерӣ, пайгирона ва муназзамии хонандагон барои таъкили босуръати сифатҳои ахлокии онҳо ва таъкили ҳислатҳои инсонии онҳо як тақони ҳеле муҳим мебошад. Ғайр аз ин, ин қондаҳои тарбия бояд ҳамеша дар тамоми ҷабҳаҳои ҳаёт ҷорӣ карда шаванд.

Инчунин, ҳадафи зинаи сеюм — олии таҳсилот тарбияи намулдани ҷавонони боматрифтаи ин бачагоне, ки ба хизмати давлатӣ қодир мебошанд.

Барои ба даст овардани натиҷаи пешбинишуда дар таълиму тарбияи хонандагон бояд кори тарбиявӣ пайнаста, яъне мунтазам ва пайгирона ба роҳ монда шавад. Мушқилолҳои тарбия дар он аст, ки онро бо як кори муттақиллона ва ё дар муддати кӯтоҳ ҳал кардан мумкин нест. Ҳамаи коре, ки мо дар соҳаи маориф ба ҷо меорем, бояд ба малакаҳои ахлокии пештараи хонанда, аз рӯи таҷрибаи ҳаётии онҳо асос ёбад. Дар ҳамаи асоси фаволияти тарбиявӣ мунтазам аз ҷиҳати мазмун вусъат ёфта, мураттаб метардад.

2. Механизми мониторинги таълими фанни тарбия

Механизми мониторинги тарбия ба мониторинги назарияи таълиму тарбия, муайян кардани самаранокии он ва навосозии равнано асос ёфтааст. Таъсия дода мешавад, ки механизми зерини мониторинги таълими «Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар тахсилоти ибтидоӣ» рию карда шаванд:

А) назорат кардан, ки донишҷӯён асосҳои илмиро назариявӣ фанро чӣ тавр азхуд мекунанд;

В) омӯзиши асосҳои методологӣ фан ва дараҷаи азхудкунии донишҷӯён салоҳиятҳои маҳорати касбӣ;

У) мунтазам пураа намулдани маводи тарбияӣ онд ба ҳар як мавзӯи фан бо маълумот, ва самтҳои нав;

Г) оммавӣ гардондани таҷрибаи профессорону муаллимони ин фан;

Д) дар тарбияи ин фан ба имкониятҳои таълими амалӣ ва мустақилона, ки то ҳади имкон барои ташаккули салоҳияти касбӣ омӯзгорони ондан синфҳои ибтидоӣ хизмат мекунад, афзалият дода шавад.

Принсипи муттасили ва муттасили дар кори тарбия аз он иборат аст, ки ҳар як кори тарбиявӣ қорҳои дар соҳаи тарбия анҷомёфтаҳо ҳамчун идоман мантикии кори пештара дар як пайгиронаи муайян дар асоси нақшаи умумии кори тарбиятар амалӣ гардонда шавад.

Вазифаҳои дар соҳаи маориф ба мислигузошта бояд пураа иҷро карда шаванд. Ҳеҷ яке аз инҳоро беқор кардан мумкин нест. Чунин муносибат ба бағанд бардоштани сифат ва самаранокии тарбия дар назарияи тахсилоти олии педагогӣ, механизми назорати тарбияи «Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар тахсилоти ибтидоӣ ба муаллимони ондан синфҳои ибтидоӣ хизмат мекунад. Дар баробари ин, вазифаи асосии механизми мониторинги тарбия аз навосозӣ ва васеъ намулдани салоҳияти касбии хонандагон ва омодагии онҳо ба кори тарбияу тарбия мебошад.

Механизми мониторинги тарбия дорои хусусиятҳои зерин мебошад:

- мунтазам омӯхтани сатҳи тахсилоти хонандагон;

- дар натиҷаи тадқиқот муайян намулдани самтҳои нави тарбияи

илм;

- омода намулдани маводи тарбияӣ дар самтҳои нав;

- ба тарбияи илм ҷалб намулдани аҳли ҷамъият.

Истифодаи механизми мониторинг дар тарбияи фанни «Тарбия» ҷанбаҳои амалии ин фанро таъмин мекунад. Мухимтар аз ҳама, механизми мониторинги омӯзиш оммаи васеъро ҷалб мекунад. Аз ин рӯ, ба механизми мониторинги тарбия дар педагогикаи мусосир диққати махсус дода мешавад.

Риои механизми мониторинги кадрҳои дар кишвари мо надидаи нав аст, ки таҳияи заминан методологӣ истифодаи ин механизмиро тақозо мекунад. Вобаста ба ин таъсия дода мешавад, ки аз таҷрибаи фанни «Методикаи кори тарбия» истифода бурда, механизми мониторинги тарбияи фанни «Тарбия» истифода шавад.

3. Механизми асоси тарбияи илм.

Дар назарияи тахсилоти олии педагогӣ дар тарбияи фанни «Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар тахсилоти ибтидоӣ» ба муаллимони ондан синфҳои ибтидоӣ ба механизми асоси таъсия кардан зарур аст. Ҳуруҳи хонандагон танҳо вақте, ки онҳо соҳиби назифаҳои тарбиявӣ мешаванд, имконият пайдо мекунанд, ки ба хонанда таъсири тарбиявӣ расонанд. Онҳо се вазифаи асосии дастаро эҳсос мекунанд:

1. Функсияи ташкилӣ — ҷомеаи субъекти воқеии идоракунии ғайриқияти фойданоки ҷамъияти он мегардад.

2. Функсияи тарбияи ғоявӣ — ҷомеаи хонандагонро соҳиб ва тарғибкунандаи эътиқоди муайяни ғоявӣ ахлоқӣ мегардонад, ба ташаккули ғоявӣ ахлоқии хонандагон таъсир мерасонад.

3. Функсияи ҳавасмандгардонӣ — коллестив ҳамчун анғезаи ғайриқият ва ташаббуси аъзоён дар бағанд бардоштани мазмуни ҳаёти онҳо ба вуҷуд меояд.

Барои ба амал баровардани таълими як гуруҳи хонандагон шароитҳои конкретии педагогӣ мавҷуд буда, иҷрои онҳо асоси самарабахш ва ҳушсифат гузафтани ин процесс мебошад. Аввалан, тарбияи ҷамъияти як раванди муттасил аст, яъне дар ҳар марҳилаи ҷараёни тарбия дар маркази таваҷҷӯҳ қарор дорад. Вазифаи донишҷӯро иҷро кардан, эҳтиром доштан, диққати қардан, ба ғами дигарон шарик шудан, ба дигарон ёрӣ расонидан, ҳисси муҳаббат ба натиҷа, меҳнатдӯстӣ, донишмӯзӣ, дорои арзишҳои маънавӣ ва ахлоқӣ буда, онд ба дар шури хонандагон ҷой додан ва инкишоф додани дигар мафҳумҳои ба ин монанд қорҳои тарбиявӣ мебарад.

Соҳиб, дар ҷароғи тарбияи ҷамъиятӣ, ҷамъиёсӣ халқӣ нест, балки ба он аз ғизоҳои маъруфият ва зарурати маънаӣ ва идеялогӣ муносибат кардан муҳим аст. Дар ин шароити маънавияти шахсии хонандагон бо маданияти Вақт пайваста мешавад

Сеюм, тарбияи ҷамъиятиро бо кори маънаӣ, ахлоқӣ ва тарбиявӣ алоқаманд кардан лозим аст.

Агар коллектив дар руҳи ягонагӣ тарбия карда шавад, дар ин коллектив ҳар як масъалаи душворро ҳал кардан осон мешавад. Дар ривоят дар бораи коллектив ҷунин иқтибос оварда шудааст: Вақте, ки падару модар ҷор фарзандро ба камол мерасонанд, ҳис мекунанд, ки дар байни онҳо ҳамоҳангӣ ва меҳрубонӣ бештар мешавад. Падар барои он ки фарзандонашро меҳрубону ҳамдил тарбия кунанд, ба боӣ мебарояд, даҳ-поздаҳ шоҳа гирифта, ҳаман онҳоро баста, ба хона меорад. Ҳангоме ки писарон дар сари дастархон нишастанд, падар наваҳон бастаро ба дастӣ кӯдакон медиҳад ва онҳоро ба шикастани он давбат мекунад. Ҳар қадоме аз писарбачаҳо ба даст гирифта кӯшиш мекунанд, аммо шикаста наметавонанд.

Нихот, падар шоҳахоро аз банд ҷудо карда, ба ҳар писар яктоӣ медиҳад ва онҳоро ба шикастан давбат мекунад. Писарон ба осонӣ шоҳахоро мешикананд.

Падар ба писаронаш мегӯяд: — Фарзандонам, агар мисли ин шоҳаҳо якдил бошед, қасе пуштагонро ҳам карда наметавонед!

Кори падар ба он нигаронида шудааст, ки ҷор бародар бо ҳам тинҷ зиндагӣ ва кор мекунанд.

Механизмҳои амалии тарбия ба қорҳои беруназсинфӣ асос ёфтаанд. Ба ин маъно, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ дар таълими «Методикаи тарбияи фан» Тарбия «дар таҳсилоти ибтидоӣ» бо таъба ба механизмҳои асосии зерини тарбия самаран пешбиниянда медиҳад:

А) дар тарбияи ин фан ба имкониятҳои экскурсия, вохӯрӣ, маҳфилҳо, маҳфилҳо ва озмунҳо, ки аз берун аз синфӣ мебошанд, таъба намоёд;

Б) истифодаи оқилонан имкониятҳои курсҳои маҳсус, маҳфилҳо ва дарсҳои муштарақ, ки дар тарбияи ин фан амик тарбия метиранд;

В) дар тарбияи ин фан ба ҳамкории сохторҳои амалӣ, масалан, «Кластери инноватсионии тарбияи педагогӣ», ки дар Донишқадан давлатии омӯзгории Ҷирчики вилояти Тошқанд таъсис ёфтааст, таъба намоёд.

Г) дар тарбияи ин фан ба муаррифи эҷодиёти хонандагон, таъбаи эҷоди ва лоиҳаҳо таъба намоёд.

Бо ёрии ҷунин механизмҳои асосии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ мувофиқи пешбинияшуда амалӣ метардад. Таваҷҷути ин механизмҳои амалӣ дар муаллимони ондан синфҳои ибтидоӣ малакаҳои зерини амалӣ таҷаққул меёбад:

- дониши назариявӣ;
- малакаҳои тарбиявӣ;
- ғаволияти қасбӣ;
- эҷодиёти педагогӣ.

Дониши назариявӣ дар тарбияи фанни «Тарбия» азҳудқунии амикҳои асосҳои методологӣ, дидактикӣ ва амалии фан, маҳорати педагогӣ – пайваста амалӣ намудани тарбия дар ин фан, ғаволияти қасбӣ омӯзгор ва эҷодиёти педагогӣро дар асоси усулҳои гуногун ва технологияи. Аз ин рӯ, омӯзгорони ондан синфҳои ибтидоӣро зарур аст, ки ин маҳорату малакаҳоро ҳангоми аз ҳуд намудани механизмҳои асосии тарбияи фанни «Тарбия» омӯзанд. Ба ин муносибат, маҳсусан, соҳҳои охир масъалаи эҷодиёти педагогӣ ба мадди аввал меистад. Дарвоқеъ, эҷодиёти педагогӣ яке аз механизмҳои асосии тарбияи фанҳои нав, аз қабилҳои «Тарбия» мебошад.

Эҷодиёти педагогӣ ба тарбияи ин фан дар шаклҳои ғайристанавии тарбия, дар заминаи технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ ва пайваста тақмил додани усулҳои инфиродии тарбия асос меёбад. Аз ин рӯ, аз муаллимони ондан синфҳои ибтидоӣ дар процесси таҳсилоти олии педагогӣ талаб карда мешавад, ки маҳорати эҷодиёти педагогӣ дошта, бо асосҳои он мусаллаҳ бошанд.

1) гузаронидани таҷқиқотҳои иҷтимоӣ давра ба давра барои тақмили мавзӯҳои илми ва маводи тарбияи онҳо;

2) ҳар семоҳа гузаронидани ғуришҳои ағқори ҷамъият бо мақсади муайян кардани фикру мулоҳизаҳои хонандагон ва шахсонии маъфиятдор дар тарбияи фанҳои илм;

3) гузаронидани таҷқиқотҳои омтави онд ба тақмили усулҳо, технологияҳо ва асосҳои инноватсионии илм;

4) гузаронидани таҷқиқотҳои ҷамъияти ҳар сол бо мақсади муайян намудани пешниҳоди муассисаҳои тарбияи ва илми онд ба бештар намудани тарбияи илм.

Бояд гуфт, ки тадқиқоти иҷтимоӣ ва таҳлили натиҷаи он дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ дар тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» захираи беназири лабораторӣ мебошад. Дар асоси ин равиш асосҳои нави тарбияи фанҳои илмӣ таҳқиқ ва ба имкониятҳои амалии ташаққули маҳорати касбии муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ тақсими карда мешаванд. Аз ин рӯ, истифодаи оқилонаи механизмҳои тадқиқоти иҷтимоӣ барои омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ ва омӯзгорони оянда дар фаъолияти амалӣ тавсия дода мешавад.

Истифодаи таҷрибаи амалии индидуалӣ дар тақмили додани амалии тарбияи фанни фан истифодаи бурдани таҷрибаи амалии индидуалӣ дар тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар тарбияи ибтидоӣ» барои муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ низ аҳамияти калон дорад.

Таҷрибаи амалии инфиродӣ мачмуи равишҳо, усулҳо ва технологияҳои беназири профессорону омӯзгороне мебошад, ки аз фанни «Тарбия» тарбия медиҳанд. Аз ин рӯ, ин мачмуи таҷрибаҳо яке аз асосҳои беназири тарбияи илм ба ҳисоб меравад.

Барои истифодаи таҷрибаи амалии инфиродии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ риои инҳо ба мақсад мувофиқ аст:

1) олий, ўрта махсус ва умумий ўрта тарбия муассасаларида «Тарбия» фани бўйича ишлайдиган профессор-ўқитувчилар фаолиятини назорат килиш;

2) таҳлили комъёбиҳои профессорону муаллимоне, ки дар тарбияи ин фан муваффақ мешаванд;

3) ташаббуси хонандагон, муаллимон, муассисаҳои тарбияӣ ва илмиро оид ба ин мавзӯ омӯзад;

4) ба вуҷуд овардани механизмҳои тадқиқи таҷрибаи амалии индидуалӣ дар процесси тарбияи илм.

Чунин муносибат механизми муҳими тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар тарбияи ибтидоӣ» дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ мебошад.

Ҳамин тавр, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ ҳудудҳои тадқиқоти, пурсишҳои афкори умум ва таҷрибаи амалии пешкадами инфиродӣ дар тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» аҳамияти калон дорад. Ин

таҷрибаҳо барои ташаққули салоҳияти касбии омӯзгорони синфҳои ибтидоӣи оянда дар асоси талаботи замони заминҳои муҳими хоҳанд буд.

Саволҳо ва супоришҳо барои тақвину:

1. Натиҷаҳои тадқиқоти барои тақмили додани амалии таълими фанни «Тарбия» чӣ гуна истифода бурдан мумкин аст?

2. Асосҳои истифодаи пурсишҳои иҷтимоӣ барои тақмили додани амалии таълими фанҳо қадомхоянд?

3. Асоси истифодаи таҷрибаи амалии инфиродӣ дар тақмили таълими фаннитарбия қадоманд?

4. Асосҳои истифодаи натиҷаҳои тадқиқоти илмӣ, пурсишҳои иҷтимоӣ ва таҷрибаи амалии индидуалӣро дар тақмили амалии таълими фанни «Тарбия» азҳуд намоед.

Дар модули сеюми ин китоби дарсии электронӣ шумо бо масъалаҳои асосии амалии тарбияи ғинос шудед. Ҳо азҳудкунии ин модули шумо ба кредит метиред. Барои ин тавсия мешавад, ки супоришҳои мустиқилонаи омӯзиши дар охири ҳар як мавзӯ додашударо иҷро намулда, малақаҳои дар давоми таҷрибаомӯзи педагогӣ ва таҳассусӣ ҳосилқардатонро дар амал таъбиқ намоед.

Мавзӯи 13: Роҳҳои тақмили амалии таълими фанни «Тарбия»

Нақша:

1. Истифодаи натиҷаҳои тадқиқоти дар тақмили амалии таълими фанни «Тарбия»
2. Истифодаи тадқиқоти иҷтимоӣ дар тақмили амалии таълими фанни тарбия.
3. Истифодаи таҷрибаи амалии индивидуалӣ дар тақмили додани амалии тарбияи илмӣ.

Ибораҳои асосӣ:

Тарбия, илм, тарбия, амалия, тақмил, тадқиқот, ҳуҷоса, истифода, пурсиш, дониш, маҳорат, таҳассус.

1. Истифодаи натиҷаҳои тадқиқоти дар тақмили амалии таълими фанни «Тарбия».

Ҳама гуна фан соҳаи омӯзиш ва тадқиқоти ҳудуди дорад, аз ягон ҷиҳат ҳаёт ва одами атрофро меомӯзад. Чунончи, фанни таърих ҳодисаҳои гузашта, биология мавҷудоти зинда, физика ҳодисаҳои табиат, адабиёт ҳаёти адабиро шарҳу эзоҳ медиҳад. Фанни педагогика бошад, масъалаи тарбияи одамиро чун ҳодисаи ҳаёти ҷомеа мавриди омӯзиш қарор додааст.

Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ оянда бояд дар тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ ба асоси қомилан нави амалӣ такя кунанд. Зеро ин фан дар ғайриқасбӣ касбии муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ бо ҷанбаҳои зерин нақши муҳим дорад:

- 1) илм қомилан навад, тарбияи он бояд дар асоси принсипҳои нава бошад;
- 2) асосҳои назариявӣ, методӣ ва амалии илм ба ғояҳо, равишҳо ва технологияҳои нававорона асос ёфтаанд;
- 3) самарҳои амалии илмро амалии сатҳи тарбияи хонандагон муайян мекунад.

Аз ин ру, барои тақмил додани амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар мактабҳои ибтидоӣ дар процесси мактаби олии педагогӣ аз натиҷаҳои тадқиқоти педагогӣ мунтазам истифода бурдан зарур аст. Натиҷаҳои ҷунин тадқиқотҳо равишҳо ва таъсиҳои муҳими онд ба:

- тақмили мавзӯҳо ва ғароҳам овардани замина барои навазани маводи тарбияи;

- таъсиҳо онд ба усулҳо, технологияҳо ва хусусиятҳои онҳо аз фанни;

— заминаи методология ба даст овардани самарҳои амалии ин илм муҳайё қарда шудааст.

Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ дар тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фан» Тарбия дар таҳсилоти ибтидоӣ мунтазам омӯхтани ҳуҷосаҳои тадқиқоти илмӣ ва дар амалия тадқиқи онҳоро тақозо менамояд.

Истифодаи пурсишҳои иҷтимоӣ барои тақмил додани амалии тарбияи илм. Дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ яке аз механизмҳои тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фан» «Тарбия дар таҳсилоти ибтидоӣ» гузаронидани пурсишҳои оммавӣ ва тақмил додани асосҳои тарбияи фан аз рӯи натиҷаҳои он мебошад. Таъсиҳо дода мешавад, ки онро дар асоси зерин истифода барел:

- 1) гузаронидани тадқиқотҳои иҷтимоӣ давра ба давра барои тақмили мавзӯҳои илмӣ ва маводи тарбияи онҳо;
- 2) ҳар семоҳа гузаронидани пурсишҳои афкори ҷамъият бо мақсади муайян қардани фикру мулоҳизаҳои хонандагон ва шахсони манфиатдор дар тарбияи фанҳои илм;
- 3) гузаронидани тадқиқотҳои оммавӣ онд ба тақмили усулҳо, технологияҳо ва асосҳои инноватсионии илм;
- 4) гузаронидани тадқиқотҳои ҷамъияти ҳар сол бо мақсади муайян намудани пешниҳоди муассисаҳои тарбияи ва илмӣ онд ба беҳтар намудани тарбияи илм.

Бояд гуфт, ки тадқиқоти иҷтимоӣ ва таҳлили натиҷаи он дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ дар тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ» захираи бепазирӣ лабораторияи мебошад. Дар асоси ин равиш асосҳои нави тарбияи фанҳои илмӣ таҳқиқ ва ба имкониятҳои амалии таҳсилоти маҳорати касбии муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ тақсим қарда мешавад. Аз ин ру, истифодаи оқилонаи механизмҳои тадқиқоти иҷтимоӣ барои омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ ва омӯзгорони оянда дар ғайриқасбӣ амалӣ таъсиҳо дода мешавад.

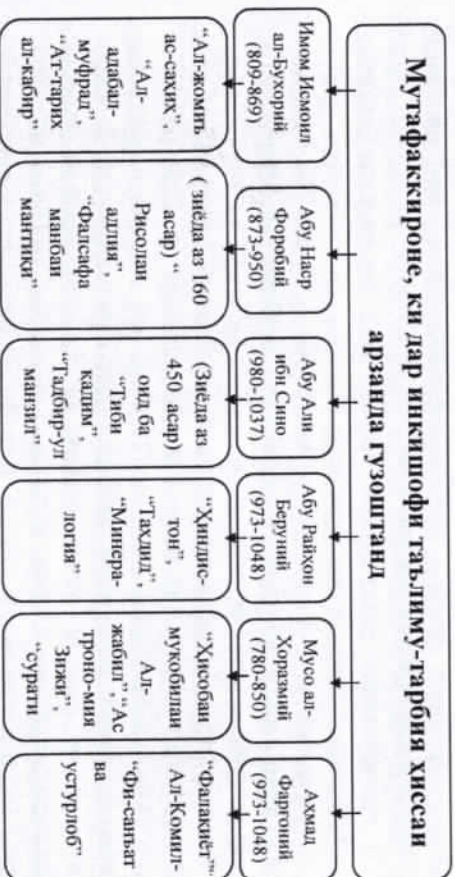
Истифодаи таҷрибаи амалии индивидуалӣ дар тақмил додани амалии тарбияи фанни фан истифода бурдани таҷрибаи амалии индивидуалӣ дар тақмили амалии тарбияи фанни «Методикаи

тарбияи фанни «Тарбия дар тарбияи ибтидоӣ» барои муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ низ аҳамияти калон дорад.

Таҷрибаи амалии инфириодӣ маҷмӯи равишҳо, усулҳо ва технологияҳои беназири профессорону омӯзгороне мебошад, ки аз фанни «Тарбия» тарбия медиҳанд. Аз ин рӯ, ин маҷмӯи таҷрибаҳо яке аз асосҳои беназири тарбияи илм ба ҳисоб меравад.

Барои истифодаи таҷрибаи амалии инфириодии тарбияи фанни «Методикаи тарбияи фанни «Тарбия дар таҳсилоти ибтидоӣ» дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ риояи инҳо ба мақсад мувофиқ аст:

- 1) олий, ўрта махсус ва умумий ўрта тарбия муассасаларида «Тарбия» фани бӯйича ишлайдиган профессор-ўқитувчилар фаолиятини назорат килиш;
- 2) таҳлили комбейҳои профессорону муаллимоне, ки дар тарбияи ин фан муваффақ мешаванд;
- 3) ташаббуси хонандагон, муаллимон, муассисаҳои тарбияӣ ва илмиро онд ба ин мавзӯ омӯзад;
- 4) ба вучуд овардани механизмҳои тадбири таҷрибаи амалии индидуалӣ дар процесси таълими фанни тарбия.

Тарбияи кадрҳои барқамолу босалоҳият барои низомҳои мутараққӣ ин тарбия намудани онҳо ба Ватан, халқ, миллат ва рушду тараққиёт содик будан, сифатҳои баланди ахлоқӣ, фарҳангӣ, ҷисмонӣ, зеҳнӣ, шуруноқӣ ва инсонии онҳоро ҳамҷониба тақмил додан, ба

кафолати он хизмат кардан мебошад. Дар ҷунин тарбия идеяҳои ватандустӣ роли калон мебозанд.

2. Истифодаи тадқиқоти ҷиғмонӣ дар тақмили амалии таълими фанни тарбия.

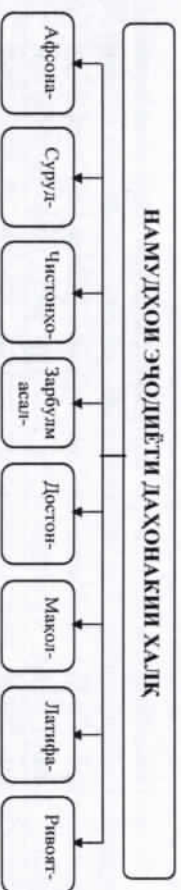
Синфҳои ибтидоӣ дар ҷараёни тақмили тадқиқоти ҷиғмони таълим ҷои муҳимиро ишғол менамояд. Диккати ҷидди муаллимон ба масъалаҳои инкишофи таълиму тарбияи бачагон равона карда шудааст. Корҳои тадқиқоти муаллимону психологон барои тарбияи боз ҳам беҳтари бачагон мабъаҳои эҳтиётӣ навро муайян намудаанд. Дар натиҷа метод ва мундариҷаҳои нави таълими мақтаббачагонии хурдсол кор карда шудаанд. Диккати асосӣ таълим ба инкишофи фикрии бачагон равона карда мешавад. Хараҷтери ҷиғмони онро мо дар масъалаи инкишофи ҳамаҷарафани шахсияти бачагонии имрӯза бештар мушоҳида карда метавонем.

Муаллими синфҳои ибтидоиро зарур аст, ки барои адои вазифааш эҷодкорона муносибат карда, методҳои асосии илмӣ-тадқиқотии педагогикаро баҳри тарбияи инсонии комил дигарона истифода баранд. Ҳамин тавр, муаллимон ба воситаи методҳои тадқиқотии педагогӣ дар бораи рафти равандҳои тарбия, таълим ва маълумот дидагоҳ ба даст оварда таҳлил менамоянд ва ҳуҷҷаҳои онро ба донишҳои илмӣ зам мекунаанд. Ягон услуби тадқиқотӣ дар алоҳидгӣ истифода намешавад, услубҳо доимо дар алоқамандӣ бояд кор фармуда шаванд, ҷунки байни дараҷаи назарияи амалии педагогӣ ва услубҳои тадқиқотӣ робитаи таъғирнопазирҳаст.

Муаллими синфҳои ибтидоии №1 шаҳри Чирчики вилояти Тошкент Шохиста Абдуқодирова устоди соҳибистеъдод буд. Вай муҳом бо хонандагонии хурдсол модарвор муносибат мекард, нисбатан меҳробониву ғамхориҳо менамуд. Ҳуҷҷаҳои ҳар хонандаро ба ҳубӣ меомӯхт ва медонист. Ба манзилгоҳҳои рафта бо рӯзгори оила, ҷои зист ва хониши кӯдак ва муносибатҳои бо ҳамсолону ҳамсоягон, одатҳо, завқу шавқи онҳо шино мебуд. Аз шогирдон мепурсид, ки оянда соҳиби кадом касбу пеша шудан меҳоянд. Дар бораи ҳамаи пешаҳо сӯҳбатҳо барпо менамуд. Аз дигарҳои болоӣ ҳуҷҷаи бармеояд, ки дар қори тарбияи мадди назар доштани ҳуҷҷаҳои фардин хонандагон шартӣ муҳими муваффақиятҳои қори пурсамари муаллим дар ҳодан донишдиҳӣ мебошад.

Дар назди муаллимон вазифаи бисёр муҳим гузошта шудааст: пайдо кардани ҷунин восита ва роҳҳое, ки барои инкишофи ғоявӣ-ахлоқӣ ва ҳамаҷаҳонаи шахсияти мактаббача ёрӣ расонанд. Дар баробари ин, ҷунон ки ба имкониятҳои синнусолии кӯдакон аҳамият наододан мумкин нест, ба онҳо баҳои зиёд ҳам додан лозим нест. Дар бораи ин ё он хусусиятҳои синнусолии бачаҳо суҳан ронда, набояд фаромӯш кард, ки як ҳудуди муайяни синнусоӣ иҷтимоии надорад, ин ҳудудҳо тағйирёбанданд. Татқиқотҳои муаллимон ва психологҳо нишон доданд, ки бо роҳи таъбир додани мундариҷа ва усули тарбиячунини хусусиятҳои тафаккурро ба даст даровардан мумкин аст, ки онҳо ба синну соли бачагон мувофиқ меояд.

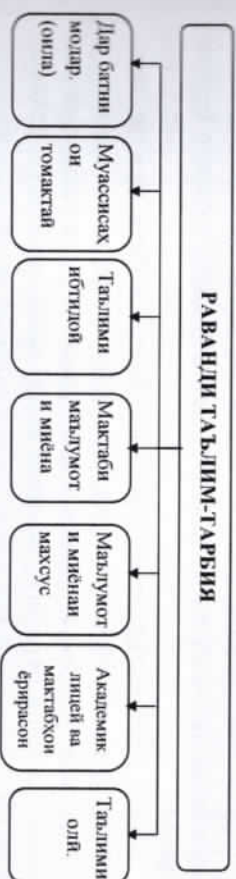
Барои он ки кӯдак хуб тарбия карда шавад, бояд кӯдаки замонӣ худро нағз донист. Дар баробари он шароитҳои конкретии ҳаёти бачаро бояд таҳлил кард, ки он то чӣ андозае майли инкишофи шахсияти ӯро муайян мекунад.

Мушҳоҳидаҳои мунтазам ба мактаббачагонӣ хурдсоли имрӯза, гузаронидани пурсиши микдори зиёди хонандагонӣ синфҳои 1-4 мактабҳои гуногун ва падару модарони онҳо нишон доданд, ки дараҷаи маданиятҳои онҳо нисбатан паст шудааст. Ҳоло падару модарон сарчашмаи бисёр донишу маълумотҳое мебошанд, лекин ба бачагон намерасунонд. Бачаҳо дар оилаҳои нисбатан камфарзанд калон мешаванд. На ҳамаи бачаҳо акаю хоҳар доранд. Ин аҳвол бештарин вақт ба вазияти дар дохили оила худписандона калоншавии бача оварда мерасонад.

Бештари бачаҳои шахр (75%) ба ботҷаи бачагон мераванд. Бинобар ин онҳо баҳамсолони худ дар муомила таҷриба пайдо кардаанд, онҳо дар байни коллективҳои худро нағз ҳис мекунад, ба муаллими кӯшоду равшан бо саволҳои мурочиҷат менамоянд, шарҳини нестанд. Аммо ҷунини далаел ҳам дида мешаванд, ки кӯдакони ба ботҷаи бачагон рафтагӣ тамоми диққати худро ба коре равона карда наметавонанд, ҳушпарешону бедилкат буда, бо овози бағанд, зуд ошуфта мешаванд.

Қариб ҳамаи бачаҳо, ба истиснои бачаҳои баъзе деҳотҳо ба як ё якчанд шахро рафтаанд, бо поездҳои самолёт ё худ ба киштиҳои сафар кардаанд. Бештарини бачаҳо бозӣ ва бозиҷаҳои техникӣ доранд, навиҷҳои бозиҷаҳо мешиносанд.

3. Истифодати таҷрибаи амалии индивидуалӣ дар тақмили додани амалии илми тарбия

Фарқи байни усулҳои таълим, ҳолатҳо ва воситаҳои дар таҷриба, пайдо намешавад. Усулҳои таълимро бо воситаҳои таълим набояд омехта кард.

Усули намунавӣ дар тарбияи хонандагон ҳеле муҳим аст. Дар тақдирот мо онро ҳамчун огоҳона ё беиштиёр тақдор кардани рафтор ва рафтори дигарон мешуморем.

Мустиқилона омӯختани хонандагон яке аз вазифаҳои муҳим ва таъғирнопазири имрӯза ба шумор меравад.

Аз ин нуктаи назар метавон гуфт, ки имрӯз ташаккули сифатҳои маънавию зеҳнии ҷавонон аҳамияти калон дорад. Маҳсулсан, рушди маънавию зеҳнӣ дар ғайрияти онҳо яке аз мушкилоти асосӣ маҳсуб мешавад.

Дар соҳаи давлат назорат ва арзёбии дониш ва рушди ҳукукии хонандагон муҳим аст. Дар баробари ин раванди назорат ва баҳисобгирӣ ба васеъ гардонидани донишӣ хонандагон, ташаккули шахсият ва тарбияи онҳо таъсир мерасонад.

Бо дарназардошти қамолоти равонии хонандагон дар ҷараёни таълим бо се тарқиҳои гуногун амалӣ карда мешавад:

— Хонандагон дар донишхонаҳои оғил ба корҳои илмӣ машғуланд. Аз ин рӯ, омӯхтани илми тарбияи хонандагон ва қонуноҳои он — педагогика вазифаи муҳими онҳост, ки ба он алоқаманданд.

— Дар назарияи донишӣ ҷаҳон се масъалаи асосӣ: ҷиро омӯхтан, ҷӣ тавр омӯхтан ва ҷиро тарбия кардан бо ҳам алоқаманд шуда доранд.

Вакте, ки мо усулҳои тадқиқоти педагогиро меҷӯем, маҷмӯи усулҳо, шароит ва воситаҳои санҷиши робита ва муносибатҳои дохилиро дар назар дорем, ки ба равандаҳои воқеии таълим, тарбия ва ба таълими насли наврас хосанд.

— Барои ташаққули ҷунин тарбияттар дар ғайолияти хонандагонӣ муассисаҳои таълимӣ аз унсурҳои тадқиқоти илмӣ истифода бурдан лозим аст.

— Кори илмӣ-тадқиқотии хонандагон, дар навбати худ, аз онҳо талаб мекунад, ки донишҳои ҷуқур, мустаҳкам гиранд.

— Дар мактабҳои олии қорҳои илмӣ-тадқиқотии хонандагон асосан дар самти касбии педагогӣ, таълимӣ амалӣ карда мешаванд. Вазифаи асосии он:

— ташаққули муносибати эҷодии хонандагон ба ғайолияти тадқиқотӣ, ин омӯзиши ғайолияти тарбиявӣ;

— ташаққули малакаи таҳассуси таълимӣ инноватсионӣ вобаста ба таҳассус ва илмҳои педагогӣ-психологӣ;

— тақмили маҳорати омӯзиши адабиёт ва дигар сарчашмаҳои илмӣ;

— соҳиби малакаи таҳассус барои қори таълимӣ тарбиявӣ бо ҷавонон, инҷунин ҳалли масъалаҳои соҳаи илмҳои таҳассусӣ ва гузаронидани тадқиқоти илмӣ дар ин соҳа;

— дар тақмили бомуваффақияти ғайолияти худ истифода бурдани усулҳои илмӣ ва тадқиқотӣ.

Қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ, ки аз ҷониби қўдагон дар мактабҳои олии гузаронида мешаванд, дар ду самт тақсил карда мешаванд:

Аз як тараф, баъзе қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ, ки ба ғайолияти таълимӣ алоқаманданд.

Аз тарафи дуюм, тадқиқот берун аз аудитория.

Ғайолиятҳои тадқиқотӣ, ки бо таълим алоқаманданд, инҳоро дар бар мегиранд: омӯзиши тадқиқотӣ дар омӯзиши лабораторӣ;

— ҷамъовари таҷриба ва маводи таҷрибавӣ барои дарсҳои амалӣ аз ғайолияти таълимӣ;

— омӯхтан ва таҳлили танқидии адабиёти иловагӣ, хусусан адабиёти ба масъалаҳои усул ва методологияи тадқиқоти илмӣ дахлдошта;

— навиштани реферат ва лексияҳо дар асоси маводи тадқиқотии ҷамъшуда;

Дар ҷорабиниҳои таълимӣ, ки дар охири баъзе қурсҳои гузаронида мешаванд, ба қўдагон омӯзонидани қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ муҳим

аст. Ин шакли қор ба қори рефератӣ вобаста буда, ба он таъбия мекунад. Қурсҳои сейум ва ҷорум дарвайн дуҷуми тадқиқоти илмӣ хонандагон мебошад. Дар ин марҳила хонандагон дар экспелитсияҳои лабораторӣ, таълимӣ ва илмӣ мустақилона қорҳои илмӣ-тадқиқотии зинаҳои гуногунро анҷом медиҳанд.

Дар усулҳои тадқиқоти педагогика талаботҳои зерин риҷ карда мешаванд:

— омӯзиши ҳодиса ё ҷараёни педагогӣ;

— истифодаи усулҳои тадқиқоти илмӣ;

— шиккисии объективии ҳодисаи равандаҳои педагогӣ;

— ягонагии таълими тарбияи хонандагон;

— яҷоя ва дар як вақт омӯхтани коллетив ва шахс;

— омӯзиши ҳодисаҳои педагогӣ дар ҷараёни тағйирот ва шиккисиф;

— ҳангоми омӯзиши факту ҳодисаҳои педагогӣ принципи илмиро риҷ намоӣ;

— тағйироти дилелҳои илмӣ бо соҳибқорони педагогӣ;

— таҳлили амқи проблемам педагогӣ;

— ба даст овардани самграв педагогӣ.

Дар қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ, ки аз ҷиҳати педагогӣ гузаронида мешаванд, ҳар як донишҷў ва қораманд бояд ба усулҳои зерин эътибор диҳад:

— усули мушоҳида;

— усулҳои турети ва мушоҳида;

— усули рейтинг (баҳодихӣ);

— усули омӯзиши иншо;

— усули омӯзиши тарҷуман ҳол ва пешниҳоди тағйирномаҳо;

— тестиҳо ва тағйироти онҳо дар педагогика;

— бояд таҷрибаи педагогӣ (таҷрибаи илмӣ) ва қори тадқиқоти илмӣ гузаронид.

Мавзӯи 14. Намунан мусбат(беҳтарин) дар коллектив

Накша:

1. Моҳияти раванди тарбия.
2. Роли коллектив ва аҳамияти у дар тарбия.
3. Функсияҳои асосӣ ва лавзимияти тарбия.
4. Роҳҳои инкишофи ҳини коллектив.

1. Моҳияти раванди тарбия.

Раванди тарбия, ки моҳияти маънавиятро ифода мекунад, дуруст ба роҳ мондани шакли ҷамъият мебошад. Дар коллектив ибрат нишон додан яке аз принципҳои муҳимми назарияи тарбия мебошад. Коллектив як гурӯҳи хонандагон аст, ки барои як ҳадаф, фарогирии муштарақ муттаҳид шудаанд ва бо як максали муайян нигаронида мешавад. Даста як воситаи муошират бо ин шахс аст.

Мо медонем, ки тарбия як раванди тӯлонӣ ва муттасил буда, дар он падару модарон, омӯзгорон, маҳалла, ҷомеа, муассисаҳои таълимӣ бояд пушти сар баста, раванди таълимро мунтазам эҳе кунанд.

Дар таълиму тарбияи хонандагон ба муттасили ва мураттабӣ риоя кардан лозим аст. Ҳаман педагогҳо дар муносибат бо хонандагон набояд бо ҳам зиддият рафтор кунанд, онҳо бояд як талаби ягонаро ба миён гузоранд. Дар кори таълиму тарбия риоя кардани ҷунин пай дар пай ҳеле муҳим аст. Инчунин, дар асоси ҷадвал ва рӯзнома таълими пайгирона ва муназзами хонандагон барои ташаққули босуръати сифатҳои ахлоқи онҳо ва ташаққули ҳислатҳои инсонии онҳо як қувваи ҳеле муҳим мебошад. Ғайр аз ин, ин қоидаҳои тарбия бояд ҳамеша дар тамоми ҷабҳаҳои ҳаётҷорӣ қарда шаванд.

Набояд фаромӯш қард, ки вазифа ва қонунҳои таълими барои ҳар як гурӯҳ яххеланд, вале мушқилоти ҳалли ин вазифаҳо барои ҳар як хонанда метавонад гуногун бошад. Тарбиягари пуртаҷрибаҳанголи муайян қардани шакл ва ҷораҳои ҷазо рафтори хонандагонро ба назар мегирад. Барои ин вай бояд ҳусусиятҳои фардии хонандагонро наъз донанд. Дар кори хонандагон тарбия дар мавридҳои алоҳида барои дигарон танбех ва ҷазо ба назар мерасад. Барои баъзе хонандагон танҳо танбехи оддӣ таъсири муассир мебахшад, вале барои дигарон танбех басанда нест ва бояд ҷораҳои ҷиддитар андишида шаванд. Баъзан як сарбоз сифатҳои муайяни ахлоқи ро зуд ба худ мегирад ва

амал мекунад. Дигаре не, ва баъзе сарбозон ин сифатҳоро ҳеле суз аз худ мекунанд.

2. Роли коллектив ва аҳамияти у дар тарбия.

Қалиман "ҷамоа" аз лотинии "coiго" - муттаҳид қардан, илова қардан, "soiskivus" - ҷамъ омадан, ҷамъ овардан аст. Дар адабиёти муосир ин мафҳум ба ду маънои гуногун истифода мешавад:

1. Коллектив - ягон гурӯҳи одамон, иттиҳодиҳои ташиқили, масалан, дастаи қорхона.

2. Даста як гурӯҳи мутташаккили баланд аст.

Ба маънои педагогӣ ҷомеа ҳамчун иттиҳодиҳои одамон, маҷмӯи муайяни иҷтимоии онҳо, мавҷудияти муносибатҳое, ки онҳоро бо ҳам мепайвандад, фаҳмида мешавад. Даста як гурӯҳи мушаххаси маҳсуз ташиқилшуда мебошад, ки бо ягонагӣ ва умумияти максалҳои пайваст буда, онро шахси маҳсузи роҳбарикунанда роҳбарӣ мекунад.

Гурӯҳи омӯзшиш бо баъзе фаролиғҳои худ аз дигар дастаҳо фарқ мекунад. Баръақси дигар намунаҳои дастаҳо, дастае, ки рушд мекунад:

-Якум, саво қушиши якҷояи авзоёни коллектив ба суи максали умумии аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҳим (максалҳои коллектив бо максалҳои ҷамъиятии сиёӣ мувофиқ буда, аз тарафи ҷамъият ва давлат дастгирӣ қарда мешаванд, ба идеологияи давлат, Конституция, қонунҳо мувофиқ нестанд)

-Дуюм, фаролиғии муштарақ (фаролиғии якҷояи авзоёни даста барои расидан ба максали ҷамъиятӣ-сиёӣ, ташиқили умумии ин фаролиғӣ);

-Сеюм, мавҷудияти муносибатҳои вообастаи масъулиятнок (муносибатҳои маҳсузе, ки ягонагии ҳадафҳо ва фаролиғиҳо ва ягонагии таҷрибаҳо ва ҳулюсаҳои баҳолиҳини ба он алоқамандро интиқос мекунанд (ҳамбастагии ахлоқӣ) дар байни авзоёни даста муқаррар қарда мешаванд ва ба риояи қоидаҳои асос ёфтаанд. Муносибатҳои шахсӣ танҳо муносибатҳоро дар бар мегиранд, доираи фаролиғии шахсӣ);

-Чорум, мавҷудияти органҳои роҳбарикунанда (худидорақунӣ) ба таври умум интиҳобшуда (дар ҷамъият муносибатҳои демократӣ муқаррар қарда мешаванд).

Дар зери таъсири ҷамъият одам аз ҷиҳати сиёӣ, маданӣ, ахлоқӣ тарбия меёбад. Дар коллектив маҳорати ғамхорӣ дар ҳаққи ҳамдигар, ёри хамдигарӣ, саво қушиши на танҳо дар бораи худ, балки дар

боран дигарон ҳамфиқр кардан, манфиати коллективро аз манфиати худ болотар гузоштан инкишоф меёбад. Дар коллектив ҳисси рафокат ва дӯстӣ мустаҳкам мешавад.

3. Функсияҳои асосии ва лавозимати тарбия

Гуруҳи хонандагон танҳо вақте, ки онҳоро ҳақиқатан вазифаҳои тарбиявӣ мешаванд, имконият пайдо мекунанд, ки ба хонанда таъсири тарбиявӣ расонанд. Онҳо се вазифаи асосии дастаро эҳсос мекунанд:

1. Функсияи ташкилӣ — ҷомеа субъёкти воқеии идоракунии ғайриқонунии фондҳои ҷамъиятии он метарсид.

2. Функсияи тарбияи ғоявӣ — ҷомеаи хонандагонро соҳиб ва тарғибкунандаи эътиқоди муайяни ғоявӣ ахлоқӣ метарсид, ба ташаккули ғоявӣ ахлоқӣ хонандагон таъсир мерасонад.

3. Функсияи ҳавасмандгардонӣ — коллектив ҳамчун анъанаи ғайриқонунии таъбабузи аъзоён дар баланд бардоштани мазмуни ҳаёти онҳо ба вуҷуд меояд.

Барои ба амал баровардани таълими як гуруҳи хонандагон шароитҳои конкретии педагогӣ мавҷуд буда, иҷрои онҳо асоси самарабахш ва ҳушфат гузаштани ин процесс мебошад.

Аввалан, тарбияи ҷамъиятӣ як раванди муттасил аст, яъне дар ҳар марҳилаи ҷараёни тарбия дар маркази тавачҷуҳардор дорад. Вазифаи донишҷӯро иҷро кардан, эҳтиром доштан, диққат кардан, диққат кардан, ба ғам дигарон шарик шудан, ба дигарон ёрӣ расонидан, ҳисси муҳаббат ба ватан, меҳнатдӯстӣ, донишмӯзӣ, донишҷӯи арзишҳои маънавӣ ва ахлоқӣ буда, онд ба дар шури хонандагон ҷой додан ва инкишоф додани дигар мафҳумҳои ба ин монанд корҳои тарбиявӣ мебарад.

Сониан, дар ҷараёни тарбияи ҷамъиятӣ ватандӯстӣ ҳатмӣ нест, балки ба он аз ғайриқонунии масъулият ва зарурати маънавӣ ва идеологӣ муносибат кардан муҳим аст. Дар ин шароити манфиати шахсии хонандагон бо манфиати Ватан пайваста мешавад.

Сенюм, тарбияи ҷамъиятӣ бо қори маънавӣ, ахлоқӣ ва тарбиявӣ алоқаманд кардан лозим аст. Мо инкишофи коллективро бо назардошти ҳусусиятҳои хонандагон ва талабот ба онҳо ба се давра ҷудо мекунем:

Дар марҳилаи аввал даста ташаккул меёбад, яъне ба вуҷуд меояд (ин марҳала марҳилаи муттаҳидшавии ибтидоӣ номида мешавад). Дар

ин давра коллектив, пеш аз ҳама, ҳамчун маҷмаи амали педагогӣ хизмат мекунанд, яъне тарбиятгар кушиш менамояд, ки гуруҳи аз ҷиҳати таълими расмӣ ба коллектив табдил ёбад. Таълимотии коллектив педагог буда, нисбат ба хонандагон талаботҳои аз ҷиҳати шакл саҳтӣ, мазмуни равшан ва то андозае таъсирбахш боғварбахшро ба мён мегузорад.

Дар дараи дуюм таъсири ғайриқонунии дар ҷамъият меафзояд. Базе хонандагон, яъне ғайриқонуни тарафдорони талаби муаллим шуруъ мекунанд. Ҳоло ғайриқонуни на танҳо талаботҳои педагогиро ба қор мебаранд, балки нисбат ба худ ва рафқонашон низ серғатабӣ мекунанд. Ғайриқонуни манфиати ҷамъиятӣ муҳаббат мекунанд, эҳтиётҳои онро мефаҳманд. Дар ин марҳила дар коллектив меҳанизмҳои худташкилкунӣ ва худтанзимкунӣ ба қор шуруъ мекунанд, коллектив ба субъёкти тарбия табдил меёбад ва имкони тарбия намудани аъзои фарди коллектив ба вуҷуд меояд.

Дар дараи сеюм коллектив талаб мекунанд ва инкишоф меёбад. Аъзоёни бригада нисбат ба худ ва ҳамдигар талаб мекунанд. Тарбияи ҳар як тарбиятгарида, дар бораи мавқеи муваффақиятҳои ҳар кас ғамхорӣ кардан, муносибатҳои байни аъзоёноро ислоҳ кардан бояд вазифаи муҳими коллектив бошад.

Барои он ки коллектив бомуваффақият қор кунанд, органҳои роҳбариро таъин кардан лозим аст. Органҳои ҷамъиятӣ шахсонии интихоб ё таъиншуда мебошанд, ки ба онҳо вазифаи тақсим кардани вазифаҳо дар байни аъзоёни ҷамъият, назорат аз болои иҷрои онҳо, координация ва умумикунониҳои онҳо гузошта шудааст.

Мақомоти ҷамъиятӣ бо ду роҳ таъин карда мешаванд:

— шури иборат аз намоёндогони ҷамъиятҳои ибтидоӣ интихоб карда мешавад;

— органҳои ҷамъиятӣ аз ҷумлаи намоёндогони бонуфузтарин интихоб карда мешаванд.

Ҳамаи органҳои ғайриқонуни идоракунии ва намоёндогони онҳо анъанаҳои ҷамъиятӣро ҳифз намуна, тарзи ҳаёти ҷамъиятӣро дастурӣ мекунанд. Барои он ки роҳбарият нағз қор кунанд, намоёндогони он бояд вазифа ва маҷсаҳои коллективро нағз донанд.

Дар таъини ва муттаҳидии коллектив асосӣ — идоракунии ғайриқонуни ба он ба қор шуруъ кардан аҳамияти қалон дорад. Вақте, ки дар бораи таърифи таъини идоракунии суҳан ронда, дар хотир доштан лозим аст: «Агар коллектив дар гуруҳи ягонаи тарбия карда шавад, дар ин коллектив ҳар як маҷсалаи душворро ҳал кардан осон мешавад».

Дар ривоеът дар бораи коллектив чунин иктибос омадааст: Вакте ки падару модар чор фарзандро ба камол мерасонданд, хис мекунанд, ки дар байни онҳо ҳамоҳангӣ ва меҳрубонӣ боло меравад.

“Агар коллектив дар руҳи ягонагӣ тарбия карда шавад, дар ин коллектив ҳар як масъалаи душворро ҳал кардан осон мешавад». Вакте, ки падару модар чор фарзандро ба камол мерасонанд, хис мекунанд, ки дар байни онҳо ҳамоҳангӣ ва меҳрубонӣ бештар мешавад. Падар барои он ки фарзандонашро меҳрубону ҳамдил тарбия кунанд, ба ӯ мебарояд, даҳ-поздаҳ шоха гирифта, ҳамаи онҳоро баста, ба хона меорад. Ҳангоме, ки писарон дар сари дастархон нишастанд, падар наваҳои бастаро ба дастӣ қудакон мефиҳад ва онҳоро ба шикастани он даъват мекунад. Ҳар кадоме аз писарбачаҳо ба даст гирифта қушиш мекунанд, аммо шикаста наметавонанд.

Ниҳоят, падар шоҳахоро аз банд ҷудо карда, ба ҳар писар яктои мефиҳад ва онҳоро ба шикастан даъват мекунад. Писарон ба осонӣ шоҳаҳо мешикананд.

Падар ба писаронаш меғӯяд:

— Фарзандонам, агар мисли ин шоҳаҳо якдил бошед, касе пуштагонро ҳамҳоксор карда наметавонад!

Кори падар ба он нигаронида шудааст, ки чор бародар бо ҳам тинҷ зиндагӣ ва кор мекунанд.

4. Роҳҳои инкишофи коллектив.

Тарбияи ҷамоа бо васитани коллектив.

Мувофиқи таҷрибаи ҳаётӣ ба амал баровардани кори тарбиявӣ танҳо дар сурати таъкили намунаи коллективи ягона осонтар ва муваффақиятро таъмин мекунад. Фикри ҷамъияти муташаккил, солим характери бузургӣ тарбиявӣ дошта, дар процесси таълим таъялғоҳи мураббӣён мегардад.

Ҳисси шавқу ҳаваси коллективӣ ва ҷамъиятии хонандагон пеш аз ҳама дар процесси таҳсил ва кори яқҷоя мустаҳкам мегардад. Муаллим дар кори тарбиявии худ бояд ҳамеша ба коллективи хонандагон ва хонандагони ғайлои худ дар байни онҳо таъя карда, онҳоро ба иҷрои яқҷоя қорҳон гуногун олат қунонад, руҳини ҷамъиятиро таъкин намояд. Нашъунамо ва тарбияи коллектив дар процесси ғайлоияти он сурат мегирад. Дар ҳаёти хонандагон меҳнати ғойданоки ҷамъиятӣ, машғулиятҳои бозӣ ва машқ, оқилона истиғдола

бурдани вақти ҳоӣ аҳамияти қалон пайдо мекунад. Ба офаридани ин гуна ҳислатҳо, ҳислатҳо ва олатҳои гуногуни неқ диққат додан вазифаи муҳими тарбия мебошад.

Чуноне, ки ҳар як қор қойдаҳои ба худ ҳос, муайян дорад, коллектив низ қойдаҳои худро дар тарбияи одам дорад, ки асоси таъяққули самаран таълим мебошанд. Барон намуна:

Ба самти мушаххас равона кардани тарбия дар ҷомеа (ба талаботи ҷомеа, мушқилияти замон, арзишҳои миллӣ ва анъанаҳои миллӣ нигаронида шудани таълим дар ҷомеа) ҳадафи тарбияи инсонии қомил — инсонии қомил мебошад. Коллективи хонандагон бо истиғдола аз ин мақсадҳо вазифаҳои қори тарбиявию ба васитани коллектив муайян намуна, мазмуну моҳияти онро муайян мекунад, шаклу усулҳои таълимро бо назардошти шароити қори муассисаи таълимӣ интиҳоб мекунад.

Раванди таълим аз марҳилаҳои зерин иборат аст:

1. Таъяққули дили дониш;
2. Таъяққули муносибатҳои шахсӣ;
3. Тамоюл ба арзишҳо, таъяққули идеалҳо, эътиқодҳо;
4. Таъяққули самти шахсият.

Муносибати байни ҷомеа ва шахс дар раванди таълим: шахсият ва ҷомеа дорон системаи идеологияи бисёрқутбӣ мебошанд. Ин қутбҳои идеологияи дар васеъ намунаи доирани таъсири худ ҳамеша ҳамқорӣ мекунанд. Муносибати ҷомеа ва шахс дар раванди таълим: идеологияи шахсият ва системаи иҷтимоӣ. Таъсири таъсири идеологияи сиёӣ ба роли намуна ҳеле таъсирбахш аст.

Дусти ҳақиқӣ ҳарчанд талғу ноҳуш бошад ҳам, ҳақиқатро меғӯяд. Ҳусусан дар масъалаҳои, ки характери принципиали доранд, битӯем, вақте, ки қойдаҳои муомилаи байни қорқунон вайрон карда мешавад, ба авғовариин зиёдгӣ, тарсонҷақӣ, оштиноназирий муросо қардан мумкин нест.

Мавзӯи 15. Таълиқҳои педагогӣ нисбат ба тарбияи мактаббачагонии ҳурдсол.

Нақша:

1. Мазмун ва вазифаҳои тарбия.
2. Тарбияи кадрҳои босалоҳият
3. Тарбияи ватандӯстӣ
4. Тарбияи ахлоқӣ

1. Мазмун ва вазифаи таълим

Тарбия – ин раванди тарбияи насли наврасро дар ҳама ҷиҳат ба инсонии комил ба суи ҳадафи муайян, ташаққули тафаккур ва рафтори мустақилгониаш мебошад. Аз замони соҳибистиклолии кишварамон «Барои насли солим», «Умед», «Истиқлол», «Мероси тиллоӣ», фондиҳои «Улутбек», таъсиси Иттифоқи ҷавонон, тарбияи ҷавонони мо аз ҷиҳати маънавия ва ҷисмонӣ барқарор, ҳаста ғирифтан ва ҳавасманд гардондани хонандагонии боистеъдод имрӯз ба камол расидаанд, ба тарбияи ҳамаҷаҳонаи ин қувваҳо вобаста аст.

Ба ғайр аз ин қорҳои давомнок, ҳуҷҷати «Дар бораи қорҳои мустаҳкам намулдани интизом дар районҳои дурдасти Республикаи Ӯзбекистон» низ аҳамияти қалон дорад, ки 23 февралӣ соли 1998 интишор ёфтааст. Вакте, ки инсон ба дунё меояд, онла аввалин мақони тарбия ва падару модар аввалин тарбияттаранд. Аз ин рӯ, ҳар як падару модар бояд аз раванди таълим оғох бошад. Бо онлаҳо алоқан энҷ доштан, дараҷаи маънавияи онҳоро доништан, аз вазъи иҷтимоии иқтисодии онла, саломатии занон ҳамеша боҳабаар будан вазифаи асосии қомитетҳои занон, ҷамъомалҳои ҷамъият, ташкилотҳои ҷавонон мебошад.

Онла омилҳои муҳими тарбияи ахлоқии қудак ва ташаққули салтҳои маънавияи ахлоқии ӯ мебошад. Онла аввалин ҷомеаест, ки дар он қудак тарбия ёфта, дар он қудак қондаҳои ахлоқӣ, расму оинҳоро меомӯзад, таърибаи ибтидоии ахлоқӣ ва ҳаёти пайдо мекунад. Ҳар як қудак дар дасти модар тарбия ёфта, дар қалби фарзанд дар баробари модар меҳри модар ҷой ғирифта, навозишҳои модар як умр дар ёди фарзанд боқӣ мемонанд. дар натиҷа арзишҳои умумибашарӣ ва миллии дар шури қудак ташаққули ёфтааст.

Бисёр падару модарон дар тарбияи қудак дар ин давра ба ҳаҷой роҳ мегиҳанд: ба қудак одоб, таърибаи зиндагии рузгорро

намеомӯзонанд. Дар ин давра ба падару модарон дастур додан лозим аст.

Дар оғтҳои 23-24-и сураи «Мерос»-и Қуръони қарим, неқӣ қардан ба волидайн пас аз дуъо ба Аллоҳ Таъоло вазифаи дуом аст. Таъкид мешавад, ки новобаста аз он ки волидайн ҷӣ гуна шахс ҳастанд, фарзанд бояд онҳоро эҳтиром қунад ва суҳани онҳоро бозпас нағирад.

Дар ин байтҳо қондаҳои олии рафтори инсонӣ таъриф шудаанд:

1. Рафтори волидайн барои қудак роҳат нест.
2. Ҳангоми суҳбат бо волидайн ба онҳо ҳарфҳои сахт нагуед.
3. Эҳтиром ба падару модар.
4. Шафқат нисбат ба падару модар.
5. Барои онҳо дуо қардан.

Имом Исмоил ал-Бухорӣ дар навиштаҳои худ дар бораи ахлоқу одоб суҳан ронда, фарзандонро ба эҳтироми падару модар, эҳтироми модар, меҳрубонӣ, покиза ва бовафо будан даъват мекунад. Дар он таъкид мешавад, ки неқӣ қардан вазифаи муқаддаси инсон аст. Саҳттарин гуноҳбарои инсон ширк қардан ба Аллоҳ ва фарзанди худро беғуноҳ қардан аст.

Самараноқии таълим ақсар вақт ба қобилияти онла ва ҷомеа барои гузоштани як талабот нисбат ба қудак вобаста аст. Аз ин рӯ, ба ҳамаҷорӣ падару модар ва омӯзгор дар этикаи педагогӣ аҳамияти қалон дода мешавад.

Дар ҳаёти хонандагон меҳнати қондаҳои ҷамъиятӣ, машғулиятҳои бозӣ ва хониш, оқиллона истифода бурдани вақти ҳоли аҳамияти қалон дорад. Ташаққули додани ҳислатҳои меҳрубонӣ, эҳтиром ва муҳаббат дар хонандагон қувва ва эътимоди худро ба худ ағзун мекунад. Мувофиқи дараҷаи инкишофи хонандагон мазмуни таълими ба онҳо долашуда, ҳарактери роҳбарии педагогӣ таъйир таълими, талаботи таълим дар баробари қалон шудани онҳо таъйир меёбад. Дар таълим нисбат ба синну солшон бештар ҳуусуиятҳоро ба назар ғирифтан лозим аст. Тарбия як пайдаи иҷтимоӣ аст. Он аз ибтидои ҷамъияти инсонӣ амал мекунад.

Мутафаккирони Шарк, олимони педагогӣ аҳамияти тарбия, моҳият ва мазмуни онро барои ба камол расондани одами барқамол шарҳ дода буданд. «Девону ғутатит-ғурк»-и Маҳмуди Қошғарӣ, «Қуталғу биллиқ»-и Юсуф Ҳос Ҳоҷиб, «Ҳиббат-ғул-ҳақоик»-и Аҳмад Юғнақӣ, «Тадбир-ғул-манзил»-и Ёбини Сино, «Маҳбуб-ғул-қулуб» Алғишери Навоӣ, «Маҳбуб-ғул-қулуб»-и Ҳусайн Воиз Қошиғӣ Дар «Ахлоқи Муҳсинӣ» ва бисёр асарҳои дигар ҳулосан умумӣ

бароварда шудааст, ки фарзанд хушбахтин падару модар буда, тарбияи дурусти ӯ саодати хар кас аст.

Масалан, Алишер Навоӣ таъкид кардааст, ки яке аз нишонаҳои асосии тарбият ба фарзанд номи нек гузоштан, илму адаб омӯзонидан, ҳисси эҳтиром нисбат ба оила, падару модар ва умуман калонсолон мебошад.

Дар ақидаҳои Абӯнаصري Форобӣ дар бораи маорифпарварӣ ақидаҳои башардустӣ мавқеи махсусро ишғол мекунанд. Вай гуфтааст, ки хушбахтин инсон дар ҷомеа бо ду усули гуногун ташаккул меёбад:

дурустӣ ва ростӣ.

Ибни Сино дар асарҳои худ «Кунунҳои тиб» мегӯяд, ки ҳаёт ва фароғият танҳо ба воситаи ҷамъият инкишоф меёбад. Вай ҳамчунин гуфтааст, ки неки мардумро ба ҳамфикрӣ ва бади ба фитна мебарад ва бояд ба муътадилити ғилоқи доштани рафтори кӯдак таваҷҷуҳи ҳоса дод. Аз ин ду ғилоқи дорад: яке барои рӯҳи фарзанд ва дигаре барои бадани ӯ.

2. Тарбияи кадрҳои баркамолу босалоҳият

Тарбияи кадрҳои баркамолу босалоҳият барои низоми мутааракки аз он иборат аст, ки онҳо ба Ватан, халқ, миллат ва рушди содиқ бошанд, сифатҳои баланди маънавию фарҳангӣ, ҷисмонӣ, равонӣ, шууронокӣ ва инсонии онҳоро ҳамарӯзона ба тақдир диҳанд, ба қаролати сулҳи ғарбанинҳо ва афзун гардондани иқтисодии мамлакат саҳми босазо мегузоранд. Дар ҷунун тарбияи идеяҳои ватандустӣ роли калон мебошад. Ба ғайр аз ин, дигар навиҳҳои қуваҳои махсус мавҷуданд, ки ба онҳо воҳидҳои муҳандисӣ, мулофиаи кимиявӣ ва алоқа, қуваҳои махсус дохил мешаванд.

Имрӯз дар назди Қуваҳои Мусаллаҳи мо вазифаи масъулӣноктарин, яъне бузургтарин нисбат — вазифаи хифзи истиклолияти Ватан аз ҷабон терроризми байналмилалӣ ва ифротпароии динӣ истодааст. Аз кадрҳои талаб қарда мешавад, ки доимо дар болои худ қор кунанд, ба дараҷаи баланди тайёрии ҷисмонӣ, рӯҳӣ ва касбӣ ноил гарданд. Аз ин рӯ, дар баробари тарбияи сифатҳои шахсият, ки бояд дар хар кас дошта бошад, ба ташаккули сифатҳои муҳофизии Ватан дар Қуваҳои Мусаллаҳи мо, пеш аз ҳама, дар ҳизматчиёни харбӣ аҳамият додан лозим аст.

Бо равшан намудани моҳияти сифатҳои маънавию маънавии хонанда сифатҳои онҳоро, ки аз ҷузъҳои шахсӣ, ахлоқӣ ва ирода иборатанд, ҷунун ҷанбаҳои қардан мумкин аст:

Моҳияти ин модели равшан сифати сифатҳои рӯҳӣ ва маънавии хонанда мебошад, ки аз шахсӣ, ахлоқӣ ва иродаи иборат аст, то дарк имконпазир бошад:

- ҷасоратро сифатҳои нафс, ки қобилияти ӯстуворӣ, ӯстуворӣ, ӯстуворӣ аст;

- ҷасоратро қобилияти қабули қарорҳои далерона ва далерона иҷро қардан фаҳмида мешавад;

- Қарамонӣ шакли баланди шӯроат буда, дар шакли нафрати бепоёнии ҷанговар нисбат ба душманони Ватан зоҳир мегардад;

- Матонат яке аз ҷузъҳои ӯстуворӣ маънавий ва ҷисмонии ҷанговар мебошад;

- ҷасорат ҷузъҳои эътимод ва қатъият дар риёи принсипҳо мебошад;

- мустақилият — сифате, ки ба дониши амиқи қори худ, эътиқод ба қува ва қобилияти худ асос ёфтааст;

- ташаббус — сифати эҷодкорӣ дар иҷрои вазифаҳо ва вазифаҳои гузошташуда;

- фароғият — сафарбар намудани тамоми нури маънавий ва ҷисмонӣ барои иҷрои оқилона ва намунавии вазифаҳо;

— Интизом — бошӯрона иҷро намудани талаботи тарбиятгарон.

Имрӯзҳо ба таълими замонавии хонандагон талабҳои баланди гузошта мешаванд. Таърибаи ҷаҳонӣ сола нишон медиҳад, ки хонанда аз ҷиҳати ҷисмонӣ тайёршуда нисбатан тобовар, ҷолок, доно, ором ва ба худ боварӣ дошта бошад.

Хар як хонандаро ба хушбӯӣ, риёи қоида, муташаққилии баланд ва намунавор ба ҷо овардани ҳизмати дохилӣ одат қардан лозим аст. Ташкили самарабахши вақти ҳолӣ омилҳои муҳими ба қамол расондани ҷавонон мебошад. Вале бояд иқдор шуд, ки имрӯзҳо ба китобхонаҳо рафтани ҷавонони мо, дар муассисаҳои фароғатии маданӣ-равшаннамоӣ вақти ҳолӣ худро самаранок гузарондан, ба мутолиаи мустақилона машғул шудан ба талаб ҷавоб дода наметавонанд. Ҳоло дар хар як району шаҳр, дар муассисаҳои таълимӣ қори ба оиладоршавӣ, ба ҳаёт ва ҳизмат тайёр қардани ҷавонони мо вусъат меёбад. Зеро танҳо ва танҳо ҷавонони аз ҷиҳати ҷисмонӣ ва рӯҳӣ омода буда метавонанд, оилаи аз хар ҷиҳат ба қамол расидаро бунёд кунанд.

Мо хуб медонем, ки тарбияи хонандагон то кучо ба идеологияи истиқлолияти миллӣ вобаста аст. Идеологияи истиқлолияти миллӣ мафҳуми ҳеле васеъ аст ва бояд ҳамеша ҷавонони моро ба ин идеология омода созем.

Имкониятҳо, роль ва аҳамияти муассисаҳои таълимии пешқадам дар тарбияи хонандагон бемислу монанд аст. Зеро дар ин муассисаҳои таълимӣ тарбиятгароне тарбия меёбанд, ки бо халқ ва омма кор меkunанд.

3. Тарбияи ватандӯстӣ

Ватандӯстӣ яке аз арзишҳои маънавият, ки бо рушди ҷомеа аҳамияти бештар пайдо мекунад. Ватандӯстӣ ҳислати ҳоси одамонест, ки ба таъриху сарнавишти Ватан, миллат эҳтироми амиқ дорад ва дар роҳи манфиати Ватан намунаи фидокорӣ нишон дода метавонад. Ҳисси эҳтиром, меҳру муҳаббат ва боварӣ нисбат ба Ватан ва халқ дар асоси умумияти манфиату мақсадҳои муайян ташаккул ёфта, дар дили одамон ҷойгир шуда, ба ғайрлигӣ онҳо таъсир мерасонад.

Ватандӯстӣ муҳаббат ба Ватан аст. Дили бе ишк ба ватан намеояд. Ватан дард дорад, диле, ки бо ишқи ватан умр ба сар бурдааст, инсониятро дӯст медорад, дар ғами инсоният аст. Ватандӯстӣ ин аз ҷиҳати ҷисмонӣ ва маънавий омода будан ба ҳифзу ҳимояи озодии Ватан, оромии падару модар, кишвар, бародарону хоҳарон, ҳамачониба бо асрори ватандӯстии қавӣ, доштани дониши муайян мебошад.

Ватандӯстӣ ин аст, ки ба халқи худ, анъана ва забону фарҳанги он бо муҳаббату эҳтиром нигоҳ карда, дар рушди он саҳм гузорад, дӯстдори ҳақиқии он бошад. Ватандӯстӣ маънои масъулият дар назди Ватан, бо нафъи миллат зиндагӣ кардан, ободии Ватан, ба обрӯю эътибори миллат зам кардан, дар бораи шарфу ва манфиати мардум андеша кардан, инсондӯстӣ доштан аст.

Заҳриддин Муҳаммад Бобур, ки аз ватани худ дур — дар салтанати подшоҳӣ зиндагӣ мекард, танҳо як бор дилани ватани худ Андиҷонро ору карда, бо афсӯс вафот кард.

Ватандӯстӣ маънои ҳифзи Ватан аз ҳар гуна душман, агар лозим шавад, ҷони худро фидо кардан ба хоҳири миллат, халқ, озодии кишвар ва оромии кишвар аст. Ватандӯстӣ эҳсоси ҳоси фарзандони хирадманду солеҳи тамоми миллатҳои ҷаҳон аст. Маълум аст, ки ҳар

як давру замон дар зиндагӣ мероси маънавии худро эҷод мекунад. Ҷи гуна мероси маънавий аст, асрҳо ва наслҳо низ ҳамонанд. Муаллифи мероси маънавий омма мебошад.

Тарбияи ватандӯстӣ яке аз вазифаҳои асосие мебошад, ки дар назди Ўзбекистони соҳибистиқлол истодааст. Зеро дар замони собиқ Шӯроӣ дар ин бора фикр кардан ва дар амал иҷро кардан имкон надошт. Ўзбекистон, ки ондани худро меофарад, бояд ватандӯстони худ, ҳомии худро тарбия кунад, тамомияти қаламравашро таъмин намояд. Барои дар руҳи ватандӯстӣ тарбия намудани хонандагон аз вазифаҳои гуногун истифода бурдан лозим аст. Хусусан, таърихӣ халқи мо, роҳи тайкарданӣ вай, воқеаҳои таърихӣ он мисол шуда метавонад. Вожаи "Ватан" аз арабӣ буда, ба маънои кишваре, ки аҷдодони он ҷо зиндагӣ мекарданд ва дар он ҷо зиндагӣ меkunанд. Ҳиснат ба Ватан, бар хилофи манфиати Ватан гузоштани манфиати худ ҳиснат аст.

Дар оғти 98-и сураи «Анъон»-и Қуръони карим чордаҳ қарн пеш омадааст, ки ватани аслии башар дар ҷисми падару модар аст. Воқеан, вақте тифле дар шиками модар пайдо мешаваду мӯлдате зиндагӣ мекунад, манзилаш дар сини модар аст ва модар дар Ватан асту Ватан дар дили инсон. Инсон ҳамеша ду ҳисси муқаддас: Ватан ва Миллатро зинда мекунад ва тараннум мекунад. Мо касеро, ки ин ду ҳиссиётро надорад, ҳаргиз одами қомил гуфта наметавонем.

Ватан сарзамини ниёгони мост. Ватан як порайи ҳок аст. Аҷнабие, ки дар хориҷа бо оруи Ватан зиндагӣ мекунад, низ меҳодад ба ҳоки кишвари худ бипайвандад ва як умр бо ин ору зиндагӣ кунад.

Амир Темур хангоми ташкили лашкар ба ин ҷанбаи масъала таваҷҷуҳи зиёд зоҳир карда буд: «Хангоми таъсиси черик (лашкар, соҳтори ҳарбӣ) ва даъват ба се қоида риоя кардам:

Якум — ба қувваи ҷавон;

Сониян — бо шамшер бозӣ карда тавоништан;

Саввум — ба заковат ва қамолоти у.

Агар ман ин се ҳислатро дошта бошам, маро банди ба қор метиранд. Охир, ҷавони бақувват ба ҳар гуна душвории азобу машаққат тобовар аст, шахсе, ки бо шамшер бозӣ карда метавонад, ҳарифи худро мағлуб мекунад, устони доно бошад, дар ҳама ҷо заковати худро ба қор бурда, душвориҳоро паси сар карда метавонад.

Як қисми ватандӯстон дар пеши иродаи қавӣ ва сабри халқи мо мағлуб шуданд. Қайҳусрав дар соли 550 пеш аз милод аз Томавис дар Хоразм шикаст хӯрд. Пас аз 30 сол Дориюши ман меҳостам мардуми

сарбаганди Туронро, ки дар оташи интиком фурузон буд, мутеъ созам. Аммо чупони оддӣ Широқ дар соҳили дарёён Сир баҳри сулҳу осоиши халқаш тамоми умри худро дар роҳи душман сипар карда, истиклолияти мамлақати худро яққав танҳо муҳофизат намулд.

Искандари Мақдунӣ ба шучоати Спитамен, як ҷавони сӯғдӣ ваҳӣ карда ва танҳо бо роҳи хешу табораш ғаллоеро аз худ интиҳоб карда тавонист, ки ин миллати сарбагандро тобев кунад. Исёнҳои Муканнаъ, Махмуди Тороби, Рофе ибни Лайсро ба ёд оред.

Ҷалолиддин, ки барои шаъну шарафи халқи худ ба мукобили Ҷингиёхон мубориза бурда, марги сарбагандро авлотар медонист, то аз дасти душман хор нашавад, дар лаби дарёи Аму истода, модар, зан ва писари ҳафтсолашро партофт ба дарё даромада, худро аз қулла бо асп ба об партофт ва бо хашму ғзаб бар зидди душман аз об гурехта, ки нафрати худро баён карда гуфт: «Меравам» Ҷингиёхон уро мафтун карда гуфт: Дар дунё чунин писаре набудааст, ӯ чун шеро биёбон ҷанговаре буд ва чун ҳалоло дар дарё фарқ шуда буд ва ба душмани худ ҳасад мебурд.

Душман шучоати ӯро вақте фаҳмид, ки Темурмалик, ки дар шаҳри Ҳучанд моҳирона халқи худро аз суҳтури мулҳиш наҷот дод, ҷангро қад-қадӣ Сирдарё ба сарзамини шохӣ Ҳоразм давом дод. Вақте Ҷингиёхон ба шайхӣ халқи Ҳоразм Начмуддини Кубродек озодӣ дод, душманон аз ирдоди ӯ вақте, ки ӯ дар қанори халқ истода, ба мукобили душман мечангид ва ба ҷои наҷот додани ҷони худ мурдларо авлотар донистанд.

4. Тарбияи ахлоқӣ

Дар муқоиса бо мазмуну вазифаҳои асосии таълим тарбияи ахлоқии хонандагон ҳамеша яке аз вазифаҳои асосӣ буд.

Сифатҳои ахлоқии хонандагон ғазилатҳои касбӣ ва маънавӣ буда, дар раванди педагогӣ, ки дар муассисаҳо амалӣ мегарданд, ташаққул меёбанд. Дар ин процесс таърири касбӣ ва тамоми ҷузъҳои тарбия: меҳнати фикрӣ, ахлоқӣ, территоринивӣ, ҷисмонӣ, экологӣ ва муқаммал инкишоф меёбанд. Тарбияи ахлоқӣ бояд боиси ташаққули ахлоқии хонандагону ҷавонон гардад ва онро ҳавасманд намояд.

Ахлоқ дар системаи қондаҳои рафтор зоҳир мегардад, ки муносибатҳои одамонро ба ҳамдигар, ба ҷамъият, ба давлат, ба мулкياتи ҷамъиятӣ, ба оила, ба Ватан танзим мекунад. Ахлоқ наҷмӯи талабот, меъёрҳо ва қондаҳои мебошад, ки аз ҷониби ҷомеа

пазируфта шуда, ба рафтори одамон дар ҷомеа, оила, қор, нисбат ба ҳамдигар ва худ гузошта шудааст. Дар байни хислатҳои, ки одамро аз ҷиҳати маънавӣ зебо мегардонанд, ба монанди одамгарӣ ва меҳнатдустӣ шартӣ ахлоқмакниси муҳимро ишғол мекунад. Маълум аст, ки ҳар як соҳти ҷамъиятӣ ахлоқи худро дорад, ки дар он идеология, мубориза ва савно қушиши он ифода меёбад. Аз ин рӯ, ахлоқро меъавон онан ҷомеа номид.

Ахлоқ дар ҷамъияти мо ҳусусиятҳои худро дорад. Таъкид гардид, ки бунёдқори ҷомеаи демократӣ бояд барои саодати ҷомеа софдилона меҳнат карда, вазифан ҷамъиятиро дарки баланд дошта, дар ҳаёти иҷтимоӣ ва шахсӣ сифатҳои поквичдонӣ, ростқавлӣ, покии ахлоқӣ, ва ҳоксорӣ дошта бошад. Ҳамзамонони мо, аз як тараф, бо меҳнати фидоқоронаи худ ба ҷӣ қодир будани ҳар як аъзон ҷамъият нишон диҳанд, аз тарафи дигар, бо ахлоқи шӯёнӣ беҳтарини худ зебоии маънавии одамро намоиш медиҳанд. Дар айни замой дар душвортарин участкаҳои меҳнату эҷодӣ мардонӣ, ватандустӣ, инсондустӣ зоҳир намулда, барои эҳтиром ва меҳру муҳаббати аҳли ҷамъият манбаи гарми илҳами худро меузоранд.

Қисмҳои асосии раванди инкишофи ахлоқӣ инҳоянд:

-қобилият ва қобилиятҳои модарзод;
-ҳаёти шахсӣ, одатҳои дар ҷараёни тарзи зиндагӣ ташаққулфта;
-Эҳтиёҷоти рӯхӣ.

Дар зери таъсири таълиму тарбия одам аз ҷиҳати ахлоқ ба қамол мерасад. Агар тарбияи ахлоқиро ба маънои васеъ гирем, ин таъсири муҳити иҷтимоӣ ба ташаққули маънавии хонандагон, таъбиқи муносибатҳои ҷамъиятиро дар ҳаёт аст.

Илми ахлоқ маънаҳои мураккаби байни неку бадро муҳоқима намулда, роҳи тарбиятгарро ба сӯи қамолот равшан мекунад. Омӯхтан, доништан ва таҳлил қардани ҷаҳони зоҳири ботинии инсон, баҳусус олами рӯх ниҳоят душвор аст, ин ҳолати марбут ба равон аст.

Ҳадиси шариф дорон панду насихатҳои бузурги ахлоқӣ, достонҳо, суннатҳои миллӣ дар ҳаёти аҷдодони мо дар тӯли асрҳо ташаққул ёфта, андешаҳои зиёде оид ба ахлоқи бузургон, аз ҷумла Беруни, Форобӣ, Аҳмад Яссавӣ, Амир Темур барин уламо, олиму адибон гирд оварда шудааст, Алишер Навоӣ, Бобур имрӯз ҳам истифода мешавад, аҳамияти муҳими тарбиявӣ дорад, ки барои инсон арзиши худро гӯм нақардааст. Ҳусусан, Амир Темур одоби хубе дошт. Ба саросемаи беадолатӣ ба шогирдону мардум роҳ наҷод, балки ҳафт тадбирро ба

як кам кард. Андешаҳои ӯ дар бораи ахлоқу одоб ва рафтори нек ба талаботи имрӯза алоқаманданд.

Бояд гуфти, ки мардуми мо аз қадимӣлайём ахлоқро ғиромӣ дошт. Зеро ахлоқ ба одам саодат, файзу назокат мебахшад. Дар ин бобат асарии Абӯнаصري Форобӣ ҷойи диққат аст. Форобӣ дар бораи ахлоқи инсонӣ суҳан ронда, сифатҳои ахлоқиро дар асараш ҷуғнини таъсиф мекунад:

1. Зарур аст, ки тамоми узвҳои инсон ба дараҷае комили инкишоф ёбанд, ки ӯ ҳама корхоро, ки меҳодад анҷом диҳад, ба осонӣ анҷом диҳад.
2. Ҳамаи масъалаҳоро дуруст дарк карда, мазмуну моҳияти онҳоро зӯд пай бурда тавонад.
3. Ҳомриши қасб дошта бошад, ҳеҷ чизе дидаву эҳсоскардаширо фаромӯш накунад.
4. Ақл тез бошад, то зӯд бидонад, ки аломати чизе ҷи маъно карда тавонад.
5. Суҳбатширо возеҳ баён карда, андешаширо равшан равшан баён карда тавонад.
6. Бизор шикӣ шому таҳсин дошта бошад ва допиширо, ки меҳодад, ба осонӣ аз худ кунад.
7. Дар ҳӯрдану нӯшидан бахилии макун...
8. Дӯстдори ҳақ ва тарафдорони ҳақ бош. Дӯрӯзгӯйиро ҳор кунад.
9. Ифтиҳор ва ғӯдонии нафси худро қадр кунад...
10. Шахсе бошад, ки аз рӯи табиати адолатро дӯст дорад ва барои он мубориза мебарад...
11. Инсоф бошад, аммо яқрав накунад, дар баробари инсоф яқрав бошад ва ба худпарастӣ дода нашавад..

ТАВСИЯҲОИ МЕТОДИ ОИЛИ ҚОРҲОИ АМАЛИИ ТАРБИЯВИ

Маъзуи 1: Қор бо фанни «Тарбия» ва ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳукукии марбут

Ҳуҷҷиятҳои умумии назарияи тарбия аз назарияи таълим фарқ мекунаанд. Дар баробари ин хатерноқ аст, ки равншҳои назарияи тарбия бо амалия алоқаманданд. Бинобар ин, Ҳангоми омӯзиши ин мавзӯ ба нуқтаҳои зерин диққат додан лозим аст:

- азҳуд намулдани ҳуҷҷиятҳои умумии назарияи тарбия;
- асосҳои фанни «Тарбия»-ро омӯхта, ба муҳимтарини ҷиҳатҳои ин гуна асосҳо диққат додан;

- дарк намулдани зарӯрати таълими фанни «Тарбия».

Азбаски фанни «Тарбия» дар системаи таълими Ӯзбекистон як фанни нав аст, зарӯр аст, ки ҳуҷҷатҳои меъёрии ин фанро омӯхта, ҷойҳои муҳимтарини ҳуҷҷатҳоро аз ҳуд намоад. Масалан, Ӯзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 6 июндаги “Умумий ӯрта таълимда тарбия фаннини боқичма-боқич жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 422-сон қарори бу борадаги асосий ҳуҷжатлардан бирдир. Ҳангоми омӯзиши ин қарор инҳоро бояд қайд кард:

- аз моҳи июли соли 2020 дар доирани омодагӣ ба соли нави хонниш омӯзгорони фанни фаннини мактабҳои таҳсилоти умумии таҳсилоти Ҳамагонӣ аз рӯи ихтисосҳои “Тавсироти ибтидоӣ”, “Ғоя ва ҳуқуқ”, “Тарих” ва “Дининосӣ” ба тарбияи фанни “Тарбия” омодагӣ мебинанд;

- Ин қори тайёрӣ то тайёр қардани муаллимонии дорой маълумоти олий аз рӯи фанни «Тарбия» давом мекунад;

- нашр ва паҳн намулдани китобҳои дарсӣ, маводи тарбияӣ ва маҷмӯи тавсияҳои методӣ аз фанни «Тарбия» аз ҳисоби бӯҷети давлатӣ амали карда мешавад;

- аз ҳуд намулдани «Консепсияи фанни «Тарбия» барои хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ», ки бо қарори мазкур тасдиқ шудааст.

Муаллимонии ондан синфҳои ибтидоӣ бояд вазифаҳо, талабот ва қондаҳои дар Қарор ва Консепсияи мазкур зикршуда аз ҳуд кунанд. Ҳуҷҷатҳои нормативиро онд ба ин мавзӯ омӯхтан ва ҷамъбааст намоел.

Дарси амалӣ 1

Супоришҳо:

Дарси 1. Таълиқоти билиш оид ба тарбия ва моҳияти он:

1. Падидани тарбиявиро иҷтимоӣ чист?
2. Падидани тарбиявӣ чист?
3. Тарбия ба маънои танг ва васеъ чист?
4. Худатанзимкунии чист?
5. Назарияи тарбия чист?
6. Назарияи тарбия чӣ гуна аст?
7. Мақсади тарбия чист?
8. Вазифаҳои умумии тарбия қадомхонад?
9. Вазифаҳои тарбия дар назарияи педагогӣ қадомхонад?
10. Тарбияи муттасили миллию маънавӣ чист?

Мавзӯи 2: Таҳлили сарчашмаҳои фанни «Тарбия»

Илми тарбия» дар таърихи инсоният, аз ҷумла дар таърихи халқи Ўзбек таърихи дуру дароз дорад. Аз ин рӯ, таълиқоти педагогӣ таъкид менамояд, ки аввал ҷараёни тарбия, баъд тарбия пайдо мешавад. Аз ин лиҳоз, асоси омӯштани сарчашмаҳои тарбияи тарбия ва аз худ намунаҳои ҷанбаҳои муҳимтарини он гуна сарчашмаҳо ҷузъи касбии омӯзгори ояндаи синфҳои ибтидоӣ мешавад.

Ҳангоми омӯзиши сарчашмаҳои фанни «Тарбия» ба нуктаҳои зерин диққат додан лозим аст:

- равишҳо ба назарияи тарбия аз таърихи педагогикаи Ўзбек таъкид;
- азхуд намунаҳои ифодаи масъалаҳои тарбия дар педагогикаи халқҳои ҷаҳон;
- Омӯзиши усулҳои таълиқоти «Тарбия».

Ин равиш имкон медиҳад, ки сарчашмаҳои «Тарбия» тавассути таҳлил азхуд карда шаванд. Масалан, дар таърихи педагогикаи Ўзбек тоҷик процесси тарбия аҳамияти калон дорад.

Дарси амалӣ 2

Супориш:

-Усулҳои таълиқоти фанни «Тарбия»-ро дар сутунҳои дахлдор ҷадвали 1 сабт намоед. Консепсияҳо, Категорияҳои асосии фанни «Тарбия»(консепсия).

-Усулҳои таълиқоти «Тарбия», Шаҳси комил, Камалияти шахсият, Камалияти шахсият, Таҳлил қардан, Синтез қардан,

Маърифатқардан, Тарбия намуна, Омӯзиш, муқоиса, омӯзиши мероси педагогӣ вобаста ба тарбия; азхуд намунаҳои таҷрибаи педагогикаи халқҳои ҷаҳон дар соҳаи тарбия; донишмандони қадимони

тарбия; омӯзгори, ки таҷрибаи инфиридии тарбиявӣ худро дорад.

Мавзӯи 3: Методикаи тарбияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ

Муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ дар тарбия ва ҳаёти шахсият нақши муҳим доранд. Бинобар ин, ҳангоми омӯзиши ин мавзӯ ба нуктаҳои зерин диққат додан лозим аст:

- муносибатҳои миллӣ расму он, одоби одоби равишҳои қадимии таълиму тарбияи мардуми мо мешавад, ки аз таҷрибаи мардуми гузаштаи;

- Принсипҳои онҳо, ҷомеа ва ёрирасонӣ ба дигарон дар муносибатҳои миллии халқи мо нақши муҳим доранд;

- муносибатҳои умумибашарӣ ҳадафҳои идеалии ҳаёти инсон, принсипҳои сулҳ ва бародарии рӯи заминро доранд;

- Муҳимтарин мафҳумҳои муносибатҳои умумибашарӣ дар шуур ва ҳислати хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҷой дода мешавад. Ба мисли:

- инсондӯстӣ;
- меҳрубонӣ;
- эҷодкорӣ.

Бояд гуфт, ки дар таҳлили ибтидоӣ муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ хусусиятҳои хоси худро доранд. Зеро шуур, ҷаҳонбинӣ, ахлоқ ва ҳислати хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар марҳилаи таълику таълим қарор дошта, онҳо ба олами муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ ворид карда мешаванд.

Таҳлили ибтидоӣ дар таълиқи тарбияи муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣ ба консепсияи тарбияи миллӣ асос ёфтааст. Консепсияи тарбияи миллӣ ба таълиқи маънавӣ, иҷтимоӣ ва инкишофи ҷисмонии шахсон 7-11 сола асос ёфтааст.

Таърифи таълиқи шуур муносибатҳои миллӣ ва умумибашарӣро азхуд ва сабт кунед.

Дарси амалӣ 3

Мавзӯи 4: Мероси бебаҳои нисбони мо

Максад: Тарбиявӣ: Ба хонандагон дониш ва фаҳмиши мавзӯи имрӯза. Тарбия намунаҳои ҳислатҳои олии инсонӣ, ба онҳо бошуурона муносибат кардан, ба ҳама миллатҳо неки кардан.

Вос.тех. 2: Истифодаи дурусти мавзӯҳои иттилоот (телевизион, телефон)

Монолог (1.) Ёш кардани ҳамсӯҳбат, хомӯш истодан ва дуруст баён кардани фикри худ;

Тарбиявӣ: Одобу ахлоқ эебӣ ва сарвати маънавӣ инсон буда, ҳикмат, ривоят ва ғоҳро дар осори мутафаккирони равшанфикр, одоби миллии шарқона, ғазилатҳо, анъана ва расму оинҳои миллии Ўзбекистонро ифода намуна, хусусиятҳои тарбияро тафриқа ва услухи амалӣ мебаронад.

Эҳтиром ва эҳтиром ба рамзҳои давлатӣ;

Рушдигор: Таваҷҷути кор бо матн дониш, маҳака ва маҳакаҳои хонандагонро оид ба мавзӯ, таҷаккул додани маҳакаҳои таҷаккур, нутқи шифоҳӣ. Дар бораи миллатҳо ва қавмҳои дар Ўзбекистон зиндагӣкунанда маълумот дода тавонед

Навъи дарс: Омӯзгори нав

Усули дарс: Ёуфтугу, шарҳ, саволу ҷавоб, кор дар гуруҳҳои хурд. Синфхона: Китоби дарсӣ, тахта, бўр, расмҳои мавзӯӣ, варақаҳои тақсиротӣ, воситаҳои техникаӣ.

Рафти дарс

Т/Р Қисмҳои вақт машғулоти таълим.

1 Қисми таълими 3 дақиқа

2 Мавзӯи гузаштаро пурсидан 5 дақиқа

3 Баррасии мавзӯи нав 15 дақиқа

4 Мустаққунии мавзӯи нав 10 дақиқа

5 Ҳавасмандгардонии хонандагон. 10 дақиқа (Анҷоми дарс).

6 Вазифаи хонагӣ 2 дақиқа.

Ҳамагӣ: 45 дақиқа

1. Қисмати таълими: Салом, маълумотномаи навбатдори, омодагии синф ва хонандагон ба дарс тафтиш карда мешавад, талаботи хонандагон муайян карда мешавад.

2. Мутахассисони мавзӯи гузашта. Дар мавзӯ сӯҳбат, саволу ҷавоб барпо мешавад. Карточкаҳо бо саволу супоришҳои доир ба мавзӯ тақсир карда мешаванд. Хонандагон супоришҳоро иҷро мекунанд, дар

бораи мундариҷа қисми сӯҳбат мекунанд, ҳулоса мебароранд ва аз ҷониби муаллими ҷамъбаст карда мешавад.

1. Бораи «Сулҳи кишвар – сарвати ҳалқ»-ро ҷӣ гуна мефаҳмед?

2. Ҷӣ таър шумо дар рушди кишвар саҳм гузошта метавонед?

3. Қадоме аз одамони гирду атрофатонро ҳаҷун қаҳрамон таъсир карда метавонед?

4. Аз аҷлоди дилеру дилер, ки дар кишвари мо зиндагӣ мекарданд, кихоро медонед? Ба онҳо номҳо ва ҷӣ кор карданд. битӯед.

БОБОЕ, ҚИ-ҚИНОТРО қашф кардааст.

Аҷлоди мо Аҳмад ал-Фарғонӣ, ки 1200 сол пеш умр ба сар бурдааст, ситорахоро аз замин омӯхтааст. Дар қудакӣ китобхониро дӯст медошт ва ҷизеро, ки намедонист, аз устодаш меурсид. Аҳмад ал-Фарғонӣ дар Бағдод таҳсил кардааст, ки вақти зиёди худро дар китобхона мегузаронад. У китобҳои олимони Юнону Хиндустонро мутолиа мекард, онҳоро ба арабӣ тарҷума мекард ва бо забони содда барои донишҷӯён шарҳ медод.

Аҳмад ал-Фарғонӣ Китоби Асосҳои астрономияи мулдати тӯлонӣ дар бисёр аз донишгоҳҳои ҳаҷун ҳаҷун дарсии астрономияи истифода мешавад.

Дар Ўзбекистон боғҳо ва қӯҳаҳои Аҳмад ал-Фарғонӣ мавҷуданд. Китоби асосҳои астрономияи мулдати тӯлонӣ дар бисёр аз донишгоҳҳои ҳаҷун ҳаҷун дарсии астрономияи истифода мешавад. Дар Ўзбекистон боғқӯҳаҳои Аҳмад ал-Фарғонӣ мавҷуданд.

Соли 861 дар Миср аҷлоди мо Ал-Фарғонӣ иншооте сохт, ки сатҳи оби Нилро ҷен мекунад. Онро «Таъвозуни адолат» низ меномиданд, ки дар он тарозуи обе, ки аз рӯи ҳисобу китоби математикӣ кор мекард, аниқ муайян мекард, ки қадом деҳон ҷӣ қадар андоза замин месупорад. Ҳайкали мухташами Аҳмад ал-Фарғонӣ дар пойи тарозуи таърихӣ об гузошта шуудааст.

1. Барои он ки Аҳмад ал-Фарғонӣ олимони бузург бошад, меҳостед, ки у дорони қадом ҳислатҳо бошад?

2. Китобҳои Аҳмад ал-Фарғонӣ дар рушди ҳаҷун ҷӣ гуна саҳм гузоштаанд?

3. Ҷаро мисриён Аҳмад ал-Фарғониро эҳтиром мекунанд?

Писарбачае бо номи Абуабдулло Муҳаммад барои илмӯзӣ ба кишварҳои дур рафт. Модараш уро дар ин кор дастгирӣ карда, фотихан сафед дод ва гуфт, ки барои рафти ҳар гуна монса дар роҳи илм сабору тоқат лозим аст.

Писарбача барои омӯхтани донишҳои дар он ҷо мавҷуд буда ва бо истевдоди худ мардумро дар

хайрат гузоштан ба кишварҳои дурдаст сафар мекард. Вакте, ки мардум аз писарбача номашро пурсиданд, ӯ ҷавоб дод: «Ман Мухаммадам, ман аз Бухороам». Бадтар ӯро Мухаммад Бухорӣ номиданд. Бухорӣ ҳаёт ва ғайрияти Пайғамбар Худо Мухаммад (с) ва пандҳои ӯро омӯхтааст. Вай маълумоти ҷамъовардашро навишт. ӯ ҳамон тавре, ки ба ӯ гуфта буданд, кард.

Ба дигаре дониши Мухаммад ал-Бухорӣ зодгоҳаш Бухоро ба ӯр шинохтааст.

IV. Мавзӯи навро мустаҳкам кунед. Мавзӯи гузаштаро мустаҳкам кунед

Фикр кунед, ки «Ту фарзанди кист? Суханҳои «Раҳмат бар падару модарат», «Ту дар қадом мактаб меонӣ, мо тӯро таъриф мекунем, муаллимат хуб аст»-ро мешунавед, чӣ хис мекунад?

Кушиш кунед, ки ҳулюсаҳои худро бо ҳикмати додашуда алоқаманд кунед.

Қалмаҳои норасидаро ёфта, ба ҷои онҳо «... ғайр аз... не ва на мақолаҳои зеринро бо қалонсолон муҳокима кунед. Мутолиаи китоб ба зиндагии инсон маънӣ мебахшад. Муваффақият ба шахсе мерасад, ки китоб меҳонад.

Дониш ҳаёти оддиро осон мекунад.

1. Фикри «Аҳмад ал-Фарғонӣ барин олими бузург будан...»-ро идома дода, аз ягон дoston 12-14 ҷумла нависед.

V. Ҳавасмандгардонии хонандагон. Анҷоми дарс.

Хонандагон аз рӯи давомоти онҳо баҳо дода мешаванд. Бо қорҳои ҳавасмандгунӣ баҳо дода мешавад. Гуруҳҳо низ умуман таъвиг карда мешаванд.

VI. Вазифаи хонагӣ. Вазифаи хонагӣ, барои хондани мавзӯи имрӯза, омодагӣ ба нақл кардан, ҳулюса баровардан.

Мавзӯи 5: Омӯзиши асосҳои идеологияи миллӣ дар тарбия.

Дар азҳудкунини ин мавзӯ машғулият дар асоси шакли тарбия. Омӯзиш вақтест, ки хонандагон ба гуруҳҳо барои муҳокимаи мавзӯ тақсим мешаванд. Аз ин рӯ, барои аз худ кардани ин мавзӯ тавсия дода мешавад, ки қорҳои зеринро иҷро кунед:

- Хонандагон ба 3 гуруҳ тақсим мешаванд:

- Ба хонандагони гуруҳи 1 супориш дода мешавад, ки сифатҳои Гои Миллӣ, Принципи башардӯстонаро нависанд;

- Ба донишҷӯёни гуруҳи 2 супориш дода мешавад, ки асосҳои принципи неки Гои Миллӣ навишта шаванд;

- Ба хонандагони 3 гуруҳ супориш дода мешавад, ки омилҳои принципи созандагии Гои Миллӣро нависанд.

Барои иҷрои супориш ба шумо 15 дақиқа вақт дода мешавад. Бад аз ин, ҳар як гуруҳ аз рӯи супориши иҷрошуда баромад мекунад. Дар рафти баромад аз рӯи супориши иҷрошуда саволу ҷавоб дода мешавад.

Назарии тарбия аз ҷониби омӯзгор назорат ва баҳогузорӣ карда мешавад:

- иҷрои сифатҳои супориш дар баҳолиҳӣ;

- тафаккури мустақилона;

- муносибати эҷодӣ;

- Диккат ба қори дастаҷамъона дода мешавад.

Машғулият ба муносибати эҷодии гуруҳ ва мустақилона иҷро намудани супориши мавзӯ-асос ёфтааст. Бинобар ин, ҳангоми омӯзиши ин мавзӯ ба нуктаҳои зерин диккат додан лозим аст:

- ӯзбекистонининг янги миллӣ ғояси таъвоилларини ўзлаштириш;

- хонандагони синфҳои ибтидоӣро дар асоси идеяи миллӣ тарбия карда тавонанд;

- дар асоси идеяи миллӣ ба сатҳи таҳсилоти хонандагони синфҳои ибтидоӣ баҳо дода тавонистан.

Дар рафти омӯзиш вобаста ба ғайрияти хонандагон дар гуруҳҳо ва аз худ кардани мавзӯ кредитҳо дода мешаванд. Барои аз худ кардани мавзӯ ва гузаронидани тренинг ба 3 гуруҳ тақсим мешаванд. Инчунин аз шакли онлайни тарбия истифода бурдан мумкин аст.

Дарси амалӣ 5.

Гуфта мешавад, ки ин мавзӯ коинотро мафҳун кардааст.

Мақсад: Тарбиявӣ: Истиқлолияти ӯзбекистон, Истиқлолият неъматҳои бузург аст. Фаҳмидани имконияту шароите, ки дар солҳои истиқлолият барои ҷавонон фароҳам оварда шудааст.

Тарбиявӣ: Тарбияи хонандагон дар рӯҳии ватандӯстӣ.

Таҳиякунанда: Инкишофи нукти шифоии хонандагон,

Саломат дар назарии тарбия: ТК-1; дар байни ома рафтор кардан; зарбулмасалҳои ҳалқӣ ва порчаҳои Инҷилро равшан ва фаҳмо баён карда тавонистан; ТК-2; дастрасӣ ба манбаҳои иттилоотӣ (телевизион, телефон). ТК-3; қобилияти рафтор кардан ва худро дар ҳама гуна вазият илора кардан. ТК-4; дониш ва риояи вазифаи ҳукукҳои хонандагони, ТК-5;

Ташакули унсурҳои ватандӯстӣ, меҳрубонӣ ба одамон; ҲС-1: намунаи шахси хушмуомила нишон медиҳад; Одамон фаҳр мекунад, ки ватани худ доранд ва дар Ёзбекистон зиндагӣ мекунад; унсурҳои суннатҳои миллӣ мо ва донишмандони мафҳумҳои наққошӣ, сулҳу оромӣ, дӯстӣ рафқат, ки дар онҳо таҷассум ёфтааст. ҲС-2: метавонад аз тақдир ва ҳар гуна суҳанҳои бад ва одатҳои бад худдиҳӣ кунад.

Усули дарс: Шарҳ, сӯҳбат, намоиш, амалӣ.

Синфхона: Суратҳо ва плакатҳои мавзӯӣ.

Курс:

1. Ташиқи дарс: 1. Салом. 2. Муайян кардани иштирок. 3. Ба дарс тайёр кардани хонандагон.

II. Тафтиши вазифаи хонагӣ. Сӯҳбати таътил.

Хонандагон дар бораи қорхон, ки дар рӯзҳои таътил машғуланд, нақл мекунад. Онҳо инчунин ба рафикашон ба кучо рафтани худро нақл мекунад.

III. Баёни мавзӯи нав

Мо аз рӯи расмҳои дар китоби дарсӣ овардашуда дар бораи мавзӯи нав сӯҳбат мекунем.

1. Оё шумо тулӯи офтобро дар саҳар тамошо кардед?

Агар шумо онро дида бошед, манзараро тавсиф кунед.

2. Оё шумо дониши «Семурғ 1» ё Паризод ва Бунёд»-ро шундидаед? Семурғ чӣ гуна паранда аст ва рамзи он чист?

3. Дар саҳроҳои мамлақати мо кадом растаниҳо парвариш карда мешаванд?

4. Байни расмҳои 1, 2, 3, 4, 6 ва расми 5 чӣ гуна робита вучуд дорад?

5. Аз рӯи расмҳои 7 ва 8 матн созед, ки ба мазмуни ҷумлаи «Ҷаҳон пур аз муҳаббат аст» мувофиқ бошад.

6. Одамон, ки дар расми 8 акс ёфтаанд, ба рушди кишвар чӣ гуна саҳм мегузоранд?

IV. Таҳлили (Ҳотимаи) дарс: Ба хонандагон саволҳои зерин дода шуда, ҷавобҳои онҳо баҳогузорӣ карда мешаванд.

1. Оё шумо тулӯи офтобро дар саҳар тамошо кардед? Агар шумо мушоҳида карда бошед, ҳолисаҳо тавсиф кунед.

2. Оё шумо афсонаи «Семурғ 1» ё Паризод ва Бунёд»-ро шундидаед? Семурғ чӣ гуна паранда аст ва рамзи он чист?

3. Дар саҳроҳои мамлақати мо кадом растаниҳо парвариш карда мешаванд?

V. Умумиюни хулосабарорӣ.

VI. Вазифаи хонагӣ Хондан, ба саволҳо ҷавоб навиштан ва расм кашидан дар мавзӯ.

Мавзӯи 6: Принципиҳо ва усулҳои асосии тарбия.

Таълиқи назарияи тарбия дар тарбияи ибтидоӣ ба принципиҳо ва усулҳои асосии мушаххас асос меёбад.

Ҳангоми омӯзиши ин мавзӯ тавсия дода мешавад, ки ба ҷиҳзи зерин диққат диҳед:

- муайян намудани масъалаҳои принципиҳои педагогӣ дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ;

- муайян намудани принципиҳои равшанносии тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ;

- муайян намудани принципиҳои иҷтимоӣ дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ.

Агар ҷуниб муносибат ба назар гирифта шавад, маълум мешавад, ки вай ба се принцип асос ёфтааст. Инҳо принципиҳои педагогӣ (баҷагӣ, қамолоти ҷисмонӣ, ташаққули ақлӣ), принципиҳои психологӣ (қамолоти рафтор, тасаввурот, инкишофи хотира) ва принципиҳои иҷтимоӣ (иҷтимоӣ кардани кӯдак, мутобиқшавӣ ба ҷомеаи мактаб, фидолият) мебошанд. Дар асоси ин принципоҳои хонандагонии синфҳои ибтидоиро тарбия кардан лозим меояд.

Тарбияи ибтидоиро ба усулҳои зерини тарбия асос кардан лозим аст:

- тавзеҳот;
- тарбия;
- мутобиқшавӣ;
- тиранидозӣ.

Дар ин маврид усули фаҳмондагӣ ба ташаққули шуури хонандаи синфҳои ибтидоӣ асос меёбад. Усули тарбия ба ташаққули сифатҳои ахлоқии ин категорияи хонандагон асос ёфтааст. Усули мутобиқшавӣ ташаққули соҳтори ҷамъиятиро дар хонандагонии синфҳои ибтидоӣ дар назар дорад.

Усули одат кардан ба тарбия намудани хонандагонии синфҳои ибтидоӣ барои азхудкунии дониш ва ғайр қудратҳои ахлоқӣ асос ёфтааст. Тавассути ин усулҳои хонандагонии синфҳои ибтидоӣ дар марҳилаи ибтидоӣ аз ҷиҳати педагогӣ, психологӣ ва иҷтимоӣ тарбия меёбад.

Аз ин рӯ, дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ аз муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ талаб карда мешавад, ки принсипҳои ва усулҳои асосии тарбияро аз худ кунанд. Барои ин бояд принсипҳои усулҳои азхудшудаи тарбия дар рафти амалии педагогӣ санҷида шаванд.

Принсипҳои ва усулҳои асосии тарбияро онд ба мавзӯ аз худ кунед.

Дарси амали 6.

Супориш: Дар ҷадвал вобастагии байниҳамдигарии принсипҳои педагогӣ ва психологизми дар тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ кайд карда мешавад:

№ Қонунҳои тарбия дар асоси қадом принсипҳои тарбия зоҳир мегардад.

1-ба амал баровардани инкишофи мутаносиби хонандагон аз ҷиҳати ҷисмонӣ, фикрӣ ва маънавӣ

2-мутобиқшавии кӯдак: тарбияи кӯдак, азхудкунии дониш ва бо дигарон

3-Ҷамъи кӯдак: ба ҷараёни сифатҳо, ҳислатҳо ва шинохти кӯдак равона карда мешавад;

4-инкишоф додани қобилиятҳои модарзодии хонандагон

5-ташаққул додани заъки эстетикӣ хонандагон дар мастиҳаҳои таълиму тарбия:

6-қобилияти кӯдакро ба назар гирифта: дар ин кор ҳусусиятҳои ҷисмонӣ, равонӣ ва ҳиссиётӣ кӯдакро донанд.

7-ба назар гирифтани ҷинси хонандагон (ташаққули сифатҳои ҳоси писарону духтарон);

8-эҳтиром ба шахсияти кӯдак: табиини қабули ҳислат, амал ва ороҳҳои кӯдак;

Мавзӯи 7: Методикаи тарбияи фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ

Тарбияи «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ дар асоси усулҳои мушаххас сурут мегардад. Аз ин рӯ, ба маъно ва ҳусусиятҳои методологияи диққат додан лозим аст. Методологияи маъноӣ таъба ба усулҳои кулай, осон ва қобили қабули тарбияро дорад.

Дар азхудкунии ин мавзӯ ба нуктаҳои зерин диққат додан самарабахш аст:

- омӯхтани принсипҳои асосии дидактика;

- азхуд намулдани усулҳои мушаххаси тарбия;
- донишҳои технологияи таълими ин фан.
Принсипҳои асосии дидактика инҳонд:

- таълим-тарбия;

- тарбия-таълим;

- тарбия-маълумот;

- ташаққул-инкишоф.

Ин принсипҳои барои ташаққули дониш ва малақаҳои тарбияи хонандагонии синфҳои ибтидоӣ заминаи таъкил медиҳанд.

Технологияи таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ низ ҳусусиятҳои ба худ хос дорад. Дар баробари ин дар интиҳои техникаи имкониятҳои хонандагонро ба назар гирифта лозим аст. Аз ин рӯ, технологияҳои зерин таъсия дода мешаванд:

- технологияҳои педагогӣ (таъба ба усулҳои мувофиқи тарбия дар шаклҳои ғайрианъанавӣ ва анъанавӣ);

- технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ (технологияи компютерӣ, технологияи мултимедиявӣ, воситаҳои аниматсия).

Дар асоси ин технологияҳои таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ самараи ҷамъдошт медиҳад. Аз ин рӯ, муаллимони ояндаи синфҳои ибтидоӣ дар назарияи таҳсилоти олии педагогӣ бояд принсипҳои, усулҳои ва технологияи тарбияи ин фанро амик дарк намонанд.

Азхуд намулдани принсипҳои, усулҳои ва технологияҳои асосии таълими фанни «Тарбия» дар таълими ибтидоӣ, ҷамъбаст намулдани онҳо.

Дарси амали 7.

Вазифаи 1: Тарзи кор бо усули дохилкунии.

1. Матни дарси амалиро хонед ва дар қанори матн аломатҳои зеринро гузоред:

У — Медонам

+ барои ман як тартиботи нав аст.

- тарбиялотеро, ки ман медонам, рад мекунам

? - доқринаи иловагии норавшан (талаби тавзеҳот).

2. Нағиҷахоро дар шакли ҷадвал сабт кунед?

Саволи мавзӯҳо У - + ?

1. Мафҳуми тарбияро тавсиф кунед?

2. Технологияи таълими фанни «Тарбия»

3. Методикаи таълими фанни «Тарбия».

Вазифаи 2: Тасниф ва тавсифи усулҳои таълими фанни «Тарбия»-ро аз рӯи сарчашмаҳои дониш дар ҷадвали 2 пешниҳод кунед.

2-ҷадвал:

Номи гуруҳи тарбияӣ:	Номи усулҳо	Тавсиф
----------------------	-------------	--------

Мавзӯи 8: Шаклҳои ғайриандуздонаии таълими фанни «Тарбия»

Дар диёраи яҷанд шаклҳои тарбия дар таълими ибтидоӣ мавҷуданд. Ба ин муносибат тавсия карда мешавад, ки дар омӯзиши ин мавзӯ ба аз ҳуд намудани асосҳо, воситаҳо ва усулҳои шаклҳои ғайриандуздонаии тарбия диққат дода шавад.

Ба шаклҳои ғайриандуздонаии тарбия машғулиятҳои беруназсинфӣ, инчунин тарбияи ғойбона дохил мешаванд. Дар ин ҳолат мафҳуми ғайриандуздонаӣ дарест, ки дар шарҳи мавзӯҳо, аз ҳуд ва пураа омӯхтани онҳо аз ҷониби донишҷӯён ба қондаҳои қатъи асос наёфтааст.

Дар аҳуҷуҷуҷи шаклҳои ғайриандуздонаии таълими фанни «Тарбия» ба нуқтаҳои зерин диққат додан дар назар аст:

- бештар ба фаролиғии ҳонандагон дар шаклҳои ғайриандуздонаии тарбия таъки мекунад;
- дарсоҳо дар асоси равишҳои озода ва ихтиёри ташиқ карда мешаванд;
- ба фаролиғ ва ташиқбуси ҳонандагон диққати маҳус дода мешавад;
- шакли ғайриандуздонаии тарбияи ин фанро омӯзгор қашф ва амали меамоад.

Шакли ғайриандуздонаии тарбия бо таваҷҷӯ ба аз ҳуд қардани ҷизҳои зерин муҳим аст:

- омӯзиши усулҳои индивидуали тарбияи муаллимонии соҳибтарбия;
- шавқовар ташиқ ва гузарондани машғулиятҳои беруназсинфӣ;
- муаллим ба тарбияи ҳуд таъки мекунад;
- истифодаи оқилонаи таҷриботу асбобҳои тарбияи техника.

Шаклҳои ғайриандуздонаии таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ дар вазиятҳои душвор муфиданд. Аз ин рӯ, муаллимонии ондан синфҳои ибтидоиро зарур аст, ки дар процесси мактаби оли педагогӣ асосҳо, усулҳо ва воситаҳои шаклҳои ғайриандуздонаии тарбияро ҷуҷу аз ҳуд қунанд.

Ҷамъбаст ва аз ҳуд қардани асосҳои шакли ғайриандуздонаии тарбия.

Дарси амали 8.

Вазифаи 1: Бартари ва нуқсонҳои шаклҳои ғайриандуздонаии тарбияро дар ҷадвали 1 номбар кунед:

1-ҷадвал

Мувофиқиҳо:	Қамбулиҳо:
-------------	------------

Вазифаи 2: Тарбияи ҳориҷиро дар таълими фанни «Тарбия» бо системаи миллии тарбия тасниф намоед.

Мавзӯи 9: Усулҳои тарбияи фосилави дар тарбияи фанни «Тарбия»

Дар Ёзбекистон дар марҳилаи таҳии шакли нави методикаи таълим дар тарбияи ибтидоӣ қарор дорад. Аз ин рӯ, ҳангоми аз ҳуд қардани методикаи тарбияи фосилави дар синфҳои ибтидоӣ тавсия дода мешавад, ки ба ҷизҳои зерин диққат дод:

-тарбияи фосилави — назарияи тарбияест, ки ба таври амулӣ дар асоси воситаҳои техника, ба мисли компютер амали қарда мешавад;

-дар тарбияи фосилави маводи тарбияи барои ҳар як мавзӯ аз ҷониби омӯзгор дар яҷанд варианти маҳус омода қарда шуда, ба барномаи компютери дохил қарда мешавад;

- омӯзгори ва донишҷӯён дар тарбияи фосилави баробар фаролид;

- дар тарбияи ғойбона маводи фанни бояд шавқовар, муҳтасар ва фаҳмо бошад;

- Назарияи тарбияро муаллим тафтиш ва назорат мекунад.

Бояд гуфт, ки методологияи шакли тарбияи фосилави аҳамияти ҷолиб дорад. Зеро барои муаллим имкониятҳо мавҷуданд, ки материалҳои мавзӯро бо маълумотҳои нав бой гардонанд. Инчунин бо истифода аз имкониятҳои воситаҳои ахбори омма омӯзиши ҳарӯза гузарондан мумкин аст. Ин фаролиғ ва қуҷуқовии ҳонандагонро зиёд мекунад.

Дар таҳлили ибтидоӣ таълими фанни «Тарбия» бо истифода аз шакли тарбияи ғойбона тавсия қарда мешавад.

Ҷуҷу омӯхтани асосҳои методикаи тарбияи ғойбона дар процесси мактаби оли педагогӣ.

Дарси амали 9:

Супоришҳои амалӣ барои ташкили ғарзҳои тарбияи анъанавӣ ва ғосилавӣ дар гуруҳҳои хурд

Вазифаи 1. Дар асоси кор дар гуруҳҳои хурд дарси омехтаре нишон диҳед.

Гуруҳи 1 қисми ташкили дарс ва такори мавзӯи гузаштаре нишон медиҳад;

Гуруҳи 2: тартиби пешниҳоди маводи нави тарбияро мефаҳмонад;

Гуруҳи 3: таҳкими омӯзиш, баҳогузори хонандагон ва супоришҳои хонагӣ.

Муаллим барои иҷрои ин вазифа аз усули зигзаг истифода мебарад. Яъне, пас аз он, ки ҳар як гуруҳи хурд супоришро иҷро кард, онҳо дар бораи дарси муштарақ фикри муштарақ доранд. Вақте, ки хонандагон дар бораи дарс назари ҳамчониба доранд, гуруҳҳои хурд бо навбат вазифаҳои ба онҳо доданиро пешниҳод мекунанд.

Ба максад мувофиқ аст, ки пеш аз иҷрои супориш мавзӯи ба ихтисос вобастаро бо маслиҳат бо гуруҳи интихоб намоед.

Супориши 2. Варакаи дарсҳои ғайристандартиро дар гуруҳҳои хурд нишон диҳед.

Барои гуруҳи 1: Дарси конференсиаре нишон диҳед.

Барои гуруҳи 2: ташкили тарбияи ғойбона.

Барои гуруҳи 3: Дарси намууди бозӣ нишон диҳед.

Мавзӯи 10: Технологияи таҳсилоти фарогир дар таълими фанни «Тарбия»

Максади асосии таҳсилоти ибтидоӣ фаро гирифтани хонандагон бо ин зинаи тарбия, сарфи назар аз қобилиятҳои руҳӣ, зехни ва ҳисмони мебошад. Аз ин ру, омӯзгорони онҳаи синфҳои ибтидоиро зарур аст, ки технологияи тарбияи фарогирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣро аз худ кунанд.

Таҳсилоти фарогир ин амалгардонии тарбия мувофиқи қобилиятҳои ақлӣ, ҳисмонӣ ва равонии хонандагон мебошад. Дар ин маврид назарияи тарбия дар асоси равиш ва воятаҳои махсус сурат мегирад.

Асосҳои технологияи тарбияи инклюзивӣ дар таҳсилоти ибтидоӣ инҳоянд:

- ташкили дарсҳо бо истифода аз воятаҳои техникаи мутабоқи қобилиятҳои руҳӣ, ҳисмонӣ ва зехнии хонандагон;

- ташкили дарсҳои махсус барои хонандагони нуқсонҳои руҳӣ ва ҳисмонӣ бо назардошти омилҳои вақт ва азхудкунии хонандагон;

- таълими ин фан дар муассисаҳои таълимӣ тавассути тарбияи фарогирӣ;

- амалисозии тарбияи сенсорӣ барои хонандагони дорони нуқсонҳои зехнӣ дошта;

- самаранок истифода бурдани иштироки мутахассисон дар ташкили тарбия дар ин шакли тарбия.

Шакли фарогирӣ тарбия имкон медиҳад, ки хонандагон ба таълими фанни «Тарбия» пура фаро гирифта шаванд. Аз ин ру, омӯзгорони онҳаи синфҳои ибтидоӣ бояд тавассути фанҳои категорияи педагогӣ асосҳои тарбияи инклюзивиро аз худ кунанд.

Асосҳои технологияи тарбияи фарогирӣ дар таҳсилоти ибтидоӣро ҷамъбаст кунед.

Дарси амалӣ 10.

Супориш: Конуни нав дар бораи тарбия ва фарогирӣ: он чӣ гуна бояд бошад? Фикри худро баён намоед.

Мавзӯи 11: Методикаи шакли электронии модули таълими фанни «Тарбия»

Шакли таълими модули электронӣ ба нармафзор ва технологияи компютери асос ёфтааст. Барои ин муаллим барои ҳар як дарс лоиҳа тартиб медиҳад. Лоиҳаҳои омӯзишӣ бояд онҳоро дар бар гиранд:

- додани маълумот оид ба мавзӯ;
- таҳияи якчанд маҷмӯи супоришҳо оид ба ҳар як мавзӯ;
- ба назар гирифтани тафаккури мустиқилона ва муносибати эҷодии хонандагон дар супоришҳои таҳияшуда;
- ҳар як супоришро бо ҷадвалҳо, диаграммаҳо ва шаклҳои тасвири пешниҳод намоед;

- Муоширати виртуалӣ бо хонандагон.

Бо максади дар асоси шакли электронӣ-модуларӣ ба роҳ мондани таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ, дар назарияи таҳсилоти олиии педагогӣ-омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ азхудкунии зеринро дар назар доранд:

- азхуд намудани асосҳои шаклҳои электронии модули тарбия;
- омӯзиши тайёр кардани материалҳои электронии модулиро дар мавзӯҳои гуногун;

- аз худ намудани методологияи таълиқи фанни «Тарбия» дар шакли тарбияи электронии модули;

14. Ба ҷои нуқтаҳо калима ё иборан мувофиқро пайдо кунед (назарияи тарбия).

- назарияи танзимшавандаст, ки ба ҳалли масъалаҳои таълими ва тарбия ва рушди қобилиятҳои зехни ва эҷодии хонандагон нигаронида шудааст.

Калимаҳои воридшударо бо ҳато ва танҳо бо ҳарфҳои хурди лотинӣ нависед!!!

Ба дигар супориш гузаштан.

4-саҳифа

3. Супоришҳо барои аз ҳуд кардани қонунҳои тарбия.

1) Супоришҳо оид ба қонунҳои умумии тарбия.

2. Аз ҷумла қонунҳои муайян намоед, ки мақсади тарбияро муайян мекунад.

☐ суръат ва сатҳи рушди ҷомеа;

☐ суръати рушди иқтимоӣ ва илмӣ-техникӣ;

Хусусиятҳои ва ҳаҷми материал омӯхташуда;

☐ талабот ва имкониятҳои ҷомеа;

☐ синну сол ва имкониятҳои таҳсилоти хонандагон;

☐ Рушд ва имкониятҳои илм ва амалии педагогӣ.

1.2. Ба фикри шумо, қонунҳои зерин ба қадом ҷузъи назарияи тарбия дахл доранд?

1) Бояд масъулиятҳои ва натиҷаҳои назарияи тарбия дар марҳилаи ҳозира бадастовада шаванд;

2) ҳарактер ва ҳаҷми материал гузарондашаванда;

3) таъсири таъкилино педагогӣ ба хонандагон;

4) қобилиятҳои омӯзиши хонандагон ва вақти омӯзиш.

Ин қонунҳо як қисми процесси тарбия мебошанд.

1.3. Барои самаранокии усулҳои тарбия қадоме аз қонунҳои зерин бояд ба назар гирифта шаванд?

☐ шиддатнокии бозгашт ва ислоҳ дар системаи тарбия;

Ҳавасмандии дохилии тарбия;

☐ бо мақсадҳои тарбия;

☐ синну соли хонандагон, имконияти таҳсил;

☐ таъминоти моддӣ-техникии мӯяссисаи тарбия;

1.4. Қадоме аз қонунҳои зерин барои таъмини сифати тарбия хизмат мекунад?

☐ дараҷаи инкишофи назария ва амалии тарбия;

☐ талаботи иқтимоӣ ва ҳалафҳои тарбия;

☐ Махсулнокии марҳилаи қаблӣ ва натиҷаҳои дар марҳилаи ҳозира ба даст овардашуда.

1. Натиҷаҳои тарбия. Азҳудкунии малакаҳои хонандагон аз инҳо вобаста аст: -самаранокии тарбия аз ҳаҷми ғаролияти тарбияи хонандагон вобаста аст;

-самаранокии азҳудкунии дониш ва малакаҳо барои татбиқи амалии онҳо;

-Инкишофи зехнии хонандагон ба дараҷаи азҳудкунии дониш, малака ва малакаҳои ба ҳам алоқаманд бевосита вобаста аст.

II. Тарбияи самаранок ба шавқ ғарбати хонандагон ба ғаролияти тарбияи вобаста аст;

-сатҳ, қувва, шиддат ва асосати тағаккур;

-сатҳи инкишофи хотира; ба дараҷаи ғаролияти маррифатӣ бевосита алоқаманд аст.

III. Самаранокии тарбия аз суръат ва ҳаҷми фикру ақида вобаста аст;

-сифати дониш ба сифати идоракунии назарияи тарбия;

-самаран идоракуний ба микдор ва сифати ахбороти идоракуний вобаста аст.

IV. Инкишофи шахсият ба инкишофи шахсоне вобаста аст, ки бо онҳо бевосита ва бавосита муошират мекунад;

-самаран тарбия ба вазъияти ҳозираи «муҳити интеллектуалӣ», шиддати омӯзиши ҳамдигар вобаста аст;

-ба сифати муоширати муаллиму хонандаг бевосита вобаста аст

V. Натиҷаҳои тарбия ба муваффакияти тарбияи донишҷӯ ва ўҳадорихон тарбиявии ў алоқаманданд;

-қобилияти кори хонандаг;

-Бағанд бардоштани ғаролияти психикии хонандагон ба структураи плани тарбия, ки дар он ҷо ба ҷо гузоштани тарбияи ҷисмонӣ ва меҳнатӣ бевосита вобаста аст.

5 - саҳифа

4. Занҷирҳои мантикии ошӯфта барои муайян кардани принципҳои пурмазмун ва таъкилино методҳои тарбия.

1. Гуманизм.

2. Ҳамоҳангӣ бо табиат.

3. Намоиш.

4. Шукр, ғаролият, эҷодкорӣ.

5. Ҳамоҳангӣ бо ғарҳанг.

6. Ғаҳмой.

7. Илмӣ.
 8. Мутобиқати тарбия бо амалия.
 9. Пайвастигӣ, сохтор.
 10. Корҳои тарбиявӣ.
 11. Хусусиятҳои синну сол ва фардии хонандагонро ба назар гиред.
 12. Донишҷӯро бо талабҳои оқилона эҳтиром кунед.
- Принсипҳои муҳими тарбия. Принсипҳои таъликино методии тарбия.
- * Танҳо шумораи ҷавобҳои ҷамъшуда () ҷудо кунед! Масалан: 1, 4, 5, 12

Мавзӯи 12: Методикан асосҳои амалии таълими фанни «Тарбия»

Дар таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ ба асосҳои амалии он диққати асосӣ дода мешавад. Зеро асоси ин илм натиҷаҳои амалӣ мебошад. Вобаста ба ин, тавсия мешавад, ки хангоми азхудкунии ин мавзӯ ба ҷиҳози зерин диққат диҳед:

- асосҳои ҳукуки тарбияи илм;
- асосҳои таълики тарбияи илм;
- Асоси ҷамъияти тарбияи илм.

Асоси таълики таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ ҳуҷҷатҳои зерин мебошанд: «Стандартҳои давлати таълими таҳсилоти миёнаи умумӣ аз фанни «Тарбия» бо фармони Вазорати таълими Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 14 октябр тасдиқ карда шудаанд, 2020 № 235» ва таҳсилоти миёнаи умумии «Тарбия» Талаботи таҳсирии ба хонандагонӣ муассисаҳои тарбияӣ». Ҳуҷҷатҳои маъмури асоси ҳукуки тарбияи фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ мебошанд.

Асосҳои таълики таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ ба ҳуҷҷати зерин асос ёфтаанд: Қарори Девони Вазирони Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 6 июли соли 2020 № 422 «Дар бораи ҷоракорӣ тадриҷан ҷорӣ намудани фанни «Тарбия» дар маҷмӯъи маълумоти миёна». Дар асоси ин қарор назарияи таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ ба роҳ монда мешавад.

Асосҳои иҷтимоии таълими фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ ба ҳуҷҷати зерин асос ёфтаанд: «Консепсияи тарбияи пайвастаи милли», ки бо қарори Девони Вазирони Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 31 декабри соли 2019 № 1059 тасдиқ шудааст.

Мафҳуми маъмури муҳимтарин заминан иҷтимоии таълими фанни «Тарбия» дар таҳсилоти ибтидоӣ мебошад.

Ҳуҷҷатҳои қайдшуда роҳи омӯзед ва қайдҳои гиред.

Дарси амали 12.

Вазифаи 1: Асосҳои таълики таълими фанни «Тарбия»-ро дар диаграммаи зерин сабт намоед.

Расми 1

Вазифаи 2: Шаклҳои таълики тарбияи фанни «Тарбия»-ро тибқи ҷадвали 1 тавсиф кунед:

Дарси дидактикӣ. Дарси тараккиёт. Дарси проблемавӣ. Дарси программа. Дарси проблемавӣ. Дарси программа.

Мавзӯи 13. «Шаклҳои илми таълими амалии методикан тарбия»

Таҳсилоти ибтидоӣ «тренинг» шаклҳои амалии тарбия як субъекти мушаххас. Ин сатҳи назар тарбияи илм ташаккулёбии ва ба даст овардани самаранокии он мебошад. Дар робита ба ин, рушди ин мавзӯ мақсад ҷунин аст:

- механизми кластер (марказҳои омӯзиши ихтисос, татқиқоти илмӣ ва омӯзиш, тарбия ва омӯзиш аст, ки дар асоси ҳамкории зич байни тарбиятгар ва тарбиячӣ омӯзиши таълими амалӣ гузаронида мешавад);

- мониторинги механизми тарбия (ҳар тарбия, маводи таълими ба супоришҳои мунтазамӣ мониторинг ва омӯхтани шакли амалии тарбия гузаронида мешавад);

- механизми нишондиҳанда («тренинг» тарбия хонандагон ба воситаи илми рафтор, ҷисмонӣ, маънавия, эстетика, меҳнат ченак намудан).

Ин таҳсилоти ибтидоӣ дар шакли «омӯзиш» дар тарбия нақши муҳим мебошад. Аз ин рӯ, муаллимони мактабҳои ибтидоӣ дар онҳо ба тарбияи эътибори ҷиддӣ бояд диҳанд. Бо воситаи гуруҳи илмҳои педагогӣ дар ҷараёни тарбияи шаклҳои амалии таърифа гузаронида.

Мавзӯи 14: «Дар мавзӯи механизми амалии нитизомии тарбия»

Таҳсилоти ибтидоӣ дар назарияи «тренинг» мавзӯи шаклҳои гуногуни воситаҳои тарбияро, ба даст оварда вазифаҳои муҳимро иҷро менамоянд. Муаллими мактаби ибтидоӣ имрӯза бояд эҷодкорона рафтор намояд ва хусусиятҳои ташаббускорӣ нишон

диҳад. Ин тарбияи илмӣ аст, ки онд ба механизми амалии тарбия асоси вазифахоро иҷро менамояд.

Дарки механизмҳои омӯзиши амалӣ ба тарбияи илмӣ пайвастшавӣ бо асосҳои ҳаёт ва амалия дахл дорад. Дар робита ба ин, таҳсилоти ибтидоӣ «тренинг» амалияи тарбияи механизмҳои зеринро ба назар бояд гирифт:

- ҳуҷосаи тадқиқоти педагогӣ ва тавсияҳои речавӣ;
- ба воститан пурсиши илми ҷитимой ва омӯзиши сатҳи тарбия;
- таҷрибаи пешкадами омӯзгорони инфиродӣ ба омӯхтан ва истифодаи он.

"Тренинг" механизмҳои амалии ҷитимонитаҳсилоти ибтидоӣ ба шумо имкон медиҳад барои пайвастшавӣ бо тарбияоти илм дар амал тадбиқ карда шавад. Аз ин рӯ, ба воститан ин силсила тарбияи илмҳои ба таҳияи механизмҳои амалӣ ҷитимой барои омӯзиши тренинг воститан асосӣ шуда метавонад.

"Педагогика таҳсилоти ибтидоӣ, навоарӣ ва ҳаминаро" фанест, ки тренинг ва рушди тарбияи илми ҷитиморо ба воститан механизмҳои амалӣ копсект ба амал тадбиқ месозад. Мавзӯҳои кори мустақилона аз мавзӯи маърузавӣ ва дарсҳои лаборатории таълимӣ бақавариат иборат мебошад.

Кори мустақилона дар мустаҳкамкунии дониши назарии бақавариат, ривҷебӣи қобилияти ба дараҷаи бағалд фаҳмидани мавзӯ ва васеъ намудани ҷаҳонбинии умумӣ ёрӣ мерасонад.

Донишҷӯй дар тайёрии кори мустақилона ҳусусиятҳои фанро ба ҳисоб гирифта, аз шаклҳои зерин истифода бурданаш лозим:

- аз китоби дарсӣ ва васоити хониш омӯхтани боб ва мавзӯҳои фанни маъзур;

- қисми маърузаро аз маводи илми тадқиқоти оммавини пахншудан тарбияи омӯхтан;

- қисм ва мавзӯҳои, ки барои иҷро намудани қорҳои хонишӣ илмин донишҷӯй вобаста аст, бояд ҷуқур омӯхт;

- дарсҳои омӯзиши, ки аз услуби хониши фавол ва муаммовӣ истифода мебарад самаранок истифода кардан.

Мавзӯи 15: Кор бо китоб. Дар омӯзиши таълимӣ фанни тарбияи китоби дарсӣ ва китобҳои ёрирасон барои мактаббачагон манбаи асосии сабақомӯзӣ, машқу мустаҳкамкунии дониш ба шумор мераванд.

Бо мақсади бо китоб қор карда тавонистанро ёд додан ба муаллим лозим меояд, ки ин методро аввалан ҷун як усули тарбия дар дохили методҳои дигар истифода барад.

Сӯҳбатеро ташиқил карда истода муаллим саволеро ба мобайн мегузорад ба ҳонандогон тақлиф мекунад, ки ҷавоби онро аз китоб ёбанд. Вазифа медиҳад, ки барои тадқиқи ин ё он фикр аз китоб иқтибосҳои лозимаро пайдо кунанд.

Бо мақсади тартиб додани нақшаҳои соддаву мураккаб, навишта тавонистани қонсект, ҷойҳои зарурӣ матнро қайд карда гирифтани барин усулҳои махсуси қор бо китобро ба ҳонандогон ёд додан, вазифаҳои зеринро ба ҷо овардан лозим аст, вобаста ба мундариҷаи матн саволҳои тартибдода шаванд, ҳикояро ба қисмҳои ҷудо карда ба ҳар яке сарлавҳаи мувофиқ гузоштан лозим аст; нақшаи содда ба мураккаб тадбиқ дода шавад, бо мақсади интиҳоб кардани далелҳои зарурӣ ҷои лозимии матнро ҳондан ва қайд намудан шарт ва зарур аст.

Муаллим дар паҳзаи машғулиятҳои вазифадор аст, ки дар маъриҳои мушаххас тарзи аз китоб истифодабариро донанд, ҳонандогонро ба он ҳавасманд гардонад ва аз нафаҳмида ҳондан онҳоро ҳудурӣ намонд. Дар мутолиаи китоб ба принсипи пайдарпай, яъне мантқан зина ба зина фаҳмида ҳондан рӯн бояд кард.

Методи машқ. Маҳорату малақаҳои дар наҷчан тақрор машқунҳои ҳосил мекардад. Ҳамаи фанҳои таълимӣ машқҳои ба ҳуд хос дорад. Моҳияти ин метод аз он иборат аст, ки бачагон амалиётро борҳо тақрор мекунанд, яъне нисбати маводи омӯхташуда машқҳои амалӣ мегузаронанд ва бо ҳамин роҳ дониши ҳудро аниқ мекардонанд, маҳорат ва малақаҳои ҳосил мекунанд, қобилияти ҷуқудӣ ва истеъдодашонро инкишоф медиҳанд.

Машқҳои бачади шуруна фаҳмидатирӣ ва азҳудкунии маводи омӯхташуда гузаронида мешавад. Намудҳои машқҳои инҳоянд:

а) машқҳои шифоҳӣ (ҳисоби даҳонақӣ, дар дар хотир нигоҳ доштани санаҳои таърихӣ, дуруст истифода намудани қалимаҳои ғайра),

б) машқҳои хаттӣ аз забонҳои модарӣ, риёзӣ, хоричӣ ва ғайра) машқҳои амалӣ аз риёзӣ, варзиш, фанҳои табиӣ ва ғайра.

Ҳағноми ташиқили машқҳои хатман бояд фаволияти ҷудини бачагон ба инобат гирифта шаванд ва аз онон фаросат, фикркунии, ҷустуҷӯй дарҳост гардад, то қибо майли ҷуқудӣ аз ҳуд мисолҳои нав ба нав оварда тавонанд.

Адабиётҳои асосӣ.

1. Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи тарбия». // www.ziyouet.uz
2. Қарори Девони Вазирони Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 6 июни соли 2020, № 422 «Дар бораи чораҳо оид ба марҳила ба марҳила қорӣ намудани фанни «Тарбия» дар таҳсилоти миёнаи умумӣ». // www.ziyouet.uz
3. Бо Қарори Девони Вазирони Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 6 июни соли 2020 № 422 «Консепсияи фанни «Тарбия» барои хонандагони муассисаҳои тарбияии таҳсилоти миёнаи умумӣ» тасдиқ шудааст. // www.ziyouet.uz
4. А.Каримҷонов «Педагогик тизимни бошқариш асослари». Тошкент «Шарк» 2008
5. А.Каримҷонов «Технология и менеджмент» (методический рекомендации) Худжанд 1995 г
6. А.Каримҷонов. «Ўқув муассасаларда меъорӣ асосларни юритиш» Тошкент НАФАС--2018.
7. А.Каримҷонов. «Роҳҳои таълиқи қорҳои мустақилона», Дастури методӣ. Чирчиқ ФИРДАВС--2019.
8. А.Каримҷонов. «Ҳарбӣ педагогика». Ўқув қулланма. Т. Шарк 2005.
9. А.Каримҷонов, Ф.Очилов. «Бошланғич синфларда таълим тарбия муаммолари». Тошкент. «ИРФОН» 2021 й.
10. А.Каримҷонов, Д.Каримҷонова. АЛИФБО ва инкишофи нуқт. 2021.
11. Каримҷонов А ва дигарон. Ҳифзи ҳуҷаҷатҳои меъёрий дар муассисаҳои таълиму тарбия. – Чирчиқ, 2020.-320 с.
12. Абдуҷалилова Ш. Тафсири Абдурауфи Фитрат дар бораи илми тарбия. – Тошкент, 2020. – 36 с.
13. Китоби тарбия. Китоби дарсӣ барои синфҳои 1-4. – Тошкент, 2020.
- Юлдошев Ҷ, Усмонов С. Асосҳои технологияи педагогӣ. Т., 2004

Адабиётҳои иловагӣ.

1. Мирзиёев Ш.М. Мо яқоя давлати озоду ободӣ демократии Ўзбекистонро месозем. Тошкент, «Ўзбекистон» НМИУ, 2017. 29 с.
2. Мирзиёев Ш.М. Воқоияти қонун ва ҳифзи манфиатҳои инсон қарави рушди кишвар ва неқулаволини мардум аст. НМИУ «Ўзбекистон», 2017. - 47 с.

3. Мирзиёев Ш.М. Мо ояндан бузургӣ худро яқоя бо халқи далаеру наҷибӣ худ месозем. НМИУ «Ўзбекистон», 2017. - 485 с.
4. Мирзиёев Ш.М. Инсонпарварӣ, нақуқорӣ ва бунёдқорӣ пояҳои асосии ғояи миллии мо. – Тошкент, 2021

5. www.ziyouet.uz
6. www.pedagog.uz
7. www.csri.uz
8. www.edu.uz
9. www.idru.uz

МУНДАРИЧА

САРСУХАН	3
МОДУЛИ 1: АСОСҲОИ НАЗАРИВИИ ФАННИ «ТАРБИЯ».....	5
Мавзӯи 1: Мазмун ва моҳияти фанни «Тарбия», асосҳои ҳуҷҷатҳои меъёрии дар он	5
Мавзӯи 2: Манбаъ ва сарчашмаҳои «Тарбия»	25
Мавзӯи 3: Тарбияи муносибатҳои миллӣ ва (умуминсонӣ) умумибашарӣ	36
Мавзӯи 4: Асосҳои идеологияи миллӣ дар тарбия	49
Мавзӯи 5: Конуниятҳо ва принсипҳои асосии тарбия	58
МОДУЛИ 2. ДИДАКТИКАИ ИЛМИ «ТАРБИЯ».....	70
Мавзӯи 6: Таъкили фанни «Тарбия» дар синфҳои ибтидоӣ	70
Мавзӯи 7: Шаклҳои ғайриандозавии таълими фанни «Тарбия»	83
Мавзӯи 8: Шакли тарбияи фосилавии таълими фанни «Тарбия»	98
Мавзӯи 9: Шакли инклизивии таълими фанни «Тарбия»	105
Мавзӯи 10: Шакли электронно модули таълими фанни «Тарбия»	114
МОДУЛИ 3. ТАҶРИБАИ ТАЪЛИМИ ФАННИ «ТАРБИЯ»	
Мавзӯи 11: Асоси амалии таълими фанни «тарбия»	122
Мавзӯи 12: Механизмҳои амалии таълими фанни «Тарбия»	130
Мавзӯи 13: Роҳҳои таълими амалии таълими фанни «Тарбия»	138
Мавзӯи 14. Намунаи мусбат(беҳтарин) дар коллектив	146
Мавзӯи 15.Талабҳои педагогӣ нисбати тарбияи мактаббачагонии хурдсол	152
Тавсияҳои методӣ оиди корҳои амалии тарбиявӣ	161
Адабиётҳои асосӣ	184

-13773/52-

«МЕТОДИКАИ ФАННИ ТАРБИЯ» ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ

Алиҷон Каримҷонов

(китоби дарсӣ)

Муҳаррир: Х. Таҳиров

Техник муҳаррир: Т. Раҳматуллоев

Мусаххих: Н. Исмаилова

Саҳифаловчи: А. Муҳаммад

Нашр. лиц № 2244. 25.08.2020.

Босишта рухсат этилди 26.12.2022.

Бичими 60x84 $\frac{1}{16}$. Оффсет коғози. “Times New Roman”
гарнитураси. Ҳисоб-нашр табоғи. 12,0.

Адади 100 дона. Буюртма № 100.

«ZEVO PRINT» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.

Манзил: Тошкент ш., Яшнобод тумани, 22-ҳарбий шаҳарча.